ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 76

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
ΟΜΙΛΙΑΙ Α΄ — ΙΔ΄

Κείμενον: Γ. ΚΑΡΥΟΦΥΛΛΗ

Εἰσαγωγή — Μετάφρασις — Σχόλια
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΑΝΤ. ΧΩΡΑΦΤΗ
θεολόγου - φιλολόγου
Καθηγητοῦ τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἀντιστοίχου πρωτοτύπου κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. *Γενικά*

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Πατρολογίας τοῦ MIGNE, τ. 51, σ. 65-112, εὑρίσκομεν τέσσαρας (4) ὁμιλίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, αἱ ὁποῖαι ἐξεφωνήθησαν τὸ 388 εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἔχουν ἐκδοθῆ εἰς τὸν τόμ. 30 τῆς παρούσης Σειρᾶς. Εἰς τὴν συνέχειαν θὰ ἐκδοθοῦν εἰς τέσσαρας (4) συνεχεῖς τόμους (76 - 79) αἱ πεντήκοντα πέντε (55) ὁμιλίαι τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ ὅλον βιβλίον τῶν Πράξεων, αἱ ὁποῖαι ἐξεφωνήθησαν περὶ τὸ 400 εἰς τὴν Κων)πολιν. Εἰς τὴν Πατρολογίαν τοῦ MIGNE ἀπαντῶνται εἰς τ. 60 σ. 13-384 μὲ λατινικὴν μετάφρασιν. Ἐκ τῆς Εἰσαγωγῆς, ποὺ εὑρίσκεται ἐκεῖ λατινιστί, ἠντλήσαμεν ἀρκετὰ στοιχεῖα, χρήσιμα καὶ διὰ τὴν παροῦσαν εἰσαγωγήν.

Μεταξὺ τῶν πρώτων ὁμιλιῶν, ποὺ ἐξεφωνήθησαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τῆς πλήρους σειρᾶς τῶν ὁμιλιῶν εἰς τὰς Πράξεις, ποὺ ἐξεφωνήθησαν εἰς τὴν Κων)πολιν, ὑπάρχει καταφανὴς ὁμοιότης, ἀφοῦ ὁμιλητὴς εἶναι ὁ αὐτὸς Πατήρ, ἀλλὰ αἱ εἰς Ἀντιόχειαν εἶναι κομψότεραι καὶ εὐκολώτεραι διὰ τὸν μελετητήν, διὰ τοὺς λόγους ποὺ θὰ ἐκτεθοῦν κατωτέρω εἰς τὰ περὶ γνησιότητος. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἄλλη οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξύ των, διότι αἱ πρῶται ἐξεφωνήθησαν διὰ νὰ τονισθῇ μία ἀλήθεια, ἓν θέμα τὸ ὁποῖον πραγματεύεται ὁ ὁμιλητὴς καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ἐπιστρατεύονται ὡρισμένα μόνον χωρία, ὅπως π.χ. τὸ χωρίον Πράξ. γ´ 1 ἑξ., ὅπου ἀναφέρεται ἡ θεραπεία τοῦ χωλοῦ, διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ σχέσις μεταξὺ πολιτείας (= τρόπου ζωῆς) καὶ θαύματος (Ὁμιλία Β´ παρ. ε´ καὶ στ´) ἢ τὰ χωρία Πράξ. γ´ 6, ι´ 40, 41, διὰ νὰ τονισθῇ ἡ ἀλήθεια, ὅτι καλύτερον ὁδηγοῦν εἰς πίστιν τὰ σημεῖα τῶν Ἀποστόλων παρὰ αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἀναστάντος (Ὁμιλία Δ´ παρ. στ´). Ἀντιθέτως αἱ δεύτεραι ὁμιλίαι ἀποτελοῦν πλῆρες ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, καὶ μάλιστα τὸ μόνον εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος.

2. *Σκοπός*

Ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐξεφώνησε τὰς ὁμιλίας του αὐτὰς εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστό-

λων ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν ἴδιον κυρίως εἰς τὴν Α' ὁμιλίαν, παράγρ. α' καὶ δ'.

Συγκεκριμένως γράφει ὅτι τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων ἔχει μεγάλην ἀξίαν, διότι εἰς αὐτὸ θὰ εὕρωμεν νὰ πραγματοποιῶνται αἱ προφητεῖαι τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ μεταβάλλωνται πρὸς τὸ καλύτερον μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὑπάρχουν καὶ δόγματα νὰ εὕρωμεν ἐδῶ, τὰ ὁποῖα χωρὶς αὐτὸ τὸ βιβλίον θὰ ἔμενον ἄγνωστα. Ἐπίσης μᾶς ἐξηγεῖ, ὅτι τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ βιβλίου εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰ ἔργα τοῦ περισσότερον πάντων κοπιάσαντος Ἀποστόλου Παύλου, διότι ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων, ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ἦτο μαθητὴς τοῦ Παύλου.

Τέλος τονίζει ὅτι ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι σκοπός του εἶναι νὰ ἀποδειχθῇ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι ἀποτελεῖ, τρόπον τινά, τὴν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἱστορίαν τοῦ Παρακλήτου, ὅπως τὰ Εὐαγγέλια ἀποτελοῦν τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστοῦ (Ὁμιλία Α' παρ. ε').

Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἓν βιβλίον μὲ τόσην ἀξίαν, ὅπως εἶναι αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, δὲν πρέπει νὰ μένῃ ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλούς, καθὼς γράφει ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Α' ὁμιλίας του.

3. *Χρόνος καὶ Τόπος*

Ὁ Φώτιος εἰς τὴν βιβλιοθήκην του (N. CLXXII, σ. 386), ἔνθα πραγματεύεται περὶ τῶν Ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν Γένεσιν, γράφει καὶ περὶ τῶν Ὁμιλιῶν εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὅτι ἐξεφωνήθησαν σχεδὸν δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐπειδὴ ἐξεφώνει αὐτὰς οὐχὶ καθημερινῶς, ἀλλὰ καθ' ἑβδομάδα, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει, καὶ μάλιστα κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ. Πράγματι εἰς τὴν ΜΔ' ὁμιλίαν παρ. γ' ἀναγινώσκομεν: «Εἰ τῆς ἑβδομάδος ἅπαξ καλοῦμεν ὑμᾶς» καὶ εἰς τὴν ΜΔ' ἐπίσης παρ. δ': «νύκτα μὲν καὶ ἡμέραν οὐ παρακαλοῦντες, διὰ τριῶν δὲ πολλάκις ἡμερῶν ἢ δι' ἑπτὰ τοῦτο ποιοῦντες». Ὡσαύτως εἰς τὴν ἰδίαν ὁμιλίαν καὶ παράγραφον λέγει: «Ἰδοὺ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμεῖς λοιπὸν τριετίαν ἔχομεν».

Ἑπομένως ὅταν ἐκφωνῇ τὴν 44ην ὁμιλίαν του, ἔχει τρία ἔτη εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον. Δεδομένου δὲ ὅτι ἐγένετο Πατριάρχης τὸ 398, ἡ 44η ὁμιλία πρέπει νὰ ἐξεφωνήθη τὸ 401. Ὁ Συνέσιος μάλιστα ἀναφέρει ὅτι ἔγινε σεισμὸς τὸ 400 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Χρυσόστομος εἰς τὴν ΜΑ' ὁμιλίαν παρ. δ' λέγει, ὅτι «πέρυσιν ἐτίναξεν ὁ Θεὸς τὴν πόλιν πᾶσαν». Ἀλλὰ καὶ

ὁ Βαρώνιος ἀναφέρει τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν τοῦ Χρυσοστόμου διὰ τὸ 401. Ὁ Τιλλεμόντιος ὅμως, χωρὶς νὰ ἀποκρούῃ τὴν γνώμην αὐτὴν τοῦ Βαρωνίου, προτιμᾷ τὸν σεισμὸν τὸ 399. Συχνότατοι, λέγει ὁ Τιλλεμόντιος, ἦσαν οἱ σεισμοὶ εἰς τὴν Κων)πολιν καὶ ὅσοι συνέβησαν δὲν ἀναφέρονται ὅλοι. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ συνέβη τὸ 400 μόνον ἀπὸ τὸν Συνέσιον ἀναφέρεται.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, λοιπόν, αἱ ὁμιλίαι εἰς τὰς Πράξεις πρέπει νὰ ἐξεφωνήθησαν τὸ 400 ἢ ἀρχὰς τοῦ 401 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

4. *Γνησιότης*

α) Ἀντιρρήσεις τινὲς καὶ ἀνασκευὴ αὐτῶν.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν δέχονται τὸν Χρυσόστομον ὡς συγγραφέα τοῦ ὑπομνήματος τούτου εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Μεταξὺ τούτων κυριώτερος εἶναι ὁ Ἔρασμος, ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται τὴν γνησιότητα τῶν ὁμιλιῶν τούτων τοῦ Χρυσοστόμου ἰδίως ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι τὸ λεκτικὸν ἐδῶ εἶναι ταπεινότερον ἀπὸ ἄλλα ὄντως χρυσοστομικὰ ἔργα.

Ἄλλοι πάλιν, διὰ νὰ ἀμφισβητήσουν τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου τούτου, ὑποστηρίζουν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐξετάζει τὰ θέματά του κατὰ σύστημα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀφόρμησιν ἐκ τοῦ κειμένου τῶν Πράξεων καὶ συχνάκις ἐπανέρχεται ἐπὶ τῶν ἰδίων θεμάτων. Ἀφορμώμενοι μάλιστα ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Χρυσοστόμου «Ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα ἢ τὰ ἀνεγνωσμένα», ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται κατὰ κόρον, ἰσχυρίζονται ὅτι ἐδῶ ἔχομεν μεταπήδησιν καὶ ὄχι μετάβασιν ἀπὸ θέματος εἰς θέμα.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Π. Ν. Τρεμπέλας, χωρὶς νὰ ἀρνῆται τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου, γράφει: «Καὶ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου αἱ εἰς τὰς Πράξεις ἑρμηνευτικαὶ ὁμιλίαι δὲν παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν δαψίλειαν παρατηρήσεων καὶ ἀποσαφήσεων, τὴν ὁποίαν καὶ τὰ λοιπὰ ὑπομνήματα αὐτοῦ». (Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, Ἀθῆναι 1955, Προλεγόμενα σ. 3).

Εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀρνητικὰς ἀπόψεις, ἰδίως ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸν καὶ τὴν μὴ κατὰ σύστημα ἐξέτασιν τῶν θεμάτων, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἀκόλουθα:

Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὰς Πράξεις, ὅπως ἄλλωστε καὶ πάντα τὰ ἑρμηνευτικὰ ὑπομνήματα αὐτοῦ, εἶναι γραμμένα εἰς γλῶσσαν λαϊκωτέραν, διότι ἐγίνοντο ὑπὸ τύπον κηρυγμάτων καὶ διεσώθησαν διὰ τῆς στενογραφίας ὑπὸ ταχυγράφων. Ἰ-

διαιτέρως δὲ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐξεδόθη ὑπὸ δύο ταχυγράφων, διὸ καὶ σώζεται εἰς δύο παραλλαγάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία μαρτυρεῖ ἐπέμβασιν διορθωτοῦ. Βεβαίως ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος ἐπεθεώρει κατόπιν τὸ κείμενον, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν συνέβη τοῦτο λόγῳ ἀνωτέρας βίας (Σωκράτους Ἐκκλ. Ἱστορία 6, 4. Βλέπε ἐν Θ.Η.Ε. —Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία—, τὸ ἄρθρον τοῦ Παν. Κ. Χρήστου «Ἰωάννης Χρυσόστομος», τόμος 6ος, σ. 1180 καὶ 1184), πλὴν ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι εἰς τὴν Κων)πολιν, ὅπου εἶχεν ἀναλάβει τὰ πολλαπλᾶ καθήκοντα τοῦ ἀρχιεπισκόπου, δὲν τοῦ ἔμενε πολὺς χρόνος διὰ νὰ ἐπεξεργασθῇ καλύτερον τὰς ὁμιλίας του. Καί, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἱερὸς Φώτιος, αἱ εἰς Ἀντιόχειαν ὁμιλίαι του εἶναι κομψότεραι τῶν εἰς Κων)πολιν, χωρὶς βεβαίως τοῦτο νὰ ἀποτελῇ κανόνα. Ἐξ ἄλλου δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς διαφόρους ἡλικίας διαφόρως ὁμιλοῦν οἱ ἄνθρωποι. Ἀκόμη, τὸ ἁπλούστερον καὶ ταπεινότερον λεκτικὸν ἴσως νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὡς ἀρχιεπίσκοπος καὶ εἰς μεγαλυτέραν ἡλικίαν ὁ Χρυσόστομος προτιμᾷ ὁ ἴδιος νὰ κατέρχεται εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἀκροατῶν του, παρὰ οἱ ἄλλοι νὰ ἀνέρχωνται εἰς τὸ ὕψος ἐκείνου.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔλλειψιν συστηματικῆς διαπραγματεύσεως τῶν θεμάτων, ἐκτὸς τοῦ ὅτι τοῦτο δὲν συμβαίνει πάντοτε, ὁσάκις συμβαίνει ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Χρυσόστομος ὁμιλεῖ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ συγγράψῃ ἐπιστημονικὴν διατριβήν. Πάντως σχεδὸν ὅλαι αἱ ὁμιλίαι του δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον προβαίνει εἰς τὴν ἑρμηνείαν ἑνὸς τμήματος τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐνῷ εἰς τὸ δεύτερον ἀναλύει καὶ τονίζει μίαν ἠθικὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν ὁπωσδήποτε ἐκλέγει ἐξ ἐκείνων ποὺ δύνανται νὰ ὠφελήσουν τὸ ποίμνιόν του. Ἐνίοτε τὸ ἠθικὸν τοῦτο θέμα φαίνεται ὡς ἀσύνδετον πρὸς τὰ προηγούμενα. Ἀλλ' ὅπως τονίζει ὁ καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας Παν. Κ. Χρήστου «ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ εὑρίσκῃ κρίκους συνδέσεως καὶ τῶν πλέον ἀνομοίων ἀντικειμένων, ἡ παιδαγωγικὴ ἀρχὴ εἰς τὴν ὁποίαν στηρίζεται ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη εἶναι ὀρθή» (Θ.Η.Ε. τ. 6, σ. 1181).

Τέλος ὡς πρὸς τὰς ἐπαναλήψεις ἂς ἀφήσωμε τὸν ἴδιον τὸν Χρυσόστομον νὰ ἀπολογηθῇ: «Πολλοὶ οἶδ' ὅτι καὶ διασύρουσιν ἡμᾶς, λέγει, διὰ τὸ περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ διαλέγεσθαι· οὕτω γεγόναμεν προσκορεῖς. Αἴτιοι δὲ τούτου οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἀκούοντες· ὁ μὲν γὰρ κατορθῶν ἀεὶ χαίρει τὰ αὐτὰ ἀκούων, ὥσπερ ἐγκωμίων αὐτοῦ λεγομένων, ὁ δὲ μὴ βουλόμενος κατορθοῦν καὶ ἐγκαλεῖσθαι δοκεῖ, κἂν δεύτερον ἀκούσῃ μόνον, πολλάκις δοκεῖ ἀκούειν (Ὁμιλία ΜΔ' παρ. γ'. Πρβλ. καὶ Ὁμιλίαν Ι' παρ. δ'). Εἰς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν π.χ. περὶ τοῦ ὅρκου ὁ ἱερὸς πατὴρ ἀναγκάζεται νὰ ἐπανέλθῃ ἑξάκις ἢ καὶ περισσότερον, εἰς τὰς ὁμιλίας Η', Θ', Ι', ΙΑ', ΙΒ', ΙΓ'. Ἀλλ' ὁποία πολυμέρεια γνώσεων καὶ ὀξύτης παρατηρήσεων χαρακτηρίζει τὸν Χρυσόστομον εἰς τὰς ἐπαναλήψεις αὐτάς! Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐπιδιώκει νὰ κάμῃ σύστημα· ἁπλῶς, ἐπειδὴ εἶναι διανοητὴς καὶ στοχαστὴς μέγας, ἐξετάζει τὸ αὐτὸ θέμα ἀπὸ ἄλλης ὄψεως ἑκάστοτε.

Ὡσαύτως, ἐπειδή, ὅπως ἀναφέρει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Α' ὁμιλίας του, τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλούς, ὁ Χρυσόστομος θέλει εὐκαιριακῶς νὰ ἀποσαφηνίσῃ περισσότερον τὰ λεχθέντα καὶ μὲ ἄλλην παρατήρησιν. Αὐτὸς εἶναι ἴσως ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὰς περισσοτέρας φορὰς ἐπαναλαμβάνει τὴν φράσιν: «Ἴδωμεν τοίνυν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα», φράσιν τὴν ὁποίαν ἄλλωστε εἶναι δυνατὸν νὰ συναντήσωμεν καὶ εἰς ἄλλα ὄντως χρυσοστομικὰ ἔργα, ὅπως π.χ. εἰς τὴν Β' Ὁμιλίαν παρ. στ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (PG. 51, σ. 85). Ἄλλοτε πάλιν πράττει τοῦτο, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἑνὸς χωρίου τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου ἠναγκάσθη νὰ παρεμβάλῃ ἄλλας σκέψεις, ἀφοῦ, ὡς προείπομεν, ὁ Χρυσόστομος ὡς διανοητὴς μέγας δὲν προσπαθεῖ νὰ κάμῃ σύστημα. Τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπαναλάβῃ μίαν ἀλήθειαν εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστώσωμεν π.χ. καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, διότι ὁ ἱερὸς πατὴρ σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ὁμιλίας δὲν παραλείπει νὰ ὁμιλῇ περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἀφοῦ ἄλλωστε καὶ ὁλόκληρον τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων εἶναι μαρτυρία περὶ τῆς Ἀναστάσεως. Οὕτως εἰς τὴν Α' Ὁμιλίαν παρ. δ' ἡ Ἀνάστασις ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἔκαμνον θαύματα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἀναστάντος, εἰς δὲ τὴν ΙΑ' Ὁμιλίαν παρ. γ' τονίζεται ὅτι ἡ κοινοκτημοσύνη τῶν πιστῶν καὶ ἐν γένει ἡ ἁγνὴ ζωή των προέρχεται ἐκ τῆς πίστεως αὐτῶν εἰς τὸν Ἀναστάντα.

β) Ἐσωτερικαὶ μαρτυρίαι.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἴδιον τὸ κείμενον τῶν ὁμιλιῶν διαφαίνεται, ὅτι δημιουργός των εἶναι ὁ μέγας τῆς Κων)πόλεως πατριάρχης, ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης. Ἂς ἴδωμεν μερικὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα:

1. Εἰς τὴν ΛΗ' Ὁμιλίαν παρ. ε' ἀναφέρεται τὸ περιστατικὸν δι' ἓν μαγικὸν βιβλίον, ποὺ εὑρέθη εἰς ποταμόν. Δεδομένου δὲ ὅτι

ὁ Βαρώνιος ἀνάγει τὸ περιστατικὸν τοῦτο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Οὐάλεντος (364 - 378) καὶ δεδομένης τῆς γεννήσεως τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τὸ 354, πρέπει ὁ Ἰωάννης νὰ ἦτο τότε μειράκιον, ὡς ὁ ἴδιος ἀναφέρει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο.

2. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἐπίσκοπος, διότι οὐχὶ ἅπαξ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς ἐπισκόπου, ὅπως π.χ. εἰς τὴν Γ΄ Ὁμιλίαν παρ. δ΄ καὶ ε΄. Εἰς τὴν Η΄ Ὁμιλίαν παρ. γ΄ γράφει ἐπὶ λέξει: «Ἢ καθέλετέ με ταύτης τῆς ἀρχῆς, ἢ μένοντά με μὴ περιβάλλετε κινδύνοις». Καὶ συνεχίζει: «Ἕως ἂν τῷ θρόνῳ καθέζωμαι τούτῳ, οὐδὲν προήσω τῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων. Ἂν μέ τις καταβιβάσῃ λοιπὸν ἀνεύθυνός εἰμι». Εἰς δὲ τὴν Θ΄ Ὁμιλίαν παρ. στ΄ φανερῶς καλεῖ ἑαυτὸν ἐπίσκοπον: «Ἀλλὰ σύ, φησίν, ἄρχων εἶ καὶ ἐπίσκοπος».

3. Εἰς τὴν ΙΑ΄ Ὁμιλίαν παρ. γ΄ λέγει, ὅτι εἰς τὴν πόλιν κατοικοῦν ἑκατὸν χιλιάδες Χριστιανοί, πλὴν τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων, εἰς δὲ τὴν ΜΒ΄ Ὁμιλίαν του παρ. δ΄ λέγει ἐπὶ λέξει: «Ἰδοὺ ἡλίκη πόλις ἡμῖν ἐστιν ἡ μεγάλη αὕτη». Ἀσφαλῶς ἡ μεγάλη αὐτὴ πόλις, ἡ ἔχουσα ἑκατὸν χιλιάδας Χριστιανοὺς εἶναι ἡ Κων)πολις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ποὺ ἦτο πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

4. Τέλος εἰς τὸ ἠθικὸν μέρος τῶν ὁμιλιῶν ἀναφέρει τινὰ καὶ διὰ τὴν ζωήν του. Εἰς τὴν ΝΒ΄ Ὁμιλίαν μάλιστα παρ. ε΄ λέγει ὅτι ὀνομάζεται καὶ Ἰωάννης: «Εἰμὶ τοῦ μακαρίου μὲν ἐκείνου ὁμώνυμος, οὐ μὴν συνώνυμος· οὐκ εἰμὶ Ἰωάννης, ἀλλὰ καλοῦμαι».

Γενικῶς αἱ ἠθικαὶ κρίσεις εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ὁμιλίας εἶναι λίαν ἀξιόλογοι καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπενθυμίζουν εἰς ἡμᾶς τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀκόμη εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν εὔστοχα παραδείγματα καὶ ὡραιοτάτας εἰκόνας ποὺ θέλγουν, ἀλλὰ καὶ διδάσκουν τὸν ἀναγνώστην. Καὶ διὰ νὰ ἀναφέρωμεν μίαν καὶ μόνην περίπτωσιν ἂς περιορισθῶμεν εἰς τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς ΣΤ΄ Ὁμιλίας, ὅπου γίνεται σύγκρισις μεταξὺ τοῦ μακροθύμου καὶ τοῦ ὀξυθύμου τόσον ἐπιτυχῶς, ὥστε, κατὰ τὴν γνώμην μας, εἶναι ἀδύνατον ὀξύθυμος, ἐντρυφῶν εἰς τὸ κείμενον τοῦτο, νὰ μὴ προσπαθήσῃ νὰ ἀποβάλῃ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς.

γ) Ἐξωτερικαὶ μαρτυρίαι.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ ἐξωτερικάς τινας μαρτυρίας, ὥστε οὐδεὶς πλέον νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι τὸ παρὸν ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις εἶναι ἔργον τοῦ μεγάλου ἐκείνου πατρὸς καὶ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Πρῶτος ὅστις θεωρεῖται ὅτι ἐποίησε μνείαν τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι ὁ Κασσιόδωρος (τ. 2, σ. 244). Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐπαινεῖ ὡσαύτως Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Ὁ Οἰκουμένιος ἐπίσης εἰς τὰς ἑρμηνείας του ἐπὶ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων οὐχὶ ἅπαξ δανείζεται σημεῖα ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερὸς Φώτιος, ὡς εἴδομεν προηγουμένως, μνημονεύει αὐτό. Ὑπῆρξεν ἀκόμη καὶ λατινικὴ μετάφρασις του στ΄ αἰῶνος, ἡ ὁποία ὅμως ἀπωλέσθη. Ἀλλὰ ἡ πλέον σπουδαία ἐξωτερικὴ μαρτυρία περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ἔργου εἶναι ὅτι ἐχρησιμοποίησαν αὐτὸ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι Ε΄ καὶ ΣΤ΄, ὅπως ἀναφέρει ὁ Παν. Κ. Χρήστου ἐν Θ.Η.Ε. τ. 6, σ. 1185.

Τέλος αἱ κρίσεις περὶ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὰς Πράξεις εἶναι τόσαι πολλαὶ εἰς ὄγκον, ὅσαι καὶ αὐταὶ αἱ ἴδιαι αἱ ὁμιλίαι αὐτοῦ.

5. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Χρυσοστόμου

Μελετῶν τις τὰ χρυσοστομικὰ ἔργα γενικώτερον, καταπλήσσεται ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκέψεως καὶ τῶν εὐστόχων παρατηρήσεων· ὁδηγεῖται δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ἄπιστος, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς πρέπει νὰ εἶναι μεγίστη ὑπόθεσις, ἀφοῦ ἄνδρες, ὡς ὁ ἡμέτερος Ἰωάννης, ἀφιέρωσαν τὴν ζωήν των ὁλόκληρον εἰς τὸ χριστιανικὸν ἔργον.

Εἰδικώτερον ἐκ τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀναδεικνύεται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀρετῶν τοῦ ἁγίου πατρός, ὁ πόνος καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ διὰ τὸ ποίμνιόν του, τὸ ἀσίγαστον ἐνδιαφέρον του διὰ τὰ πνευματικά του τέκνα. Φράσεις, ὡς αἱ κατωτέρω, τὰς ὁποίας ἐσταχυολογήσαμεν ἐνδεικτικῶς, εἶναι συνήθεις εἰς τὰς ὁμιλίας αὐτοῦ:

«Οὐδὲν διδασκάλου ψυχρότερον, ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντος μόνον» (Ὁμιλία Α΄ παρ. γ΄).

«Ἄρχοντος, μηδὲν τοὺς ἀρχομένους ὠφελοῦντος, οὐδὲν ἀθλιώτερον» (Η΄ παρ. γ΄).

«Πῶς οἴεσθε, ὀδυνῶμαι, ὅταν ἀκούσω ὅτι ἀμύητός τις ἀπηνέχθη ἐντεῦθεν,... πῶς δάκνομαι πάλιν, ὅταν ἑτέρους ἴδω πρὸς τὰς ἐσχάτας φθάνοντας ἀναπνοάς, καὶ μηδὲ ἐντεῦθεν σωφρονιζομένους;» (Α΄ παρ. η΄).

«Οὐδὲν ἐμοὶ ποθεινότερον ὑμῶν, οὐδὲ τοῦτο τὸ φῶς· μυριάκις

γὰρ ἂν εὐξαίμην αὐτὸς πηρωθῆναι, εἴ γε ἐνῆν διὰ τούτου τὰς ὑμετέρας ἐπιστρέψαι ψυχάς...» (Γ' παρ. ε').

Νομίζει κανεὶς ὅτι ἀκούει τὸν Παῦλον λέγοντα: «ηὐχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου...» (Ρωμ. 9, 3). Καὶ συνεχίζει κατωτέρω ὁ ἱερὸς πατήρ: «Πτεροῦσθαι δοκῶ, ὅταν τι περὶ ὑμῶν ἀκούσω χρηστόν». «Πληρώσατέ μου τὴν χαράν» (Φιλιπ. 2,2).

Ἀλλὰ καὶ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας ἡ χαρὰ θὰ εἶναι πεπληρωμένη, ἐὰν συνέβαλε κατά τι εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀπαραιτήτου ἐνδιαφέροντος, διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ ὠφέλεια δὲν εἶναι ὀλίγη.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α'. (1)

(Πράξ. 1, 1 - 5)

«Τὸν μὲν πρῶτον λόγον (τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον) ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς Ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος ἁγίου, οὓς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη»[1].

α'. Εἰς πολλοὺς αὐτὸ ἐδῶ τὸ βιβλίον δὲν εἶναι ἀρκούντως γνωστόν, οὔτε αὐτὸ τὸ ἴδιον, οὔτε ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ[1α]. Διὰ τοῦτο ἔκρινα καλὸν νὰ ἀφοσιωθῶ ἰδιαιτέρως εἰς αὐτὴν τὴν πραγματείαν, ὥστε καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας νὰ διδάξω, καὶ νὰ μὴ ἀφήσω νὰ μένῃ ἄγνωστος καὶ ἀποκεκρυμμένος τοσοῦτος θησαυρός, διότι θὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ ὄχι ὀλιγώτερον καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ Εὐαγγέλια· τοσαύτης φιλοσοφίας εἶναι πλήρες, καὶ

1. Πράξ. 1. 1 - 2.

1α. Σχετικῶς σημειώνει ὁ Π. Ν. Τρεμπέλας εἰς «Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», Ἀθῆναι 1955 σ. 8 τῆς Εἰσαγωγῆς: «Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ JACQUIER (σελ. LVII) τὸ παράπονον τοῦτο ὑπαινίττεται ἄγνοιάν τινα τοῦ λαοῦ, οὐχὶ δὲ τοῦ συνόλου τῆς Ἐκκλησίας». Ἐν τούτοις ὁ ἴδιος ὁ Χρυσόστομος εἰς τὰς ὁμιλίας του εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Πράξεων, ποὺ ἐξεφωνήθησαν εἰς Ἀντιόχειαν (Ὁμιλία Α' παρ. γ' PG. τ. 51, σ. 71) παραπονεῖται διὰ καθολικὴν σχετικῶς ἄγνοιαν, ὅταν λέγῃ: «Πολλοῖς γοῦν τὸ βιβλίον τοῦτο οὐδὲ γνώριμόν ἐστι, πολλοῖς δὲ δοκοῦν σαφὲς εἶναι, πάλιν παρορᾶται· καὶ γίνεται τοῖς μὲν ἡ γνῶσις, τοῖς δὲ ἡ ἄγνοια ῥαθυμίας ὑπόθεσις...».

ὀρθάτητος δογμάτων, καὶ ἐπιδείξεως θαυμάτων, καὶ μάλιστα τῶν τετελεσμένων ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Μὴ ἐξετάζωμεν λοιπὸν αὐτὸ ἐπιπολαίως, ἀλλὰ προσεκτικῶς, διότι καὶ τὰς προφητείας, τὰς ὁποίας ὁ Χριστὸς εἰς τὰ Εὐαγγέλια προκηρύττει, ταύτας πραγματοποιηθείσας, ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃς, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων διαλάμπουσαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ πολλὴν πρὸς τὸ καλύτερον τὴν μεταβολὴν τῶν μαθητῶν, τὴν γενομένην εἰς αὐτοὺς τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διότι καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἤκουσαν παρὰ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι «πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ σημεῖα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει»[2], καὶ προλέγοντος εἰς τοὺς μαθητάς, ὅτι θὰ ὁδηγηθοῦν ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς, καὶ ὅτι εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν θὰ μαστιγώσουν αὐτούς[3], καὶ θὰ ὑποστοῦν ἀφόρητα δεινά, καὶ ὅτι θὰ ὑπερισχύσουν πάντων, καὶ ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον θὰ κηρυχθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ταῦτα πάντα μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐκπληρωθέντα εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃς, καὶ ἄλλα περισσότερα ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔχει εἴπει, εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς αὐτούς. Θὰ ἴδῃς δὲ ἐνταῦθα καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους ὡς πτηνὰ νὰ διατρέχουν τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ τοὺς δειλοὺς ἐκείνους καὶ ἀσυνέτους διὰ μιᾶς γενομένους ἄλλους ἀντὶ ἄλλων, καὶ ὑπεράνω χρημάτων καὶ δόξης καὶ θυμοῦ, καὶ ἐπιθυμίας, πάντων γενικῶς ἀνωτέρους γενομένους, καὶ πολλὴν τὴν ὁμόνοιαν ἔχοντας καὶ οὐδαμοῦ οὐδένα φθόνον, ὅπως πρότερον, οὐδὲ τὸ πάθος περὶ τῶν πρωτείων, ἀλλὰ πᾶσαν τελείαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγάπην ὑπερβολικῶς διαλάμπουσαν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας καὶ πολλὰ παρήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστὸς λέγων, ὅτι «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»[4].

Ὑπάρχουν δὲ καὶ δόγματα ἐνταῦθα διὰ νὰ εὕρῃς, τὰ ὁποῖα, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε αὐτὸ τὸ βιβλίον, εἰς οὐδένα μὲ τόσην σαφήνειαν θὰ καθίσταντο γνωστά, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς σωτηρίας ἡμῶν θὰ ἀπεκρύ-

2. Ἰωάν. 14, 12.
3. Ματθ. 10, 17 - 18.
4. Ἰωάν. 13, 35.

πτετο καὶ θὰ ἦτο ἀσαφὲς καὶ ὡς πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν πίστιν.

Τὸ μεγαλύτερον δὲ τμῆμα τῶν ἐξιστορουμένων ἐδῶ ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔργα τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος περισσότερον πάντων ἐκοπίασεν. Αἰτία δὲ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος εἶναι, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου ἦτο μαθητὴς τοῦ Παύλου, δηλαδὴ ὁ μακάριος Λουκᾶς, τοῦ ὁποίου τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπὸ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃς, ἰδιαιτέρως δὲ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι εὑρίσκετο διαρκῶς πλησίον τοῦ Διδασκάλου καὶ παρηκολούθει αὐτόν. Ὅτε λόγου χάριν ὁ Δημᾶς καὶ ὁ Ἑρμογένης[5] ἐγκατέλειψαν τὸν Παῦλον, ἀναχωρήσαντες, ὁ μὲν εἰς Γαλατίαν, ὁ δὲ εἰς Δαλματίαν, ἄκουσον τί λέγει περὶ τούτου: «Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ»[6] καὶ πρὸς Κορινθίους δὲ γράφων λέγει περὶ αὐτοῦ: «Τοῦ ὁποίου ὁ ἔπαινος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν»[7]· καὶ ὅταν λέγῃ ὅτι «ἐφανερώθη εἰς τὸν Κηφᾶν, ἔπειτα εἰς τοὺς δώδεκα»[8] καὶ «κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον παρελάβετε»[9], τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ ἐννοεῖ· ὥστε δὲν θὰ ἐσφαλλέ τις ἐὰν ἀφιέρωνε εἰς αὐτὸν τὴν πραγματείαν ταύτην. Ὅταν δὲ εἴπω· «Εἰς αὐτόν», εἰς τὸν Χριστὸν λέγω[9α].

Ἐὰν δὲ κάποιος ἐρωτᾷ: «Καὶ τί, τέλος πάντων, δὲν συνέγραψε πάντα, εὑρισκόμενος μέχρι τέλους πλησίον αὐτοῦ;», ἐκεῖνο δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν, ὅτι καὶ αὐτὰ ἀρκετὰ ἦσαν διὰ τοὺς θέλοντας νὰ προσέχουν, καὶ ὅτι εἰς τὰ κατεπείγοντα πάντοτε ἐπέμενον, καὶ ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν δὲν ἦτο εἰς τὴν συγγραφὴν λόγων, διότι πολλὰ ἐδίδαξαν καὶ διὰ τῆς ἀγράφου παραδόσεως.

Καὶ πάντα μὲν λοιπὸν εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ συγκατάθεσις τῶν Ἀποστόλων, τὴν ὁποίαν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὑπηγόρευεν, προετοιμάζον αὐτοὺς νὰ ἐμμένουν

5. Β' Τιμοθ. 1, 15.
6. Β' Τιμοθ. 4, 10 - 11.
7. Β' Κορινθ. 8, 18.
8. Α' Κορινθ. 15, 5.
9. Α' Κορινθ. 15, 1.
9α. Τὸ νόημα τῆς ὡς ἄνω φράσεως εἶναι ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ὡς θεόπνευστος, εἶναι «στόμα» τοῦ Χριστοῦ.

εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ἀφοῦ ἐδίδαξαν τοσαῦτα περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὀλίγα μὲν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ ἔχουν εἰπῆ, τὰ δὲ περισσότερα περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως αὐτοῦ ἐδίδασκον, καὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀναλήψεως· διότι ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιέφερε τότε ἦτο τοῦτο, νὰ πιστεύσῃ ὁ κόσμος ὅτι ἀνέστη καὶ ἀνέβη εἰς οὐρανούς. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς περισσότερον ἀπὸ ὅλα ἐνδιεφέρετο νὰ φανερώσῃ, ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔχει ἔλθει, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Λουκᾶς ἐνδιεφέρετο νὰ διδάξῃ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα ἀνεχώρησε, καὶ ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς εἶχεν ἔλθει· διότι ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐπιστεύετο τοῦτο, πολὺ περισσότερον, ἐφ' ὅσον ἐγένετο ἡ προσθήκη τῶν κατὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν, θὰ ἐφαίνετο εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι εἶναι ἀπίστευτον ὁλόκληρον τὸ δόγμα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο μὲ ἠρεμίαν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀναβιβάζει αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ καὶ ἁπλῶς ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν ὀνομάζει ὁ Παῦλος[10], χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε περισσότερον. Εὐλόγως· διότι ἐὰν αὐτὸν τὸν Χριστόν, διδάσκοντα περὶ τῆς ἰσότητος αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, νὰ λιθοβολήσουν πολλάκις ἐπεχείρησαν[11] καὶ βλάσφημον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπεκάλουν, μετὰ περιφρονήσεως βεβαίως θὰ ἐδέχοντο τὴν ἰδίαν διδασκαλίαν παρὰ τῶν ἁλιέων, καὶ ταῦτα πάντα ἂν καὶ εἶχε προοδεύσει τὸ κήρυγμα τοῦ σταυροῦ.

θ'. Καὶ διατί ἀναφέρω τοὺς Ἰουδαίους, ἀφοῦ πολλάκις τότε καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἐθορυβοῦντο καὶ ἐσκανδαλίζοντο, ὅταν ἤκουον τὰ ὑψηλότερα δόγματα; Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε: «Ἔχω πολλὰ νὰ σᾶς εἴπω, ἀλλὰ δὲν δύνασθε τώρα νὰ τὰ ἐννοήσητε»[12]. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι δὲν ἠδύναντο, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν μαζί του τοσοῦτον χρόνον, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκοινώνησαν τοσούτων ἀπορρήτων, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶδον τοσαῦτα θαύματα, πῶς θὰ ἐδέχοντο διὰ μιᾶς τοὺς ὑψηλοὺς λόγους τῶν δογμάτων ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι τότε κατὰ πρῶτον ἀπεσπάσθησαν ἀ-

10. Πράξ. 17, 31.
11. Ἰωάν. 8, 58-59.
12. Ἰωάν. 16, 12.

πὸ βωμούς, καὶ εἴδωλα, καὶ θυσίας, καὶ αἰλούρους, καὶ κροκοδείλους (διότι τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας τῶν εἰδωλολατρῶν) καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα κακά; πῶς δὲ θὰ ἠδύναντο καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐμάνθανον καὶ ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τοῦ νόμου: «Ἄκουε Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος»[13], οἱ ὁποῖοι εἶδον αὐτὸν προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ, μᾶλλον δὲ καὶ οἱ ὁποῖοι ἐσταύρωσαν, καὶ ἔθαψαν, καὶ οὐδὲ ἀναστάντα εἶδον, ὅταν ἤκουον ὅτι εἶναι Θεὸς αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ ἴσος πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς δὲν θὰ ἀπεσκίρτων περισσότερον ἀπὸ ὅλους καὶ δὲν θὰ ἀπεκόπτοντο; Διὰ τοῦτο λοιπὸν μὲ ἠρεμίαν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον αὐτοὺς καταπείθουν, καὶ προσφέρονται εἰς αὐτοὺς μετὰ πολλῆς συγκαταβάσεως, πλουσιωτέρας δὲ ἀπολαμβάνουν τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς ἔκαμε, πραγματοποιοῦν ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ἵνα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἀνυψώσουν αὐτούς, κειμένους χαμαί, καὶ ἐπιβεβαιώσουν τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως· διότι καὶ διὰ τοῦτο ἰδιαιτέρως αὐτὸ ἐδῶ τὸ βιβλίον εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως. Αὐτὸ δὲ ἀφοῦ ἐπιστεύθη, μεθοδικῶς καὶ τὰ ἄλλα προώδευον.

Ἡ μὲν λοιπὸν ὑπόθεσις καὶ ὅλος ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου, διὰ νὰ εἴπῃ τις περιληπτικῶς, αὐτὸς εἶναι ἰδιαιτέρως καὶ ἂς ἀκούσωμεν ἐν συνεχείᾳ αὐτὰ τὰ προοίμια: «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον (δηλαδὴ τὸ Εὐαγγέλιον) ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν». Ἐξ αἰτίας τίνος ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὸν τὸ Εὐαγγέλιον; Ὥστε νὰ φανερώσῃ τὴν ἰδικήν του προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὰ γραφόμενα, διότι καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Εὐαγγελίου λέγει: «Ἐφάνη καλὸν καὶ εἰς ἐμὲ ποὺ ἔχω παρακολουθήσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πάντα μὲ προσοχὴν καὶ ἀκρίβειαν νὰ σοῦ τὰ γράψω μὲ τὴν σειράν των»[14]. Καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν ἰδικήν του μαρτυρίαν, ἀλλὰ καὶ ἀποδίδει εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὸ πᾶν, λέγων: «Καθὼς περέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ

13. Δευτ. 6, 4.
14. Λουκ. 1, 3.

Λόγου»[15]. Διά τοῦτο, ἀφοῦ κατέστησεν ἐκεῖ τὸν λόγον ἀξιόπιστον, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τότε ἐπιστεύθη, καὶ δι' ἐκείνου ἐδίδαξε τὸν Θεόφιλον τὴν ἀκριβῆ ἀλήθειαν, δὲν χρειάζεται ἐνταῦθα καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν, διότι ὁ συγγραφεὺς ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἀξιόπιστος, ἀφοῦ ἔγραψεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἤκουσεν, πολὺ περισσότερον εἶναι δίκαιον νὰ πιστευθῇ ὁ γράψας αὐτὰ ἐδῶ, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει παραλάβει ἀπὸ ἄλλους, ἀλλὰ ὁ ἴδιος τὰ εἶδε καὶ τὰ ἤκουσε. Διότι, λέγει, ἐὰν ἐδέχθης τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Χριστόν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ δεχθῇς τὰ ἀναφερόμενα εἰς τοὺς Ἀποστόλους.

Τί λοιπόν; Εἶναι μόνον ἱστορία καὶ ὁ λόγος στερεῖται τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Καθόλου. Πῶς; Διότι, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παρέδωσαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν γενόμενοι αὐτόπται μάρτυρες καὶ ὑπηρέται τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦσαν.

Καὶ διατί δὲν εἶπεν ὅτι «καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ Πνεύματος ἁγίου καταξιωθέντες», ἀλλ' «οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται γενόμενοι»; Διότι τοῦτο ἰδιαιτέρως ὁδηγεῖ εἰς τὴν πίστιν, ἡ μάθησις παρὰ αὐτοπτῶν μαρτύρων· ἐκεῖνο δὲ θὰ ἐφαίνετο καὶ ἀλαζονεία καὶ ἐγωϊσμὸς εἰς τοὺς ἀνοήτους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης οὕτως ἔλεγεν: «Ἐγὼ ἔχω ἴδῃ καὶ ἔχω φανερώσει ὅτι οὗτος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»[16]. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τοιουτοτρόπως συνομιλεῖ μὲ τὸν Νικόδημον, ποὺ εἶναι περισσότερον βραδύνους διὰ τὴν πίστιν: «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν λέγομεν, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἴδῃ μαρτυροῦμεν, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς δέχεται τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν»[17]. Καὶ πάλιν δεικνύων ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ πρὸς φανέρωσιν εἰς τὸν κόσμον, ποὺ τὰ ἔχουν ἴδῃ, ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς: «Καὶ σεῖς δίδετε μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ, διότι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε»[18]. Καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι εἰς πολλὰ σημεῖα τοιουτοτρόπως ἐκφράζονται: «Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι μάρτυρες τῶν λόγων τούτων, καὶ αὐτὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποὺ ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς ὅσους τὸν ὑπακούουν, μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν τοῦ κηρύ-

15. Λουκ. 1, 2.
16. Ἰωάν. 1, 34.
17. Ἰωάν. 3, 11.
18. Ἰωάν. 15, 27.

γματός μας μὲ τὰ θαύματα καὶ τὰ χαρίσματά του»[19]. Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Πέτρος, βεβαιῶν τὴν ἀνάστασιν, ἔλεγεν: «Ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν μετ' αὐτοῦ»[20]. Διότι ταχύτερον ἐδέχοντο τὴν μαρτυρίαν παρὰ τῶν συγγενῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ τότε, καθ' ὁλοκληρίαν δὲν εἶχον μάθει τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης, κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ Εὐαγγελίου του, ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἴδιος εἶδε, ὅταν ἐδίδασκε περὶ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος, χρησιμοποιήσας εἰς αὐτοὺς ἀντὶ μεγίστης μαρτυρίας τὴν ὅρασιν, καίτοι τὰ προερχόμενα παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀκριβέστερα τῆς ὁράσεως, ἀλλ' ὄχι παρὰ τῶν ἀπίστων.

Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ὁ Λουκᾶς μετεῖχε τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι φανερὸν ἐκ πολλῶν σημείων, καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα ποὺ γίνονται τώρα, καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ οἱ συνήθεις ἄνθρωποι τότε μετελάμβανον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παύλου, («διότι, λέγει, τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ ἔπαινος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ»)[21], καὶ ἀπὸ τὴν ψῆφον κατὰ τὴν χειροτονίαν του· διότι ἀφοῦ εἶπε τοῦτο, προσέθεσε: «Ἀλλὰ καὶ ἐχειροτονήθη ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς συνοδοιπόρος καὶ συνεργάτης ἡμῶν διὰ τῆς χάριτος ταύτης τὴν ὁποίαν ὑπηρετοῦμεν»[22].

γ'. Καὶ πρόσεξε τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτοῦ· διότι δὲν λέγει: «Τὸ μὲν πρῶτον Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον εὐηγγελισάμην», ἀλλὰ «τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην», νομίζων ὅτι ἡ ὀνομασία τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ ἑαυτοῦ του, καίτοι βεβαίως ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τότε στολίζει αὐτὸν λέγων: «Τοῦ ὁποίου ἀνήκει ὁ ἔπαινος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ»[23]. Ἀλλὰ μετριάζει καὶ λέγει: «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην, περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν». Ὄχι ἁπλῶς περὶ πάντων, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους· διότι μέχρι τῆς ἡμέρας, λέγει, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνελήφθη.

19 Πράξ. 5, 32.
20. Πράξ. 10, 41.
21 Β' Κορινθ. 8, 18.
22. Β' Κορινθ. 8, 18.
23. Β' Κορινθ. 8, 18.

Καὶ μάλιστα ὁ Ἰωάννης δεικνύει, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ὅλα νὰ τὰ γράψῃ, διότι θέλων νὰ δηλώσῃ τοῦτο ἀφοῦ εἶπε «τὰ ὁποῖα ἐὰν ἐγράφοντο ἓν πρὸς ἕν, νομίζω ὅτι οὔτε ὁλόκληρος ὁ κόσμος δὲν θὰ ἐχώρει»[24], προσθέτει: «Τὰ γραφόμενα βιβλία»[25]. Πῶς λοιπόν, δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις, οὗτος λέγει περὶ πάντων; Ὅμως δὲν εἶπε: «Πάντα», ἀλλὰ «περὶ πάντων»· καὶ διὰ νὰ εἴπωμεν περιληπτικῶς καὶ δι' ὀλίγων· περὶ πάντων ὁμιλεῖ τῶν κυρίων καὶ κατεπειγόντων. Ἔπειτα ἐξηγεῖ καὶ περὶ ποίων πάντων. «Ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν», ὑπονοῶν τὰ θαύματα καὶ τὰς διδασκαλίας.

Ὄχι μόνον δὲ αὐτό, ἀλλ' ὅτι καὶ πράττων ἐδίδασκεν. Πρόσεξε δὲ τὴν φιλάνθρωπον αὐτοῦ καὶ ἀποστολικὴν διάθεσιν, ἂν καὶ χάριν ἑνός, δηλαδὴ χάριν τοῦ Θεοφίλου, ἔγραψε, ἐν τούτοις τοσοῦτον ἤθελε νὰ ἀκριβολογῇ, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ γράψῃ ὁλόκληρον Εὐαγγέλιον· «διότι διὰ νὰ γνωρίσῃς, λέγει, τὴν σαφήνειαν καὶ ἀκρίβειαν τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἐδιδάχθης προφορικῶς»[26]. Ἄλλωστε ἤκουσε τὸν Χριστὸν ποὺ ἔλεγε: «Οὐκ ἔστι θέλημα τοῦ Πατρός μου, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων»[27].

Καὶ διατί δὲν συνέγραψεν ἓν βιβλίον, στέλλων πρὸς τὸν Θεόφιλον ποὺ εἶναι ἕνας, ἀλλὰ διῄρεσεν εἰς δύο ὑποθέσεις; Χάριν σαφηνείας καὶ διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὸν ἀκροατήν· ἐξ ἄλλου καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν αἱ πραγματεῖαι εἶναι διῃρημέναι.

Πρόσεξε δὲ ὅτι τοὺς λόγους του ὁ Χριστὸς τοὺς ἔκαμνε ἀξιοπίστους διὰ τῶν ἔργων. Περὶ πραότητος συνεβούλευε καὶ ἔλεγε: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾷός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»[28]. Ἐδίδασκε νὰ εἴμεθα ἀκτήμονες, καὶ τοῦτο ἐδείκνυε διὰ τῶν ἔργων· «ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ»[29], λέγει. Πάλιν προέτρεπε νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθρούς· ἐδίδαξε τοῦτο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, εὐχόμενος ὑπὲρ τῶν σταυρούντων. Ἔλε-

24. Ἰωάν. 21, 25.
25. Ἰωάν. 21, 25.
26. Λουκ. 1, 4.
27. Ματθ. 18, 14.
28. Ματθ. 11, 29.
29. Ματθ. 8, 20.

γε: «Εἰς ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ σὲ ὁδηγήσῃ εἰς τὰ δικαστήρια, διὰ νὰ σοῦ πάρῃ τὸ ὑποκάμισον, ἄφησέ του καὶ τὸ ἐπανωφόρι σου»[30]· καὶ ἐκεῖνος ὄχι μόνον τὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα ἔδωσε. Τοιουτοτρόπως προέτρεπε καὶ τοὺς μαθητὰς νὰ πράττουν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Καθὼς ἔχετε ἡμᾶς παράδειγμα»[31]· διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ψυχρότερον ἀπὸ τὸν διδάσκαλον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διδάσκει μόνον μὲ λόγους· διότι τοῦτο εἶναι ἴδιον ὄχι διδασκάλου, ἀλλὰ ὑποκριτοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀπόστολοι πρῶτον διὰ τῆς ζωῆς των ἐδίδασκον, καὶ ἔπειτα διὰ τῶν λόγων, μᾶλλον δὲ οὐδὲ κἂν ἐχρειάζοντο τοὺς λόγους αὐτοί, ἀφοῦ τὰ ἔργα ἐφώναζον. Δὲν θὰ ἦτο δὲ λάθος, ἐὰν καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ τὸ ὀνομάζαμε πρᾶξιν· διότι μὲ τὸ πάθος του ἔκαμε τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ἔργον, δηλαδὴ τὴν κατάλυσιν τοῦ θανάτου καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάντα.

«Ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς Ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος ἁγίου, οὓς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη». «Διὰ Πνεύματος ἐντειλάμενος», τουτέστι· «Πνευματικοὺς πρὸς αὐτοὺς ἀφοῦ εἶπε λόγους, οὐδένα ἀνθρώπινον». Ἢ τοῦτο λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν, ἢ ὅτι διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔδωκεν ἐντολὰς εἰς αὐτούς. Βλέπεις μὲ πόσην ταπείνωσιν προσέτι διδάσκει περὶ αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, λέγων; «Ἐὰν δὲ ἐγὼ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἀπομακρύνω τὰ δαιμόνια»;[32]. Διότι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐνήργει εἰς ἐκεῖνον τὸν ναὸν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τοῦ Ἰησοῦ. Ποίας δὲ ἐντολὰς ἔδωσε; «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν»[33]. Μέγα τῶν Ἀποστόλων τὸ ἐγκώμιον, ὅταν τοιαῦτα εἶναι ἐμπεπιστευμένοι, (τῆς οἰκουμένης ἐννοῶ τὴν σωτηρίαν), ὅταν οἱ λόγοι εἶναι πλήρεις Πνεύματος Ἁγίου, τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως καὶ ὑπονοῶν εἶπε τὸ «διὰ Πνεύματος Ἁγίου», τουτέστι «καὶ τὰ λό-

30. Ματθ. 5, 40.
31. Φιλιπ. 3, 17.
32. Ματθ. 12, 28.
33. Ματθ. 28, 19-20.

για, τὰ ὁποῖα ἐγὼ σᾶς διδάσκω εἶναι Πνεῦμα Θεοῦ»[34]. Τοῦτο δὲ παρέχει τὴν βεβαιότητα, ὅτι, ὁδηγῶν εἰς τὸ ἑξῆς τὸν ἀκροατὴν εἰς ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσῃ τὰς ἐντολάς, καὶ ποιῶν τοὺς Ἀποστόλους ἀξιοπίστους, ἂν δηλαδὴ πρόκειται νὰ διδάσκουν τὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀσφαλῶς θὰ διδάσκουν καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ.

«Ἐντειλάμενος λοιπόν, λέγει, ἀνελήφθη». Δὲν εἶπεν: «Ἀνέβη», ἐπειδὴ ἀκόμη ὡς περὶ ἀνθρώπου διδάσκει. Ἄρα καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐδίδασκε τοὺς μαθητάς· ἀλλὰ ἅπαντα τὸν χρόνον τοῦτον (τὸν μεταξὺ ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως) οὐδεὶς εἶπεν εἰς ἡμᾶς μετὰ ἀκριβείας. Ἀλλὰ ἐμμένει μὲν εἰς αὐτὸν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ Ἰωάννης καὶ οὗτος· ὅλα δὲ μετὰ σαφηνείας οὐδεὶς τὰ ἐξέθεσε (διότι πρὸς ἕτερον πρᾶγμα ἔσπευδον)· ἐμάθομεν δὲ ταῦτα διὰ τῶν Ἀποστόλων, διότι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἤκουσαν, ἐκεῖνα εἶπον· «Εἰς τοὺς ὁποίους καὶ παρουσίασε τὸν ἑαυτόν του ζῶντα». Ἀφοῦ ὡμίλησε προηγουμένως περὶ τῆς ἀναλήψεως, τώρα λέγει καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως. Διότι ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι «ἀνελήφθη», διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι τῇ βοηθείᾳ ἄλλων ἔχει ἀναληφθῆ, προσέθεσεν: «Εἰς τοὺς ὁποίους καὶ παρουσίασε τὸν ἑαυτόν του ζῶντα»· διότι ἐὰν εἰς τὸ μεγαλύτερον παρουσίασε τὸν ἑαυτόν του, πολὺ περισσότερον εἰς τὸ μικρότερον.

δ΄. Εἶδες πῶς κατὰ τρόπον ἀπαρατήρητον σπείρει προσέτι τὰ μεγάλα ταῦτα δόγματα; «Δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς»· δηλαδὴ ὄχι ὅπως ἀκριβῶς πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ποὺ ἦτο πάντοτε μαζί των, ὁμοίως καὶ τότε· διότι πρόσεξε. Δὲν εἶπε: «Τεσσαράκοντα ἡμέρας», ἀλλὰ «δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα»· διότι ἐνεφανίζετο καὶ ἀπήρχετο ἱπτάμενος πάλιν. Τί συνέβαινε λοιπόν; Ἀνύψωνε αὐτῶν τὰς διανοίας καὶ δὲν ἐπέτρεπε πλέον νὰ συμπεριφέρωνται πρὸς αὐτὸν ὅπως ἀκριβῶς καὶ προηγουμένως. Καὶ δὲν ἔκαμνε μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο μετὰ ἀκριβείας ἡτοίμαζε, καὶ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὴν πίστιν ἐν συνεχείᾳ ὅτι εἶναι σπουδαιότερος ἀπὸ ἁπλοῦν ἄνθρωπον· ἂν καὶ βεβαίως ταῦτα ἦσαν ἀντίθετα· (διότι διὰ τὴν βεβαίωσιν μὲν τῆς ἀναστάσεως πολλὰ ἀνθρώπινα ἔπρεπε νὰ γίνουν, διὰ τὸ ἕτερον ὅμως οὐδέν)· ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ δύο ἔγιναν εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον.

34. Ἰωάν. 6, 63.

Διατί δὲ ὄχι εἰς ὅλους, ἀλλὰ εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἐφάνη; Ἐπειδὴ θὰ ἐφαίνετο ὡς φάντασμα εἰς τοὺς πολλούς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζον τὸ ἀπόρρητον τοῦ μυστηρίου· διότι ἐὰν καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἠπίστουν εἰς τὴν ἀρχήν, καὶ ἐταράσσοντο, καὶ ἐχρειάσθησαν νὰ τὸν ψαύσουν διὰ τῆς χειρός, καὶ νὰ παρακαθήσουν εἰς τράπεζαν μαζί του, τί ἦτο φυσικὸν νὰ χρειασθοῦν οἱ πολλοί; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐκ τῶν θαυμάτων κάμνει ἀναμφίβολον τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως, ὥστε ὄχι μόνον εἰς τοὺς τότε, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς μετέπειτα νὰ γίνῃ φανερὰ ἡ ἀνάστασις· διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἰς ἐκείνους ἐκ τῆς ὁράσεως τῶν θαυμάτων, τοῦτο, ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ εἰς ὅλους ὕστερον ἐκ τῆς πίστεως.

Διὰ τοῦτο ἑπομένως καὶ διὰ τοὺς ἀπίστους ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης συμπεραίνομεν καὶ λέγομεν: ἐὰν δὲν ἀνέστη, ἀλλὰ μένει νεκρός, πῶς ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ οἱ Ἀπόστολοι ἔκαμαν θαύματα; Ἀλλὰ μήπως δὲν ἔκαμαν θαύματα; Πῶς λοιπὸν τότε ἐσχηματίσθη τὸ ἔθνος ἡμῶν; Διότι δὲν θὰ ἀντισταθοῦν πλέον καὶ πρὸς τοῦτο, οὔτε θὰ πολεμήσουν πρὸς τὰ ὁρώμενα. Ὥστε, ὅταν ἰσχυρίζωνται, ὅτι δὲν ἔγιναν θαύματα, περισσότερον τοὺς ἑαυτούς των καταισχύνουν· διότι τοῦτο εἶναι τὸ μέγιστον θαῦμα, ἡ προσέλευσις ἄνευ θαυμάτων τῆς οἰκουμένης ὁλοκλήρου, ἥτις προσηλκύσθη ὑπὸ δώδεκα πτωχῶν καὶ ἀγραμμάτων ἀνθρώπων· διότι οἱ ἁλιεῖς ἐνίκησαν οὔτε διὰ τοῦ πλούτου τῶν χρημάτων, οὔτε διὰ τῆς σοφίας τῶν λόγων, οὐδὲ δι' ἄλλου τινὸς τοιούτου· ὥστε καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν θὰ ὁμολογήσουν, ὅτι ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς θεία δύναμις· διότι εἶναι ἀδύνατον ἀνθρωπίνη δύναμις νὰ κατορθώσῃ ποτὲ τοσαῦτα.

Διὰ τοῦτο πράγματι καὶ αὐτὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἔμεινε μετὰ τὴν ἀνάστασιν, διὰ τοῦ μακροῦ χρόνου παρέχων ἔλεγχον τῆς ἰδικῆς του παρουσίας, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι αὐτὸ ποὺ βλέπουν εἶναι φάντασμα. Καὶ δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ καὶ τράπεζαν προσέθετε. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον λοιπὸν καὶ συνεχίζων λέγει: «Καὶ συναναστρεφόμενος καὶ συντρώγων μετ' αὐτῶν». Τοῦτο δὲ πάντοτε καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐχρησιμοποίουν ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως, λέγον-

τες: «Οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν μετ' αὐτοῦ»[35].

Τί δὲ ἐποίει ὅταν ἐνεφανίζετο, φανερώνει δι' ἐκείνων τῶν ὁποίων προσέθεσε λέγων: «Ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ δὲ καὶ κεκοπιακότες ἦσαν καὶ τεταραγμένοι μὲ τὰ ἤδη λαβόντα χώραν, καὶ πρὸς μεγάλους ἀγῶνας ἐπρόκειτο εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐξέλθουν, ἀναζωογονῶν αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους περὶ τῶν μελλόντων, «παρήγγειλεν ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός». Πρῶτον αὐτοὺς εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐξήγαγε, πεφοβισμένους ἀκόμη καὶ τρέμοντας, ὥστε μετὰ ἀφοβίας νὰ ἀκούσουν τὰ διδασκόμενα· ἔπειτα, ἀφοῦ ἤκουσαν καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἔζησαν μαζί του, «παρήγγειλεν ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι». Τί λοιπόν; Ὅπως ἀκριβῶς ὀλίγους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ἐμπέσουν εἰς πλῆθος ἐχθρῶν, οὐδεὶς ἀφήνει νὰ ἐξέλθουν πρὶν ὁπλισθοῦν, οὐδὲ ἵππους νὰ περάσουν τὴν ἀφετηρίαν πρὶν ἀναβῇ ἐπ' αὐτῶν ὁ ἱππεύς, τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ αὐτοὺς δὲν ἄφηνε νὰ ἐξέλθουν εἰς τὴν μάχην πρὸ τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὥστε νὰ μὴ καταβληθοῦν καὶ κυριευθοῦν εὐκόλως ἀπὸ τοὺς πολλούς. Ὄχι μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Καὶ πρὸς τούτοις πάλιν διὰ νὰ μὴ κατηγοροῦν μερικοὶ ὅτι, ἀφοῦ ἄφησαν τοὺς γνωστοὺς τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς τοὺς ξένους ἦλθον νὰ κάμουν τοὺς σπουδαίους, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἰδίους ἐκείνους ποὺ εἶχον φονεύσει τὸν Ἰησοῦν προσφέρουν τὰς ἀποδείξεις τῆς ἀναστάσεως, πρὸς τοὺς ἰδίους ἐκείνους ποὺ εἶχον σταυρώσει, ποὺ εἶχον θάψει, εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτολμήθη τὸ παράνομον πρᾶγμα, ὥστε νὰ ἀποστομωθοῦν καὶ πάντες οἱ ἐκτὸς τῶν Ἱεροσολύμων προερχόμενοι· διότι ὅταν οἱ ἴδιοι ποὺ εἶχον πρωτοστατήσει εἰς τὴν σταύρωσιν φαίνωνται καὶ ὅτι ἔχουν πιστεύσει, εἶναι προφανές, ὅτι καὶ ὁ σταυρὸς καὶ ἡ παρανομία τοῦ τολμήματος ἀπεκαλύπτετο, καὶ πολλὴ ἦτο ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως.

35 Πράξ 10, 41.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ λέγουν οἱ μαθηταί: «Πῶς λοιπὸν θὰ δυνηθῶμεν νὰ μένωμε μεταξὺ ἀνθρώπων στυγερῶν καὶ φονέων καὶ τόσων πολλῶν, ἐνῷ ἡμεῖς εἴμεθα ὀλίγοι καὶ εὐτελεῖς», κύτταξε πῶς λύει τὴν ἀγωνίαν, εἰπών: «Ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός, διὰ τὴν ὁποίαν μὲ ἠκούσατε νὰ σᾶς ὁμιλῶ». Καὶ πότε ἤκουσαν; δυνατὸν νὰ ἐρωτήσῃ τις. Ὅταν ἔλεγε: «Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς»[36]. Καὶ πάλιν: «Θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν»[37].

ε'. Καὶ διατί τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν κατέφθασεν, ἐνῷ ὁ Χριστὸς ἦτο παρών, ἢ τουλάχιστον εὐθὺς ὅταν ἀπῆλθε, ἀλλ' αὐτὸς μὲν τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀνελήφθη, ἐκεῖνο δὲ ἦλθεν ὅταν συνεπληροῦτο ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς; Καὶ πῶς, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν εἶχεν ἔλθει, ἔλεγε: «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον»;[38]. Διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς δεκτικοὺς καὶ ἀντέχοντας διὰ τὴν ὑποδοχήν· διότι ἐὰν ὁ Δανιὴλ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἴδῃ ἄγγελον ἐζήτει συγγνώμην[39], πολὺ περισσότερον οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν τοσαύτην χάριν. Ἢ τοῦτο λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν, ἢ ὅτι ἔχει παρουσιάσει ἐκεῖνο ποὺ θὰ συνέβαινεν εἰς τὸ μέλλον ὡς ἤδη γεγονός, ὅπως π.χ. ὅταν λέγῃ: «Πατεῖτε ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ»[40].

Διατί δὲ δὲν εἶχε παρευρεθῇ εὐθὺς τότε; Διότι ἔπρεπε νὰ ἐπιθυμήσουν τὸ πρᾶγμα καὶ οὕτω νὰ δεχθοῦν τὴν χάριν. Διὰ τοῦτο, ὅτε αὐτὸς ἀπῆλθεν ἱπτάμενος, τότε ἐκεῖνο ἦλθεν. Διότι ἐὰν ἤρχετο ἐνῷ ἐκεῖνος ἦτο παρών, δὲν θὰ ἀνέμενον μετὰ τοσαύτης προσδοκίας. Διὰ τοῦτο δὲν ἔρχεται εὐθέως μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ ὀκτὼ ἢ ἐννέα ἡμέρας. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡμεῖς, τότε ἰδιαιτέρως διεγειρόμεθα πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν εὑρεθῶμεν εἰς ἀνάγκην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης, τότε κυρίως στέλλει τοὺς μαθητὰς πρὸς τὸν Χριστόν,

36. Ἰωάν. 16, 7.
37. Ἰωάν. 14, 16.
38. Ἰωάν. 20, 22.
39. Δαν. 8 17.
40. Λουκ. 10, 19.

ὅτε ἐπρόκειτο νὰ χρειασθοῦν τὸν Ἰησοῦν, τότε δηλαδὴ ποὺ ὁ ἴδιος εὑρίσκετο εἰς τὴν φυλακήν. Κατ' ἄλλον δὲ τρόπον ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν οὐρανὸν ἡ φύσις ἡμῶν[41], καὶ νὰ ἔχῃ τελειοποιηθῆ ἡ συμφιλίωσις ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τότε νὰ ἔλθῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ καθαρὰν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν εὐχαρίστησιν· διότι ἐὰν ἦτο παρὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὁ μὲν Ἰησοῦς ἀπήρχετο, ὁ δὲ Παράκλητος παρέμενε, δὲν θὰ ἦσαν τοσαῦτα τὰ ἀγαθὰ τῆς παρηγορίας· διότι πάρα πολὺ δυσκόλως ἠδύναντο νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε παρηγορῶν αὐτούς: «Συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω»[42]. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναμένει τὰς ἡμέρας τὰς μεταξὺ Ἀναλήψεως καὶ Πεντηκοστῆς, ἵνα, ἀφοῦ ὀλίγον στενοχωρηθοῦν, καὶ εἰς ἀνάγκην, ὅπως προεῖπον, εὑρεθοῦν, νὰ καρπωθοῦν ὁλόκληρον καὶ καθαρὰν τὴν ἀπόλαυσιν.

Ἐὰν δὲ ἦτο ὀλιγώτερον τὸ Πνεῦμα, δὲν θὰ ἦτο ἀρκετὴ ἡ παρηγορία. Πῶς δὲ καὶ ἔλεγε: «Συμφέρει ὑμῖν»;[43]. Διὰ τοῦτο τὰ σπουδαιότερα τῆς διδασκαλίας τὰ ἔχει φυλάξει διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὥστε νὰ μὴ τὸ θεωρήσουν μικρότερον. Πρόσεξε δὲ πόσο μεγάλην ἀνάγκην προσέθηκεν εἰς αὐτοὺς νὰ εὑρίσκωνται εἰς Ἱεροσόλυμα, διὰ τῆς ὑποσχέσεως ὅτι ἐκεῖ θὰ παρασχεθῇ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Διότι πάλιν διὰ νὰ μὴ φύγουν μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ, μὲ τὴν προσδοκίαν αὐτήν, ὡς κάποιον δεσμόν, συγκρατεῖ ὅλους αὐτοὺς ἐκεῖ.

Ἀφοῦ δὲ εἶπε: «Περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός, διὰ τὴν ὁποίαν μὲ ἠκούσατε νὰ σᾶς ὁμιλῶ», προσέθεσε: «Διότι ὁ Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας». Φανερώνει λοιπὸν τὴν μέσην κατάστασιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου, ὄχι πλέον ὅπως

41. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐννοῆται ἡ θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ὁποία συνετελέσθη διὰ τῆς ἀναστάσεως, καὶ ἡ ὁποία ἀνθρωπίνη φύσις τεθεωμένη πλέον διὰ τῆς ἀναλήψεως ἐκάθισεν «ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός»· ἡ θέωσις δὲ αὕτη νοεῖται ὡς θέωσις καὶ τῆς ἰδικῆς μας φύσεως, ἡ ὁποία θὰ συντελεσθῇ κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ἀφοῦ ἄλλωστε οὗτος ἦτο καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ

42. Ἰωάν. 16, 7.

43. Ἰωάν. 16, 7.

πρὸ τούτου κατὰ τρόπον συνεσκιασμένον, (διότι πάρα πολὺ συνεσκίασε τὸν λόγον ὅταν ἔλεγεν: «Ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μεγαλύτερος αὐτοῦ εἶναι»)[44], ἀλλὰ τώρα φανερώτερον: «Ὁ Ἰωάννης, λέγει, ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ». Δὲν χρησιμοποιεῖ πλέον τὴν μαρτυρίαν, ἀλλὰ ἐνθυμεῖται τὸ πρόσωπον μόνον, προτρέπων εἰς μνήμην τῶν παρ' αὐτοῦ λεχθέντων, καὶ ἀποδεικνύει αὐτούς, ὅτι εἶναι ἤδη καὶ εἰς τὸ ἑξῆς μεγαλύτεροι τοῦ Ἰωάννου, ἀφοῦ βεβαίως ἐν Πνεύματι ἐπρόκειτο καὶ αὐτοὶ νὰ βαπτίζουν.

Καὶ δὲν εἶπε: «Ὑμᾶς δὲ ἐγὼ βαπτίζω ἐν Πνεύματι ἁγίῳ», ἀλλὰ «βαπτισθήσεσθε», διδάσκων ἡμᾶς νὰ εἴμεθα ταπεινοί. Διότι τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς ἦτο ὁ βαπτίζων, κατέστη φανερὸν εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου, ποὺ εἶπε, ὅτι «αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί»[45]· διὰ τοῦτο καὶ μόνον τὸν Ἰωάννην ἐνεθυμήθη.

Τὰ μὲν Εὐαγγέλια λοιπὸν εἶναι μία ἱστορία ἐκείνων ποὺ ὁ Χριστὸς ἔπραξε καὶ εἶπεν, αἱ δὲ Πράξεις εἶναι ἱστορία ἐκείνων ποὺ ἔπραξε καὶ εἶπεν ὁ ἕτερος Παράκλητος. Ὅμως καὶ τότε πολλὰ καὶ αὐτὸς ἔπραττε, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ σήμερον ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ, τοιουτοτρόπως καὶ τότε, ἀλλὰ τότε μὲν διὰ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ, τώρα δὲ διὰ τῶν Ἀποστόλων· καὶ τότε μὲν εἰς παρθενικὴν ἦλθε μήτραν καὶ διέπλασε τοιουτοτρόπως ναὸν δι' ἑαυτὸν τὸ ἅγιόν του σῶμα, τώρα δὲ εἰς ψυχὰς ἦλθεν ἀποστολικάς· καὶ τότε μὲν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἦλθεν ἐν εἴδει περιστερᾶς, τώρα δὲ ἐν εἴδει πυρός. Τί σημαίνει τοῦτο; Ἐκεῖ μὲν τὸ πρᾶον δηλῶν, ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ τιμωρητικόν. Καὶ τὴν κρίσιν δὲ εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν ἐνθυμεῖται· διότι ὅταν ἔπρεπε νὰ συγχωρήσῃ ἁμαρτήματα, πολλὴν πραότητα ἐχρειάζετο, ἐπειδὴ δὲ ἐτύχομεν τῆς δωρεᾶς, εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι καιρὸς καὶ κρίσεως καὶ ἐξετάσεως. Πῶς δὲ «βαπτισθήσεσθε», λέγει, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ὕδωρ εἰς τὸ ὑπερῷον; Διότι τὸ κυριώτερον τὸ Πνεῦμα εἶναι, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ

44. Ματθ. 11, 11.

45. Λουκ. 3, 16.

τὸ ὕδωρ ἐνεργεῖ· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καὶ αὐτὸς λέγεται ὅτι ἔχει χρισθῆ, οὐδαμοῦ χρισάμενος δι' ἐλαίου, ἀλλὰ Πνεῦμα δεξάμενος· ἄλλωστε καὶ αὐτοὺς βαπτιζομένους δι' ὕδατος εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃς, καὶ εἰς διαφόρους καιρούς. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς μὲν καὶ τὰ δύο τελοῦνται εἰς ἕν, τότε δὲ κεχωρισμένως. Διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ἐβαπτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου· καὶ μὴ ἀπορήσῃς. Διότι ἐὰν πόρναι καὶ τελῶναι πρὸς τὸ βάπτισμα ἐκεῖνο ἐπορεύοντο, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνοι ποὺ ἐπρόκειτο κατόπιν νὰ βαπτισθοῦν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι «τὸ πρᾶγμα πάντοτε εὑρίσκεται εἰς τὸ στάδιον τῶν ὑποσχέσεων», (διότι καὶ πολλὰ ἤδη περὶ αὐτοῦ ἐδίδαξε), οὔτε νὰ νομίσουν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἁπλῶς ἐνέργεια χωρὶς ὑπόστασιν, ἀποτρέπων αὐτοὺς ἀπὸ μίαν τοιαύτην ὑπόνοιαν, «οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας», λέγει. Καὶ δὲν ἐφανέρωσε πότε ἀκριβῶς, διὰ νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε ἐν ἐγρηγόρσει, ἀλλ' εἶπε μὲν ὅτι πλησίον θὰ εἶναι διὰ νὰ μὴ διαλυθοῦν καὶ ἀποχωρήσουν, πότε δὲ ἀκριβῶς καθόλου δὲν ἐφανέρωσε διὰ νὰ εἶναι πάντοτε προσεκτικοί. Ὄχι δὲ μόνον μὲ αὐτὸ αὐτοὺς βεβαιώνει, μὲ τὴν ταχύτητα δηλαδὴ τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν φράσιν: «Τὴν ἐπαγγελίαν διὰ τὴν ὁποίαν μὲ ἠκούσατε νὰ σᾶς ὁμιλῶ». Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον λέγει εἶναι τὸ ἑξῆς: «Ὄχι μόνον τώρα σᾶς εἶπον, λέγει, ἀλλὰ καὶ ἤδη ὑπεσχέθην, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξάπαντος θὰ πραγματοποιήσω». Διατί λοιπὸν ἀπορεῖς, ἐὰν δὲν φανερώνει τὴν ἡμέραν τῆς συντελείας, ἀφοῦ τοὐλάχιστον αὐτήν, ἡ ὁποία τόσον πλησίον εὑρίσκετο, δὲν ἠθέλησε νὰ φανερώσῃ; Καὶ μάλιστα εὐλόγως, διὰ νὰ εὑρίσκωνται πάντα εἰς ἐγρήγορσιν καὶ εἰς προσδοκίαν καὶ μέριμναν.

στ'. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπολαύσῃς τῆς χάριτος, ὅταν δὲν εἶσαι προσεκτικός. Ἢ δὲν βλέπεις τί λέγει καὶ ὁ Ἠλίας πρὸς τὸν μαθητήν; «Ἐὰν ἴδῃς με ἀναλαμβανόμενον, ἔσται σοι οὕτω»[46]· τουτέστι: «θὰ γίνῃ εἰς σὲ τοῦτο, τὸ ὁποῖον ζητεῖς». Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πανταχοῦ εἰς τοὺς προσερχομένους ἔλεγε: «Πιστεύεις»; Διότι ἐὰν δὲν προσφερθῶμεν φιλικῶς πρὸς τὸ διδόμενον, δὲν αἰσθανόμεθα πολὺ τὴν εὐεργεσίαν. Τὸ

46. Δ' Βασιλ. 2, 10.

ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τὸν Παῦλον: δὲν ἦλθεν ἀμέσως ἡ χάρις, ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ παρῆλθον τρεῖς ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας ἦτο τυφλός, ὑπὸ τοῦ φόβου ἀποπλυνόμενος καὶ προπαρασκευαζόμενος. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ βαφεῖς τῆς πορφύρας, προηγουμένως μὲ ἄλλα διάφορα προετοιμάζουν τὸ δεχόμενον τὴν βαφήν, ὥστε νὰ μὴ ἐξαλείφηται εὐκόλως τὸ χρῶμα τοῦ ἄνθους, οὕτω λοιπὸν καὶ ἐδῶ πρότερον φροντίζουσαν καθιστᾷ τὴν ψυχὴν ὁ Θεός, καὶ τότε χορηγεῖ τὴν χάριν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἔστειλεν ἀμέσως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ κατὰ τὴν Πεντηκοστήν.

Ἐὰν δὲ ἐρωτᾷ κάποιος: «Διατί καὶ ἡμεῖς δὲν βαπτίζομεν εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον»;[47] ἐκεῖνο δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν, ὅτι ἡ μὲν χάρις εἶναι ἡ ἰδία καὶ τότε καὶ τώρα, ἡ δὲ διάνοια τώρα ἐξυψοῦται, προετοιμαζομένη διὰ τῆς νηστείας. Καὶ ὁ καιρὸς ὅμως τῆς Πεντηκοστῆς ἔχει μίαν ἐξήγησιν ὄχι παράλογον. Ποία εἶναι αὐτή; Οἱ πατέρες ἐθεώρησαν ὅτι τὸ βάπτισμα εἶναι ἀρκετὸς χαλινὸς ἐπιθυμίας πονηρᾶς καὶ μεγάλη διδασκαλία διὰ τὴν σωφροσύνην ἀκόμη καὶ ἐν καιρῷ ἀπολαύσεως. Ὅπως ἀκριβῶς συναναστρεφόμενοι μὲ αὐτὸν τὸν Χριστόν, καὶ κοινωνοῦντες ἐκ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, τίποτε δὲν πράττομεν κατὰ τρόπον ἁπλοῦν, ἀλλὰ ζῶμεν μὲ νηστείας καὶ προσευχὰς καὶ μὲ σωφροσύνην πολλήν· διότι ἐάν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν ἀρχὴν βιοποριστικοῦ τινὸς ἐπαγγέλματος, ἑτοιμάζῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του ὅ,τιδήποτε ἀφορᾷ τὴν ζωήν, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ κάποιο ἀξίωμα, καὶ χρήματα καταναλίσκῃ, καὶ χρόνον δαπανᾷ, καὶ ὑπομένῃ ἀναριθμήτους κόπους, τίνος θὰ εἴμεθα ἡμεῖς ἄξιοι, προσερχόμενοι μετὰ τοσαύ-

47. Ἡ ἐρώτησις ἀφορᾷ εἰς τοὺς βαπτιζομένους εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ἀφοῦ καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Χρυσοστόμου ὑπῆρχον κατηχούμενοι, τοὺς ὁποίους ὁ ἐρωτῶν θέλει νὰ βαπτίζωνται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ὅπως ἀκριβῶς πολλοὶ τῶν σημερινῶν Χριστιανῶν θέλουν νὰ μεταλαμβάνουν τὴν Μ. Πέμπτην. Ἀλλ' εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ πατρός, ὅτι διὰ τὴν ἀρίστην προσέλευσιν δὲν χρειάζεται νὰ παρατηρῶμεν τοὺς καιροὺς καὶ τὰς ἑορτάς, ἀλλὰ τὴν προσωπικὴν ἡμῶν διάθεσιν (πρβλ. ἐνδεικτικῶς καὶ «Λόγος πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συνάξεων... PG 49, 369 - 370». Ἐπίσης καὶ «Λόγος, εἰς τοὺς τὰ πρῶτα πάσχα νηστεύοντας, κεφ. 5, PG 48, 868»). Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν κατ' ἐπανάληψιν θὰ ἀναφερθῇ εἰς τὸ ἴδιον θέμα.

της ἀπερισκεψίας καὶ ὀκνηρίας εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, χωρὶς νὰ εἴμεθα πρόθυμοι διὰ προετοιμασίαν οὔτε πρὶν λάβωμεν τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν λῆψιν ἀδιαφοροῦντες; Διότι διὰ τοῦτο μετὰ τὴν λῆψιν τῆς χάριτος εἴμεθα ὀκνηροὶ καὶ ἀδιάφοροι, ἐπειδὴ πρὶν λάβωμεν δὲν εἴχομεν ἀγρυπνήσει, ὥστε νὰ εἴμεθα ἕτοιμοι· διὰ τοῦτο πολλοὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀμέσως ἐπανῆλθον εἰς τὸν προηγούμενον ἔμετον, καὶ χειρότεροι ἔγιναν, καὶ φοβερωτέραν ἐπέσυραν δι' ἑαυτοὺς τιμωρίαν, ἀπαλλαγέντες μὲν ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, μὲ τὴν διαγωγήν των ὅμως αὐτὴν παροργίσαντες περισσότερον τὸν κριτήν, διότι, ἐνῷ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τόσον μεγάλην νόσον, ἐν τούτοις δὲν ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλ' ἔπαθον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠπείλησεν εἰς τὸν παραλυτικὸν ὁ Χριστός, λέγων: «Πρόσεξε, ἐθεραπεύθης· μὴ ἁμαρτάνεις πλέον διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῇ τίποτε χειρότερον»[48], καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προέλεγε περὶ τῶν Ἰουδαίων, δεικνύων, ὅτι θὰ πάθουν τὰ ἀνεπανόρθωτα, ἀφοῦ εἶναι ἀγνώμονες: «Ἐὰν δὲν εἶχον ἔλθει εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν τοὺς εἶχον διδάξει, λέγει, δὲν θὰ εἶχαν ἁμαρτίαν»[49].

Ὥστε διπλᾶ καὶ τετραπλᾶ ἀποβαίνουν τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διαπράττονται ὕστερον. Πῶς; Διότι, μετὰ τὴν τιμὴν ποὺ μᾶς κάμνει ὁ Θεὸς χορηγῶν εἰς ἡμᾶς τὴν χάριν, γινόμεθα ἀγνώμονες καὶ πονηροί. Καὶ διὰ τοῦτο καθόλου δὲν μᾶς βοηθεῖ εἰς τὴν συνέχειαν τὸ λουτρὸν καὶ ἡ ἄφεσις τῶν προηγουμένων ἁμαρτημάτων, ὥστε νὰ τύχωμεν ἐπιεικείας. Πρόσεχε δέ· περιέπεσε κάποιος εἰς ἁμαρτήματα φοβερά, ἢ φονεύσας, ἢ μοιχεύσας, ἢ κάτι ἄλλο φοβερώτερον διαπράξας, καὶ ἀπηλλάγη διὰ τοῦ λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος ἀπὸ αὐτά· διότι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἁμαρτία καὶ ἀσέβεια, ἡ ὁποία δὲν ὑποχωρεῖ καὶ δὲν ἐξαλείφεται διὰ τῆς δωρεᾶς, διότι εἶναι θεϊκὴ ἡ χάρις. Πάλιν κάποιος ἐμοίχευσε καὶ ἐφόνευσεν· ἡ μὲν προηγουμένη μοιχεία ἀφέθη, καὶ ὁ φόνος ἐκεῖνος ἔχει συγχωρηθῆ καὶ δὲν ἀνακαλεῖται («διότι δὲν ἀνακαλοῦνται τὰ χαρίσματα καὶ τὸ κάλεσμα τοῦ Θεοῦ»)[50], διὰ τὰ ἁμαρτήματα ὅμως τὰ διαπραχθέντα μετὰ τὸ βάπτισμα, τόσον πολὺ κατεδικάσθημεν, ὡς νὰ εἶχον ἀνακληθῆ καὶ ἐκεῖνα, καὶ πολὺ χειρότερα, διότι δὲν εἶναι πλέον ἁπλοῦν τὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ διπλοῦν καὶ τριπλοῦν. Ὅτι δὲ εἶναι μεγαλυτέρα διὰ τὰ τοιαῦτα ἁμαρτήματα ἡ καταδίκη, ἄκουσον τί λέγει ὁ Παῦλος: «Ἀφοῦ ἐὰν ἀθετήσῃ κάποιος τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, χωρὶς νὰ τὸν λυποῦνται ἐνώπιον δύο ἢ τριῶν μαρτύρων καταδικάζεται εἰς θάνατον, πόσον νομίζετε ὅτι θὰ τιμωρηθῇ περισσότερον ὁ καταπατήσας τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ θεωρήσας τὸ αἷμα τῆς Διαθήκης, μὲ τὸ ὁποῖον ἡγιάσθη, ὡς κοινὸν αἷμα, καὶ ὁ ἐνυβρίσας τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος;»[51].

Ἴσως ἀπετρέψαμεν πολλοὺς τώρα ἀπὸ τοῦ νὰ λάβουν τὸ βάπτισμα. Ἀλλὰ δὲν εἴπομεν ταῦτα μὲ αὐτὸν τὸν σκοπόν, ἀλλὰ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τοὺς προτρέψωμεν, ἀφοῦ λάβουν τὸ βάπτισμα, νὰ παραμείνουν εἰς αὐτὸ μὲ σωφροσύνην καὶ πολλὴν ἐπιείκειαν. Ὅμως φοβοῦμαι, ἴσως ἰσχυρισθῇ κάποιος. Ἐὰν ἐφοβεῖσο θὰ τὸ ἐλάμβανες καὶ θὰ τὸ ἐφύλαττες. Ἀλλά, ἐπιμένει, δι' αὐτὸ μὲν λοιπὸν δὲν λαμβάνω τοῦτο, διὰ τὸν φόβον. Τὸ νὰ ἀποθάνῃς ὅμως παραμένων εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν δὲν φοβεῖσαι; Φιλάνθρωπος, λέγει, εἶναι ὁ Θεός. Λοιπὸν λάβε τὸ βάπτισμα, διότι εἶναι φιλάνθρωπος καὶ βοηθεῖ. Σὺ ὅμως, ὅπου μὲν πρέπει νὰ φροντίσῃς προσεκτικῶς, δὲν προβάλλεις τὴν φιλανθρωπίαν αὐτήν, ὅπου δὲ θέλεις τὴν ἀναβολήν, τότε ἐνθυμεῖσαι αὐτήν· καίτοι τότε κυρίως προσφέρεται ἡ φιλανθρωπία αὐτή, καὶ εὐκολώτερον ἐπιτυγχάνομεν αὐτήν, ὅταν εἰσφέρωμεν καὶ τὰ ἰδικά μας· διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει ἐμπιστευθῆ τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἁμαρτάνων μετὰ τὸ βάπτισμα, ὡς εἶναι φυσιολογικὸν εἰς ἄνθρωπον, ἐὰν μετανοήσῃ θὰ τύχῃ τῆς φιλανθρωπίας, ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος ὡς νὰ δολιεύεται τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καταλήγει εἰς τὸν θάνατον ἄμοιρος τῆς χάριτος, θὰ ἔχῃ ἀπαραίτητον τὴν τιμωρίαν.

Διατί λοιπόν, ἐναντίον τῆς σωτηρίας σου προφασίζεσαι τοιαῦτα; Διότι ἀδύνατον, ἀδύνατον εἶναι, ὅπως ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω, νὰ κατορθώσῃ κάτι γενναῖον

48. Ἰωάν. 5, 14.
49. Ἰωάν. 15, 22.
50. Ρωμ. 11, 29.

51. Ἑβρ. 10, 28-29.

καὶ ἀγαθὸν ὁ ἀναβάλλων τὴν σωτηρίαν του ἐξ αἰτίας τοιούτων ἐλπίδων. Σὺ δὲ ἀπὸ τότε ποὺ ἀνεδέχθης τοσοῦτον φόβον, καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος προφασίζεσαι; διατί δὲν μετατρέπεις τὸν φόβον τοῦτον εἰς κόπον καὶ προσπάθειαν, διὰ νὰ γίνῃς μέγας καὶ θαυμαστός; Τί εἶναι καλύτερον, νὰ φοβῆσαι ἢ νὰ κοπιάζῃς; Ἐὰν κάποιος σὲ ἔβαλε νὰ καθίσῃς εἰς οἶκον ὑποστάντα βλάβην καὶ παραμένοντα ἀκατοίκητον, καὶ σοῦ εἶπε ὅτι «περίμενε νὰ πέσῃ ἡ ὀροφὴ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλήν σου, ἀφοῦ εἶναι σαθρά, (διότι ἴσως μὲν νὰ πέσῃ, ἴσως δὲ νὰ μὴ πέσῃ), ἐὰν δὲ δὲν σοῦ ἀρέσῃ αὐτό, ἐργάζου καὶ κατοίκει τὸν ἀσφαλέστερον θάλαμον», τί θὰ προετίμας μᾶλλον, τὴν ἀργίαν ἐκείνην μετὰ τοῦ φόβου, ἢ τὴν ἐργασίαν ταύτην μετὰ τοῦ θάρρους; Λοιπὸν τοιουτοτρόπως καὶ τώρα πράττε· διότι τὸ μὲν ἄδηλον τοῦ μέλλοντος εἶναι ὅπως ἀκριβῶς κάποιος οἶκος σαθρός, ἀπειλῶν πάντοτε πτῶσιν, ἡ δὲ ἐργασία αὕτη, ἡ ἔχουσα κόπον, τὸ ἀσφαλὲς ἐγγυᾶται.

ζ΄. Εἴθε λοιπὸν νὰ μὴ συμβῇ εἰς ἡμᾶς νὰ ἐμπέσωμεν εἰς τοσαύτην ἀνάγκην, ὥστε νὰ ἁμαρτάνωμεν μετὰ τὸ λουτρόν, πλήν, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ τοιοῦτόν τι, οὔτε καὶ τότε πρέπει νὰ ἀπελπισθῶμεν. Φιλάνθρωπος εἶναι ὁ Θεός, καὶ πολλοὺς τρόπους συγχωρήσεως μᾶς ἔχει δώσει καὶ μετὰ ταῦτα. Ὅμως, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἐκ τῶν κατηχουμένων ἁμαρτάνοντες μετὰ τὸ λουτρόν, κατὰ τοῦτο κυρίως τιμωροῦνται, τοιουτοτρόπως οἱ γνωρίζοντες, ὅτι ὑπάρχουν φάρμακα μετανοίας καὶ μὴ θέλοντες νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτά, φοβερώτερα θὰ ὑποστοῦν· διότι ὅσον ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ γίνεται μακροχρόνιος, τόσον καὶ ἡ τιμωρία μεγαλώνει μᾶλλον, ἐὰν δὲν χρησιμοποιήσωμεν πρεπόντως τὴν φιλανθρωπίαν.

Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἤσουν γεμᾶτος ἀπὸ τοσαῦτα κακὰ καὶ ἀπηλπισμένος, καὶ διὰ μιᾶς ἔγινες φίλος καὶ πρὸς τὴν ἀνωτάτην τιμὴν ἀνυψώθης, ὄχι ἐκ τῶν προσωπικῶν σου προσπαθειῶν, ἀλλὰ ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ πάλιν ἐπανῆλθες εἰς τὴν προηγουμένην ἀσχημοσύνην, καὶ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇς αὐστηρῶς, ὁ Θεὸς ὅμως οὐδὲ τότε σὲ ἐγκατέλειψε, ἀλλὰ σοῦ προσέφερε ἀναριθμήτους ἀφορμὰς σωτηρίας, διὰ τῶν ὁποίων νὰ γίνῃς φίλος· καὶ ὁ Θεὸς μὲν ταῦτα ἔπραξε καὶ πράττει, σὺ ὅμως οὐδὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον

θέλεις νὰ κοπιάζῃς. Καὶ ποίας συγγνώμης θὰ καταστῇς ἄξιος εἰς τὸ ἑξῆς; Πῶς δὲ οὐχὶ εὐλόγως δὲν θὰ σὲ περιγελάσουν οἱ εἰδωλολάτραι ὡς ζῶντα ὅπως ἀκριβῶς κάποιος κηφὴν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν καὶ χωρὶς σκοπόν; Διότι, λέγουν, ἐὰν ἰσχύῃ ἡ φιλοσοφία σας, δείξατε, τί ἐπιθυμεῖ τὸ πλῆθος τῶν ἀμυήτων[51α]. Καλὰ εἶναι τὰ μυστήρια καὶ περιπόθητα, ἀλλ' οὐδεὶς ψυχορραγῶν ἂς μὴ λαμβάνῃ λουτρόν· διότι δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὁ καιρὸς τῶν μυστηρίων, ἀλλὰ τῶν διαθηκῶν· ὁ καιρὸς δὲ τῶν μυστηρίων συνεπάγεται ὑγείαν φρενῶν καὶ σωφροσύνην ψυχῆς.

Διότι εἰπέ μοι, ἐὰν διαθήκας δὲν θὰ ἤθελε κάποιος νὰ γράψῃ εὑρισκόμενος εἰς τοιαύτην κατάστασιν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲ γράψῃ, δίδει ἀφορμὴν εἰς τοὺς μετέπειτα νὰ προσβάλουν τὰς διαθήκας, (διότι διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ προτάσσουν ταύτας τὰς λέξεις, λέγοντες ὅτι «ζῶν καὶ σώας ἔχων τὰς φρένας καὶ ὑγιαίνων ἀφήνω ταύτας τὰς παραγγελίας περὶ τῶν ἰδικῶν μου πραγμάτων»), πῶς θὰ ἠδύνατο κάποιος μετὰ ἀκριβείας νὰ καθοδηγηθῇ εὑρισκόμενος εἰς κατάστασιν διερεθισμοῦ; Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὸν θέλοντα νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκην του περὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, δὲν θὰ ἐπέτρεπον οἱ νόμοι τῶν ἔξωθεν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ἐκεῖνον ποὺ δὲν θὰ ἦτο ἐντελῶς ὑγιής, καὶ τοῦτο, προτιθέμενον νὰ καθορίσῃ τὰ ἰδικά του πράγματα, πῶς σύ, διδασκόμενος περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ περὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, θὰ δυνηθῇς νὰ τὰ ἐκμάθῃς ὅλα σαφῶς, γενόμενος πολλάκις καὶ παράφρων ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας τῶν ἁμαρτημάτων;

51α. Τὸ νόημα τῆς παρούσης φράσεως πιστεύομεν ὅτι εἶναι τὸ ἑξῆς· Οἱ εἰδωλολάτραι λέγουν εἰς τοὺς Χριστιανούς: «Ἐὰν ἡ φιλοσοφία σας, δηλαδὴ ἡ θρησκεία σας, ἔχῃ ἰσχύν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν σεῖς οἱ ἴδιοι συμπεριφέρεσθε κακῶς καὶ ὄχι ὅπως διδάσκει ὁ Χριστιανισμός, τότε δείξατε εἰς ἡμᾶς τί εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιθυμήσῃ ἀπὸ μίαν τοιαύτην θρησκείαν τὸ πλῆθος τῶν ἀμυήτων, τῶν μὴ εἰσέτι Χριστιανῶν». Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ προβληματισθῇ ὁ πιστός, ὥστε ἡ ζωή του νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν διδασκαλίαν του, ἵνα «μὴ βλασφημῆται ἐν τοῖς Ἔθνεσι δι' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ» (Ρωμ. 2, 24).

Εἰς τὴν συνέχειαν λέγει ὁ ἱ. Χρυσόστομος, ὅτι δὲν πρέπει ὁ κατηχούμενος νὰ περιμένῃ νὰ γίνῃ ἑτοιμοθάνατος διὰ νὰ βαπτισθῇ, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ φροντίσει ἐγκαίρως διὰ τὸ λουτρὸν τῆς σωτηρίας.

Πότε δὲ θὰ εἰπῇς τὰ λόγια ἐκεῖνα πρὸς τὸν Χριστόν, ὅτι συνθάπτεσαι μετ' αὐτοῦ[52], ἐνῷ ἔχῃς κατὰ νοῦν νὰ ἀποσκιρτήσῃς; Διότι καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τῶν λόγων πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν σεμνυνόμενοι τὴν χάριν. Σὺ ὅμως τὸ ἴδιον πράττεις, τὸ ὁποῖον καὶ κάποιος στρατιώτης θέλων νὰ διαγραφῇ τοῦ στρατεύματος, ἐνῷ ὁ πόλεμος πρόκειται νὰ σταματήσῃ, ἢ κάποιος ἀθλητὴς θέλων νὰ ἀποβάλῃ τὰ ἀθλητικὰ ἐνδύματα, ἐνῷ οἱ θεαταὶ ἔχουν σηκωθῆ ὄρθιοι· διότι καὶ ὅπλα διὰ τοῦτο λαμβάνεις, ὄχι διὰ νὰ ἀποσκιρτήσῃς ἀμέσως, ἀλλ' ἵνα, ἀφοῦ τὰ λάβῃς, στήσῃς τρόπαιον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Μηδεὶς ἂς μὴ νομίζῃ ὅτι εἶναι ἄκαιρος ὁ λόγος περὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ τώρα δὲν εἶναι τεσσαρακοστή· διότι διὰ τοῦτο στενοχωροῦμαι, ἐπειδὴ διὰ τοιαῦτα πνευματικὰ ζητήματα προσέχετε τὸν καιρόν· ἂν καὶ τοὐλάχιστον ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος, καίτοι ἦτο βάρβαρος, καὶ ὡδοιπόρει, καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς λεωφόρου εὑρίσκετο, δὲν ἐξήτασε τὸν καιρόν[53], ἀλλ' οὐδὲ ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ταῦτα ἂν καὶ εὑρίσκετο μεταξὺ φυλακισμένων, καὶ τὸν διδάσκαλον (δηλαδὴ τὸν Παῦλον) βλέπων μεμαστιγωμένον καὶ δεδεμένον, καὶ σκεπτόμενος ὅτι προηγουμένως ἐπρόκειτο νὰ τὸν κρατῇ φυλακισμένον ὁ ἴδιος[54]. Ἐν τούτοις ὅμως ἐδῶ, ἂν καὶ δὲν εἴμεθα φυλακισμένοι, οὔτε εἰς τὰς ὁδούς, πολλοὶ ἀναβάλλουν, καὶ ταῦτα ἂν καὶ εὑρίσκωνται εἰς τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς των.

η΄. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἀκόμη ἀμφιβάλλῃς, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, στάσου ἔξω καὶ οὔτε νὰ ἀκούῃς τοὺς θείους λόγους, οὔτε εἰς τοὺς κατηχουμένους νὰ συγκαταριθμῇς τὸν ἑαυτόν σου, ἐὰν ὅμως ἔχῃς θάρρος, καὶ γνωρίζῃς τοῦτο σαφῶς, διατί βραδύνεις; διατί δὲ ἀποφεύγεις καὶ διστάζεις; Φοβοῦμαι μήπως ἁμαρτήσω, λέγει. Ὅμως τὸ φοβερώτερον δὲν φοβεῖσαι, μήπως μετὰ φορτίων τοσούτων ἀπέλθῃς εἰς τὴν ἄλλην ζωήν; Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον, τὸ νὰ μὴ λάβῃς τὴν χάριν ποὺ εὑρίσκεται ἐνώπιόν σου, καὶ τὸ νὰ ἀποτύχῃς ὅταν ἐπιχειρῇς νὰ κατορθώσῃς νὰ τὴν λάβῃς. Διότι εἰπέ μοι λοιπόν, ὅταν θὰ δικάζεσαι καὶ θὰ ἐρωτᾶσαι: «Διατί δὲν προσῆλθες, διατί δὲν κατώρθωσες;», τί θὰ ἀπολογηθῇς; Διότι ἐκεῖ μὲν ἴσως ἔχῃς νὰ ἀπολογηθῇς, ὅτι σὲ ἠμπόδισε τὸ δύσκολον καὶ τῶν προσταγμάτων καὶ τῆς ἀρετῆς, ἐδῶ ὅμως δὲν ἔχεις τοιαύτην ἀπολογίαν· διότι εἶναι χάρις, προσφέρουσα δωρεὰν τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ φοβεῖσαι μήπως ἁμαρτήσῃς; Αὐτὰ νὰ τὰ λέγῃς μετὰ τὸ βάπτισμα· τότε νὰ ἔχῃς τὸν φόβον, ὥστε νὰ διατηρήσῃς τὴν παρρησίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβες, ὄχι ὥστε νὰ μὴ λάβῃς μίαν τοιαύτην δωρεάν· τώρα ὅμως, πρὸ μὲν τοῦ βαπτίσματος εἶσαι περίφοβος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα ἀπρόσεκτος καὶ ὀκνηρός.

Ἀλλὰ μήπως ἀναμένεις τὸν καιρὸν τῆς τεσσαρακοστῆς; Διατί; μήπως ἔχει τίποτε περισσότερον ἐκεῖνος ὁ καιρός; Οἱ Ἀπόστολοι τοὐλάχιστον δὲν κατηξιώθησαν τῆς χάριτος τὸ Πάσχα, ἀλλὰ εἰς ἕτερον καιρόν· καὶ αἱ τρεῖς χιλιάδες ἄνθρωποι καὶ αἱ πέντε χιλιάδες, ὅταν ἐβαπτίσθησαν δὲν ἦτο καιρὸς τοῦ Πάσχα· καὶ ὁ Κορνήλιος, καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἄλλοι περισσότεροι. Μὴ ἀναμένωμεν λοιπὸν τὸν καιρόν, μή ποτε, βραδύνοντες καὶ ἀναβάλλοντες, ἀποχωρήσωμεν κενοὶ καὶ ἔρημοι τοσούτων ἀγαθῶν.

Πῶς, νομίζετε, ὀδυνῶμαι, ὅταν ἀκούσω ὅτι κάποιος ἔφυγε ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν χωρὶς νὰ ἔχῃ βαπτισθῆ, σκεπτόμενος τὰς ἀφορήτους ἐκείνας κολάσεις, τὴν ἀπαραίτητον τιμωρίαν; πῶς στενοχωροῦμαι πάλιν, ὅταν ἴδω ἄλλους φθάνοντας εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς των, καὶ μηδὲ ἐκ τούτου σωφρονιζομένους;

Διὰ τοῦτο λοιπὸν πολλὰ γίνονται ἀνάξια τῆς δωρεᾶς ταύτης· διότι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εὐφραίνεσθε, καὶ νὰ χορεύετε, καὶ νὰ χαίρετε, καὶ νὰ ἐπιβραβεύετε, ὅταν κάποιος ἄλλος εἶναι κατηχούμενος καὶ πρόκειται νὰ δεχθῇ τὸ βάπτισμα. Ὅταν π.χ. ἀκούσῃ ἡ σύζυγος τοῦ ἀρρώστου, ὅτι τοῦτο καθώρισεν ὡς φάρμακον ὁ ἰατρός, ὡς νὰ συμβαίνῃ κάτι κακὸν κατακόπτεται καὶ θρηνεῖ, καὶ κραυγαὶ καὶ οἰμωγαὶ ἀκούονται πανταχοῦ τῆς οἰκίας, ὅπως συμβαίνει ἐπὶ καταδίκων, οἱ ὁποῖοι ὁδηγοῦνται εἰς τὴν ἐσχάτην ὁδὸν τῆς ποινῆς. Καὶ ὁ ἄρρωστος δὲ πάλιν, τότε ὑποφέρει περισσότερον καὶ ἂν ἀ-

52. Ὡς γνωστὸν τὸ βάπτισμα καὶ ἰδίως ἡ ἐμβύθισις τρὶς εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας συμβολίζει τὴν ταφὴν τοῦ Χριστοῦ, ὥστε μετὰ τὸ βάπτισμα νὰ ἀναστηθῶμεν καὶ νὰ «περιπατήσωμεν ἐν καινότητι ζωῆς» (πρβλ. Ρωμ. 6, 4).

53. Πράξ. 8, 27-28.

54. Πράξ. 16, 26-34.

κάμη ἔχη ἀναλάβει ἀπὸ τῆς ἀσθενείας, φοβερώτερον πονεῖ, ἐπειδὴ ἔχει ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τοὺς θρήνους. Διότι ἐπειδὴ ὁ κατηχούμενος δὲν εἶχε προετοιμασθῆ διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρετήν, διστάζει εἰς τὸ ἑξῆς καὶ ἀποφεύγει τοὺς μετὰ ταῦτα ἀγῶνας. Βλέπεις ὁποίου εἴδους τεχνάσματα ἐφευρίσκει ὁ διάβολος, πόσην τὴν αἰσχύνην, πόσον τὸν γέλωτα; Ἂς ἀπαλλαγῶμεν λοιπὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν γελοιοποίησιν· ἂς ζήσωμεν ὅπως ὁ Χριστὸς διέταξε. Διὰ τοῦτο ἔδωσε τὸ βάπτισμα, ὄχι διὰ νὰ ἀποθάνωμεν ἀφοῦ τὸ λάβωμεν, ἀλλ' ἵνα, ἀφοῦ ζήσωμεν ἐπὶ μακρόν, παρουσιάσωμεν καρπούς. Μὲ ποῖον τρόπον θὰ εἰπῇς: «Καρποφόρει» εἰς τὸν ἀπελθόντα, εἰς τὸν ἐκκοπέντα; δὲν ἤκουσες ὅτι «ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη;»[55]. Πῶς λοιπὸν γίνονται τὰ ἀντίθετα; Διότι καὶ ἡ σύζυγος τοῦ ἀρρώστου παρεστάθη πενθοῦσα, ὅταν ἔπρεπε νὰ χαίρῃ· τὰ τέκνα ὀδυρόμενα, ὅταν ἔπρεπε νὰ εὐχαριστοῦνται μαζί του· αὐτὸς ὁ ἄρρωστος ταλαιπωρημένος, πλήρης θορύβου καὶ ταραχῆς, ὅταν ἔπρεπε νὰ πανηγυρίζῃ· χωρὶς καθόλου θάρρος καὶ μετὰ πολλῆς δυσφορίας σκεπτόμενος τὴν ὀρφανίαν τῶν τέκνων, τὴν χηρείαν τῆς συζύγου, τὴν ἐρημίαν τῆς οἰκίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσέρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ μυστήρια; εἰπέ μοι· τοιουτοτρόπως ἐγγίζει τὴν ἱερὰν τράπεζαν; εἶναι ἀνεκτὰ αὐτά; Καὶ ἂν μὲν ἕνας βασιλεὺς στείλῃ γράμματα, ἀπολύων τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὴν φυλακήν, τότε ἐπικρατεῖ εὐφροσύνη καὶ χαρά· ὅταν ὅμως ὁ Θεὸς καταπέμπῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐξ οὐρανῶν, συγχωροῦν ὄχι μόνον ἐλλείμματα κακῶν γεγονότων, ἀλλ' ὁλόκληρα ἁμαρτήματα, τότε πάντες θρηνεῖτε καὶ ὀδύρεσθε; Ποίου εἴδους εἶναι αὐτὴ ἡ ἀνωμαλία; Διότι οὐδόλως λέγω, ὅτι καὶ εἰς νεκροὺς ἀκόμη ἐπεχύθη τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὰ ἅγια ἐρρίφθησαν εἰς τὴν γῆν· ὅμως δὲν εἴμεθα ἡμεῖς αἴτιοι τούτων, ἀλλ' οἱ ἀγνώμονες.

Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἀφοῦ ὅλα τὰ ἀφήσετε, νὰ μεταστρέψητε τοὺς ἑαυτούς σας καὶ νὰ προσέλθητε εἰς τὸ βάπτισμα μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν, ἵνα, καὶ εἰς τὸ παρόν, ἀφοῦ ἐπιδείξωμεν πολλὴν προσπάθειαν, τύχωμεν τῆς μελλούσης παρρησίας, τὴν ὁποίαν εἴθε πάντες

55. Γαλ. 5, 22.

ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β' (2)

(Πράξ. 1, 6 - 11)

«Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων αὐτόν, λέγοντες· Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ»[1];

α'. Ὅταν οἱ μαθηταὶ πρόκειται νὰ ἐρωτήσουν κάτι, προσέρχονται ὅλοι μαζί. Τοῦτο δὲ πράττουν, ὥστε διὰ τοῦ πλήθους νὰ ἐπιτύχουν ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου ἱκετεύουν. Διότι ἐγνώριζον, ὅτι τὸ προηγουμένως παρ' αὐτοῦ λεχθέν, ὅτι «οὐδεὶς γνωρίζει τὴν ἡμέραν»[2], ἦτο ἀπάντησις ὑπεκφυγῆς, ὄχι διότι ἠγνόει, ἀλλὰ διότι ἀνέβαλλε τὴν ἀπόκρισιν· ὅθεν πάλιν προσέρχονται καὶ ἐρωτοῦν. Δὲν θὰ ἠρώτων δὲ ἐὰν πράγματι ἦσαν πεπεισμένοι. Διότι ἐπειδὴ ἤκουσαν, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ λαμβάνουν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὡς ἄξιοι ὄντες εἰς τὸ ἑξῆς, ἤθελον νὰ μάθουν, καὶ ἦσαν ἕτοιμοι πρὸς ἀποχωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Διδασκάλου, διότι δὲν ἤθελον νὰ καταβιβάσουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς κινδύνους, ἀλλὰ νὰ ἀναπαυθοῦν· ἄλλωστε δὲν ἦσαν μικρὰ ἐκεῖνα, ποὺ εἶχον συμβῆ εἰς αὐτούς, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ἐπεκρεμάσθη.

Οὐδὲν λοιπὸν εἰπόντες εἰς αὐτὸν περὶ τοῦ Πνεύματος, ἐρωτοῦν, λέγοντες: «Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ»; Καὶ δὲν ἠρώτησαν: «Πότε;» ἀλλὰ «ἐὰν τώρα;» λέγει: δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐπεθύμουν τὴν ἡμέραν νὰ μάθουν. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ μεγαλυτέρας τιμῆς προσῆλθον. Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι οὐδὲ διεσαφηνίσθη κάπως εἰς αὐτοὺς ποτὲ ποία ἦτο ἡ βασιλεία· διότι δὲν ἠρώτησαν: «Πότε θὰ γίνουν

1. Πράξ. 1, 6.
2. Ματθ. 24, 36.

αὐτά;» ἀλλὰ τί; «Εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;» ἐπειδὴ ἤδη εἶχεν ἐκπέσει. Ταῦτα τοιουτοτρόπως ἐρωτοῦν νὰ μάθουν, διότι περὶ τὰ αἰσθητὰ ἀκόμη διέκειντο, ἂν καὶ οὐχὶ ὁμοίως ὅπως προηγουμένως· διότι ἀκόμη δὲν εἶχον γίνει καλύτεροι. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν οὗτοι μεγαλύτερα περὶ αὐτοῦ ἐφαντάζοντο. Ὅταν ὅμως ἀνυψώθησαν, καὶ αὐτὸς ὑψηλῶς εἰς αὐτοὺς διδάσκει· διότι δὲν λέγει πλέον εἰς αὐτούς, ὅτι «οὐδὲ ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὴν ἡμέραν»[3], ἀλλὰ τί; «Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ».

Μεγαλύτερα ζητεῖτε, λέγει· καὶ μάλιστα ἤδη ἔμαθον καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πολὺ μεγαλύτερα ἦσαν. Καὶ διὰ νὰ πληροφορηθῇς τοῦτο ἀκριβῶς, πρόσεξε πόσα θὰ ἀπαριθμήσω. Τί μεγαλύτερον, εἰπέ μοι, ἀπὸ τοῦ νὰ μάθουν αὐτοὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔμαθον; Ἔμαθον, λόγου χάριν, ὅτι ὑπάρχει Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει Υἱὸν ὁμότιμον μὲ τὸν ἑαυτόν του[4]· ἔμαθον ὅτι θὰ ὑπάρξῃ ἀνάστασις[5]· ἔμαθον ὅτι ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός[6]· καὶ τὸ φρικωδέστερον τούτου ἔμαθον, ὅτι ἄνω κάθηται σάρξ, καὶ προσκυνεῖται ὑπὸ ἀγγέλων[7]· ἔμαθον ὅτι θὰ ἔλθῃ πάλιν νὰ κρίνῃ ὅλον τὸν κόσμον[8]· ἔμαθον ὅτι πρόκειται καὶ αὐτοὶ τότε νὰ καθήσουν κριταὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ[9]· ἔμαθον ὅτι Ἰουδαῖοι ἐκβάλλονται ἔξω, εἰσέρχονται δὲ ἀντὶ αὐτῶν οἱ ἐξ ἐθνῶν[10]. Ἡ γνῶσις ὅτι θὰ γίνουν αὐτὰ εἶναι μέγα πρᾶγμα· ἡ μάθησις ὅμως ὅτι θὰ βασιλεύσῃ κάποιος ἢ τὸ πότε δὲν εἶναι καθόλου μέγα. Ἔμαθε καὶ ὁ Παῦλος ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξηγήσῃ εἰς ἄνθρωπον[11]· ἔμαθε ἅπαντα τὰ πρὸ τοῦ κόσμου. Τί εἶναι δυσκολώτερον νὰ μάθῃς, τὴν ἀρχήν, ἢ τὸ τέλος; Εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ πρῶτον. Λοιπὸν

3. Μάρκ. 13. 32.
4. Ἰωάν 5, 17 - 23.
5. Ματθ. 17, 9.
6. Λουκ. 22 69.
7. Μάρκ 16, 19.
8. Ματθ. 16, 27 καὶ Λουκ. 21, 27.
9. Ματθ. 19, 28.
10. Λουκ. 21, 24.
11 Β΄ Κορινθ. 12, 4.

τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔμαθε, καὶ πότε, καὶ φανερώνει πρὸ πόσων χρόνων διὰ τῶν ὁποίων ἀριθμεῖ τὰ ἔτη. Τοῦτο καὶ ὁ Σολομῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Μνημονεύσω τὰ ἀπ᾽ αἰῶνος»[12].

Ὅτι λοιπὸν εἶναι πλησίον ἐγνώρισαν μετὰ ταῦτα οὗτοι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος, λέγων: «Ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε»[13]. Ἀλλὰ τότε δὲν ἐγνώρισαν, ἂν καὶ ἔλαβον ἀποδείξεις. Ὁ δὲ Χριστὸς ὅπως ἀκριβῶς εἶπε: «Οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας»[14], θέλων αὐτοὶ νὰ ἀγρυπνοῦν, καὶ δὲν ἐδήλωσε φανερῶς, τοιουτοτρόπως καὶ τώρα πράττει· ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἐδῶ δὲν ἐρωτοῦν περὶ τῆς συντελείας, ἀλλὰ περὶ τῆς βασιλείας· διὰ τοῦτο καὶ «εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ»; ἔλεγον. Ὁ δὲ οὐδὲ τοῦτο εἰς αὐτοὺς ἐξεκάλυψε.

Περὶ δὲ τοῦ τέλους καὶ πρὸ τούτου τοῦτο ἠρώτων· ἀλλ᾽ ὄχι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ ποὺ ἀπεκρίθη σφοδρότερον, ἀποτρέπων αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ νομίζουν, ὅτι ἡ λύτρωσις εἶναι πλησίον, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τοὺς κινδύνους, τοιουτοτρόπως καὶ ἐδῶ, ἀλλ᾽ ἡμερώτερον. Διότι διὰ νὰ μὴ νομίζουν, ὅτι θὰ κακοποιηθοῦν καὶ θὰ περιφρονηθοῦν, οὔτε ὅτι ταῦτα εἶναι δικαιολογίαι, ἄκουσον καὶ πῶς ὑπόσχεται, ὅτι εὐθὺς θὰ τοὺς δώσῃ, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ὁποίου καὶ ἐχάρησαν. Ἐπρόσθεσε λοιπόν: «Ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ᾽ ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς».

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ τὸν ἐρωτοῦν πάλιν, ἀμέσως ἀνελήφθη. Ὅπως λοιπὸν ἀκριβῶς ἐκεῖ διὰ τοῦ φόβου ἐταλαιπώρησε καὶ διὰ τῆς φράσεως: «Δὲν γνωρίζω», τοιουτοτρόπως καὶ ἐδῶ, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, τὸ «ἀνελήφθη»· καὶ διότι εἶχον μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσουν τὸ πρᾶγμα, καὶ δὲν θὰ παρῃτοῦντο τῶν ἐρωτήσεων, καὶ ἦτο πολὺ ἀναγκαῖον νὰ μὴ μάθουν. Διότι εἰπέ μοι: «Διὰ ποῖον πρᾶγμα ἀπιστοῦν περισσότερον οἱ εἰδωλολάτραι; ὅτι θὰ ὑπάρξῃ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἢ ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει

12 Παροιμ. 8, 21.
13. Φιλιπ 4, 5 - 6.
14 Πράξ. 1, 5

γίνει ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ἐγεννήθη ἐκ παρθένου μητρός, καὶ ὅτι ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους μετὰ σαρκός»; Μήπως τάχα δὲν εἶναι τοῦτο; Πάντως καὶ σὺ θὰ εἴπῃς. Ἀλλά, ἐντρέπομαι νὰ ὁμιλῶ συνεχῶς περὶ αὐτοῦ, διότι εἶναι ἕνα πρᾶγμα ἀδιάφορον.

Ἔπειτα πάλιν, διὰ νὰ μὴ εἴπουν· «Διατί μᾶς ἀφαιρεῖς τὴν ἀπάντησιν»; «οὓς ὁ Πατήρ», λέγει, «ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Καὶ ὅμως μία εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ ἐξουσία, ὅπως, ὅταν λέγῃ: «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς δίδει ζωήν, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Υἱὸς εἰς ὅσους θέλει δίδει ζωήν»[15]. Ἐάν, ὅπου πρέπει νὰ ἐργασθῇ, πράττῃ τοῦτο μετὰ τῆς ἰδίας πρὸς αὐτὸν ἐξουσίας, ὅπου πρέπει νὰ γνωρίζῃ δὲν γνωρίζει μετὰ τῆς ἰδίας ἐξουσίας; Καὶ βεβαίως ἀπὸ τοῦ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡμέραν πολὺ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Ἐὰν τὸ μεγαλύτερον πράττει μετ' ἐξουσίας, οὐχὶ πολὺ περισσότερον τὸ ἕτερον;

β'. Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθητε καλύτερον, μὲ ἕνα παράδειγμα θὰ καταστήσω τοῦτο φανερόν. Ὅπως, ὅταν ἴδωμεν ἓν παιδίον ποὺ κλαίει, καὶ συνεχῶς θέλει νὰ λάβῃ κάτι ἀπὸ ἡμᾶς ὄχι ἀπαραίτητον εἰς αὐτό, ἀφοῦ ἀποκρύψωμεν μᾶλλον τὸ ζητούμενον, γυμνὰς δεικνύομεν τὰς χεῖρας, λέγοντες: «Ἰδοὺ δὲν τὸ ἔχομεν», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ αὐτὸς ἔπραξεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Ἀλλά, ὅπως ἀκριβῶς τὸ παιδίον ἐκεῖνο, καὶ ὅταν ἡμεῖς δὲν τοῦ φανερώνομεν τίποτε, ἐπικάθηται καὶ κλαίει, ἐννοῶν ὅτι ἐξηπατήθη, ἔπειτα ἀφοῦ τὸ ἀφήσωμεν φεύγομεν, λέγοντες: «Μὲ καλεῖ ὁ δεῖνα», καὶ κάτι ἄλλο ἀντ' αὐτοῦ δίδομεν, θέλοντες νὰ τὸ ἀποτρέψωμεν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ θαυμάζοντες ἐκεῖνο ἀντὶ τούτου, καὶ ἀφοῦ τὸ δώσωμεν ἀπομακρυνόμεθα, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Χριστὸς ἔπραξε. Ἐζήτουν ἐκεῖνοι νὰ λάβουν· εἶπεν αὐτὸς ὅτι δὲν ἔχει. Ὅμως καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἐφόβησεν· ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ἐζήτουν, εἶπε πάλιν ὅτι δὲν ἔχει. Ὅμως δὲν τοὺς φοβίζει τώρα, ἀλλὰ μετὰ τὴν φανέρωσιν αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἔπραξε, παρουσιάζει καὶ εὔλογον ἀφορμήν, ὅτι «ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Τί λοιπόν; σὺ δὲν γνωρίζεις τὰ τοῦ Πατρός; ἀλλ' αὐτὸν μὲν γινώσκεις, τὰ δὲ αὐτοῦ καθόλου; Σὺ ὁ ἴδιος εἶπες: «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός»[16], καὶ «τὸ μὲν Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ»[17]· σὺ δὲ οὐδὲ τοῦτο γνωρίζεις; Μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς ἡ σκέψις αὐτή! Ὡμίλησε τοιουτοτρόπως ὄχι διὰ νὰ ὑποπτεύσωμεν ἡμεῖς τοῦτο, ἀλλὰ προσποιεῖται ὅτι ἀγνοεῖ, ἀποτρέπων αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἄκαιρον αἴτησιν. Ἐφοβήθησαν λοιπὸν νὰ ἐρωτήσουν πάλιν, διὰ νὰ μὴ ἀκούσουν: «Καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε»;[18]. Διότι πολὺ περισσότερον ἐφοβοῦντο καὶ ἐσέβοντο αὐτὸν τώρα, ἀπὸ ὅσον προηγουμένως.

«Ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς». Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ δὲν ἀπεκρίθη συμφώνως πρὸς τὴν ἐρώτησιν (διότι εἶναι ἴδιον τοῦ διδασκάλου νὰ διδάσκῃ ὄχι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θέλει ὁ μαθητής, ἀλλ' ἐκεῖνα ποὺ εἶναι συμφέρον νὰ μάθῃ), τοιουτοτρόπως καὶ τώρα, ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ μάθουν, διὰ τοῦτο τοὺς τὰ προλέγει, διὰ νὰ μὴ ταραχθοῦν· ἄρα ἀκόμη ἦσαν ἀσθενεῖς.

Ἐπομένως διὰ νὰ ἔχουν παρρησίαν, ἀνύψωσε τὰς ψυχάς των, καὶ τὰ ἐνοχλητικὰ συνεκάλυψε· διότι ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μετ' ὀλίγον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἀφήσῃ αὐτούς, ταῦτα διδάσκων, οὐδὲν λέγει ἐντελῶς λυπηρόν· ἀλλὰ τί; Μετ' ἐγκωμίου ἀναμιγνύει τὰ λυπηρά, λέγων περίπου: «Μὴ φοβηθῆτε»· «λήψεσθε γὰρ δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ». Διότι ἐπειδὴ εἶπεν: «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε»[19], τώρα ὅμως θέλει εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Σαμάρειαν αὐτοὶ νὰ κηρύττουν, καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τότε δὲν εἶπεν, ἐνταῦθα προσέθηκε, «καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» λέγων. Καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐφανέρωσεν αὐτό, τὸ ἐκπληκτικώτερον πάντων, διὰ νὰ μὴ τὸν ἐρωτοῦν πά-

15. Ἰωάν. 5, 21.

16. Ματθ. 11, 27 καὶ Λουκ. 10, 22.
17. Α' Κορινθ. 2, 10.
18. Ματθ. 15, 16. Μάρκ. 7, 18.
19. Ματθ. 10, 5.

λιν, «βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν».

Βλέπεις ὅτι αὐτοὶ ἐκήρυξαν, καὶ συνεπλήρωσαν τὸ Εὐαγγέλιον; Ὄντως μέγα πρᾶγμα ἐχάρισεν εἰς αὐτούς. Ὅπου ἐφοβήθητε, λέγει, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐκεῖ πρῶτον κηρύξατε, καὶ ὕστερον «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς».

Ἔπειτα πάλιν ἡ πίστις τῶν λεχθέντων: «βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη», λέγει. Διότι βλεπόντων μὲν οὐκ ἀνέστη, «βλεπόντων δὲ ἐπήρθη»· ἐπειδὴ οὐδὲ ἐνταῦθα ἡ ὄψις κατώρθωσε τὸ πᾶν. Καὶ διότι τῆς ἀναστάσεως τὸ μὲν τέλος εἶδον, τὴν δὲ ἀρχὴν καθόλου, καὶ τῆς ἀναλήψεως τὴν μὲν ἀρχὴν εἶδον, τὸ δὲ τέλος καθόλου· διότι ἦτο περιττὸν ἐκεῖνο, ἡ θέα δηλαδὴ τῆς ἀρχῆς, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ὁμιλῶν ταῦτα ἦτο παρών, καὶ ἀφοῦ τὸ μνῆμα ἐφανέρωνε, ὅτι δὲν εἶναι ἐκεῖ, ἀλλὰ τὸ μετὰ τοῦτο διὰ τοῦ λόγου ἔπρεπε νὰ μάθουν.

Διότι ἐπειδὴ οἱ ὀφθαλμοὶ δὲν ἐξαρκοῦν διὰ νὰ φανερώσουν τὸ ὕψος, οὔτε νὰ διδάξουν τί ἐκ τῶν δύο, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθεν, ἢ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν, κύτταξε τί γίνεται. Ὅτι μὲν αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰησοῦς, ἐγνώρισαν ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων ἐδίδασκε πρὸς αὐτούς, (διότι μακρὰν δὲν εὑρίσκετο, ὥστε οἱ δυνάμενοι νὰ ἀντιληφθοῦν, νὰ τὸν γνωρίσουν), ὅτι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνυψοῦται εἰς τὴν συνέχειαν ἐδίδασκον οἱ ἴδιοι οἱ ἄγγελοι. Πρόσεξε πῶς οἰκονομοῦνται νὰ λάβουν χώραν ὄχι διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὁράσεως.

Διατί δὲ νεφέλη παρέλαβεν αὐτὸν ἐκ τῶν κάτω; Καὶ τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθεν. Οὐχὶ πῦρ, ὡς ἐπὶ Ἠλιοῦ, οὔτε ἅρμα πύρινον[20], ἀλλὰ νεφέλη αὐτὸν παρέλαβεν ἐκ τῶν κάτω, ἡ ὁποία ἦτο σύμβολον τοῦ οὐρανοῦ καθὼς ὁ Προφήτης λέγει: «Αὐτὸς ποὺ ἔχει τοποθετήσει νέφη διὰ νὰ ἐπιβαίνῃ ἐπ' αὐτῶν»[21], ἂν καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς ἔχει λεχθῆ τοῦτο. Διὰ τοῦτο λέγει ὅτι «ἐπὶ νεφέλης», δεικνύων, ὅτι ἐν τῷ συμβόλῳ αὐτῷ τῆς θείας δυνάμεως ἀνέρχεται εἰς τὸν οὐρανόν· διότι οὐδαμοῦ κάποια ἄλλη δύναμις φαίνεται ἐπὶ νεφέλης. Ἄκουε πάλιν τί λέγει ἄλλος Προφήτης: «Ὁ

20. Δ' Βασιλ. 2, 11.
21. Ψαλμ. 103, 3

Θεὸς κάθηται ἐπὶ ἐλαφρᾶς καὶ εὐκινήτου νεφέλης»[22].

γ'. Διότι τοῦτο ἔλαβε χώραν, ἐνῷ ἡ ἐρώτησις ἀφεώρα εἰς ἀναγκαῖον πρᾶγμα, καὶ ἐνῷ οὗτοι πολὺ ἐπρόσεχον εἰς τὰ λεγόμενα καὶ ἦσαν διεγηγερμένοι καὶ ὄχι ἀδιάφοροι. Καὶ εἰς τὸ ὄρος δὲ ἡ νεφέλη διὰ τὸν Χριστὸν ἦτο, ὅταν ὁ Μωϋσῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁμίχλην[23]· δὲν ἦτο διὰ τὸν Μωϋσῆν. Καὶ δὲν εἶπε μόνον ὅτι «πορεύομαι»[24], διὰ νὰ μὴ ταραχθοῦν πάλιν, ἀλλ' εἶπε καὶ ὅτι «τὸ Πνεῦμα πέμπω»[25].

Ἄρα ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήρχετο διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐμάνθανον. Ὤ, ὁποίου θεάματος κατηξιώθησαν! «Καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν, λέγει, εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ, οἳ καὶ εἶπον· Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν»· δεικτικῶς ἐχρησιμοποίησαν τὴν λέξιν «οὗτος», εἰπόντες «ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν». Πάλιν τὸ σχῆμα χαρωπόν· διότι ἄγγελοι διὰ μιᾶς, μερικοὶ εἰς τύπον ἀνθρώπων σχηματισθέντες, ἐνεφανίσθησαν, καὶ λέγουν: «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι».

Ἀξιόπιστοι εἰς τὸ ἑξῆς ἐφαίνοντο εἰς ἐκείνους ἐκ τῆς φράσεως: «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι»· διότι διατί ἔπρεπε οἱ γνωρίζοντες νὰ μάθουν ποία εἶναι ἡ πατρίς των, ἐὰν δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ λόγος; Καὶ εἰς τὸ σχῆμα δὲ τὸ ἀγγελικὸν ἐπανῆλθον καὶ ἐφανέρωνον, ὅτι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ προῆλθον.

Διατί ταῦτα δὲν τὰ λέγει ὁ ἴδιος εἰς αὐτούς, ἀλλ' οἱ ἄγγελοι; Ἐδίδαξεν αὐτοὺς προειπὼν αὐτὸς ὅλα, ὥστε ὑπενθύμιζεν εἰς αὐτοὺς διὰ τῶν ἀγγέλων ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχον ἀκούσει.

Καὶ δὲν εἶπον: «Ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον εἴδατε ἀναληφθέντα», ἀλλὰ «πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν», φανερώνων, ὅτι ἡ ἀνάληψις εἶναι ἀνάβασις, καὶ μάλιστα τῆς

22. Ησ. 19, 1.
23. Ἐξοδ. 33, 9.
24. Ἰωάν. 16, 5
25. Ἰωάν. 16, 7.

σαρκός. Διὰ τοῦτο λέγουν: «Ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν, οὕτως ἐλεύσεται»· ὄχι «θὰ σταλῇ», ἀλλὰ «θὰ ἔλθῃ».

Ποῦ εἶναι λοιπὸν τὸ μικρότερον; «Νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν». Καλῶς· διότι αὐτὸς ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς νεφέλης, ἀφοῦ «ὁ ἀναβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς»[26].

Σὺ δὲ πρόσεξε, παρακαλῶ, πῶς ἄλλα μὲν λέγουν συμφώνως πρὸς τὴν δεκτικότητα ἐκείνων, ἄλλα δὲ ἀξίως τοῦ Θεοῦ. Ὑψώθη ἑπομένως ἡ διάνοια τῶν βλεπόντων, διότι ἐχάρισεν εἰς αὐτοὺς μέγα γνώρισμα τῆς δευτέρας παρουσίας· διότι τὸ «οὕτως ἐλεύσεται» τοῦτο φανερώνει: μετὰ τοῦ σώματος, λέγει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπόθουν νὰ ἀκούσουν· καὶ ὅτι πάλιν θὰ ἔλθῃ διὰ τὴν κρίσιν τοιουτοτρόπως ἐπὶ νεφέλης.

«Καὶ ἰδού, λέγει, ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν». Διατί εἶπεν: «Ἄνδρες»; Διότι ἀκριβῶς τοὺς ἑαυτούς των ἀπεικόνισαν εἰς ἄνδρας διὰ νὰ μὴ πτοηθοῦν.

Οἱ ὁποῖοι καὶ εἶπον: «Τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν»; Συγχρόνως οἱ λόγοι των τοὺς ἐκολάκευον καὶ δὲν τοὺς ἄφηναν νὰ προσδοκοῦν αὐτὸν πάλιν ἀμέσως. Οὗτοι τὸ μὲν μεγαλύτερον φανερώνουν, τὸ δὲ μικρότερον ὄχι· διότι φανερώνουν μέν, ὅτι τοιουτοτρόπως θὰ ἐπανέλθῃ καὶ ὅτι ἐξ οὐρανοῦ πρέπει νὰ τὸν ἀναμένουν, σιωποῦν ὅμως τὸ πότε.

Ἔπειτα ἀπὸ τῆς θέας ἐκείνης ἐπανῆλθον πρὸς τὸν ἰδικόν των λόγον, ὥστε διὰ τῆς διδασκαλίας νὰ προλάβουν τὴν ἐσφαλμένην αὐτῶν γνώμην, ὅτι δῆθεν δὲν ἀνελήφθη, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ τὸν ἀντικρύζουν. Διότι ἐὰν πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἔλεγον: «Ποῦ ὑπάγεις»;[27], πολὺ περισσότερον καὶ τώρα θὰ ἔλεγον: «Εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, λέγει, ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ»;

Τοιουτοτρόπως ἐγνώρισαν τὸ ἥμερον τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἀφοῦ καὶ μετὰ τὸ πάθος ἐρωτοῦν αὐτόν: «Εἰ ἀποκαθιστάνεις»; Καὶ μάλιστα προηγουμένως εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι «πρόκειται νὰ ἀκούετε πολέμους καὶ φήμας περὶ πολέμων, ἀλλὰ ἀκόμη δὲν θὰ εἶναι τὸ τέλος»[28], οὔτε τὰ Ἱεροσόλυμα θὰ κυριευθοῦν. Τώρα ὅμως, περὶ βασιλείας ἐρωτοῦν, ὄχι περὶ συντελείας· ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἐν συνεχείᾳ δὲν ἀπευθύνει πρὸς αὐτοὺς

26. Ἐφεσ. 4, 10.
27. Ἰωάν. 13, 36
28. Ματθ. 24, 6 καὶ Μάρκ. 13, 7

μακρὸν λόγον μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Βεβαίως λοιπὸν καὶ αὐτοὶ διὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν, ἐὰν ἐπετύγχανον τοῦτο, ἐρωτοῦν. Αὐτὸς ὅμως ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀποκατασταθῇ δὲν ἐφανέρωσε· διότι εἰς τί ἦτο τοῦτο ἀναγκαῖον εἰς αὐτοὺς νὰ μάθουν; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐπειδὴ ἐδίσταζον, καθόλου δὲν εἶπον: «Τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»;[29] ἀλλ' «εἰ τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραὴλ ἀποκαθιστάνεις;», διότι ἐνόμιζον ὅτι αὐτὴ εἶναι ἤδη παροῦσα. Αὐτὸς δὲ καὶ μὲ παραβολὰς ἐφανέρωσεν, ὅτι δὲν εἶναι πλησίον· καὶ δὲν ἀπεκρίθη συμφώνως πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠρώτησαν, ἀλλὰ «λήψεσθε», λέγει, «δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς». Πρόσεξε: «Ὅταν ἔλθῃ», ὄχι «ὅταν σταλῇ» εἶπε, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ ἰσότιμον. Πῶς, λοιπόν, πνευματομάχε, τολμᾷς νὰ εἰπῇς ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα[30];

«Καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες». Ὑπηνίχθη τὴν ἀνάληψιν· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἤδη προήκουσαν, καὶ τώρα εἰς αὐτοὺς πάλιν ὑπενθύμισεν. Ἤδη ἐδείχθη ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθε. «Νεφέλη καὶ ὁμίχλη ὑπὸ τοὺς

29. Ματθ. 24, 3.

30. Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος δράττεται πάσης εὐκαιρίας, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἰσότητος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἀποτελεῖ στεῖρον σχολαστικισμὸν ἢ ἀφῃρημένην δογματικὴν διδασκαλίαν. Οἱ Πατέρες γενικῶς θέλουν νὰ ἑδραιώσουν εἰς τὸ ποίμνιόν των τὴν ὀρθὴν πίστιν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, διότι αὐτὴ πρέπει νὰ ἐκφράζηται ὡς τρόπος ζωῆς εἰς τοὺς Χριστιανούς. Διότι, ὡς γνωστόν, τὸ δόγμα τοῦ Ἑνὸς Τριαδικοῦ Θεοῦ διασώζει εἰς τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου συνδεδυασμένην μετὰ τῆς συνεργασίας, τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἑνότητος μετὰ τῶν ἄλλων: Τρία πρόσωπα ἐν τῇ Θεότητι, ἀλλὰ τόσον στενῶς συνδεδεμένα ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ, ὥστε ἀποτελοῦν μίαν οὐσίαν, τὸν Ἕνα καὶ ἀληθινὸν Θεόν, χωρὶς πάλιν νὰ ἐξαφανίζηται ἡ ἀτομικότης καὶ τὸ ἴδιον τῶν ὑποστάσεων. Οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν Χριστιανῶν: πολλοὶ ἄνθρωποι, ἀποτελοῦντες ἰδίας προσωπικότητας, ἀλλὰ τόσον στενῶς ἡνωμένοι ἐν τῇ Χριστιανικῇ ἀγάπῃ, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν μίαν μεγάλην οἰκογένειαν, τὴν Χριστιανικήν, ὅπου «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην...» (Γαλ. 3, 28).

Ἄλλωστε τότε ἦσαν νωπαὶ ἀκόμη αἱ αἱρέσεις περὶ τὸ Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ πρόσφατοι οἱ ἀγῶνες καὶ ἡ νίκη τῆς Ὀρθοδοξίας, τὴν ὁποίαν ὁ ἱερὸς πατὴρ θέλει ἔτι περαιτέρω νὰ ἑδραιώσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ ποιμνίου του, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον οἱ αἱρετικοὶ δὲν εἶχον ἐκλείψει, ἀποτελοῦντες σοβαρὸν κίνδυνον διὰ τοὺς ἀσθενεστέρους.

πόδας αὐτοῦ»[31], λέγει· διότι τοῦτο φανερώνει τὸ «νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν»· τὸν Δεσπότην τοῦ οὐρανοῦ ἐννοεῖ· διότι ὅπως ἀκριβῶς ἕνα βασιλέα τὸν φανερώνει τὸ βασιλικὸν ὄχημα, τοιουτοτρόπως καὶ πρὸς αὐτὸν ἐστάλη τὸ βασιλικὸν ὄχημα, ὥστε τίποτε νὰ μὴ εἴπουν λυπηρόν, οὔτε νὰ πάθουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Ἐλισσαῖος ἔπαθεν, ὁ ὁποῖος ἐνῷ ὁ διδάσκαλος ἀνελήφθη, ἔσχισε τὸ ὑποκάμισον[32]. Καὶ τί λέγουν; «Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται»· καὶ «Ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς». Εὐλόγως· διότι διὰ τῆς βεβαιώσεως δύο μαρτύρων κατοχυρώνεται ἡ ἀλήθεια[33].

Καὶ ταῦτα αὐτὰ λέγουν. Καὶ «ἐν ἐσθῆτι, λέγει, λευκῇ». Ὅπως ἀκριβῶς εἶδον ἤδη ἄγγελον ἐπὶ τοῦ μνήματος μὲ ἐνδύματα ποὺ ἤστραπτον ἀπὸ λαμπρότητα[34], καὶ προεῖπε καὶ τὴν σκέψιν αὐτῶν[35], τοιουτοτρόπως ἄγγελος γίνεται κῆρυξ καὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, ἂν καὶ οἱ προφῆται εἰς πολλὰ σημεῖα προεῖπον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως.

δ΄. Πανταχοῦ ἄγγελοι γίνονται κήρυκες, ὅπως ἐπὶ τῆς γεννήσεως, ὅπως πρὸς τὴν Μαρίαν πάλιν, ὅπως ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως· τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως· μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας παρουσίας ἄγγελοι θὰ παρουσιασθοῦν τρέχοντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ.

Ὅταν δὲ εἶπον: «Οὗτος ὁ Ἰησοῦς, ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν», διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμουν νὰ εὑρεθοῦν εἰς ἀμηχανίαν, προσέθεσαν: «Οὕτως ἐλεύσεται». Ἀνεκουφίσθησαν δι' ὀλίγον, ὅταν ἤκουσαν ὅτι πάλιν θὰ ἔλθῃ, καὶ ὅτι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ δὲν θὰ εἶναι ἀπρόσιτος. Καὶ τὸ «ἀφ' ὑμῶν» δέ, δὲν εὑρίσκεται ἁπλῶς πλησίον αὐτῶν, ἀλλὰ εἶναι δηλωτικὸν τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης, καὶ τῆς ἐκλογῆς, καὶ ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐξέλεξε.

Τὴν μὲν λοιπὸν ἀνάστασιν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐφανέρωσε, (διότι ὅλων τῶν θαυμάτων μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ-

31. Ψαλμ. 96, 2.
32. Δ' Βασιλ 2, 12
33. Δευτ. 19, 15 καὶ 17, 6 καὶ Ματθ. 18, 16.
34. Λουκ. 24, 4.
35. Ματθ. 28, 5.

το ἦτο θαυμαστότερον, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως, ἡ ἀνάστασις δηλαδὴ τοῦ ἑαυτοῦ του· «διότι κρημνίσατε, λέγει, τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐγὼ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»[36], τὴν δὲ μέλλουσαν παρουσίαν οἱ ἄγγελοι, ὅταν λέγουν ὅτι «οὕτως ἐλεύσεται».

Ἐὰν λοιπὸν κάποιος ἐπιθυμῇ νὰ ἴδῃ τὸν Χριστόν, ἐὰν κάποιος πονῇ, διότι δὲν τὸν εἶδε, τοῦτο ὅταν ἀκούσῃ, ἂς ἐπιδείξῃ βίον θαυμαστὸν καὶ ὁπωσδήποτε θὰ ἴδῃ καὶ δὲν θὰ ἀποτύχῃ· διότι μετὰ μεγαλυτέρας δόξης θὰ ἔλθῃ, καὶ μάλιστα τοιουτοτρόπως μετὰ νεφέλης, τοιουτοτρόπως μετὰ σώματος, καὶ μετὰ περισσοτέρας λαμπρότητος θὰ ἴδῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνοντα καὶ ὄχι ἀπὸ τῆς γῆς ἀναβαίνοντα.

Εἶπον μὲν λοιπὸν ὅτι θὰ ἔλθῃ, ὑπὸ ποίους ὅρους ὅμως καθόλου δὲν προσέθεσαν. Τοῦτο τὴν ἀνάστασιν βεβαιώνει· διότι ἐὰν μετὰ τοῦ σώματος ἀνελήφθη, πολὺ περισσότερον μετὰ τοῦ σώματος ἀνέστη.

Ποῦ εἶναι οἱ δυσπιστοῦντες εἰς τὴν ἀνάστασιν; Ποῖοι εἶναι; εἰπέ μοι· Εἰδωλολάτραι ἢ Χριστιανοί; διότι ἀγνοῶ· μᾶλλον δὲ γνωρίζω ἀκριβῶς. Διότι εἶναι εἰδωλολάτραι, οἱ ὁποῖοι δυσπιστοῦν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς κτίσεως, ἐπειδὴ ἰδικόν των γνώρισμα εἶναι νὰ μὴ δέχωνται, ὅτι ὁ Θεὸς δημιουργεῖ κάτι ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ νὰ μὴ ὁμολογοῦν, ὅτι ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς· ἔπειτα, ἐντρεπόμενοι διότι δὲν γνωρίζουν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ κατηγοροῦνται διὰ τοῦτο, ἰσχυρίζονται: «Δὲν λέγομεν ταῦτα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη σώματος». Ἀληθῶς εἶναι ἐπίκαιρον νὰ εἴπωμεν: «Ὁ γὰρ μωρὸς μωρὰ λαλήσει»[37]. Δὲν ἐντρέπεσθε νὰ μὴ ἀποδίδετε εἰς τὸν Θεὸν δημιουργίαν ἐκ τοῦ μηδενός; Ἐὰν ἐκ προϋπαρχόντων δημιουργεῖ, τί διαφέρει τῶν ἀνθρώπων;

Ἀλλά, λέγει, ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ κακά; Διότι, μήπως ἐπειδὴ δὲν γνωρίζεις ἀπὸ ποῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέτῃς ἄλλο κακὸν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν κακῶν; Διότι οὕτω δύο ἄτοπα δημιουργοῦνται: ἓν μὲν διότι τολμᾷς νὰ λέγῃς αὐτὸ (διότι ἐὰν δὲν ὁμολογῇς, ὅτι ὁ

36. Ἰωάν. 2, 19.
37. Ἠσ. 32, 6.

Θεός δημιουργεῖ τὰ ὄντα ἐκ τοῦ μηδενός, πολὺ περισσότερον δὲν γνωρίζεις ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ κακά), ἕτερον δέ, διότι, ὅταν λέγῃς αὐτό, εἰσάγεις τὴν θεωρίαν, ὅτι ἡ κακία εἶναι ἀδημιούργητος. Ἐννόησον, πόσον εἶναι φοβερόν, ὅταν θέλῃς νὰ ἀνακαλύψῃς τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, καὶ αὐτὴν νὰ ἀγνοήσῃς, καὶ ἄλλην διάφορον νὰ προσθέσῃς εἰς αὐτήν. Ζήτει ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ κακά, καὶ μὴ βλασφήμει τὸν Θεόν. Καὶ πῶς βλασφημῶ; λέγει. Τί λέγεις; δὲν βλασφημεῖς, ὅταν εἰσάγῃς τὴν θεωρίαν, ὅτι τὸ κακὸν εἶναι ἀδημιούργητον; ὅταν δέχεσαι ὅτι ὁ Θεὸς δύναται μόνον ὅσα καὶ ὁ ἄνθρωπος δύναται; ὅταν εἰσάγῃς ἰσοδύναμον δύναμιν τῶν κακῶν; ὅταν ἀδημιούργητον; Διότι πρόσεξε τί λέγει ὁ Παῦλος: «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται»[38].

Ὁ διάβολος λοιπὸν ἐδίδαξεν, ὅτι καὶ τὰ δύο εἶναι ὑλικά, ὥστε ἀπὸ οὐδαμοῦ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ γνωρίσωμεν τὸν Θεόν. Διότι τί εἶναι δυσκολώτερον; εἰπέ μοι: τὸ ἐκ φύσεως κακὸν νὰ μετατρέψῃς εἰς καλὸν (ἐὰν βεβαίως εἶναι κάτι· συμφώνως πρὸς τὴν ἰδικήν σας γνώμην ὁμιλῶ, διότι ἐκ φύσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κάμῃς τὸ κακὸν συνεργὸν τοῦ καλοῦ), ἢ τὸ ἐκ τοῦ μηδενός; Τί εἶναι εὐκολώτερον (περὶ ποιότητος ὁμιλῶ), νὰ δημιουργήσῃς ποιότητα ἐξ ἀρχῆς ἢ τὴν ὑπάρχουσαν νὰ μετατρέψῃς εἰς τὸ ἀντίθετον; Τί εἶναι εὐκολώτερον, νὰ κατασκευάσῃς οἰκίαν ἐξ ἀρχῆς, ἢ τὴν ἀκατοίκητον νὰ μετατρέψῃς ἐκ τῶν ἄνω εἰς κατοικήσιμον; Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐκεῖνο· λοιπὸν τοῦτο ἀδύνατον. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τοῦτο εἶναι ἀκατόρθωτον, οὕτω καὶ ἐκεῖνο εἶναι ἀδύνατον, τὴν μετατροπὴν εἰς τὸ ἀντίθετον ἐννοῶ.

ε΄. Εἰπέ μοι, τί εἶναι δυσκολώτερον; νὰ κατασκευάσῃς μύρον, ἢ νὰ ἐξαναγκάσῃς τὸν βόρβορον νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς μύρον; Τί εἶναι εὐκολώτερον ἐκ τούτων, εἰπέ μοι (ἐπειδὴ ὑποβάλλομεν τὸν Θεὸν εἰς τὰ ἰδικά μας μέτρα λογικῆς, ὅμως ὄχι ἡμεῖς, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ σεῖς), ὀφθαλμοὺς νὰ πλάσῃς, ἢ τυφλὸν παραμένοντα τυφλὸν νὰ τὸν κάμῃς νὰ βλέπῃ, καὶ μάλιστα περισσότερον τοῦ βλέποντος, καὶ τὴν τυφλότητα νὰ τὴν μεταχειρισθῇς δι'

38. Ρωμ. 1. 20

ὅρασιν καὶ τὴν κωφότητα δι' ἀκοήν; Ἐγὼ νομίζω ἐκεῖνο. Τὸ δυσκολώτερον λοιπὸν ἀποδίδεις εἰς τὸν Θεόν, εἰπέ μοι, καὶ τὸ εὐκολώτερον ὄχι;

Διατί ἀναφέρω αὐτό; Διότι λέγουν, ὅτι καὶ αἱ ψυχαὶ εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρόσεξε πόσα εἶναι τὰ ἀσεβῆ καὶ ἀνόητα. Πρῶτον, θέλοντες νὰ δείξουν ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ προέρχονται τὰ κακά, ἕτερον ἀσεβέστερον τούτου προσθέτουν· διότι ἰσχυρίζονται, ὅτι τὰ κακὰ ἐγένοντο συγχρόνως μὲ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀρχαιότερος οὐδενὸς τούτων, τολμῶντες νὰ ἀποδίδουν ἀκόμη καὶ τὸ μέγα βραβεῖον εἰς αὐτά. Δεύτερον ἰσχυρίζονται καὶ ὅτι ἡ κακία δὲν καταστρέφεται, διότι πράγματι τὸ ἀδημιούργητον δὲν καταστρέφεται. Βλέπετε τὴν βλασφημίαν; Ὥστε εἶναι ἀνάγκη, ἢ τίποτε νὰ μὴ ἀνήκῃ εἰς τὸν Θεόν, ἤ, ἐὰν ὄχι τοῦτο, καὶ Θεὸς νὰ μὴ ὑπάρχῃ. Τρίτον, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπον, διὰ ταύτης πράγματι πολεμοῦν καὶ οἱ ἴδιοι τοὺς ἑαυτούς των καὶ μᾶλλον γίνονται αἴτιοι νὰ ἀγανακτῇ ἐπὶ πλέον ὁ Θεός. Τέταρτον, ἀποδίδουν τοσαύτην ἐπιτηδειότητα εἰς τὴν ἄστατον ὕλην. Πέμπτον, ἰσχυρίζονται ὅτι αἰτία τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἡ πονηρία, καὶ ὅτι ἄνευ ταύτης ὁ ἀγαθὸς δὲν θὰ ἦτο ἀγαθός. Ἕκτον, ἀποκλείουν ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ὁδοὺς τῆς θεογνωσίας. Ἕβδομον, καταβιβάζουν τὸν Θεὸν εἰς ἀνθρώπους καὶ φυτὰ καὶ ξύλα. Διότι ἐὰν ἡ μὲν ψυχὴ ἡμῶν μετέχει τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν μετενσωμάτωσιν δὲ καταλήγει εἰς ἀγγούρια καὶ πεπόνια καὶ κρόμμυα, ἄρα ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἰς ἀγγούρια θὰ εὑρίσκεται.

Καὶ ὅταν μὲν εἴπωμεν, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔπλασε ναὸν εἰς τὴν Παρθένον, δηλαδὴ τὸ Ἅγιον σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, γελοῦν εἰς βάρος ἡμῶν· ἂν πάλιν, ὅτι κατῴκησεν εἰς τὸν πνευματικὸν ναόν, πάλιν γελοῦν· αὐτοὶ ὅμως, καταβιβάζοντες τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ εἰς ἀγγούρια καὶ πεπόνια καὶ μυίας καὶ κάμπας καὶ ὄνους, δὲν ἐντρέπονται, ἐξευρίσκοντες κάποιον τρόπον εἰδωλολατρείας. Ἀλλὰ δὲν εὑρίσκεται τὸ κρόμμυον εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁ Θεὸς εἰς τὸ κρόμμυον· διότι ἂς μὴ γίνῃ τὸ κρόμμυον Θεός. Διατί ἀποφεύγεις τὴν μετενσωμάτωσιν τοῦ Θεοῦ; Εἶναι αἰσχρόν, λέγει. Λοιπὸν πολὺ περισσότερον εἶναι αἰσχρὸν τοῦτο. Ἀλλὰ δὲν εἶναι αἰσχρόν; Πῶς; διότι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰς ἡμᾶς θὰ γίνῃ, εἶναι πράγματι αἰσχρόν. Εἴδατε συρφετὸν ἀσεβείας;

Ἀλλὰ διατί δὲν θέλουν νὰ ἀνίσταται τὸ σῶμα; Τί δὲ καὶ θὰ εἰποῦν; Ὅτι τὸ σῶμα εἶναι πονηρόν; Εἰπέ μοι λοιπόν, ἀπὸ ποῦ γνωρίζεις τὸν Θεόν; ἀπὸ ποῦ ἔχεις τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων; ὁ δὲ φιλόσοφος ἀπὸ ποῦ εἶναι φιλόσοφος, ἐὰν εἰς τίποτε δὲν συντελῇ τὸ σῶμα; Ἀκρωτηρίασε τὰς αἰσθήσεις καὶ προσπάθησε νὰ μάθῃς κάτι ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα. Τί θὰ καθίστατο δὲ μωρότερον τῆς ψυχῆς, ἐὰν ἐξ ἀρχῆς ἦτο ἀτελὴς ὡς πρὸς τὰς αἰσθήσεις; Διότι ἐὰν ἡ ἀναπηρία ἑνὸς μόνον μέρους, τοῦ ἐγκεφάλου ἐννοῶ, βλάπτῃ ὁλόκληρον τὴν ψυχήν, ἐὰν πρόκειται καὶ τὰ ἄλλα νὰ καταστοῦν ἀνάπηρα, εἰς τί θὰ εἶναι χρήσιμος; Δεῖξόν μοι μίαν ψυχὴν ἄνευ σώματος. Ἢ δὲν ἀκούεις τοὺς ἰατρούς, ποὺ λέγουν: «Διότι ἡ παροῦσα νόσος φοβερῶς ἐπισκοτίζει τὴν ψυχήν»;

Μέχρι ποίου σημείου λοιπὸν θὰ πνίγεσθε μὴ εὑρίσκοντες λογικὴν διέξοδον; Τὸ σῶμα ἀνήκει εἰς τὴν ὕλην; εἰπέ μοι. Καλῶς. Ἄρα ἔπρεπε νὰ τὸ μισῇς· διατί λοιπὸν τρέφεις αὐτό; διατί τὸ φροντίζεις; [Ἑπομένως ἔπρεπε νὰ αὐτοκτονῇς]· ἄρα ἔπρεπε νὰ ἀπαλλάσσεσαι ἀπὸ τὸ δεσμωτήριον.

Κατ' ἄλλον τρόπον δὲ ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνώτερος τῆς ὕλης, ἂν δὲν συμπλακῇ πρὸς αὐτήν· διότι μέχρις ὅτου προσέλθῃ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὴν καὶ τοιουτοτρόπως σταθεροποιηθῇ αὐτή, δὲν δύναται νὰ τὴν διατάξῃ. Ὢ τῆς ἀσθενείας! Καὶ ἕνας βασιλεὺς μέν, ὅταν διατάσσῃ, οἱ πάντες τὸν ὑπακούουν, ὁ δὲ Θεὸς τοὺς πονηροὺς νὰ μὴ δύναται νὰ τοὺς διατάσσῃ;

Καθ' ὁλοκληρίαν ὅμως, ἐὰν ἡ ὕλη ἦτο ἄμοιρος κάποιου ἀγαθοῦ, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ σταθῇ, διότι ἐκ φύσεως ἡ πονηρία δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ, ἐὰν δὲν προσλάβῃ κάτι ἀπὸ τὴν ἀρετήν· ὥστε, ἐὰν πρὸ τούτου, δὲν εἶχεν ἀναμιχθῇ μετὰ τῆς ἀρετῆς, πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχε διαφθαρῇ, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ φυσικὴ ροπὴ τῶν κακῶν. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι κάποιος εἶναι ἀσελγὴς καὶ καθόλου δὲν συγκρατεῖ τὸν ἑαυτόν του· θὰ ζήσῃ δέκα ἡμέρας; Ἢ ἕνας ληστὴς ποὺ εἶναι ἀσυνείδητος πρὸς πάντας, ἀκόμη καὶ πρὸς ἐκείνους μὲ τοὺς ὁποίους ληστεύει μαζί· θὰ ζήσῃ καθόλου; Ἢ ἕνας κλέπτης, ἀναίσχυντος ποὺ δὲν κοκκινίζει, ἀλλὰ κλέπτει δημοσίᾳ· θὰ ἐπιβιώσῃ ὁ τοιοῦτος; (Ἐκ φύσεως τὰ κακὰ δὲν διατηροῦνται εἰς τὴν ὕπαρξιν, ἐὰν δὲν λάβουν ἔστω καὶ κάτι μικρὸν ἀπὸ τὰ ἀγαθά, ὥστε κατ' αὐτούς, ὁ Θεὸς αὐτὰ ἔφερεν εἰς τὴν ὕπαρξιν). Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι εὑρίσκεται μία πόλις πονηρῶν ἀνθρώπων· θὰ σταθῇ ποτέ; Οἱ πονηροὶ δὲν συνυπάρχουν μετὰ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ μεταξύ των. Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνυπάρχουν. «Ὄντως ἐμωράνθησαν οἱ ἰσχυριζόμενοι ὅτι εἶναι σοφοί»![39].

Ἐὰν τὸ σῶμα ἦτο κακόν, τότε θὰ ἦσαν κακὰ ὅλα ἁπλῶς καὶ τυχαίως τὰ ὁρώμενα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ χῶμα, καὶ ὁ ἥλιος, καὶ ὁ ἀήρ, διότι καὶ ὁ ἀὴρ εἶναι σῶμα, ἂν καὶ ὄχι παχὺ καὶ πυκνόν. Κατάλληλον λοιπὸν διὰ τὴν περίπτωσιν νὰ εἴπωμεν: «Διηγήσαντό μοι αἱ παράνομοι φλυαρίας»[40].

Ἀλλὰ ἂς μὴ ἀνεχώμεθα, ἀλλ' ἂς κλείσωμεν εἰς αὐτοὺς τὰς ἀκοάς, διότι ὑπάρχει, ὑπάρχει ἀνάστασις τῶν σωμάτων. Τοῦτο φανερώνει ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τάφος· τοῦτο ὁ σταυρός, ὅπου προσεδέθη καὶ ἐμαστιγώθη. «Συνεφάγομεν γὰρ αὐτῷ, λέγει, καὶ συνεπίομεν»[41]. Ἂς πιστεύωμεν ἑπομένως εἰς τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἂς πράττωμεν ἄξια ταύτης ἔργα, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δόξα, δύναμις, τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ' (3)

(Πράξ. 1, 12 - 26)

«Τότε ὑπέστρεψαν οἱ Ἀπόστολοι εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους, τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἱερουσαλήμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν»[1].

α'. «Τότε, λέγει, ὑπέστρεψαν». Τότε· πότε; Ὅταν ἤκουσαν· διότι κατ' ἄλλον τρόπον δὲν θὰ ὑπέμενον, ἐὰν δὲν ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς ἑτέραν παρουσίαν. Νομίζω δὲ

39. Ρωμ. 1, 22.
40. Ψαλμ. 118, 85.
41. Πράξ. 10, 41.
1. Πράξ. 1, 12.

ὅτι καὶ ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου συνέβησαν ταῦτα, διότι δὲν θὰ ἐφανέρωνεν οὕτω καὶ τὸ διάστημα, εἰπών: «Ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἰερουσαλήμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν», ἐὰν δὲν ἐβάδιζον κάποιο ὡρισμένον μῆκος ὁδοιπορίας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου[2].

«Καὶ ὅτε εἰσῆλθον, εἰς τὸ ὑπερῷον ἀνέβησαν, οὗ ἦσαν καταμένοντες». Ἄρα εἰς τὸ ἑξῆς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἔμενον μετὰ τὴν ἀνάστασιν. «Ὅ τε Πέτρος, λέγει, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης» (οὗτος καθόλου δὲν ἀριθμεῖται μόνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀνδρέας μετὰ τοῦ Πέτρου), «Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος καὶ Ματθαῖος, Ἰάκωβος ὁ Ἀλφαίου, καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτής, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου». Καλῶς ἐνεθυμήθη τοὺς μαθητάς· διότι ἐπειδὴ ὁ μὲν προέδωκεν, ὁ δὲ ἠρνήσατο, ὁ δὲ ἠπίστησε, φανερώνει ὅτι πλὴν ἐκείνου πάντες ἦσαν σῷοι.

«Οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει σὺν ταῖς γυναιξί». Καλῶς· διότι τοῦτο εἶναι μέγα ὅπλον εἰς τοὺς πειρασμούς, καὶ εἰς τοῦτο εἶχον προδιαπαιδαγωγηθῆ ἱκανῶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Διδασκάλου. Ἄλλως δὲ καὶ ὁ παρὼν πειρασμὸς εἰς τοῦτο ὡδήγει αὐτούς. Διὰ τοῦτο ἀναβαίνουν καὶ εἰς τὸ ὑπερῷον, διότι πάρα πολὺ εἶχον φοβηθῆ τοὺς Ἰουδαίους. «Σὺν γυναιξὶ» λέγει, διότι εἶπεν ὅτι ἠκολούθησαν αὐτόν. «Καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι εἰς τὰ ἴδια ἔλαβεν αὐτὴν τότε ὁ μαθητής;[3]. Ἀλλά, συγκεντρώσας πάλιν αὐτοὺς ὁ Χριστός, οὕτως εἰς τὸ ἑξῆς πάλιν μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ἐκείνη παρευρίσκετο. «Καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ». Τούτους ἀναφέρει, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀπιστήσει προηγουμένως εἰς αὐτόν.

«Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπε». Καὶ ὡς θερμός, καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς τὴν ποίμνην παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς πρῶτος τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων, πάντοτε πρῶτος ἀρχίζει τὸν λόγον· («Ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων, λέγει, ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς ἑκατὸν εἴκοσιν»)· «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον». Διατί τέλος πάντων δὲν παρεκάλεσε μόνος τὸν Χριστόν, ὥστε χάριν αὐτοῦ νὰ δώσῃ κάποιον εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἰούδα; διατί δὲ καὶ ἀπὸ μόνοι των δὲν κάμνουν τὴν ἐκλογήν; Καλύτερος εἰς τὸ ἑξῆς εἶχε γίνει ὁ Πέτρος αὐτὸς ὁ ἴδιος τοῦ ἑαυτοῦ του. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν περὶ αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ ὅτι δὲ οὐχὶ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως αἰτοῦν ἐκεῖνον ποὺ θὰ συμπληρώσῃ τὴν χορείαν, δύο αἰτίας θὰ ἀναφέρωμεν: μίαν μὲν ὅτι περὶ ἄλλα κατεγίνοντο, δευτέραν δὲ ὅτι τοῦτο ἦτο εἰς αὐτοὺς μεγίστη ἀπόδειξις τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅτε ἦτο παρὼν ἐξέλεγεν ὁ ἴδιος τοὺς μαθητάς, τοιουτοτρόπως καὶ ἀπών. Οὐκ ὀλίγον δὲ τοῦτο συνέβαλλεν εἰς παρηγορίαν.

Πρόσεξε δὲ τὸν Πέτρον, ὁ ὁποῖος ὅλα τὰ κάμνει μετὰ κοινῆς γνώμης καὶ τῶν ἄλλων· τίποτε αὐθεντικῶς, οὔτε κατὰ τρόπον ποὺ νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχηγός. Καὶ δὲν εἶπεν οὕτως ἁπλῶς: «Ἀντὶ τοῦ Ἰούδα τοῦτον συγκαταριθμοῦμεν», ἀλλά, παρηγορῶν αὐτοὺς περὶ τοῦ συμβάντος, βλέπε πῶς μεταχειρίζεται τὸν λόγον· διότι μεγάλην ἀμηχανίαν ἐνεποίησε τὸ γεγονός. Καὶ μὴ ἀπορήσῃς, διότι ἐὰν τώρα πολλοὶ ἐπαναλαμβάνουν τοῦτο, τί ἦτο φυσικὸν τότε νὰ λέγουν αὐτοί; «Ἄνδρες, λέγει, ἀδελφοί». Ἐὰν ὁ Κύριος ὠνόμασεν αὐτοὺς ἀδελφούς, πολὺ περισσότερον οὗτος· διὰ τοῦτο, ἐνῷ πάντες εἶναι παρόντες, οὕτω τοὺς προσφωνεῖ. Ἰδοὺ ὑπόληψις τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατάστασις ἀγγελική. Οὐδεὶς ἐκεῖ ἦτο ἀποκεκομμένος, οὔτε ἄρσεν, οὔτε θῆλυ (τοιαῦται θέλω καὶ σήμερον νὰ εἶναι αἱ Ἐκκλησίαι)· οὐδεὶς ἐφρόντιζε διὰ κάτι βιωτικόν· οὐδεὶς ἐμερίμνα περὶ οἰκίας. Τοσοῦτον ἀγαθὸν εἶναι οἱ πειρασμοί· τοιοῦτον καλὸν εἶναι αἱ θλίψεις[4].

---

2. Ὡς γνωστόν, συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων τοῦ Ἰσραήλ, τὸ ὡρισμένον τοῦτο μῆκος ὁδοιπορίας ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου ἦτο 1.400 μέτρα.

3. Ἰωάν. 19, 27.

4. Ἵνα μὴ παρεξηγηθῇ ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὅτι τάχα οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ εὑρίσκωνται διαρκῶς εἰς θλίψεις καὶ πειρασμούς, σημειοῦμεν, ὅτι αἱ θλίψεις χρειάζονται διὰ νὰ ὁδηγήσουν ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τῆς ὁποίας πρόγευσις καὶ ὁμοίωμα ἐπὶ τῆς γῆς ἦτο ἡ ἐν πνεύματι ἀγάπης καὶ ἑνότητος κοινωνία

«Ἔδει πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον». Πάντοτε παρηγορεῖ αὐτοὺς διὰ τῆς προφητείας· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς πανταχοῦ ποιεῖ· μὲ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπὸν καὶ αὐτὸς φανερώνει, ὅτι δὲν συνέβη τίποτε τὸ ἄγνωστον, ἀλλὰ τὸ ἤδη προπεφητευμένον. «Ἔδει, λέγει, πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ στόματος Δαβίδ». Καὶ δὲν λέγει: «Ὁ Δαβὶδ εἶπεν», ἀλλὰ «τὸ Πνεῦμα δι' αὐτοῦ». Πρόσεξε ἀμέσως εἰς τὸ προοίμιον τοῦ βιβλίου ὁποίαν διδασκαλίαν χρησιμοποιεῖ. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶπεν ἁπλῶς, ἀρχίζων τὴν συγγραφήν, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι πολιτεία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; «Ἣν προεῖπε, λέγει, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ στόματος Δαβίδ». Πρόσεξε πῶς οἰκειοποιεῖται τὸν Προφήτην καὶ αὐτὸν φέρει εἰς μέσον, γνωρίζων ὅτι ὠφελεῖ αὐτοὺς τὸ διὰ τοῦ Δαβὶδ λεχθὲν καὶ ὄχι δι' ἄλλου Προφήτου.

«Περὶ Ἰούδα, λέγει, τοῦ ὁδηγοῦ γενομένου». Πρόσεξε καὶ ἐδῶ τὸ φιλόσοφον φρόνημα τοῦ ἀνδρός. Δὲν ὑβρίζει, οὐδὲ χοροπηδᾷ λέγων: «Τοῦ βδελυροῦ καὶ παναχρείου», ἀλλ' ἁπλῶς φανερώνει τὸ συμβάν· οὔτε λέγει: «Τοῦ προδότου», ἀλλὰ εἰς ἄλλους βιάζεται νὰ μεταθέσῃ τὸ ἔγκλημα, ὅσον εἰς αὐτὸν ἀνῆκε. Καὶ δὲν ὁμιλεῖ πολὺ περὶ ἐκείνων· διότι «τοῦ γενομένου, λέγει, ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν». Καὶ πρὶν φανερώσῃ «ποῦ εἶπεν ὁ Δαβίδ», ἀναφέρει τὰ ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντα, ἵνα διὰ τῶν παρόντων ἀποδείξῃ καὶ τὰ μέλλοντα, καὶ φανερώσῃ ὅτι ἤδη ἔχει δικασθῇ.

«Ὅτι κατηριθμημένος ἦν σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης. Οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας». Ἠθικὸν κατασκευάζει τὸν λόγον, καὶ κατὰ τρόπον ἀπαρατήρητον ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ αἰτία εἶναι παιδαγωγική· διότι δὲν λέγει ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ὅτι οὗτος αὐτὸ ἀπέκτησε. Διότι ἐπειδὴ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀσθενῶν δὲν βλέπουν τοιουτοτρόπως πρὸς τὰ μέλλοντα, ὅπως πρὸς τὰ παρόντα, περὶ τῆς παρούσης δίκης διδάσκει. «Καὶ πρηνὴς γενόμενος διερράγη εἰς τὴν μέσην». Καλῶς δὲν ὡμίλησε περὶ τοῦ ἁμαρτήματος, ἀλλὰ περὶ τῆς τιμωρίας. «Καὶ ἐξεχύθη, λέγει, πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ». Τοῦτο παρηγορίαν ἔφερεν εἰς ἐκείνους. «Καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμά, τουτέστι, χωρίον αἵματος».

β'. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι λοιπόν, μὲ αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν ὠνόμασαν αὐτό, ὄχι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τοῦ Ἰούδα, διότι οὗτος ἔδωσεν εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ τὸ ὄνομα, φέρων ὡς μάρτυρας τοὺς ἐχθρούς· διότι καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι οἱ ἴδιοι τὸ ὠνόμασαν καὶ μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ: «Τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν», τοῦτο θέλει, νὰ φανερώσῃ. Ἔπειτα μετὰ τὸ ἀποτέλεσμα, πρεπόντως προσθέτει τὸν Προφήτην λέγων: «Γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν· Γεννηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ»[5]. Τοῦτο περὶ τοῦ χωρίου καὶ τῆς οἰκίας.

«Καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος»· τουτέστι «τὴν ἀρχήν, τὴν ἱερωσύνην». Ὥστε τοῦτο δὲν εἶναι ἰδική μου γνώμη ἀλλὰ ἐκείνου, ὅστις ἔχει προείπει ταῦτα. Διότι διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἐπιχειρεῖ μέγα πρᾶγμα, καὶ τοιοῦτον, ὁποῖον ὁ Χριστός, ἔφερεν ὡς μάρτυρα τὸν Προφήτην. «Δεῖ οὖν, λέγει, τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ». Διατί κάμνει καὶ αὐτοὺς μετόχους; Διὰ νὰ μὴ γίνῃ τὸ πρᾶγμα πρόξενον μάχης καὶ ἐμπέσουν εἰς φιλονικεῖαν· διότι ἐὰν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔπαθον τοῦτο, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνοι. Καὶ πάντοτε παραιτεῖται ἀπὸ αὐτό· διὰ τοῦτο ἀρχίζων ἔλεγεν: «Ἄνδρες ἀδελφοί, δεῖ ἐκλέξασθαι ἐξ ἡμῶν». Εἰς τὸ πλῆθος

τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ κοινωνία αὕτη, αἱ «θλίψεις» ἀντιμετωπίζονται ἀπὸ κοινοῦ, ἄρα ἐξουδετεροῦνται. Ἐξ ἄλλου αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει καὶ τὸ γραφικόν: «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 14, 22). Αἱ θλίψεις ἄρα ὑπάρχουν, ὅταν εὑρισκώμεθα ἔξω τῆς βασιλείας· ὅταν εἰσέλθωμεν εἰς αὐτήν, αὐτομάτως ἐξαφανίζονται, ἀντιμετωπιζόμεναι διὰ τοῦ πνεύματος τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, τῆς συνεργασίας, ἀδελφότητος καὶ ἀλληλεγγύης, ποὺ ἐπικρατοῦν εἰς τὴν χριστιανικὴν πολιτείαν. Ἄλλωστε καὶ ὁ ἱερὸς πατὴρ «τοιαύτας θέλει καὶ σήμερον νὰ εἶναι αἱ Ἐκκλησίαι», ἡ δὲ ἐπιθυμία αὕτη ἀποτελεῖ κοινὴν γραμμὴν ὁλοκλήρου τῆς πατερικῆς διδασκαλίας. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν παρόντα τόμον δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐντρυφήσῃ εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Χρυσοστόμου περὶ κοινοκτημοσύνης καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα· ἐνδεικτικῶς παραπέμπομεν εἰς Ὁμιλίας Ζ' παρ. β' καὶ ΙΑ' παρ. γ'.

5. Ψαλμ. 68, 26.

ἀναθέτει τὴν κρίσιν, καὶ τοὺς γινομένους σεβασμίους ποιῶν, καὶ ὁ ἴδιος ἀπαλλασσόμενος τῆς ἀπεχθείας ὑπὸ τῶν ἄλλων· διότι τὰ τοιαῦτα πάντοτε μεγάλα κακὰ προξενοῦν. Ὅτι μὲν λοιπὸν πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἐκλογή, φέρει ὡς μάρτυρα τὸν Προφήτην, ἀπὸ ποίους δὲ πρέπει, ὁ ἴδιος ἑρμηνεύει λέγων: «Ἐκ τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἐν παντὶ χρόνῳ»· διότι ἐὰν μὲν ἔλεγε: «Οἱ ἀνώτεροι πρέπει νὰ παρευρίσκωνται», θὰ περιεφρόνει τοὺς ἄλλους· τώρα ὅμως εἰς τὸν χρόνον ἄφησε τὸ πρᾶγμα μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ὄχι ἁπλῶς «συνελθόντας», ἀλλ' «ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου, ἕως τῆς ἡμέρας, ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ σὺν ἡμῖν γενέσθαι ἕνα τούτων».

Διατί νὰ γίνῃ; Διὰ νὰ μὴ εἶναι ἀκρωτηριασμένος ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων. Τί λοιπόν; δὲν ἠδύνατο ὁ Πέτρος νὰ ἐκλέξῃ αὐτόν; Καὶ πολὺ βεβαίως· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι χαρίζεται, δὲν προβαίνει μόνος του εἰς τὴν ἐκλογήν· ἄλλωστε ἀκόμη ἦτο καὶ ἄμοιρος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Καὶ ἔστησαν, λέγει, δύο, Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν». Οὐχὶ αὐτὸς αὐτοὺς ἔστησεν, ἀλλὰ πάντες. Τὴν ἰδέαν τῆς ἐκλογῆς ὅμως αὐτὸς εἰσηγήθη, φανερώσας ὅτι καὶ αὐτὴ δὲν ἦτο ἰδική του, ἀλλ' ἄνωθεν κατὰ προφητείαν· ὥστε ἐξηγητὴς ἔγινεν, ὄχι διδάσκαλος.

«Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος». Ἴσως ἐξ αἰτίας τῶν ὁμωνυμιῶν ἔχει ἀναφέρει καὶ τὰ δύο· ἐπειδὴ καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους πολλαὶ ὁμωνυμίαι ἦσαν: Ἰάκωβος ὁ Ζεβεδαίου καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου, Σίμων Πέτρος καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτής, Ἰούδας Ἰακώβου καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης· ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ὀνομασία ἐσήμαινε καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου, ἴσως δὲ καὶ τὸν χαρακτῆρα.

«Ἔστησαν, λέγει, Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβάν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν. Καὶ προσευξάμενοι εἶπον· Σύ, Κύριε, καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον, ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας, πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον». Καλῶς ἀναφέρουν τὸ ἁμάρτημα ἐκείνου, φανεροῦντες ὅτι μάρτυρα αἰτοῦν, ὄχι διὰ νὰ πλεονάζουν εἰς τὸν ἀριθμόν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀφήσουν νὰ ἐλαττωθοῦν. «Καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν» (διότι δὲν εἶχε κατέλθει ἀκόμη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα), «καὶ ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν ἔπεσε, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα Ἀποστόλων».

«Τότε, λέγει, ὑπέστρεψαν εἰς Ἰερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἰερουσαλήμ, Σαββάτου ἔχον ὁδόν». Τοῦτο λέγει, διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι δὲν βαδίζουν μακρὰν ὁδόν, μήπως δημιουργηθῇ κάποιος φόβος εἰς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη ἦσαν τρέμοντες καὶ πεφοβισμένοι. «Καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῷον», διότι δὲν ἐτόλμησαν νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ καλῶς ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῷον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι εὔκολον νὰ συλληφθοῦν ἀμέσως καὶ ἐκ τοῦ προχείρου. «Καὶ ἦσαν, λέγει, προσκαρτεροῦντες ὁμαθυμαδὸν τῇ προσευχῇ». Βλέπεις πῶς εὑρίσκοντο ἐν ἐγρηγόρσει ἀναμένοντες προσευχόμενοι, καὶ ὅλοι ὁμοῦ προσδοκῶντες ὡς νὰ ἦσαν μία ψυχή; τὰ δύο ταῦτα εἰς αὐτοὺς μαρτυρεῖ.

Ὁ μὲν Ἰωσὴφ ἴσως εἶχε τελευτήσει· διότι, ἀφοῦ οἱ ἀδελφοὶ ἐπίστευσαν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπιστήσῃ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρὶν ἀπὸ ὅλους ἐπίστευσεν· ἀναμφιβόλως λοιπὸν οὐδαμοῦ δὲν φαίνεται νὰ τὸν ὑπολογίζῃ ὡς ἁπλοῦν ἄνθρωπον, ὅπως ἀκριβῶς ἡ μήτηρ ἔλεγεν: «Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε»[6]. Ὥστε πρὶν ἀπὸ ὅλους αὐτὸς ἐγνώρισε τοῦτον. Πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς δὲ ἔλεγεν ὁ Χριστός: «Οὐ δύναται ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖν, ἐμὲ δὲ μισεῖ»[7].

Πρόσεξε καὶ τὴν πραότητα τοῦ Ἰακώβου. Αὐτὸς ἀνέλαβε τὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπισκοπήν, καὶ ὅμως τότε οὐδὲν διδάσκει. Πρόσεξε ἀκόμη καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν τὴν πολλὴν ταπεινοφροσύνην, πῶς παραχωροῦν εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον, καὶ καθόλου δὲν διαφωνοῦν μεταξύ των· διότι ἡ Ἐκκλησία ἐκείνη ἦτο ὡς νὰ εὑρίσκετο εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲν ἔχουσα βιωτικόν, καὶ ἀπολάμπουσα οὔτε μὲ τοίχους, οὔτε μὲ μάρμαρα, ἀλλὰ μὲ τὴν προθυμίαν τῶν συνερχομένων. «Ὡς ἑκατὸν εἴκοσιν ἡ-

6. Λουκ. 2 48.
7. Ἰωάν. 7, 7.

σαν», λέγει· οἱ ἑβδομήκοντα ἴσως, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἐξελέξατο, ἢ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων, ὅπως π.χ. ὁ Ἰωσὴφ καὶ ὁ Ματθίας· καὶ γυναῖκες ἦσαν πολλαί, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν αὐτόν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πανταχοῦ παρευρίσκοντο.

γ΄. Αὐτὴ εἶναι πρόνοια διδασκάλου. Πρῶτος οὗτος διώρισε διδάσκαλον. Δὲν εἶπεν ὅτι «ἀρκοῦμεν ἡμεῖς»· οὕτω εὑρίσκετο ἐκτὸς πάσης κενοδοξίας καὶ πρὸς ἓν μόνον ἀπέβλεπε, καίτοι δὲν εἶχε διορίσει πάντας καθ' ὅμοιον τύπον, ἀλλὰ πρεπόντως ἐγένοντο ταῦτα ἐξ αἰτίας τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρός· καὶ ὅτι τότε ἡ ἐξουσία δὲν ἦτο τιμή, ἀλλὰ πρόνοια τῶν ἀρχομένων. Τοῦτο οὔτε τοὺς ἐκλεγομένους ἔκαμνε νὰ ὑπερηφανεύωνται (ἀφοῦ εἰς κινδύνους ἐκαλοῦντο), οὔτε τοὺς μὴ ἐκλεγέντας νὰ πονοῦν ὡς δῆθεν περιφρονηθέντας.

Ἀλλὰ σήμερον δὲν γίνονται τοιουτοτρόπως, ἀλλ' ἐντελῶς ἀντιθέτως. Διότι κύτταξε: Ἑκατὸν εἴκοσι ἦσαν, καὶ ἕνα αἰτεῖ ἀπὸ ὅλο τὸ πλῆθος· εὐλόγως. Πρῶτος ἐξουσιάζει τὸ πρᾶγμα, ὡς ἀναλαβὼν πάντας ὑπὸ τὴν φροντίδα αὐτοῦ, διότι πρὸς αὐτὸν εἶπεν ὁ Χριστός: «Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου»[8].

«Ὅτι κατηριθμημένος ἦν, φησί, σὺν ἡμῖν». Διὰ τοῦτο εἶναι πρέπον κάποιος ἄλλος νὰ προβληθῇ, ὥστε νὰ γίνῃ μάρτυς εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου. Καὶ πρόσεξε πῶς μιμεῖται τὸν διδάσκαλον, διδάσκων πανταχοῦ ἐκ τῶν Γραφῶν, καὶ ἀκόμη οὐδὲν λέγων περὶ τοῦ Χριστοῦ, διότι πολλάκις αὐτὸς προεῖπε. Καί, ὅτε ἐνθυμεῖται τὴν προδοσίαν αὐτοῦ, δὲν λέγει (π.χ. «στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη»)[9], ἀλλὰ τότε τὴν τιμωρίαν μόνον αὐτοῦ ἐνεθυμήθη, διότι τότε τοῦτο ὠφέλει αὐτούς. Τοῦτο ἰδιαιτέρως φανερώνει πάλιν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότου.

«Ὅτι κατηριθμημένος ἦν, φησί, σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης». Κλῆρον αὐτὸν πανταχοῦ ὀνομάζει, φανερώνων ὅτι τὸ πᾶν εἶναι τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοὺς τὰ παλαιά, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐξέλεξεν, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς Λευΐτας, καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἰδικά του, λέγων

---

8. Λουκ. 22, 32.
9. Ψαλμ. 108, 2.

ὅτι αὐτὸς ὁ μισθὸς τῆς προδοσίας ἔχει γίνει κῆρυξ καὶ τῆς τιμωρίας· «ἐκτήσατο γάρ, λέγει, χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας». Κύτταξε πῶς τὸ γεγονὸς ἦτο οἰκονομία τοῦ Θεοῦ. «Τῆς ἀδικίας», λέγει. Πολλαὶ αἱ ἀδικίαι, ἀλλὰ οὐδὲν ἀδικώτερον ταύτης ἔχει γίνει ποτέ· ὥστε ἀδικίας ἦτο τὸ πρᾶγμα.

Τὸ γενόμενον δὲ ἐγένετο φανερὸν ὄχι μόνον εἰς τοὺς παρόντας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους, ὥστε χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ὠνόμασαν μὴ γνωρίζοντες, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Καϊάφας προεφήτευσεν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ. Ὁ Θεὸς ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὀνομάσουν τοιουτοτρόπως ἑβραϊστὶ Ἀκελδαμά. Ἐκ τούτου φανερὰ ἦσαν καὶ τὰ κακὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθουν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· καὶ φανερώνει κατὰ πρῶτον τὴν προφητείαν, ἡ ὁποία ἔλεγε: «Καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος»[10], ὅτι ἐκ μέρους ἐξῆλθε. Καὶ περὶ τῶν Ἰουδαίων τὰ αὐτὰ ταιριάζει νὰ λέγῃ· διότι ἐὰν ὁ γενόμενος ὁδηγός, δηλαδὴ ὁ Ἰούδας θὰ ἦτο καλὸν νὰ μὴ εἶχε γεννηθῇ, πολὺ περισσότερον καὶ αὐτοί. Ἀλλ' οὐδὲν ἀπὸ αὐτὰ λέγει μέχρι τότε.

Ἔπειτα, φανερώνων ὅτι εὐλόγως δύναται νὰ λέγεται περὶ αὐτοῦ Ἀκελδαμά, προσάγει τὸν Προφήτην, ποὺ λέγει: «Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος»[11]. Διότι τί εἶναι περισσότερον ἔρημον ἀπὸ τοῦ νὰ γίνῃ κάτι τάφος; Ὥστε καὶ εὐλόγως δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ ἀγρὸς αὐτοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ κατέβαλε τὸ τίμημα, ἂν καὶ εἶναι ἄλλοι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἔχουν ἀγοράσει, αὐτὸς θὰ εἶναι δίκαιον νὰ λογίζεται κύριος μεγάλης ἐρημώσεως. Αὐτὴ ἡ ἐρήμωσις εἶναι προοίμιον τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐρημώσεως, ἂν κάποιος ἤθελεν ἐξετάσει τὸ πρᾶγμα μὲ ἀκρίβειαν, διότι ἐκεῖνοι καὶ τοὺς ἑαυτούς των κατέστρεψαν ἐκ πείνης, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐφόνευσαν, καὶ τάφος ἔγινεν ἡ πόλις τῶν ξένων, τῶν στρατιωτῶν. Διότι εἰς ἐκείνους δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ταφοῦν καὶ οὔτε οἱ ἴδιοι κατηξιώθησαν ταφῆς.

«Δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν, φησίν, ἀνδρῶν». Πρόσεξε πῶς θέλει νὰ εἶναι αὐτοὶ αὐτόπται. Καίτοι βεβαίως ἐπρόκειτο νὰ παρευρίσκεται τὸ Πνεῦμα, ὅ-

---

10. Ματθ. 26, 24.
11. Ψαλμ. 68, 26.

μως πολλὴ φροντὶς ἦτο περὶ αὐτοῦ. «Τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν, φησίν, ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς». Δεικνύει αὐτοὺς συγκατοίκους αὐτοῦ καὶ ὄχι ἁπλῶς παρόντας ὡς μαθητάς. Ἑπομένως καὶ ἐξ ἀρχῆς τότε πολλοὶ παρηκολούθουν αὐτόν. Πρόσεξε λοιπὸν πῶς φανερώνει τοῦτο ὅταν λέγῃ: «Ἦν εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων τῷ Ἰησοῦ»[12]. «Ἐν παντὶ χρόνῳ, φησίν, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου». Καλῶς· διότι τὰ πρὸ τούτου οὐδεὶς ἐγνώριζε διδαχθείς, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐδιδάσκοντο.

«Ἕως τῆς ἡμέρας, φησίν, ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ σὺν ἡμῖν γενέσθαι ἕνα τούτων». Δὲν εἶπε: «Τῶν ἄλλων μάρτυρα», ἀλλὰ «τῆς ἀναστάσεως» μόνης μάρτυρα· διότι περισσότερον ἀξιόπιστος ἦτο ὁ δυνάμενος νὰ εἰπῇ, ὅτι «ἐκεῖνος ὁ φαγών, καὶ πιών, καὶ σταυρωθείς, αὐτὸς ἀνέστη». Ὥστε οὔτε εἰς τοὺς πρὸ τούτου χρόνους, οὔτε εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ μάρτυς καὶ τῶν θαυμάτων· διότι τὸ ζητούμενον ἦτο μόνον ἡ ἀνάστασις, ἐπειδὴ ἐκεῖνα ἦσαν φανερὰ καὶ ὡμολογημένα, αὕτη δὲ κρυφίως εἶχε γίνει, καὶ εἰς μόνους αὐτοὺς φανερά. Καὶ δὲν λέγουν ὅτι «Ἄγγελοι εἶπον ἡμῖν», ἀλλ' ὅτι «ἑωράκαμεν ἡμεῖς». Ἀπὸ ποῦ εἶναι τοῦτο φανερόν; Ἀπὸ τὰ θαύματα τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦμεν. Διὰ τοῦτο τότε ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιόπιστοι.

«Καὶ ἔστησαν, φησί, δύο». Διατί ὄχι πολλούς; Διὰ νὰ μὴ γίνῃ μεγαλυτέρα ἡ λύπη διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἰούδα, οὔτε νὰ ἁπλωθῇ τὸ πρᾶγμα εἰς πολλούς. Δὲν προσθέτει δὲ ἁπλῶς ἐκεῖνον, ἀλλά, δεικνύων ὅτι πολλάκις ὁ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τίμιος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἶναι μικρότερος. Καὶ ἀπὸ κοινοῦ πάντες προσεύχονται λέγοντες: «Σύ, Κύριε, καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον». Σύ, λέγει, ὄχι ἡμεῖς. Ἐπικαίρως τὸν ὀνομάζουν καρδιογνώστην, διότι ἀπὸ αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ κάμουν τὴν ἐκλογὴν ὄχι ἀπὸ τῶν ἔξωθεν. Τοιουτοτρόπως εἶχαν ἐμπιστοσύνην, ὅτι πάντως εἷς πρέπει νὰ γίνῃ μάρτυς τῆς ἀναστάσεως. Καὶ δὲν εἶπον: «Ἔκλεξαι», ἀλλὰ «ἀνάδειξον» τὸν ἐκλεγέντα, λέγει, «ὃν ἐξελέξω», γνωρίζοντες ὅτι ὅλα τὰ προκαθορίζει ὁ Θεός. «Ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα λαχεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς»· διότι δὲν ἐθεώρουν ἀκόμη τοὺς ἑαυτούς των ἀξίους νὰ ἐκλέξουν ἀπὸ μόνοι των, διὰ τοῦτο καὶ αἰτοῦν νὰ μάθουν μὲ κάποιο σημεῖον.

δ'. Ἄλλως δέ, ἐὰν ἐκεῖ ὅπου οὔτε εὐχὴ ὑπῆρχεν, οὔτε ἀξιόλογοι ἄνδρες, ὁ κλῆρος τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὥστε νὰ ληφθῇ ὀρθὴ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ Ἰωνᾶ, πολὺ περισσότερον ἐδῶ συνεπλήρωσε τὴν χορείαν, ἀπετέλεσε τὴν τάξιν.

Καὶ ὁ ἄλλος, δηλαδὴ ὁ Ἰοῦστος, δὲν ἐστενοχωρήθη· διότι οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἀπεσιώπησαν τὰ ἰδικά των ἐλαττώματα, οἱ ὁποῖοι μάλιστα περὶ αὐτῶν τῶν κορυφαίων δὲν ἐδίστασαν νὰ εἰποῦν, ὅτι ἠγανάκτησαν ἀλλαχοῦ· καὶ ὄχι μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ πολλάκις. Τούτους λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἂς μιμηθῶμεν. Τὸ κήρυγμά μου δὲν ἀπευθύνεται πρὸς πάντας, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ἐξουσίαν. Ἐὰν πιστεύῃς ὅτι ἡ ἐκλογὴ εἶναι τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀγανακτεῖς· διότι ἐναντίον ἐκείνου ἀγανακτεῖς καὶ πρὸς ἐκεῖνον παροργίζεσαι· ἐκεῖνος ἐξέλεξεν. Ἐὰν δὲ αὐτὸς μὲν ἐξέλεξε, σὺ δὲ τολμᾷς ἐναντίον αὐτοῦ νὰ ἀγανακτῇς, πράττεις ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον ἔπραξε καὶ ὁ Κάϊν· διότι ἐνῷ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀποδεχθῇ τὸ γενόμενον, ἐκεῖνος, ἐπειδὴ προετιμήθη ἡ θυσία τοῦ ἀδελφοῦ, ἐλυπήθη, ἠγανάκτησε, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ εἶχε κατανυγῇ καὶ ὁδηγηθῇ εἰς μετάνοιαν.

Ἐγὼ δὲ δὲν λέγω ἁπλῶς μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι γνωρίζει ὁ Θεὸς νὰ οἰκονομῇ τὰ πράγματα κατὰ τὸ συμφέρον ἑκάστου. Διότι πολλάκις ὡς πρὸς μὲν τὴν διάθεσιν σὺ εἶσαι ἐπιεικέστερος, ὄχι ὅμως καὶ ἁρμόδιος. Πάλιν εἶναι δυνατὸν μὲν νὰ ἔχῃς βίον ἀσύλληπτον καὶ διάθεσιν ἐλευθέραν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὅμως δὲν χρειάζονται μόνον αὐτά· κατ' ἄλλον τρόπον δὲ καὶ ἄλλος πρὸς ἄλλο εἶναι ἁρμόδιος. Δὲν βλέπεις πόσον δι' αὐτὰ τὰ πράγματα κάμνει λόγον ἡ Ἁγία Γραφή;

Ἀλλὰ θὰ ἐξηγήσω διὰ ποῖον λόγον τὸ πρᾶγμα ἔχει καταντήσει περιμάχητον: Διότι δὲν καταλαμβάνομεν τὴν ἐξουσίαν διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν· διότι ἐὰν ἐγνώριζες ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ὀφείλει νὰ φροντίζῃ περὶ πάντων, βαστάζων ὅλων τὰ βάρη, ὅτι διὰ μὲν τοὺς ἄλλους ὅταν

12. Ἰωάν. 1, 41.

ὀργίζωνται ὑπάρχει συγγνώμη, δι' αὐτὸν δὲ καθόλου, ὅτι διὰ τοὺς ἄλλους ὅταν ἁμαρτάνουν ὑπάρχει πολλὴ προσευχὴ διὰ συγγνώμην, δι' αὐτὸν δὲ καθόλου, δὲν θὰ ἔσπευδες πρὸς τὴν ἐξουσίαν, δὲν θὰ ἔτρεχες· διότι οὗτος ὑπόκειται εἰς ὅλων τὰ στόματα, εἰς ὅλων τὰς κρίσεις, καὶ τῶν σοφῶν καὶ τῶν ἀσόφων· μὲ διαφόρους φροντίδας κατατρίβεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα· πολλοὶ εἶναι ποὺ τὸν μισοῦν καὶ τὸν φθονοῦν.

Μὴ φέρῃς ἀντίρρησιν πρὸς ταῦτα ἔχων κατὰ νοῦν τοὺς ἐπισκόπους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πρὸς ὅλους χαρίζονται, οἱ ὁποῖοι νὰ ἐφησυχάσουν μόνον ἐπιθυμοῦν, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται εἰς τὴν ἐπισκοπὴν δι' ἀνάπαυσιν. Ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι περὶ τούτων, ἀλλὰ περὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀγρυπνοῦν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν σας, οἱ ὁποῖοι προτιμοῦν ἀπὸ τὴν ἰδικήν των σωτηρίαν τὴν σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου.

Εἰπέ μοι, ἐὰν κάποιος ποὺ ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ δέκα παῖδας, οἱ ὁποῖοι συγκατοικοῦν μετ' αὐτοῦ διὰ παντός, ἀναγκάζεται νὰ φροντίζῃ περὶ αὐτῶν διαρκῶς, τόσον πολλοὺς ἔχων ὁ ἐπίσκοπος ὄχι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ὄχι συγκατοικοῦντας, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδικήν των διάθεσιν ἔχοντας τὴν ὑπακοήν, ποῖος δὲν ὀφείλει νὰ γίνῃ; Ἀλλὰ δοξάζεται, λέγει. Μὲ ποίαν δόξαν; Πτωχοὶ ἀξίας τριῶν ὀβολῶν (ἤτοι ἡμισείας δραχμῆς) κακολογοῦν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Διατί λοιπὸν δὲν ἀποστομώνει αὐτούς; Βεβαιότατα· διότι δὲν ἐννοεῖς ἔργον ἐπισκόπου. Πάλιν, ἂν δὲν παρέχῃ βοηθήματα εἰς πάντας, καὶ εἰς τοὺς ὀκνηροὺς καὶ εἰς τοὺς ἐργαζομένους, μύριαι ἀπὸ παντοῦ κατηγορίαι· οὐδεὶς φοβεῖται νὰ κατηγορήσῃ καὶ νὰ συκοφαντήσῃ· διότι ἐπὶ τῶν ἀρχόντων μὲν ὁ φόβος ὑπάρχει, ἐπὶ τούτων ὅμως ὄχι, διότι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτοὺς οὐδόλως ἰσχύει.

Τί θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις διὰ τὴν φροντίδα περὶ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν; διὰ τὴν δυσκολίαν εἰς τὰς χειροτονίας; Ἴσως ἢ ἐγὼ εἶμαι πολὺ ἀδύναμος καὶ ταλαίπωρος καὶ μηδαμινός, ἢ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Οὐδόλως διαφέρει ἡ ψυχὴ τοῦ ἱερέως ἀπὸ πλοῖον κλυδωνιζόμενον· ἀπὸ παντοῦ κατηγορεῖται καὶ ὑποφέρει, ἀπὸ φίλους, ἀπὸ ἐχθρούς, ἀπὸ ἰδικούς του, ἀπὸ ξένους.

Μήπως ὁ βασιλεὺς δὲν ἐξουσιάζει τὴν χώραν ὁλόκληρον, ἐνῷ οὗτος μόνον τὴν πόλιν; Ἀλλὰ τόσον μεγαλύτεραι εἶναι αἱ φροντίδες τούτου, ὅση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ὕδατος ποταμοῦ κινουμένου ἁπλῶς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ πελάγους φουσκωμένου καὶ τρικυμισμένου. Τί συμβαίνει δηλαδή; Ἐκεῖ μὲν πολλοὶ εἶναι οἱ συμβοηθοῦντες (διότι ὅλα γίνονται κατὰ τὸν νόμον καὶ τὰς διατάξεις), ἐδῶ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ διατάξῃ κάτι ὡς ἀπὸ ἐξουσίας, ἀλλά, ἐὰν μὲν κινηθῇ δραστηρίως, κατηγορεῖται ὡς σκληρός, ἂν δὲ οὐχὶ δραστηρίως, ὡς ψυχρός. Πρέπει δὲ αὐτὰ τὰ ἀντίθετα νὰ τὰ συνδυάσῃ, ὥστε οὔτε νὰ καταφρονῆται, οὔτε νὰ μισῆται· ἄλλως δὲ καὶ τὰ πράγματα ἔχουν ἐπέλθει αἰφνιδίως. Πόσους ἀναγκάζεται νὰ σκανδαλίζῃ καὶ ἑκὼν καὶ ἄκων! πόσους νὰ τραυματίζῃ καὶ ἑκὼν καὶ ἄκων!

Δὲν διδάσκω κατ' ἄλλον τρόπον, παρὰ μόνον ὅπως πιστεύω καὶ αἰσθάνομαι. Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι πολλοὶ μεταξὺ τῶν ἱερέων ποὺ σώζονται, ἀλλὰ πολὺ περισσότεροι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ χάνονται· τὸ δὲ αἴτιον εἶναι ὅτι ἡ ἱερωσύνη χρειάζεται μεγάλην ψυχήν, διότι ἔχει πολλὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι τὴν ἀναγκάζουν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ οἰκείου χαρακτῆρος, καὶ χρειάζεται ἀπὸ παντοῦ μυρίους ὀφθαλμούς. Δὲν βλέπεις πόσα πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἐπίσκοπος; Νὰ εἶναι ἱκανὸς διδάσκαλος, ἀνεξίκακος, νὰ μένῃ προσηλωμένος εἰς τὸν σύμφωνον πρὸς τὴν διδαχὴν τοῦ Κυρίου ἀξιόπιστον λόγον[13]. Πόσον δύσκολον εἶναι τοῦτο! Καὶ διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων αὐτὸς κατηγορεῖται. Οὐδόλως μνημονεύω τῶν ἄλλων· ἂν ἕνας μόνον ἀποθάνῃ ἀμύητος, δὲν κατέστρεψεν ὁλόκληρον τὴν ἰδικήν του σωτηρίαν; Διότι μιᾶς μόνης ψυχῆς ἡ ἀπώλεια τοσαύτην ζημίαν προξενεῖ, ὅσην οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ παραστήσῃ· διότι ἐὰν ἡ σωτηρία αὐτῆς ἔχει τοσαύτην ἀξίαν, ὥστε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος καὶ τοσαῦτα νὰ πάθῃ, ἐννόησον πόσην τιμωρίαν θὰ φέρῃ ἡ ἀπώλεια. Ἐάν, ἐκεῖνος ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἐχάθη κάποιος, ἐπισύρῃ εἰς τὸν παρόντα βίον ὡς τιμωρίαν τὸν θάνατον, πολὺ περισσότερον ἐκεῖ. Μὴ φέρῃς ὡς ἔνστασιν, ὅτι ὁ πρεσβύτερος ἁμάρτησε οὔτε ὅτι ὁ διάκονος καὶ συνεπῶς οὗτοι πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν καὶ ὄχι ὁ ἐπίσκοπος· διότι πάντων τούτων αἱ κατηγορίαι

13 Α' Τιμοθ. 3, 2. 3. καὶ Τίτ. 1, 7. 9.

φέρονται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῶν χειροτονησάντων.

Πάλιν θὰ εἴπω κάτι ἄλλο. Συμβαίνει ὁ ἐπίσκοπος νὰ διαδεχθῇ κάποιον κλῆρον μοχθηρῶν ἀνδρῶν· καὶ τότε ἀπορεῖ τί πρέπει νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῶν πρότερον διαπραχθέντων ἁμαρτημάτων· διότι δύο εἶναι οἱ κρημνοί, καὶ πρέπει μήτε ἐκεῖνον νὰ ἀφήσῃ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὴ σκανδαλίσῃ. Πρέπει λοιπὸν πρῶτον νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κακὸν κληρικόν; Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει πρόφασις πρόσφατος. Ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ; Ναί, λέγει· διότι ἡ κατηγορία βαρύνει ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἐχειροτόνησε. Τί λοιπόν; δὲν πρέπει νὰ χειροτονήσῃ, οὔτε νὰ κάμῃ προαγωγὴν εἰς τὸν ἑπόμενον βαθμόν; Ἀλλὰ μὲ τοῦτο θὰ γίνῃ φανερὸν εἰς ὅλους, ὅτι εἶναι μοχθηρὸς ἐπίσκοπος· τοιουτοτρόπως λοιπὸν μὲ ἄλλον τρόπον θὰ ἔχῃ σκανδαλίσει. Ἀλλὰ νὰ κάμῃ προαγωγὴν εἰς μεγαλύτερον βαθμον; Τοῦτο εἶναι πολὺ χειρότερον.

ε΄. Ὥστε, ἐὰν κάποιος ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ἀρχιερωσύνη ὑπάρχει διὰ τὴν προστασίαν τοῦ ποιμνίου, οὐδεὶς θὰ ἐδέχετο αὐτὴν ταχέως· τώρα ὅμως, ὅπως τὰς ἔξωθεν ἐξουσίας, οὕτω καὶ ταύτην ἐπιδιώκομεν. Διότι διὰ νὰ δοξασθῶμεν, διὰ νὰ τιμηθῶμεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, χάνομε τὴν παρὰ τῷ Θεῷ σωτηρίαν. Ποῖον τὸ κέρδος τῆς τοιαύτης τιμῆς; πῶς ἐλέγχεται ὅτι δὲν εἶναι τίποτε; Ὅταν ἐπιθυμήσῃς τὴν ἱερωσύνην, ἐξέτασον κατ' ἀντιπαραβολὴν τὴν γέενναν, ἀντιπαράβαλε τὰς εὐθύνας τὰς ἐκεῖ, ἀντιπαράβαλε τὸν ἥσυχον βίον, ἀντιπαράβαλε τὸ μέτρον τῆς τιμωρίας, διότι ἂν ἁμαρτήσῃς ὡς ἰδιώτης, οὐδὲν τοιοῦτον θὰ πάθῃς, ἂν ὅμως ἁμαρτήσῃς, ὢν ἱερεὺς ἐχάθης.

Σκέψου πόσα ὑπέμεινεν, πόσα μὲ ἐγκαρτέρησιν ἀντεμετώπισεν ὁ Μωϋσῆς, πόσα ἐπέδειξεν ἀγαθὰ· καὶ ἐπειδὴ ἔστω καὶ ἓν ἁμάρτημα μόνον διέπραξεν, ἐτιμωρεῖτο σκληρῶς. Εὐλόγως· διότι τοῦτο διεπράχθη ἐπὶ ζημίᾳ καὶ τῶν ἄλλων[14]· ὥστε σκληρότερον ἐτιμωρεῖτο ὄχι διότι ἔγινε φανερόν, ἀλλὰ διότι ἦτο καὶ ἁμάρτημα

14. Ἐδῶ ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ἀναφέρεται ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἰς τὸν φόνον τοῦ Αἰγυπτίου στρατιώτου, τὸν ὁποῖον ὁ Μωϋσῆς ἐφόνευσεν διὰ τὴν σκληρὰν συμπεριφορὰν του ἔνοντι ἑνὸς γέροντος Ἰσραηλίτου καὶ διὰ τὸν ὁποῖον φόνον ὁ Μωϋσῆς ἠναγκάσθη νὰ αὐτοεξορισθῇ εἰς τὴν γῆν Μαδιάμ (πρβλ. Ἐξόδ. 2, 11-15).

ἱερέως· διότι δὲν τιμωρούμεθα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ διὰ τὰ φανερὰ καὶ διὰ τὰ κρύφια ἁμαρτήματα· διότι ἡ μὲν ἁμαρτία ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἡ αὐτή, ἡ ζημία ὅμως δὲν εἶναι ἡ αὐτή, μᾶλλον δὲ οὔτε ἡ ἁμαρτία, διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἁμαρτάνῃς λανθανόντως καὶ κρυφίως μὲ τὸ νὰ ἁμαρτάνῃς φανερῶς.

Ὁ δὲ ἐπίσκοπος δὲν εἶναι δυνατὸν κρυφίως νὰ ἁμαρτάνῃ· διότι εἶναι ἀγαπητὸν νὰ ἀπαλλαγῇ κατηγοριῶν χωρὶς νὰ ἁμαρτάνῃ, μήπως βεβαίως ἁμαρτήσῃ κατά τι. Καὶ ἂν ὀργισθῇ, καὶ ἂν γελάσῃ, καὶ ἂν ἐπιθυμήσῃ ὄνειρον κάποιας ἀνέσεως, τότε πολλοὶ εἶναι οἱ εἰρωνευόμενοι, πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι, πολλοὶ οἱ νομοθετοῦντες, πολλοὶ οἱ ἐνθυμούμενοι τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἐπισκόπους καὶ κακίζοντες τὸν παρόντα· καὶ κάμνουν αὐτά, ἐνθυμούμενοι τοὺς συνεπισκόπους, τοὺς πρεσβυτέρους, ὄχι θέλοντες νὰ ἐγκωμιάσουν ἐκείνους, ἀλλὰ τοῦτον νὰ βλάψουν.

Προσφιλὴς εἶναι, λέγει, ὁ πόλεμος εἰς ἀμαθεῖς. Τοῦτο καὶ τώρα ταιριάζει νὰ λέγωμεν, μᾶλλον δὲ καὶ λέγομεν πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ἀγῶνα, μετὰ δὲ τὴν εἴσοδον οὐδὲ φανεροὶ γινόμεθα εἰς τοὺς πολλούς· διότι τώρα δὲν κάμνομε πόλεμον πρὸς τοὺς καταδυναστεύοντας τοὺς πτωχούς, οὔτε ὑπομένομε νὰ πολεμῶμεν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τοὺς ποιμένας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Ἰεζεκιήλ, σφάζομε καὶ κατατρώγομε[15]. Ποῖος ἐξ ἡμῶν ἐπιδεικνύει τοσαύτην φροντίδα διὰ τὰ ποίμνια τοῦ Χριστοῦ, ὅσην διὰ τὰ ποίμνια τοῦ Λάβαν ὁ Ἰακώβ; Ποῖος δύναται νὰ λογαριάσῃ τὸν παγετὸν κατὰ τὴν νύκτα; Διότι μὴ μοῦ προβάλῃς τὰς ὁλονυκτίας καὶ τὴν τοσαύτην περιποίησιν. Διότι πράγματι συμβαίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον.

Ὕπαρχοι καὶ τοπάρχαι δὲν ἀπολαμβάνουν τόσην τιμήν, ὅσην ὁ ἄρχων τῆς Ἐκκλησίας. Ἂν εἰσέλθῃς εἰς ἀνάκτορα ποῖος εἰσέρχεται πρῶτος; ὡσαύτως μεταξὺ γυναικῶν, ἢ εἰς τὰς οἰκίας τῶν σπουδαίων, οὐδεὶς ἄλλος πλὴν αὐτοῦ προτιμᾶται.

Ὅλα ἐχάθησαν καὶ διεφθάρησαν. Ταῦτα δὲν τὰ λέγω μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ καταισχύνω ὑμᾶς, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς συγκρατήσω τὴν ἐπιθυμίαν. Διότι ποίαν συνείδησιν

15. Ἰεζ. 34, 2. 3.

θὰ ἔχῃς ἀφοῦ ἔσπευσας εἰς τὴν ἱερωσύνην ἢ ἀπὸ μόνος σου, ἢ τῇ συνεργείᾳ κάποιου ἄλλου; μὲ ποίους ὀφθαλμοὺς θὰ ἀντικρύσῃς ἐκεῖνον τὸν συνεργήσαντα; τί θὰ ἔχῃς νὰ ἀπολογηθῇς; Διότι ἐκεῖνος μέν, ὁ ὁποῖος παρὰ τὴν θέλησίν του, καὶ ἐξαναγκασθείς, καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ, δύναται νὰ ἔχῃ μίαν κάποιαν ἀπολογίαν, ἂν καὶ ὁπωσδήποτε καὶ αὐτὸς ἔχει στερηθῆ τῆς συγγνώμης· πλὴν ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἔχει μίαν κάποιαν ἀπολογίαν. Σκέψου τί ἔπαθε Σίμων ὁ Μάγος. Τί δηλαδή! Ἂν δὲν δίδῃς ἀργύριον, ἀλλ' ἀντὶ ἀργυρίου κολακεύῃς καὶ πολλὰ δολίως ἐπινοῇς καὶ μηχανεύεσαι· «Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν»[16], πρὸς ἐκεῖνον εἶπεν ὁ Πέτρος, καὶ πρὸς τούτους θὰ εἰπῇ: «Ἡ θιασύνη ὑμῶν μεθ' ὑμῶν ἔστω εἰς ἀπώλειαν, διότι ἐνομίσατε ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ ἀποκτᾶται μὲ ἀνθρώπινα τεχνάσματα».

Ἀλλ' οὐδεὶς εἶναι τοιοῦτος; Εὔχομαι πράγματι νὰ μὴ εἶναι! Διότι καθόλου δὲν θέλω πρὸς σᾶς νὰ ἀναφέρωνται τὰ λεγόμενα· τώρα δὰ ὅμως ἐκ τῆς λογικῆς σειρᾶς τοῦ κηρύγματος ἐφθάσαμεν εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους. Διότι οὔτε, ὅταν κηρύττωμεν κατὰ τῆς πλεονεξίας, ἀναφερόμεθα πρὸς ὑμᾶς, καὶ μάλιστα οὔτε πρὸς ἕνα ἐξ ὑμῶν. Εἴθε τὰ φάρμακα ποὺ ἑτοιμάζονται ἀπὸ ἡμᾶς νὰ μὴ χρησιμοποιῶνται. Αἱ εὐχαὶ τῶν ἰατρῶν εἶναι τοιαῦται, οὐχὶ αἰτοῦσαι ἄλλα ἀντὶ ἄλλων, ὥστε, μετὰ τὴν ἀνακούφισιν ἀπὸ τὸν πολὺν πόνον, ἁπλῶς νὰ ρίπτωνται τὰ φάρμακα. Τὰ ἴδια καὶ ἡμεῖς εὐχόμεθα, ἁπλῶς εἰς τὸν ἀέρα νὰ λέγωνται οἱ λόγοι μας, ὥστε λόγοι μόνον νὰ εἶναι. Ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος ὅλα νὰ τὰ ὑποστῶ, ὥστε νὰ μὴ εὑρεθῶ εἰς ἀνάγκην νὰ διδάσκω αὐτά. Ἂν θέλετε δέ, θὰ σιωπήσωμεν, μόνον ἂς εἶναι ἀκίνδυνος ἡ σιωπή, διότι δὲν νομίζω κάποιος, ἂν δὲν τὸ ἐκάλει ἡ ἀνάγκη, ὅτι θὰ ἤθελε ἁπλῶς νὰ ἐπιδεικνύεται, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ κενόδοξος.

Ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν διδασκαλίαν πρὸς χάριν σας· διότι αὐτὴ ἡ διδασκαλία εἶναι μεγαλυτέρα, ἡ παρεχομένη διὰ τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ καὶ ἐκ τῶν ἰατρῶν οἱ ἄριστοι, καίτοι βεβαίως ἡ νόσος τῶν ἀρρώστων ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς χρήματα, ἐν τούτοις θὰ ἤθελον νὰ ὑγι-

16. Πρᾶξ. 8, 20.

αίνουν οἱ φίλοι των. Καὶ ἡμεῖς θέλομεν ἅπαντες νὰ ὑγιαίνουν, διότι δὲν θέλομεν ἡμεῖς μὲν νὰ εἴμεθα σπουδαῖοι, σεῖς δὲ νὰ μὴ εἶσθε. Ἤθελον, ἐὰν ἦτο δυνατόν, νὰ φανερώσω τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔχω πρὸς σᾶς· διότι οὐδεὶς οὐδόλως εἰς τὸ ἑξῆς ἠδύνατο νὰ μὲ κατηγορήσῃ, ἂν καὶ τὸ κήρυγμα ἦτο πάρα πολὺ σκληρόν, ἐπειδὴ τὰ παρὰ φίλων λεγόμενα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κακολογία, εἶναι ἀνεκτά· «ἀξιοπιστότερα γὰρ τραύματα φίλου, ἢ ἑκούσια φιλήματα ἐχθροῦ»[17].

Δι' ἐμὲ οὐδὲν εἶναι ἀγαπητότερον ἀπὸ σᾶς, οὔτε τὸ ἴδιον τὸ φῶς· διότι μυριάκις θὰ ηὐχόμην ἐγὼ νὰ τυφλωθῶ, ἐὰν βεβαίως θὰ ἦτο δυνατὸν δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ ἐπαναφέρω τὰς ψυχάς σας· τοιουτοτρόπως καὶ αὐτοῦ τοῦ φωτὸς γλυκυτέρα δι' ἐμὲ εἶναι ἡ ἰδική σας σωτηρία. Διότι ποῖον τὸ ὄφελός μου ἐκ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὅταν ἡ ἐξ αἰτίας ὑμῶν ἀθυμία πολὺ διαλύῃ τὸ σκότος τῶν ὀφθαλμῶν; Διότι τὸ φῶς τότε εἶναι καλόν, ὅταν φαίνεται ἐν εὐφροσύνῃ, ἀφοῦ εἰς τὴν λυπουμένην ψυχὴν πιστεύεται ὅτι δημιουργεῖ καὶ παρενοχλήσεις. Ὅτι δὲ δὲν ψεύδομαι, μὴ γένοιτο μὲν νὰ λάβω ποτὲ πεῖραν, πλὴν ἐὰν ποτὲ συμβῇ κάποιος ἐξ ὑμῶν νὰ ἁμαρτάνῃ, ἐνῷ ἐγὼ θὰ ἀδιαφορῶ, ἀποδείξατε· εἴθε νὰ ἀπολεσθῶ, ἐὰν δὲν ὁμοιάζω πρὸς τοὺς παραλύτους, ἢ πρὸς τοὺς ἔχοντας ἐξέλθει τῶν αἰσθήσεών των, καὶ κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον «καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ»[18]. Διότι ποία ἐλπὶς ὑπάρχει δι' ὑμᾶς, ὅταν δὲν προοδεύετε; ποία δὲ λύπη, ὅταν εὐδοκιμῆτε; Νομίζω ὅτι ἀποκτῶ πτερά, ὅταν ἀκούσω κάτι καλὸν δι' ὑμᾶς. «Πληρώσατέ μου τὴν χαράν»[19].

Τοσοῦτον μόνον εἰσέφερα εἰς τὴν προσευχήν, ὅτι ἐπιθυμῶ ὑμῶν τὴν προκοπήν. Ἐκεῖνο δὲ διὰ τὸ ὁποῖον διαγωνίζομαι πρὸς πάντας, τοῦτο εἶναι, ὅτι ἀγαπῶ, ὅτι ἔχω συνυφανθῆ πρὸς ὑμᾶς, ὅτι τὰ πάντα εἶσθε δι' ἐμέ, καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ καὶ ἀδελφοὶ καὶ τέκνα. Μὴ νομίσητε λοιπὸν ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ ὑπ' ἐμοῦ κηρυττόμενα κηρύττονται πρὸς ἀποστροφήν, ἀλλὰ πρὸς διόρθωσιν·

17. Παροιμ. 27, 6.
18. Ψαλμ. 37, 11.
19. Φιλιπ. 2, 2.

«ἀδελφὸς γάρ, φησίν, ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρά»[20].

Μὴ λοιπὸν ἀπαξιώσητε εἰς τὴν ἀκρόασιν τοῦ κηρύγματος, διότι οὔτε καὶ ἐγὼ περιφρονῶ τὰς ἰδικάς σας συμβουλάς, ἀλλὰ θὰ ἤθελον νὰ διορθώνωμαι ἀπὸ σᾶς, θὰ ἤθελον νὰ διδάσκωμαι· διότι πάντες ἡμεῖς εἴμεθα ἀδελφοί, εἷς δὲ ἡμῶν εἶναι ὁ καθηγητής. Ὑπάρχει δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἕνας, ὁ ὁποῖος προεξάρχει εἰς τὰς συμβουλάς, καὶ οἱ ἄλλοι πείθονται. Μὴ λοιπὸν ἀπαξιώσητε, ἀλλὰ ὅλα ἂς τὰ κάμνωμεν εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄. (4)

(Πράξ. 2, 1-18)

«Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος»[1].

α΄. Ποία εἶναι ἡ Πεντηκοστὴ αὐτη; Ὅταν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιῇ τὸ δρέπανον διὰ τὸν θερισμόν· ὅταν ἔπρεπε νὰ συναθροίζῃ τοὺς καρπούς. Εἶδες τὸν τύπον; Βλέπε πάλιν τὴν ἀλήθειαν. Ὅταν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιῇ τὸ δρέπανον τοῦ λόγου, ὅταν τοὺς καρποὺς νὰ συλλέγῃ, τότε ὡς δρέπανον ἠκονημένον τὸ Πνεῦμα κατέρχεται ἱπτάμενον· διότι ἄκουε μετὰ προσοχῆς τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει: «Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη»[2], καὶ πάλιν, «ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι»[3]. Ὥστε αὐτὸς πρῶτος ἐχρησιμοποίησε τὸ δρέπανον· διότι αὐτὸς ἀνεβίβασεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὸν πρῶτον καρπόν, ἀφοῦ προσέλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ τοιοῦτον θερισμὸν ὀνομάζει.

20. Παροιμ. 18, 19.
1. Πράξ. 2, 1-2.
2. Ἰωάν. 4, 35.
3. Λουκ. 10, 2.

«Ἐν τῷ συμπληροῦσθαι, φησί, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς», δηλαδὴ ὄχι πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς, ἀλλὰ περὶ αὐτήν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὴν Πεντηκοστήν· διότι ἔπρεπε, ἐνῷ θὰ ἦτο ἑορτή, πάλιν αὐτὰ νὰ λαμβάνουν χώραν, ὥστε οἱ παρόντες κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ οὗτοι νὰ ἴδουν καὶ αὐτά.

«Καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος». Διατί τοῦτο δὲν ἔγινε χωρὶς αἰσθητὰ σημεῖα; Διότι, ἀφοῦ, καὶ τοῦτο ὅταν ἔγινε, ἔλεγον ὅτι «γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν», ἐὰν τοῦτο δὲν ἐγένετο, τί δὲν θὰ ἔλεγον; Δὲν ἔγινε δὲ ὁ ἦχος ἁπλῶς, ἀλλ' «ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Καὶ τὸ αἰφνίδιον δὲ τοῦ ἤχου διήγειρεν αὐτούς. «Καὶ ἐπλήρωσε ὅλον τὸν οἶκον». Πολλὴν τὴν ὁρμὴν ἀναφέρει τοῦ Πνεύματος.

Πρόσεξε: Πάντας ἐκεῖ συνεκέντρωσεν, ὥστε καὶ οἱ παρόντες νὰ πιστεύσουν, καὶ αὐτοὶ ἄξιοι νὰ ἀναδειχθοῦν· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ προσθέτων καὶ τὸ πολὺ τρομερώτερον αὐτοῦ: «καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός», λέγει. Καλῶς πανταχοῦ τὸ «ὡς» πρόσκειται, ἵνα μηδὲν αἰσθητὸν νομίσῃς περὶ τοῦ Πνεύματος. «Ὡσεὶ πυρὸς» λέγει, καὶ «ὡσεὶ πνοῆς»· ἄρα δὲν ἦτο ἄνεμος, ἁπλῶς εἰς τὸν ἀέρα διασκορπιζόμενος. Διότι ὅταν μὲν εἰς τὸν Ἰωάννην ἔπρεπε νὰ γνωρισθῇ τὸ Πνεῦμα, ἦλθεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐν εἴδει περιστερᾶς[4], τώρα δέ, ὅτε ἔπρεπε ὁλόκληρον πλῆθος νὰ ἐπιστραφῇ, ὡσεὶ πυρός.

«Καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν»· δηλαδή, «παρέμεινεν, ἐπανεπαύσατο»· διότι τὸ κάθισαι σημαίνει τὸ ἑδραῖον καὶ τὴν παραμονήν. Τί λοιπόν; μήπως εἰς τοὺς δώδεκα μόνον ἦλθεν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς λοιπούς; Καθόλου· ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἑκατὸν εἴκοσιν. Διότι δὲν θὰ παρουσίαζε χωρὶς λόγον ὁ Πέτρος τὴν μαρτυρίαν τοῦ Προφήτου λέγων: «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται»[5].

4. Μάρκ. 1, 10. Λουκ. 3, 22. Ἰωάν. 1, 32.
5. Πράξ. 2, 17. Ἰωὴλ 3, 1.

Καὶ πρόσεξε: διότι διὰ νὰ μὴ καταπλήξη μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ χορηγήση πλήρως τὴν χάριν, διὰ τοῦτο καὶ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· διότι προσθέτει: «Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι». Δὲν λαμβάνουν ἄλλο σημεῖον, ἀλλὰ τοῦτο πρῶτον· διότι παράδοξον ἦτο, καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἄλλου σημείου. «Ἐκάθισε, φησίν, ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν»· δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τὸν μὴ ἐκλεγέντα Ἰοῦστον. Διὰ τοῦτο καθόλου δὲν λυπεῖται ἐπειδὴ δὲν ἐξελέγη ὅπως ὁ Ματθίας. «Καὶ ἐπλήσθησαν, φησίν, ἅπαντες». Δὲν ἔλαβον ἁπλῶς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἐπλήσθησαν. «Καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι». Δὲν θὰ ἔλεγε: «Πάντες», ἐνῷ εὑρίσκονται καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐκεῖ, ἐὰν δὲν μετεῖχον καὶ οἱ ἄλλοι· ἄλλως δὲ ἀφοῦ ἀνωτέρω κατ' ἰδίαν αὐτοὺς ὠνόμασε, τώρα δὲν θὰ συνήνωνε εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· διότι ἐάν, ὅπου ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ὅτι παρευρίσκοντο, κατ' ἰδίαν μνημονεύει τῶν Ἀποστόλων, πολὺ περισσότερον ἐδῶ.

Πρόσεξε δέ, παρακαλῶ, πῶς, ὅταν παραμένουν μὲ ζῆλον καὶ ὑπομονὴν εἰς τὴν προσευχήν, ὅταν ἔχουν ἀγάπην, τότε ἔρχεται τὸ Πνεῦμα.

Ὑπενθύμισε δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ ἄλλην μορφήν, εἰπών: «Ὡσεὶ πυρός»· διότι ὡς πῦρ ἐφάνη καὶ εἰς τὴν βάτον. «Καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι»· διότι ἀποφθέγματα ἦσαν τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα.

«Ἦσαν δέ, φησίν, ἐν Ἰερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς». Ἡ ἐν Ἰερουσαλὴμ κατοικία ἦτο σημεῖον εὐλαβείας. Πῶς; Διότι ἐνῷ κατήγοντο ἀπὸ τόσα ἔθνη, καὶ ἀφοῦ ἄφησαν καὶ πατρίδας, καὶ οἰκίας, καὶ συγγενεῖς, κατῴκουν ἐκεῖ. «Ἦσαν γάρ, φησίν, ἐν Ἰερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ συνεχύθη». Ἐπειδὴ εἰς οἰκίαν ἐγένετο τὸ γενόμενον, εὐλόγως ἀπὸ ἔξω προσέτρεξαν. «Συνεχύθη τὸ πλῆθος». Τί σημαίνει «Συνεχύθη τὸ πλῆθος»; Ἐταράχθη, ἐθαύμασεν. Ἔπειτα, φανερώνων ὅτι ἐθαύμαζον, προσθέτει: «Ὅτι ἤκουον εἷς ἕκαστος αὐτῶν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν. Καὶ συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἔλεγον·

«Οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι»; Πρὸς τοὺς Ἀποστόλους κατ' εὐθεῖαν ἐκοίταζον. «Καὶ πῶς, φησίν, ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν, ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν, Πάρθοι, καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμῖται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ρωμαῖοι, Ἰουδαῖοι τε καὶ προσήλυτοι, Κρῆτες καὶ Ἄραβες, ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ; Ἐξίσταντο δὲ πάντες, καὶ διηπόρουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες· Τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι»; Βλέπεις αὐτοὺς νὰ τρέχουν ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμάς;

β'. «Ἕτεροι δέ, φησί, διαχλευάζοντες ἔλεγον· Γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν». Ὢ τῆς ἀνοησίας! ὢ τῆς κακίας τῆς πολλῆς! Καίτοι αὐτὸς δὲν ἦτο καιρὸς τοῦ γλεύκους, ἀφοῦ ἦτο ἀκόμη Πεντηκοστή[6]. Καὶ τὸ φοβερώτερον ὅτι, ἐνῷ πάντες ὁμολογοῦν, ὅτι εἶναι Ρωμαῖοι, προσήλυτοι[7], οἱ σταυρώσαντες ἴσως, ἐκεῖνοι μετὰ ἀπὸ τοσαῦτα γεγονότα τολμοῦν νὰ λέγουν ὅτι «γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν».

Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν λεχθῆ ἀνωτέρω: «Ἐπλήρωσε, φησί, τὸν οἶκον». Ἡ πνοὴ ἐγένετο ὅπως ἡ κολυμβήθρα τοῦ ὕδατος. Τὸ πῦρ δὲ ἦτο ἀπόδειξις τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς ὁρμητικότητος. Οὐδαμοῦ ἔχει γίνει τοιοῦτον ἐπὶ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ τότε μὲν τοιουτοτρόπως εἰς ἐκείνους, εἰς τοὺς προφήτας δὲ διαφόρως· διότι κεφάλαιον βιβλίου δίδεται εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ, καὶ τρώγει ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ κηρύττῃ: «Ἐγένετο γάρ, φησίν, ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ὡς μέλι γλυκάζον»[8]. Καὶ πάλιν ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ ἅπτεται τῆς γλώσσης ἑτέρου Προφήτου»[9]. Ἐδῶ δὲ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοιουτοτρόπως εἶναι ὁμότιμον πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν.

Καὶ πάλιν εἰς ἕτερον σημεῖον ἄλλως: «θρῆνος καὶ

---

6. Ἐποχὴ δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν λαμβάνει χώραν ὁ τρυγητὸς εἰς τὰς ἀμπέλους.
7. Ξένοι ἀσπασθέντες τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν
8. Ἰεζ. 3, 3.
9. Ἰερ. 1, 9.

μέλος καὶ οὐαί»[10]. Εἰς ἐκείνους μὲν λοιπὸν εὐλόγως εἰς βιβλίον (διότι ἀκόμη ἐχρειάζοντο παραδείγματα εἰς αὐτούς· πρὸς ἓν ἔθνος μόνον εἶχον ἐκεῖνοι ἀποστολήν, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους), αὐτοὶ ὅμως καὶ πρὸς τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον, καὶ πρὸς τοὺς ἐντελῶς ξένους. Ὁ Ἐλισσαῖος δὲ διὰ τοῦ ἐπενδύτου λαμβάνει τὴν χάριν[11]· ἄλλος δι' ἐλαίου, ὅπως ὁ Δαβίδ[12]· ὁ Μωϋσῆς δὲ διὰ τοῦ πυρὸς τοῦ βάτου καλεῖται[13]. Ἐδῶ ὅμως ὄχι τοιουτοτρόπως, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ πῦρ ἐνεκάθισε.

Διατί δὲ δὲν ἐφάνη πῦρ νὰ γεμίζη τὸν οἶκον; Διότι θὰ ἐξεπλήττοντο. Ὅμως φανερώνει ὅτι τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο. Διότι μὴ προσέξης τὴν φράσιν ὅτι «ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι», ἀλλ' ὅτι «πυρός». Τοσοῦτον πῦρ μύρια ξύλα δύναται νὰ ἀνάψη.

Καὶ καλῶς εἶπε: «Διαμεριζόμεναι» (διότι προήρχετο ἐκ μιᾶς ρίζης), διὰ νὰ μάθης ὅτι εἶναι ἐνέργεια, ἡ ὁποία ἐστάλη ἀπὸ τὸν Παράκλητον.

Κύτταξε δὲ καὶ ἐκείνους πρῶτον ποὺ ἀπεδείχθησαν ἄξιοι, καὶ ποὺ κατηξιώθησαν τότε τοῦ Πνεύματος, π.χ. ὅπως ὁ Δαβίδ· διότι ὅπως συμπεριεφέρετο εἰς τὰς βοσκὰς τῶν προβάτων, τοιουτοτρόπως καὶ μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον, διὰ νὰ ἀποδειχθῆ φανερὰ ἡ πίστις αὐτοῦ. Κύτταξε πάλιν τὸν Μωϋσέα νὰ καταφρονῆ καὶ αὐτὸς τὰ ἀνάκτορα[14], καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη νὰ ἀναλαμβάνη τὴν καθοδήγησιν τοῦ λαοῦ· τὸν Σαμουὴλ νὰ ἀνατρέφεται εἰς τὸν ναόν[15]· τὸν Ἐλισσαῖον ὅλα νὰ τὰ ἀφήνη[16]· τὸν Ἰεζεκιὴλ πάλιν.

Ὅτι δὲ τοιουτοτρόπως συνέβαινε, εἶναι φανερὸν καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων· διότι καὶ οὗτοι ὅλα ἐγκατέλειψαν τὰ ἰδικά των. Διὰ τοῦτο τότε λαμβάνουν τὸ Πνεῦμα, ὅτε ἐπέδειξαν τὴν ἰδικήν των ἀρετήν. Ἔμαθον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, δι' ἐκείνων τῶν ὁποίων ἔπαθον. ἔμαθον ὅτι δὲν κατώρθωσαν ταῦτα τυχαίως. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Σαοὺλ, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπεβεβαιώθη ὅτι εἶναι ἀγαθός, τότε ἔλαβε τὸ Πνεῦμα.

10. Ἰεζ. 2, 10.
11. Δ' Βασιλ. 2, 13. 14.
12. Α' Βασιλ. 16, 13.
13. Ἐξόδ. 3, 2.
14. Ἐξόδ. 3 11.
15. Α' Βασιλ. 3 3.
16. Γ' Βασιλ. 19, 20.

Ἀλλὰ τοιουτοτρόπως, ὅπως δηλαδὴ οἱ μαθηταὶ ἔλαβον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, οὐδείς, οὔτε ὁ μέγιστος τῶν προφητῶν Μωϋσῆς· διότι ἐκεῖνος, ὅταν ἔπρεπε ἄλλοι νὰ λάβουν τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, αὐτὸς ἠλαττοῦτο. Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν συνέβαινεν οὕτως· ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει ἐπὶ τοῦ πυρός, ὅσους λύχνους θὰ ἤθελε κάποιος ἀνάπτει, χωρὶς καθόλου νὰ ἐλαττώνη τὸ πῦρ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων συνέβαινε τότε, διότι διὰ τοῦ πυρὸς ὄχι μόνον ἐφανέρωνε τὴν ἀφθονίαν τῆς χάριτος, ἀλλ' ἕκαστος ἐλάμβανε καὶ ὁλόκληρον πηγὴν Πνεύματος· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτὸν θὰ ἔχουν πηγὴν ὕδατος ποὺ μεταπηδᾶ εἰς αἰώνιον ζωήν[17].

Καὶ πάρα πολὺ εὐλόγως· διότι δὲν ἀπῆλθον νὰ συνομιλήσουν μετὰ τοῦ Φαραώ, ἀλλὰ διὰ νὰ παλαίσουν μετὰ τοῦ διαβόλου. Καὶ τὸ περισσότερον μάλιστα ἀξιοθαύμαστον, ὅτι ἀποστελλόμενοι οὐδὲν ἀντεῖπον, οὔτε εἶπον ὅτι ἔχουν ἀδύνατον φωνὴν ἢ ὅτι εἶναι βραδύγλωσσοι[18]· διότι ὁ Μωϋσῆς εἰς τοῦτο ἐξεπαίδευσεν αὐτούς. Δὲν εἶπον ὅτι εἶναι νεώτεροι, διότι ὁ Ἱερεμίας ἐσωφρόνισεν αὐτούς[19]. Καίτοι πολλὰ ἤκουσαν τρομερὰ καὶ πολὺ μεγαλύτερα ἐκείνων, ἀλλ' ὅμως ἐφοβοῦντο νὰ φέρουν ἀντιρρήσεις. Ἐξ αὐτοῦ εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ ἄγγελοι φωτὸς ἦσαν, καὶ τῶν ἄνωθεν πραγμάτων ὑπηρέται. Καὶ εἰς ἐκείνους μὲν οὐδεὶς ἀπ' οὐρανοῦ φαίνεται, τὰ εἰς τὴν γῆν ἐπιδιώκουν ἀκόμη, ἐπειδὴ ὅμως ἄνθρωπος ἀνῆλθεν ἄνω[20], διὰ τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τῶν ἄνω φέρεται, «ὡσεὶ φερομένης, φησί, πνοῆς βιαίας». Διὰ τούτου κάμνει φανερὸν ὅτι οὐδὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ἀντισταθῆ εἰς αὐτούς, ἀλλ' ὅπως τὸ χῶμα θὰ διασκορπίσουν τοὺς ἀντιθέτους.

«Καὶ ἐπλήρωσε ὅλον τὸν οἶκον». Ἡ οἰκία ἦτο σύμβολον τοῦ κόσμου. «Καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν.

17. Ἰωάν. 4, 14.
18. Ἐξόδ. 4, 10.
19. Ἱερ. 1, 6.
20. Ἐννοεῖ τὴν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ἅμα καὶ τεθεωμένῳ σώματι ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καὶ συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ συνεχύθη». Βλέπεις τὴν εὐλάβειαν αὐτῶν καὶ πῶς δὲν ἀποφαίνονται ἀμέσως, ἀλλὰ εὑρίσκονται εἰς ἀπορίαν; Ἐκεῖνοι ὅμως οἱ ἀγνώμονες ἀποφαίνονται, λέγοντες ὅτι «γλεύκους εἰσὶ μεμεστωμένοι».

Ἐπειδὴ ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς κατὰ τὸν νόμον νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὸν ναὸν τρὶς τοῦ ἔτους, διὰ τοῦτο κατῴκουν ἐκεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη ἄνδρες εὐλαβεῖς. Πρόσεξε ἀπὸ ἐδῶ τὸν συγγραφέα πῶς δὲν κολακεύει αὐτούς, ἀφοῦ δὲν εἶπεν ὅτι ἀπεφάνθησαν, ἀλλὰ τί; «Γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ συνεχύθη». Εὐλόγως· διότι ἐνόμιζον ὅτι ἡ ὑπόθεσις θὰ ἔπαιρνε τέλος δι' αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τοῦ γενομένου κατὰ τοῦ Χριστοῦ τολμήματος· ἐξ ἄλλου καὶ ἡ συνείδησις συνετάρασσε τὰς ψυχὰς αὐτῶν, ἀφοῦ ἡ σφαγὴ εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὰς χεῖρας των καὶ ὅλα ἐφόβιζον αὐτούς. «Οὐκ ἰδού, φησί, πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι»; Καλῶς οὕτως εἶπε, διότι τοιοῦτοι ὅτι εἶναι ὡμολογοῦντο. Τοιουτοτρόπως αὐτοὺς ἐφόβισεν ὁ ἦχος, διότι καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς οἰκουμένης ἐδῶ εὑρέθη. Τοῦτο δὲ ἔδιδε δύναμιν εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους, διότι νὰ ὁμιλοῦν Παρθιστὶ δὲν ἐγνώριζον, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων τότε ἐμάνθανον. Μνημονεύει δὲ ἐθνῶν ἐχθρικῶν πρὸς αὐτούς, Κρητῶν, Ἀράβων, Αἰγυπτίων, Περσῶν, θέλων νὰ φανερώσῃ ὅτι ὅλων αὐτῶν θὰ ὑπερισχύσουν.

γ΄. Λόγῳ τοῦ ὅτι δὲ οἱ Ἰουδαῖοι εὑρίσκοντο ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ἦτο φυσικὸν νὰ συμπαρευρίσκωνται μετ' αὐτῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν πολλοὶ ἀπὸ τὰ διάφορα ἔθνη· ἢ ὅτι καὶ πρὸς τὰ ἔθνη τὰ δόγματα εἶχον ἤδη κατασπαρῆ. Καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐθνῶν παρευρίσκοντο ἐκεῖ ὅπως τοὺς ἀνέφερε προηγουμένως. Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν εἶναι ἀναντίρρητος ἡ μαρτυρία, ἀπὸ τοὺς πολίτας, ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀπὸ τοὺς προσηλύτους. «Ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ»· διότι δὲν ὡμίλουν ἁπλῶς, ἀλλὰ ἀξιοθαύμαστα ἔλεγον. Εὐλόγως λοιπὸν ἠπόρουν, ἀφοῦ οὐδέποτε εἶχε συμβῆ τοιοῦτόν τι.

Πρόσεξε τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων. Ἐξίσταντο καὶ διηπόρουν λέγοντες: «Τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; Ἕτεροι δὲ διαχλευάζοντες ἔλεγον ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν». Ὢ τῆς ἀναισχυντίας! Ἐὰν διὰ τοῦτο ἐχλεύαζον. Καὶ διατί νὰ ἀπορῶμεν, ἀφοῦ καὶ δι' αὐτὸν τὸν Δεσπότην Χριστόν, ὅταν ἐξεδίωκε τοὺς δαίμονας, ἔλεγον ὅτι ἔχει δαίμονα;[21]. Διότι ὅπου ὑπάρχει ἀναισχυντία, ἓν πρᾶγμα μόνον ζητεῖ, νὰ εἰπῇ ὁ,τιδήποτε, ὄχι νὰ εἰπῇ κάποιο πρᾶγμα λογικόν, ἀλλὰ ἁπλῶς νὰ εἰπῇ κάτι.

«Γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί». Πάρα πολὺ βεβαίως· διότι ἄνθρωποι εὑρισκόμενοι εἰς τοσούτους κινδύνους, τρέμοντες περὶ τῶν ἐσχάτων, εἰς τοσαύτην εὑρισκόμενοι λύπην, τοιαῦτα τολμοῦν νὰ λέγουν. Καὶ πρόσεξε: ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο ἀπίθανον, παραλογιζόμενοι οἱ ἀκούοντες, καὶ δεικνύοντες δῆθεν ὅτι ἐμεθύσθησαν, διὰ τῆς ποιότητος χρωματίζουν τοὺς λόγους καὶ λέγουν: «Γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί. Σταθεὶς δὲ ὁ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα, ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς».

Βλέπεις ἐκεῖ τὴν φροντίδα, ἐδῶ δὲ τὴν ἀνδρείαν· διότι ἐὰν ἐθαύμαζον, ἐὰν ἐξεπλήττοντο, μήπως καὶ τοῦτο δὲν ἦτο ἄξιον θαυμασμοῦ καὶ ἀπορίας, τὸ νὰ δυνηθῇ μεταξὺ τοσούτων νὰ φωνάζῃ δυνατὰ ἄνθρωπος ἀγράμματος καὶ ἁπλοῦς; Διότι ἐὰν μεταξὺ γνωστῶν ὁμιλῶν τις ταράττεται, πολὺ περισσότερον μεταξὺ ἐχθρῶν καὶ φωνασκούντων. Ὅτι δὲν μεθύουν δέ, ἀμέσως ἐφανέρωσε διὰ τῆς ὁμιλίας, καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν εὑρίσκοντο εἰς ἔκστασιν ὅπως οἱ μάντεις, ὅτι δὲν κατείχοντο ὑπὸ κάποιας ἀνάγκης.

Τί σημαίνει δέ: «Σὺν τοῖς ἕνδεκα»; Ὅτι κοινὴν εἶχον, λέγει, τὴν ὁμιλίαν καὶ ὁ Πέτρος ἦτο τὸ στόμα ὅλων. Παρευρίσκοντο δὲ οἱ ἕνδεκα ἐπικυροῦντες τὰ λεγόμενα.

«Ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ», λέγει· δηλαδὴ «ὡμίλησε μετὰ πολλῆς παρρησίας». Τοῦτο δὲ κάμνει, διὰ νὰ πληροφορηθοῦν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος· διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ὑποφέρει κάποτε ἐρώτησιν ἑνὸς ἀδυνάτου καὶ ἀσημάντου κορασίου, οὗτος τώρα εὑρίσκεται ἐν μέσῳ λαῶν, ὅλων φωνασκούντων καὶ μετὰ τοσαύτης παρρησίας ὁμιλεῖ, διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως· διότι ὁμιλεῖ μετὰ θάρρους μεταξὺ ἀνθρώπων γελώντων καὶ τὰ τοιαῦτα διαχλευαζόντων.

21. Ἰωάν. 8, 48.

Πόσον θράσος νομίζεις ὅτι φανερώνει τοῦτο, πόσην ἀσέβειαν, πόσην ἀναισχυντίαν, τὸ νὰ θεωρῇ τις ἔργον μέθης τὸ παράδοξον τῶν γλωσσῶν; Ἀλλ' οὐδόλως τοῦτο ἐλύπησε τοὺς Ἀποστόλους, οὔτε τοὺς ἔκαμε ὀλιγώτερον τολμηροὺς τὸ νὰ ἀκούουν τοὺς χλευαστικοὺς λόγους, διότι διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετεμορφώθησαν πλέον καὶ ἦσαν ἀνώτεροι ὅλων τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν. Ὅπου δὲ παρευρίσκεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοὺς πηλίνους τοὺς μετατρέπει εἰς χρυσοῦς. Πρόσεχε, παρακαλῶ εἰς τὸ ἑξῆς τὸν Πέτρον καὶ ἐξέταζε τὸν δειλόν, τὸν ἀσύνετον (ὅπως ὁ Χριστὸς λέγει: «ἀκόμη καὶ σεῖς εἶσθε ἀσύνετοι»;)[22], τὸν μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ὁμολογίαν[23] ἀποκληθέντα Σατᾶν[24]. Πρόσεχε δὲ καὶ τὴν ὁμόνοιαν τῶν Ἀποστόλων. Αὐτοὶ παραχωροῦν τὴν ὁμιλίαν εἰς τὸν Πέτρον, ἀφοῦ βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν ὅλοι νὰ ὁμιλοῦν. «Καὶ ἐπῆρε, φησί, τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς» μὲ μεγάλο θάρρος. Αὐτὸ σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς ἀνὴρ πνευματικός.

Μόνον καὶ ἡμεῖς ἂς καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας ἀξίους τῆς ἄνωθεν χάριτος, καὶ ὅλα εὔκολα θὰ εἶναι. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἕνας πύρινος ἄνθρωπος, ἐὰν ἔπιπτε ἐντὸς καιομένης καλάμης οὐδὲν φοβερὸν ἠδύνατο νὰ πάθῃ, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ ἐγίνετο καλύτερος (διότι δὲν παθαίνει αὐτὸς κάτι, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐπιτιθέμενοι καταστρέφουν ἑαυτούς), ἔτσι καὶ τώρα συνέβη· μᾶλλον δὲ ὅπως ὅταν κάποιος ἀνθίσταται εἰς ἐπικείμενον πῦρ, ἂν καὶ κρατεῖ χόρτον, οὕτω λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἐκείνους προσήλκυσαν μετὰ πολλῆς τῆς ἀνδρείας· διότι εἰς τί ἔβλαψεν αὐτοὺς τὸ τοσοῦτον πλῆθος; Διότι, εἰπέ μοι, δὲν ἐμάχοντο ἐναντίον πενίας καὶ πείνης; δὲν ἐμάχοντο ἐναντίον ἀτιμίας καὶ κακῆς φήμης; (ἀφοῦ ἐνομίζοντο ὅτι εἶναι πλάνοι)· δὲν ὑπέκειντο εἰς τὸν γέλωτα καὶ τὸν χλευασμὸν τῶν παρόντων; (διότι ἐναντίον των συνέπιπτον ἀμφότερα, ἀφοῦ ἄλλοι μὲν περιεγέλων αὐτούς, ἄλλοι δὲ καὶ ἐχλεύαζον)· δὲν ἦσαν ἐκτεθειμέναι εἰς θυμούς, εἰς μανίας ὁλοκλήρων πόλεων, εἰς

22. Ματθ. 15, 16.
23. Ἰδὲ Ματθ. 16, 16.
24 Ματθ 16, 23

ταραχὰς καὶ ἐπιβουλάς; εἰς πῦρ καὶ σίδηρον καὶ θηρία; μήπως ἀπὸ παντοῦ δὲν τοὺς εἶχον περικυκλώσει μύριοι πόλεμοι; μήπως δὲν διέκειντο ἔναντι τούτων τῶν δεινῶν ὡς νὰ τὰ ἔβλεπον ὡς ὄνειρον ἢ ἐν γραφῇ; Τί λοιπόν; δὲν ἐξηφάνισαν τοὺς θυμοὺς αὐτῶν; δὲν μετέστρεψαν τὴν ἀνέχειαν εἰς τοὺς ἑαυτούς των; μήπως δὲν συνείχοντο ἐκεῖνοι περισσότερον πάντων ἀπὸ θυμὸν καὶ φόβον; μήπως δὲν ἦσαν γεμᾶτοι ἀγωνίαν, δὲν ἐφοβοῦντο, δὲν ἔτρεμον; Διότι ἄκουε αὐτοὺς ποὺ λέγουν: «Θέλετε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου»[25].

Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον εἶναι, ὅτι παρετάσσοντο μὲ τὸ σῶμα γυμνὸν ἔναντι ὡπλισμένων, ἔναντι ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐξουσίαν ἐναντίον αὐτῶν, χωρὶς πεῖραν, χωρὶς εὐγλωττίαν, καὶ ἁπλοϊκώτερον διακείμενοι, ἔναντι ἀγυρτῶν, πλάνων, σοφιστῶν, ῥητόρων, πρὸ πλήθους φιλοσόφων, τῶν ἀναλωσάντων τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τοὺς Περιπάτους, ἔναντι ὅλων αὐτῶν ἐνίσταντο καὶ ἐμάχοντο ἐπιμόνως.

Καὶ ὁ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς λίμνης πρότερον ἀσχολούμενος Ἀπόστολος Πέτρος τοιουτοτρόπως ἐπεκράτησεν αὐτῶν, ὡς οὔτε πρὸς ἰχθῦς ἀφώνους νὰ ἦτο ὁ ἀγὼν αὐτοῦ· ὅπως δηλαδὴ πράγματι ἁλιεὺς ἰχθύων ἀφωνοτέρων, τοιουτοτρόπως αὐτῶν ὑπερίσχυσεν. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων, ὁ πολλὰ μωρολογήσας, ἔχει σιωπήσει, αὐτὸς δὲ ὁμιλεῖ ὄχι μόνον πρὸς τοὺς οἰκείους, ἀλλὰ καὶ πρὸς Πάρθους, πρὸς Μήδους, πρὸς Ἐλαμίτας, καὶ εἰς τὴν Ἰνδίαν, καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Ποῦ εἶναι τώρα τῆς Ἑλλάδος ἡ ἔπαρσις; ποῦ τῶν Ἀθηνῶν ἡ φήμη; ποῦ τῶν φιλοσόφων ἡ φλυαρία; Ὁ ἀπὸ Γαλιλαίας, ὁ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ ὁρμώμενος, ὁ εἰς τοὺς ἀγροὺς ζήσας ὅλων ἐκείνων ὑπερίσχυσεν.

Δὲν ἐντρέπεσθε, εἰπέ μοι, ἀκούοντες τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος ἐκείνου ποὺ σᾶς ἐνίκησε; Ἂν δὲ ἀκούσητε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδίου, καὶ ὅτι ὠνομάζετο Κηφᾶς, πολὺ περισσότερον θὰ ἐντραπῆτε. Διότι τοῦτο σᾶς ἔχει καταστρέψει, ἐπειδὴ τοῦτο νομίζετε ὅτι εἶναι ἐντροπή,

25. Πράξ. 5, 28.

καὶ ὅτι ἡ εὐγλωττία εἶναι ἐγκώμιον, καὶ ἡ ἀπειρία τῆς εὐγλωττίας ἐντροπή. Δὲν ἤλθατε, βαδίζοντες τὴν ὁδὸν ποὺ ἔπρεπε, ἀλλά, ἀφήσαντες τὴν βασιλικὴν ὁδὸν τὴν εὔκολον καὶ λείαν, τὴν τραχεῖαν καὶ ἀνηφορικὴν καὶ δύσκολον ἐβαδίσατε· διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐφθάσατε πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

δ΄. Διατί λοιπὸν ὁ Χριστὸς δὲν ἐνήργησεν εἰς τὸν Πλάτωνα, οὔτε εἰς τὸν Πυθαγόραν; λέγει. Διότι πολὺ φιλοσοφωτέρα ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ Πέτρου ἀπὸ τὰς ψυχὰς ἐκείνων· διότι ἐκεῖνοι μὲν ὄντως ἦσαν παῖδες, μεταστρεφόμενοι πανταχοῦ ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης, οὗτος δὲ ἦτο ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ δεκτικὸς τῆς χάριτος. Ἐὰν δὲ γελᾶς ἀκούων αὐτά, δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας, ἀφοῦ καὶ οἱ τότε ἐγέλων, καὶ ἔλεγον ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἦσαν πλήρεις γλεύκους· ὕστερον ὅμως ὅτε εἶχον πάθει τὰ πικρὰ ἐκεῖνα, καὶ πάντων φοβερώτερα, ὅτε εἶδον τὴν πόλιν κατερειπωμένην, καὶ τὴν φωτιὰ νὰ ἀνάπτῃ, καὶ τὰ τείχη νὰ πίπτουν χαμαί, καὶ τὰ ποικίλα ἐκεῖνα βακχικὰ ὄργια[26], τὰ ὁποῖα οὐδεὶς δύναται νὰ παραστήσῃ διὰ τοῦ λόγου, οὐκέτι ἐγέλων. Οὕτω καὶ σεῖς τότε δὲν θὰ εἰρωνεύεσθε, ὅταν φθάσῃ ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως, ὅταν ἀναφθῇ τὸ πῦρ τῆς γεέννης.

Ἀλλὰ διατί ὁμιλῶ περὶ τῶν μελλόντων; Θέλεις νὰ ἀποδείξω ποῖος εἶναι ὁ Πέτρος, ποῖος δὲ ὁ Πλάτων; Κατὰ πρῶτον δηλαδή, ἂν νομίζῃς, ἂς ἐξετάσωμεν τὰ ἤθη αὐτῶν, καὶ ἂς ἴδωμεν μὲ ποῖα πράγματα ἠσχολήθη ἕκαστος: Οὗτος μὲν λοιπὸν ἐδαπάνησεν ὅλον τὸν χρόνον, ἀσχολούμενος μὲ δόγματα ἀνωφελῆ καὶ περιττά· διότι ποῖον τὸ ὄφελος ἐκ τῆς πληροφορίας ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ φιλοσόφου γίνεται μυῖα; Ὄντως μυῖα ὑπάρχουσα, δὲν μετεβάλλετο εἰς μυῖαν, ἀλλὰ ἐπέβαινεν εἰς τὴν εἰς τὸν Πλάτωνα κατοικοῦσαν ψυχήν. Ποίας ὄχι ματαιολογίας αὐτά; ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἐπεβάλλετο νὰ φλυαρῇ τοιαῦτα; Γεμᾶτος ἀπὸ εἰρωνείαν ἦτο ὁ ἀνήρ, καὶ πρὸς ἅπαντας ζηλοτύπως διέκειτο. Ὅπως λοιπόν, φιλονεικῶν, μήτε ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, μήτε παρ᾽ ἑτέρου εἰσήγαγε κάτι χρήσιμον· π.χ. παρ᾽ ἑτέρου μὲν ἐδέχθη τὴν μετεμψύχωσιν, ἀφ᾽ ἑαυτοῦ δὲ εἰσήγαγε τὴν πολιτείαν, ὅπου ἐνομοθέτησε τὰ γέμοντα πολλῆς αἰσχρότητος. Αἱ γυναῖκες, λέγει, ἂς εἶναι κοιναί, καὶ αἱ παρθένοι ἂς φθείρωνται γεγυμνωμέναι ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐραστῶν, καὶ οἱ πατέρες ἂς εἶναι κοινοί, ὡς καὶ οἱ τικτόμενοι παῖδες. Ποίαν ἀφροσύνην δὲν ὑπερβάλλουν αὐτά;

26΄ Ἐντοῦθα πρέπει νὰ ἐννοῆται ἡ ὑπὸ τοῦ Τίτου τὸ 70 μ.Χ. ἅλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προφητευθεῖσα. καὶ τὰ ἐκείνης δεινά.

Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνου τοιαῦτα· ἐδῶ ὅμως δὲν κάμνει κοινοὺς πατέρας ἡ φύσις, ἀλλ᾽ ἡ διδασκαλία τοῦ Πέτρου· ἀφοῦ ἐκεῖνο τοὐλάχιστον τὸ ἀνῄρει· διότι οὐδὲν ἕτερον ἐποίει, παρὰ τὸν ὑπάρχοντα σχεδὸν νὰ ἀγνοῆται, καὶ τὸν μὴ ὑπάρχοντα νὰ εἰσάγεται. Εἰς κάποιαν μέθην καὶ εἰς σωρὸν ἐνέβαλε τὴν ψυχήν. Πάντες, λέγει, ἄνευ φόβου ἂς μεταχειρίζωνται τὰς γυναῖκας. Διὰ τοῦτο δὲν ἐξετάζω τὰ δόγματα τῶν ποιητῶν, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κάποιος ὅτι ἀσχολοῦμαι μὲ μύθους, ἀλλὰ ἄλλους μύθους ἀναφέρω, πολὺ περισσότερον γελοίους ἀπὸ ἐκείνους. Ποῦ οἱ ποιηταὶ ἀνέφερον τοιοῦτόν τι παραδοξολόγημα; Ἀλλ᾽ ὁ κορυφαῖος τῶν φιλοσόφων, ὅπως ἐνόμιζε, καὶ ὅπλα προσάπτει εἰς τὰς γυναῖκας, καὶ κράνη καὶ κνημῖδας, καὶ διδάσκει ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος οὐδόλως διαφέρει τῶν κυνῶν. Διότι, λέγει ἐπειδὴ ἡ θήλεια κύων καὶ ὁ ἄρρην κάμνουν ἀπὸ κοινοῦ τὰ ἔργα των, ἂς ἐξομοιωθοῦν καὶ αἱ γυναῖκες εἰς τὰ ἔργα πρὸς τοὺς ἄνδρας, καὶ ὅλα ἂς ἀνατραποῦν. Διότι πάντοτε διὰ τῶν φιλοσόφων προσεπάθησεν ὁ διάβολος νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἡμέτερον γένος τῶν ἀνθρώπων ὅτι οὐδόλως εἶναι ἐντιμότερον τῶν ἀλόγων· ὁπότε μερικοὶ τοὐλάχιστον εἰς τοιοῦτον σημεῖον κενοδοξίας ἔφθασαν, ὥστε νὰ εἴπουν ὅτι καὶ τὰ ἄλογα εἶναι λογικά.

Καὶ πρόσεξε πῶς ποικιλοτρόπως ἐνέπνευσεν βακχικὴν μανίαν εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων. Διότι οἱ μὲν κορυφαῖοι ἐξ αὐτῶν ἀπεφάνθησαν ὅτι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ μεταβαίνει εἰς μυίας, καὶ κύνας, καὶ ἄλογα, ἄλλοι δὲ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, ἐντραπέντες διὰ τοῦτο, εἰς ἑτέραν αἰσχύνην περιέπεσαν, ἀφοῦ μετέδωσαν εἰς τὰ ἄλογα πᾶσαν λογικὴν ἐπιστήμην, καὶ ἀφοῦ πανταχοῦ ἐφανέρωσαν τὰ δι᾽ ἡμᾶς γενόμενα ἐντιμότερα ἡμῶν· ὄχι δὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ διδάσκουν ὅτι εἰς τὰ ἄλογα ὑπάρχουν καὶ χαρίσματα προγνώσεων καὶ εὐσέβεια. Ὁ κόραξ, λέγουν, γνωρίζει τὸν Θεόν, καὶ ἡ κουρούνα, καὶ

ἔχουν χαρίσματα προφητείας, καὶ προλέγουν τὰ μέλλοντα, καὶ δικαιοσύνη ὑπάρχει εἰς αὐτά, καὶ ὀργάνωσις πολιτείας, καὶ νόμοι, καὶ μακαρίζεται παρ' αὐτοῖς ὁ κύων κατὰ Πλάτωνα.

Ἴσως ἀπιστεῖτε εἰς τὰ λεγόμενα; Εὐλόγως, ἀφοῦ μὲ τὰ ὑγιῆ δόγματα ἔχετε ἀνατραφῆ· καὶ βεβαίως, ἐὰν κάποιος τραφῆ μὲ αὐτὴν τὴν τροφήν, ἤθελεν ἀπιστήσει ὅτι ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὅστις ἡδέως γεύεται τῆς κόπρου.

Ὅταν λοιπὸν διδάσκωμεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ταῦτα εἶναι μῦθοι καὶ μεστὰ ἀφροσύνης, δὲν τὰ ἀντελήφθητε, λέγουν. Ἂς μὴ ἀντιληφθῶμεν ποτὲ τὸν τοσοῦτον γέλωτα ὑμῶν. Πάρα πολὺ μάλιστα· διότι δὲν ἀπαιτεῖται μέγας νοῦς, διὰ νὰ μάθωμεν τί ἐπιδιώκει ἡ τοσαύτη ἀσέβεια καὶ σύγχυσις.

Μήπως κορακιστὶ ὁμιλεῖτε, ὦ ἀνόητοι, ὅπως τὰ παιδία; Διότι πράγματι παῖδες εἶσθε, ὅπως καὶ ἐκεῖνα· ἀλλὰ ὁ Πέτρος οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν, ἀλλ' ἀφῆκε φωνήν, ἡ ὁποία, ὅπως εἰς σκότος ἀφοῦ ἀπέλαμψε φῶς μέγα, διεσκόρπισε τὴν ἀχλὺν τῆς οἰκουμένης.

Ἀλλὰ τὸ ἦθος αὐτοῦ πόσον ἦτο ἥμερον, πόσον ἐπιεικές, πόσον ἵστατο μακρὰν πάσης ἀνωτέρω κενῆς δόξης, πόσον εἰς τὸν οὐρανὸν ἔβλεπε, ὢν ταπεινόφρων, καὶ ὅλα ταῦτα ἐνῷ καὶ νεκροὺς ἀνίστα. Ἐὰν ὅμως ἦτο δυνατὸν εἰς κάποιον ἐξ ἐκείνων τῶν ἀνοήτων ἔστω καὶ φανταστικῶς νὰ κατορθώνῃ κάτι τέτοιο, ἄραγε δὲν θὰ ἐζήτει ἀμέσως βωμὸν καὶ ναόν, καὶ δὲν θὰ ἤθελε νὰ θεωρῆται ὡς κάποιος ἰσόθεος, ἀφοῦ τοὐλάχιστον, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν, διαρκῶς φαντάζονται τοιαῦτα; Διότι τί σημαίνει δι' αὐτοὺς ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ ὁ Ἀπόλλων, καὶ ἡ Ἥρα; Γένη δαιμόνων εἶναι εἰς αὐτούς. Καὶ βασιλεὺς ὑπάρχει εἰς αὐτούς, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας αὐτοῦ στέργει νὰ ἀποθάνῃ, διὰ νὰ θεωρῆται ἰσόθεος. Οὗτοι ὅμως δὲν συμπεριφέρονται τοιουτοτρόπως, ἀλλ' ἐντελῶς ἀντιθέτως· ἄκου π.χ. αὐτοὺς νὰ ὁμιλοῦν μετὰ τὴν θεραπείαν τοῦ χωλοῦ: «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν»;[27] καὶ ἀλλαχοῦ: «Καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι»[28].

27. Πράξ. 3, 12.
28. Πράξ. 14, 15.

Ἐκεῖ ὅμως πολὺς ὁ ἐγωϊσμός, πολλὴ ἡ ἀλαζονεία· ὅλα διὰ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμάς, οὐδὲν χάριν τῆς φιλοσοφίας. Διότι ὅταν κάτι γίνεται διὰ τὴν δόξαν, ὅλα ἀπομένουν εὐτελῆ· διότι καὶ ἂν κάποιος ὅλα τὰ ἔχῃ, δὲν εἶναι ὅμως ἐγκρατὴς τῆς φιλοδοξίας, ἐκπίπτει πάσης φιλοσοφίας, ἀφοῦ κατεξουσιάζεται ἀπὸ τὸ τυραννικώτερον καὶ αἰσχρότερον πάθος.

Ἡ περιφρόνησις τῆς φιλοδοξίας εἶναι ἱκανὴ νὰ διδάξῃ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν πᾶν ὀλέθριον πάθος. Διὰ τοῦτο συμβουλεύω καὶ ὑμᾶς πολὺ νὰ προσπαθήσετε, ὥστε ἀπὸ τὴν ρίζαν νὰ ἐξαφανίσετε αὐτὸ τὸ πάθος· διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος νὰ προοδεύσετε ἐν Θεῷ, καὶ νὰ ἀποσπάσετε τὴν εὔνοιαν τοῦ ἀκοιμήτου ἐκείνου ὀφθαλμοῦ.

Λοιπὸν ἂς μετερχώμεθα πᾶσαν προσπάθειαν, ὥστε νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἐκεῖθεν ἐπίδρασιν, καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν πεῖραν τῶν παρόντων λυπηρῶν πραγμάτων, καὶ νὰ καταξιωθῶμεν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε'. (5)

(Πράξ. 2, 14-21)

«Ἄνδρες Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου»[1].

α'. Ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἀνωτέρω ὠνόμασε ξένους, ἐδῶ πρὸς ἐκείνους ἀπευθύνει τὴν διδασκαλίαν, καί, φαίνεται μὲν ὅτι μὲ ἐκείνους συνομιλεῖ, ἐπανορθώνει δὲ τοὺς εἰρωνευομένους· διότι ἐπετράπη εἰς μερικοὺς νὰ εἰρωνευθοῦν, διὰ νὰ λάβῃ μίαν ἀρχὴν τῆς ἀπολογί-

1. Πράξ. 2, 14.

ας, καὶ ἀπολογούμενος νὰ διδάξῃ. Ἄρα ἐνόμιζον ὅτι ἦτο μέγα ἐγκώμιον καὶ ἡ κατοικία εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

«Τοῦτο ὑμῖν, φησί, γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου». Κατὰ πρῶτον καθιστᾷ αὐτοὺς προσεκτικωτέρους· ἔπειτα καὶ ἀπολογεῖται. «Οὐ γάρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν». Βλέπεις τὴν ἀπολογίαν, πόσον εἶναι καταδεκτική; Καίτοι ἔχων ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν πλειοψηφίαν τῆς συναθροίσεως, ὅμως ἐπιεικέστερον συνομιλεῖ μὲ αὐτούς· καὶ πρῶτον ἀναιρεῖ τὴν πονηρὰν ὑποψίαν, καὶ τότε θέτει ἐκείνην. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν εἶπεν: «Οὐ γὰρ ὡς ὑμεῖς χλευάζετε», οὔτε «ὡς ὑμεῖς γελᾶτε», ἀλλ' «ὡς ὑπολαμβάνετε», σκοπεύων νὰ δείξῃ αὐτοὺς ὡς λέγοντας τοῦτο οὐχὶ ἐπίτηδες, ἀλλὰ κατὰ πρῶτον νὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς πρᾶξιν κακὴν ἐξ ἀγνοίας μᾶλλον παρὰ ἐκ κακουργίας.

«Οὐ γάρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν· ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας». Διατί λέγει τοῦτο; δὲν ἐπιτρέπεται καὶ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν νὰ μεθύουν; Ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ δὲν ἐστάθη εἰς αὐτὸ ἐπὶ πολύ, διότι καὶ αὐτοὶ ὅταν ὡμίλουν εἰρωνευόμενοι δὲν εἶχον τοῦτο κατὰ νοῦν. Λοιπὸν ἀπὸ ἐδῶ διδασκόμεθα ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπαταλῶμεν πολὺ τὴν ὁμιλίαν διὰ τὰ μὴ ἀπαραίτητα· ἐξ ἄλλου δὲ καὶ τὰ ἑπόμενα αὐτοῦ εἶναι διδακτικά· καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πρὸς πάντας ἀπὸ κοινοῦ ἡ διδασκαλία γίνεται.

«Ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ Προφήτου Ἰωήλ· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει Κύριος ὁ Θεός»[2]. Καθόλου ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἄλλωστε ἡ ἐπαγγελία δὲν εἶναι ἐπαγγελία αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ Πατρός. Πρόσεξε σύνεσιν· δὲν ἦλθεν ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ δὲν ἀνέφερεν εὐθέως τὰ κατὰ τὸν Χριστόν, ὅτι ἐκεῖνος διεβεβαίωσε ταῦτα μετὰ τὴν σταύρωσιν, διότι πράγματι θὰ ἀνέτρεπε τὰ πάντα ἐὰν τοιουτοτρόπως ὡμίλει. Καὶ ὅμως, λέγει, ὑπῆρχον ἀρκετὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν θεότητα αὐτοῦ· ναί, ἀλλὰ πιστευόμενα (τὸ δὲ ζητούμενον κατὰ πρῶτον ἦτο νὰ πιστευθοῦν), διότι ἀφοῦ δὲν ἦσαν ἀκόμη πιστευόμενα, θὰ τοὺς ἔκαμνε καὶ νὰ ἀπομακρυνθοῦν.

2. Ἰωὴλ 2, 28.

«Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα». Δίδει καὶ εἰς αὐτοὺς καλὰς ἐλπίδας, ἐὰν βεβαίως θέλουν. Καὶ δὲν ἀφήνει τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶναι ἰδικόν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ φθόνον ἐδημιούργει, καὶ διὰ τούτου τὸν φθόνον καταστέλλων.

«Καὶ προφητεύσουσι, φησίν, οἱ υἱοὶ ὑμῶν». Οὔτε ἰδικόν σας, λέγει, κατόρθωμα τοῦτο, οὔτε βεβαίως ἐγκώμιον· εἰς τὰ ἰδικά σας παιδία διέβη ἡ χάρις, ὀνομάζων τοὺς ἑαυτούς των υἱοὺς αὐτῶν καὶ πατέρας ἐκείνους.

«Καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται· καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου, καὶ προφητεύσουσι». Ἐν πρώτοις φανερώνει αὐτοὺς ὅτι ἔχουν προοδεύσει, ἀφοῦ κατηξιώθησαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκείνους δὲ ὄχι, ἀφοῦ ἐσταύρωσαν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστός, θέλων νὰ μαλάξῃ τὸν θυμὸν αὐτῶν, ἔλεγεν: «Οἱ δὲ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι τὰ δαιμόνια»;[3]. Δὲν εἶπεν: «Οἱ μαθηταί μου»· διότι τοῦτο ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι κολακεία. Οὕτω καὶ αὐτὸς δὲν εἶπεν «ὅτι δὲν εἶναι μεθυσμένοι», ἀλλὰ «ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ὁμιλοῦν»· καὶ δὲν ὡμίλησεν ἁπλῶς, ἀλλὰ εἰς τὸν Προφήτην κατέφυγε, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτὸν ὑπεδύθη. Οὕτω τῆς μὲν κατηγορίας δι' ἑαυτοῦ ἀπήλλαξεν αὐτούς, τῆς δὲ χάριτος ἐκεῖνον φέρει μάρτυρα.

«Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα». Οὕτως ὡμίλησε, διότι εἰς τοὺς μὲν δι' ὀνείρων, εἰς τοὺς δὲ καὶ ἐμφανῶς ἡ χάρις ἐξεχύνετο· διότι οἱ προφῆται καὶ δι' ὀνείρων εἶδον, καὶ ἀποκαλύψεις ἐδέχθησαν.

Ἔπειτα τελειώνει τὴν ἀφήγησιν τῆς προφητείας, ἡ ὁποία ἔχει καὶ κάτι φοβερόν. «Καὶ δώσω, φησί, τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω». Ταῦτα λέγων ὑπονοεῖ καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἱεροσολύμων. «Αἷμα, καὶ πῦρ, καὶ ἀτμίδα καπνοῦ». Κύτταξε πῶς τὴν ἅλωσιν ἐξεικόνισεν. «Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα». Τοῦτο ἀνέφερεν ἔχων ὑπ' ὄψει του τὴν διάθεσιν

3. Ματθ. 12, 27.

τῶν πασχόντων· λέγεται ὅμως ὅτι καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἐγένοντο εἰς τὸν οὐρανόν, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Ἰώσηπος. Συγχρόνως δὲ καὶ ἔπληξεν αὐτούς, ὑπενθυμίσας τὸ ἤδη λαβὸν χώραν σκότος, καὶ προετοιμάζων αὐτοὺς νὰ ἀναμένουν τὰ μέλλοντα.

«Πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ». «Δηλαδὴ μὴ ἀποκτήσετε θράσος, ἐπειδὴ τώρα ἁμαρτάνετε χωρὶς νὰ τιμωρῆσθε. Διότι ταῦτα εἶναι προάγγελοι κάποιας μεγάλης ἡμέρας καὶ φοβερᾶς».

Βλέπεις πῶς κατέσεισε καὶ διεσάλευσε τὴν ψυχὴν αὐτῶν, καὶ τὸν γέλωτα μετέστρεψεν εἰς ἀπολογίαν; Διότι ἐὰν ταῦτα εἶναι προάγγελοι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἐπισείσῃ τὸν κίνδυνον περὶ τῶν ἐσχάτων.

Τί λοιπόν; ἄραγε ἐπιμένει νὰ διδάσκῃ τὰ φοβερά; Καθόλου. Ἀλλὰ τί; Πάλιν ἀφήνει αὐτοὺς νὰ ἀναπνεύσουν, καὶ λέγει: «Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται». Τοῦτο ἔχει λεχθῆ μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς διδάσκει ὁ Παῦλος, οὗτος ὅμως δὲν τολμᾷ σαφῶς νὰ φανερώσῃ αὐτό.

Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα. Καλὴν στάσιν τηρεῖ ἀπευθύνων τὴν διδασκαλίαν πρὸς γελῶντας καὶ χλευάζοντας: «Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου». Ἀρχόμενος δὲ ἔλεγεν: «Ἄνδρες Ἰουδαῖοι». Ἰουδαίους κατὰ τὴν γνώμην μου ὀνομάζει τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἰουδαίαν. Καί, ἂν θέλῃς, ἂς παραθέσωμεν τὰ λόγια ἐκεῖνα τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ νὰ μάθῃς εἰς τί αἰφνιδίως μετεβλήθη ὁ Πέτρος: «Ἐξῆλθε, φησί, κόρη, λέγουσα· Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου; Ὁ δέ, οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον, ἀπεκρίνατο. Καὶ πάλιν ἐπερωτηθεὶς ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι»[4].

δ'. Ἀλλὰ πρόσεξε ἐδῶ τὴν παρρησίαν αὐτοῦ καὶ τὴν πολλὴν εἰλικρίνειαν. Δὲν ἐπῄνεσε τοὺς εἰπόντας ὅτι «ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ»[5], ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπιβαρύνει, θέλων συμφώνως πρὸς τὴν νωθρότητα ἐκείνων

4. Ματθ. 26. 69 - 74.
5. Πράξ. 2. 11.

καὶ τούτους νὰ κάμῃ σπουδαιοτέρους, καὶ τὴν διδασκαλίαν νὰ ἀποδείξῃ ἀπηλλαγμένην κολακείας· διότι παντοῦ τοῦτο εἶναι καλὸν νὰ προσέχῃ τις, καὶ πῶς χωρὶς νὰ χάνεται ἡ τάξις τῆς συγκαταβάσεως καὶ ἐπιεικείας ὁ λόγος νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος πάσης κολακείας καὶ συγχρόνως πάσης ἀναιδείας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τυγχάνει δύσκολον.

Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ταῦτα ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν τρίτην ὥραν[6] δὲν στερεῖται ἐντελῶς σημασίας· διότι ὅτε φαίνεται ἡ λαμπρότης τοῦ φωτός, τότε οἱ ἄνθρωποι φροντίζουν διὰ τὰ ἔργα των καὶ διὰ τὸ πρόγευμα, τότε εἶναι λαμπρὰ ἡ ἡμέρα, τότε πάντες εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀγοράν.

Βλέπεις καὶ πόσον ὁ λόγος εἶναι πλήρης ἐλευθερίας; «Καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου». Τοῦτο εἰπών, οὐδὲν προσέθηκεν, ἀλλὰ συνεπλήρωσε: «Τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ Προφήτου Ἰωήλ· Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις». Δηλαδὴ εἰς τὴν συνέχειαν φανερώνει τὴν συντέλειαν νὰ εἶναι πλησίον. Οὕτω τὸ «ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις» ἔχει κάποιαν ἔμφασιν.

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἰς τοὺς υἱοὺς μόνον ἀναφέρεται τὸ πρᾶγμα, προσθέτει: «Καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται». Κύτταξε τὴν ἀκολουθίαν. Πρῶτον οἱ υἱοί, καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει: «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοί σου»[7]· καὶ ὁ Μαλαχίας πάλιν: «Ἐπιστρέψας καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα»[8]. «Καὶ ἐπὶ τοὺς δούλους μου, καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου». Καὶ τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις ἀρετῆς· διότι δοῦλοι αὐτοῦ ἔχομεν γίνει, ἀφοῦ ἠλευθερώθημεν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Πολλὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ δωρεά, ὅταν καὶ πρὸς τὸ ἕτερον φῦλον μεταβαίνῃ τὸ χάρισμα, καὶ δὲν περιῆλθε μόνον πρὸς μίαν καὶ δύο, ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν ἐποχήν, π.χ. εἰς τὴν Δεββώραν καὶ τὴν Ὀλδάν.

Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι τώρα ὑπάρχει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, οὔτε ἡρμήνευσε τὰ τοῦ Προφήτου, ἀλλὰ μόνην τὴν προφητείαν ἀνέφερε, καὶ τὴν ἀφῆκε νὰ ἐπιδράσῃ ἀπὸ μόνη της.

6. Ἡ τρίτη ὥρα τοῦ ἑβραϊκοῦ εἰκοσιτετραώρου, ὡς γνωστόν, εἶναι ἡ ἰδική μας ἐνάτη πρωϊνή
7. Ψαλμ. 44. 17.
8. Μαλ. 4. 5.

Καὶ οὐδὲν περὶ τοῦ Ἰούδα ἀκόμη λέγει (ἐπειδὴ εἰς ὅλους ἦτο φανερὸν πῶς ἐτιμωρήθη), ἀλλὰ σιωπᾷ, γνωρίζων ὅτι τίποτε δὲν ὑπάρχει ἰσχυρότερον ἀπὸ τοῦ νὰ συνομιλῇ τις μὲ αὐτοὺς μὲ βάσιν τὰς προφητείας· τοῦτο εἶναι ἰσχυρότερον καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, διότι ὅταν καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμνε σημεῖα, πολλάκις ἀντέλεγον, ὅταν δὲ τὸν Προφήτην παρουσίαζεν εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός, ποὺ ἔλεγεν: «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου»[9], ἐσιώπησαν τοιουτοτρόπως, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχεν οὐδεὶς λόγος ἰσχυρὸς διὰ μίαν ἀπόκρισιν πρὸς αὐτόν.

Καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα καὶ αὐτὸς ἐνθυμεῖται τὰς Γραφάς, λέγων: «Εἰ ἐκείνους θεοὺς εἶπε, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο»[10]· μᾶλλον δὲ πανταχοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ τις. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ λέγει: «Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα»· δηλαδή, τὰ ἔθνη. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν φανερώνει, οὔτε ἑρμηνεύει, διότι οὔτε καὶ συνέφερε, ἀφοῦ καὶ τοῦτο ἦτο ἀσαφές. «Δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω». Διότι μᾶλλον ἐφόβει αὐτούς, ἀφοῦ ἦτο ἀσαφές. Ἐὰν δὲ ἡρμήνευε μᾶλλον θὰ προσήγγιζε πρὸς αὐτούς. Ἔπειτα καὶ ὡς φανερόν, ἀδιαφορεῖ δι' αὐτό, θέλων τοιαύτην ἐντύπωσιν νὰ δώσῃ. Ἀναμφιβόλως ὅμως μετὰ ταῦτα ἑρμηνεύει εἰς αὐτούς, ὅτε περὶ τῆς ἀναστάσεως συνομιλεῖ μετ' αὐτῶν, ὅτε προητοίμασε τὴν διδασκαλίαν. Διὰ τοῦτο καὶ μὲ τὴν θέλησίν του ἀδιαφορεῖ δι' αὐτό, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπορροφήσῃ τὰ ἀγαθά, καίτοι οὐδέποτε τοῦτο ἔχει γίνει· ἀφοῦ οὐδεὶς τότε διέφυγε, τώρα ὅμως ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ οἱ πιστοὶ διέφυγον. Καὶ τοῦτο σημαίνει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγει: «Εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ»[11].

Τὸ φοβερώτερον προηγουμένως ἔγινε: διότι πρῶτον συνέβη νὰ συλληφθοῦν οἱ κατοικοῦντες, καὶ τότε ἡ πόλις νὰ κατασκαφῇ καὶ νὰ πυρποληθῇ. Ἔπειτα ἐπιμένει εἰς τὴν μεταφορὰν φέρων ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀκροατῶν τὴν κατασκαφὴν καὶ τὴν ἅλωσιν.

«Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα». Τί σημαίνει: «Εἰς αἷμα σελήνην μεταστραφῆναι»; Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι διὰ τούτου θέλει νὰ παραστήσῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς σφαγῆς, καὶ ἐπίτηδες νὰ γεμίσῃ τὸν λόγον μὲ πολλὴν ἀπορίαν.

9. Ματθ. 22, 44, καὶ Ψαλμ. 109, 1.
10. Ἰωάν. 10, 35.
11. Ματθ. 24, 22.

«Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται». «Πᾶς», λέγει, καὶ ἂν εἶναι ἱερεὺς (ἀλλὰ καθόλου δὲν φανερώνει), καὶ ἂν εἶναι δοῦλος, λέγει, καὶ ἂν ἐλεύθερος· «οὐκ ἄρσεν γάρ, οὐ θῆλυ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐ δοῦλος, οὐκ ἐλεύθερος»[12]. Εὐλόγως· διότι ταῦτα ἐδῶ, ὅπου τὰ πάντα εἶναι σκιά, διότι ἐὰν εἰς τὰ ἀνάκτορα οὐδεὶς εἶναι εὐγενής, ἀλλὰ ἕκαστος φαίνεται ἀπὸ τῶν ἔργων του, καὶ εἰς τὴν τέχνην ἕκαστος ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοῦ ἔργου ποὺ φιλοτεχνεῖ, πολὺ περισσότερον εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν.

«Πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται». «Ἐπικαλέσηται» ὄχι ἁπλῶς («οὐ γὰρ πᾶς, φησίν, ὁ λέγων μοι· Κύριε, Κύριε»)[13], ἀλλὰ μετὰ διαθέσεως καλῆς, μετὰ βίου ἀρίστου, μετὰ τοῦ προσήκοντος θάρρους.

Κατὰ πρῶτον κάμνει τὴν διδασκαλίαν μὴ ὀχληράν, εἰσάγων τὴν πίστιν, καὶ ὄχι φοβεράν, κρύπτων τὴν τιμωρίαν. Πῶς; Φανερώνων ὅτι ἡ σωτηρία εὑρίσκεται εἰς τὴν προσευχήν.

γ'. Τί λέγεις; εἰπέ μοι· τὴν σωτηρίαν ἐνθυμεῖσαι μετὰ τὸν σταυρόν; Προσευχήσου ἐν πρώτοις· διότι πολλὴ εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο, δηλαδὴ ἡ πρόσκλησις αὐτῶν δὲν φανερώνει αὐτὸν ὀλιγώτερον Θεὸν τῆς ἀναστάσεως καὶ τῶν σημείων. Διότι τὸ πάρα πολὺ ἀγαθόν, τοῦτο εἶναι ἰδιαιτέρως γνώρισμα τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο καὶ λέγει: «Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός»[14].

Ἀλλὰ ἂς μὴ ἐκλάβωμεν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ ὡς ἀφορμὴν ἀδιαφορίας, διότι καὶ τιμωρεῖ ἀφοῦ εἶναι Θεός. Αὐτὰ λοιπὸν ταῦτα αὐτὸς ἔπραξεν, ὁ εἰπών: «Ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται». Τὰ κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐννοῶ, τὴν ἀφόρητον ἐκείνην τιμωρίαν, περὶ τῆς ὁποίας θέλω ὀλίγα νὰ σᾶς ἐκθέσω, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐναντίον τῶν Μαρκιωνι-

12. Γαλ. 3, 28.
13. Ματθ. 7, 21.
14. Λουκ. 18, 19.

στῶν[14α] καὶ ἐναντίον ἄλλων πολλῶν αἱρετικῶν.

Διότι ἐπειδὴ διδάσκουν ὅτι ἀγαθὸς Θεὸς εἶναι ὁ Χριστός, ἐκεῖνος δὲ πονηρός, ἄς ἐξετάσωμεν ποῖος ἐποίησεν αὐτά. Ποῖος λοιπὸν ταῦτα ἔπραξε; ὁ πονηρὸς βοηθῶν τοῦτον; Καθόλου. Πῶς λοιπὸν εἶναι ἀλλότριος αὐτοῦ; Μήπως ὁ ἀγαθός; Ἀλλὰ ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός εἶναι δημιουργός· ὁ μὲν Πατὴρ εἰς πολλὰ σημεῖα, ὅπως π.χ. ὅταν λέγῃ ὅτι εἰς τὸν ἀμπελῶνα θὰ στείλῃ τὰ ἑαυτοῦ στρατεύματα[15], ὁ δὲ Υἱὸς ὅταν λέγῃ: «Τοὺς δὲ ἐχθρούς μου ἀγάγετε καὶ κατασφάξατε ἐνώπιόν μου, τοὺς μὴ θελήσαντάς με αὐτῶν βασιλεῦσαι[16]· ἐξ ἄλλου δὲ καὶ αὐτὸς ἀναφέρει τὰς θλίψεις ποὺ θὰ λάβουν χώραν εἰς τὸ μέλλον, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν σκληρότερον ἔχει γίνει ἐκ τῶν μέχρι τώρα πεπραγμένων, καὶ αὐτὸς αὐτὰς ἀπεκάλυψε.

Θέλεις λοιπὸν νὰ ἀκούσῃς αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνει; Μὲ σοῦβλες αὐτοὺς διεπέρασαν. Τί ἐκ τούτων ὑπάρχει βαρύτερον νὰ ἰδῇς; Ἀλλὰ θέλεις νὰ διηγηθῶ τὸ πάθος τῆς γυναικὸς καὶ τὴν τραγῳδίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἐπεσκίασε πᾶσαν συμφοράν; ἀλλὰ τὰς πείνας καὶ τὰς ἐπιδημίας; Καὶ παραλείπω τὰ φοβερώτερα ἐξ αὐτῶν. Ἠγνοήθη εἰς ἐκείνους ἡ φύσις, ἠγνοήθη ὁ νόμος· τὰ θηρία ὑπερέβαλον.

Πάντα δὲ ταῦτα ἔγιναν ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ἀνάγκη πολέμων, ἐπιτρέποντος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα καὶ ἐναντίον τῶν Μαρκιωνιστῶν θὰ εἶναι κατάλληλα, καὶ πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας εἰς τὴν γέενναν· διότι εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ σταματήσουν τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν.

Δὲν εἶναι ταῦτα φοβερώτερα τῶν κακῶν τῆς Βαβυλῶνος; ἀπὸ τὰς πείνας ἐκείνας δὲν εἶναι ταῦτα πολὺ ὀχληρότερα; Περὶ τούτων καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὡμίλησε, λέγων: «Ἔστε θλῖψις, οἵα οὐ γέγονεν, οὐδὲ μὴ γένηται»[17]. Πῶς λοιπὸν ἰσχυρίζονται μερικοὶ ὅτι ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστὸς τὴν ἁμαρτίαν; Ἴσως φαίνεται ὅτι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι καὶ τόσον σπουδαῖον· σεῖς ὅμως εἶσθε ἱκανοὶ νὰ λύσετε αὐτό. Οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἔχει νὰ δείξῃ τοιοῦτον πλάσμα, ὁποῖον εἰς τὴν πραγματικότητα ἔγινε. Καὶ ἐὰν μὲν ἦτο Χριστιανὸς ὁ γράφων ταῦτα, καὶ ἂν ἦτο ὕποπτος ἡ διδασκαλία, ἐὰν δὲ Ἰουδαῖος, καὶ μάλιστα Ἰουδαῖος ζηλωτής, ἐλθὼν μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον, πῶς δὲν ἦσαν εἰς ὅλους ὁλοφάνερα τὰ γενόμενα; Διότι θὰ ἰδῇς αὐτὸν πανταχοῦ καὶ νὰ ἐξυψώνῃ τὰ Ἰουδαϊκὰ πράγματα.

Λοιπὸν ὑπάρχει καὶ γέεννα, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεός. Ἆρα γε ἐφοβήθητε ἀκούσαντες ταῦτα; Ἀλλὰ ταῦτα ὅταν γίνωνται ἐδῶ οὐδόλως ὑφίστανται ἐκεῖ. Πάλιν ἀναγκάζομαι νὰ φαίνωμαι ἀηδὴς καὶ φορτικὸς καὶ ὀχληρός· ἀλλὰ τί θὰ πάθω; Διὰ τοῦτο εὑρίσκομαι ἐδῶ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἕνας παιδαγωγὸς δύσκολος διὰ τοῦτο ὑπάρχει, διὰ νὰ μισῆται ἀπὸ τοὺς παιδαγωγουμένους, οὕτω λοιπὸν καὶ ἡμεῖς· διότι πῶς δὲν εἶναι ἄτοπον οἱ μὲν ταχθέντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν βασιλέων, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀηδὲς τὸ διατασσόμενον, ἐν τούτοις νὰ τὸ ἐφαρμόζουν, ἡμεῖς δὲ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σας μορφῆς νὰ ἐγκαταλείπωμεν τὴν τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτάχθημεν;

Ὁ καθεὶς ἔχει καὶ διάφορον ἔργον· ἐξ ὑμῶν δὲ πολλοὶ ἔχουν ὡς ἔργον τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι εὐχάριστοι καὶ χρήσιμοι εἰς τοὺς εὐεργετουμένους. Ἡμεῖς ὅμως φαινόμεθα ὀχληροὶ εἰς τοὺς ὠφελουμένους, καὶ φοβεροί, καὶ φορτικοί, καὶ ἀηδεῖς, διότι δὲν ὠφελοῦμεν μὲ ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων τέρπομεν, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων στενοχωροῦμεν. Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ ἰατρός· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ὄχι πάρα πολὺ ἀηδὴς (διότι ἀμέσως παρέχει τὴν ὠφέλειαν τῆς τέχνης του), ἡμεῖς ὅμως εἰς τὸ μέλλον. Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ δικαστής, λυπηρὸς εἰς τοὺς νοσοῦντας καὶ ἐπαναστατοῦντας. Τοιοῦτος καὶ ὁ νομοθέτης, λυπηρὸς εἰς τοὺς νομοθετουμένους.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι χρήσιμος ὁ προσκαλῶν εἰς εὐχαρίστησιν, οὔτε ὁ ποιῶν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις μὲ ἔξοδα τῆς πολιτείας, οὔτε ὁ στεφανῶν τὸν δῆμον, ἀλλὰ χρήσιμοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τρέφουν τὰς πόλεις μὲ παντοειδῆ θεάματα, οἱ εἰσφέροντες, οἱ δαπανῶντες·

14α. Ὁ Μαρκίων, αἱρεσιάρχης γνωστικός, ἐδέχετο δύο Θεούς, τὸν γνωστὸν δημιουργὸν καὶ κακὸν θεὸν τῆς Π.Δ. καὶ τὸν ἄγνωστον καὶ «ξένον» εἰς τὸν κόσμον ἀγαθὸν Θεόν, ὅστις ἀπέστειλε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ.

15 Ματθ. 20, 2

16. Λουκ. 19, 27.

17 Ματθ. 24, 21.

διὰ τοῦτο καὶ μὲ ἐπαίνους ἀμείβουν αὐτοὺς οἱ εὐεργετηθέντες, καὶ μὲ χρήματα, καὶ μὲ πλῆθος λαμπάδων, καὶ μὲ στέμματα, καὶ μὲ κλάδους, καὶ μὲ ἐνδύματα λαμπρά.

Ὅταν ὅμως οἱ ἄρρωστοι ἴδουν τὸν ἰατρόν, γίνονται δύστροποι καὶ κατηφεῖς· ὁμοίως οἱ ἐπαναστατοῦντες, ὅταν ἴδουν τὸν δικαστήν, γίνονται συνεσταλμένοι, οὔτε μεθύουν, οὔτε χορεύουν, παρὰ μόνον ὅταν καὶ ἐκεῖνος μεταπηδήση εἰς τὴν ἰδικήν των τάξιν.

Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπόν, ποῖοι περισσότερον ὠφελοῦν τὰς πόλεις, οἱ κατευθύνοντες τὰς ἑορτὰς ταύτας, καὶ τὰ συμπόσια, καὶ τὰς πολυτελεῖς τραπέζας, καὶ τὰς ποικίλας ἀπολαύσεις, ἢ οἱ περιορίσαντες πάντα ἐκεῖνα, καὶ τὸ ξύλον περιφρονοῦντες, καὶ μάστιγας, καὶ δημίους καὶ στρατιώτας φοβερούς, καὶ φωνὴν ἐκβάλλοντες γεμάτην ἀπὸ πολὺν τρόμον, καὶ ἐπιπίπτοντες κεραυνοβόλως, καὶ κάμνοντες τοὺς ἄλλους νὰ σκυθρωπάζουν, καὶ διὰ τῆς ράβδου ἀποδιώκοντες τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὴν ἀγοράν; Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν ποῦ ἀπολήγει τὸ κέρδος· διότι αὐτοὶ μὲν εἶναι ἀηδεῖς, ἐκεῖνοι δὲ ἐπιθυμητοί. Τί ἐξάγεται λοιπὸν ἀπὸ τὰς ἀπολαύσεις ἐκείνας; Κάποια ψυχρὰ ἡδονή, παραμένουσα μέχρι τῆς ἑσπέρας καὶ τὴν ἐπομένην ἐξαφανιζομένη, ἄτακτα γέλοια, λόγοι ἀπρεπεῖς καὶ ἀσυνάρτητοι. Ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Σεβασμός, σωφροσύνη, λογισμὸς φρόνιμος, ἐπιείκεια τῆς ψυχῆς, ἐξαφάνισις τῆς ἀδιαφορίας, φραγμὸς τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου παθῶν, τεῖχος τῶν ἔξωθεν ἐπερχομένων.

Δι' αὐτοὺς ἕκαστος ἔχει τὴν περιουσίαν, δι' ἐκείνας δὲ τὰς ἑορτὰς καὶ ἐπιβλαβῶς τὴν δαπανῶμεν, χωρὶς νὰ ἔχουν εἰσορμήσει λησταί, ἀλλὰ ἡ μετ' ἀπολαύσεως ληστεύουσα κενοδοξία. Βλέπει ἕκαστος τὸν ληστὴν νὰ ἀφαιρῇ τὰ πάντα, καὶ εὐχαριστεῖται. Καινούριος ὁ τρόπος τῆς ληστείας· πείθει τοὺς ἀπογυμνουμένους νὰ εὐφραίνωνται.

δ'. Ὅμως ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ ὅλους ὠχύρωσεν ὁ Θεός, ὡς κοινὸς Πατήρ, καὶ τοὺς φαινομένους καὶ τοὺς μὴ φαινομένους· «βλέπετε γάρ, φησί, τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων»[18]. Διδάσκεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἀδικίαν· διότι ἀδικία δὲν εἶναι τὸ νὰ εἶσαι πλεονέκτης μόνον εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ δίδῃς εἰς τὴν γαστέρα περισσοτέραν ἀπὸ τὴν ὡρισμένην τροφήν, καὶ τὴν εὐθυμίαν νὰ τὴν κάμνῃς νὰ ἐκφεύγῃ ἀπὸ τὰ συνήθη ὅρια καὶ νὰ ἀποβάλλῃ τὴν πνευματικήν της διαύγειαν. Ἀπὸ ἐκεῖ διδάσκεται τὴν σωφροσύνην, ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀκολασίαν· διότι ἀκολασία δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ ἔλθῃς εἰς μῖξιν μετὰ γυναικός, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τὴν κυττάξῃς μὲ ἀκολάστους ὀφθαλμούς. Ἀπὸ ἐκεῖ διδάσκεται τὴν ἐπιείκειαν, ἀπὸ ἐδῶ τὸν ἐγωϊσμόν· «πάντα γάρ μοι, φησίν, ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει»[19]. Ἀπὸ ἐκεῖ τὴν κοσμιότητα, ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀσχημοσύνην, διότι τὰ συμβαίνοντα εἰς τὰ θέατρα τὰ παρατρέχω.

Ὅτι δὲ δὲν ὑπάρχει οὐδὲ κάποια ἀπόλαυσις, ἀλλὰ λύπη, δείξατέ μου μετὰ ἀπὸ μίαν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς καὶ τοὺς δαπανήσαντας, καὶ τοὺς παρακαθίσαντας εἰς τὰ ἐν τοῖς θεάμασι συμπόσια, καὶ θὰ ἴδῃς ἅπαντας μὲν αὐτοὺς εἰς κατήφειαν, εἰς μεγαλυτέραν δὲ κατήφειαν ἐκεῖνον τὸν δαπανήσαντα. Καὶ εὐλόγως· διότι ηὐχαρίστησε κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν τὸν ἁπλοϊκὸν ἄνθρωπον· καὶ ὁ μὲν ἁπλοϊκὸς εὑρίσκετο εἰς εὐθυμίαν καὶ εἰς πολλὴν ἀπόλαυσιν (διότι ἐν πρώτοις ἔχαιρε μὲ τὰ λαμπρὰ ἐνδύματα), μὴ δυνάμενος δὲ νὰ χρησιμοποιῇ αὐτά, ἀλλὰ βλέπων τὸν ἑαυτόν του νὰ ἀπογυμνοῦται, ἐπόνει καὶ ἐστενοχωρεῖτο. Ἐκεῖνος δὲ ὁ δαπανῶν ἐνόμιζεν ὅτι ἔβλεπε καὶ τὴν ἰδικήν του εὐημερίαν μικρὰν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν εὐημερίαν ἐκείνου· διὰ τοῦτο τὴν ἐπομένην ἀντήλλαξαν τὰ πράγματά των, καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς λύπης ἐδέχθη ἐκεῖνος.

Ἐὰν δὲ εἰς τοὺς ἔξωθεν τοσαύτην ἀηδίαν προκαλοῦν τὰ τέρποντα, τὰ δὲ ἐνοχλοῦντα ὠφέλειαν, πολὺ περισσότερον εἰς τοὺς πνευματικούς· διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἀγανακτεῖ πρὸς τοὺς νόμους, ἀλλ' ἅπαντες καὶ κοινὴν ὠφέλειαν ὑπολογίζουν τὸ πρᾶγμα. Διότι δὲν καθώρισαν ταῦτα ξένοι καὶ ἐχθροὶ τῶν νομοθετουμένων ἐλθόντες ἀπὸ κάπου ἀλλοῦ, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ πολῖται, οἱ προστάται, οἱ κηδεμόνες· καὶ τοῦτο, δηλαδὴ τὸ νὰ θέτουν νόμους, νομίζουν ὅτι εἶναι ἀπόδειξις σωτηρίας καὶ εὐ-

19. Α' Κορινθ.6, 12.

νοίας, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ νόμοι ἐπιβάλλουν τιμωρίας, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃς νόμον χωρὶς νὰ καθορίζῃ τιμωρίας.

Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ ὀνομάζετε καὶ σωτῆρας καὶ εὐεργέτας καὶ προστάτας ἐκείνους ποὺ ἑρμηνεύουν τοὺς νόμους, ἡμᾶς δὲ ὅταν διδάσκωμεν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς θεωρῆτε κάπως βαρεῖς καὶ φοβερούς; Διότι ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ γεέννης, ἐκείνους τοὺς νόμους ἀναφέρομεν· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἔξωθεν μνημονεύουν τοὺς νόμους τοὺς ἀναφερομένους εἰς φόνους, εἰς λωποδύτας, εἰς γάμους, καὶ ὅλους τοὺς τοιούτους, οὕτω καὶ ἡμεῖς μνημονεύομεν τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν κόλασιν, τοὺς ὁποίους δὲν ἐνομοθέτησεν ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱός. Ὁ μὴ θέλων νὰ εἶναι ἐλεήμων ἂς τιμωρῆται, λέγει (διότι τοῦτο θέλει ἡ παραβολή)· ὁ κρατῶν κακίας ἂς τιμωρῆται μὲ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν· ὁ ὀργιζόμενος χωρὶς λόγον ἂς ρίπτεται εἰς τὸ πῦρ· ὁ λοιδορῶν ἂς καταδικάζεται εἰς τὴν γέενναν.

Ἐὰν δὲ νομίζετε ὅτι ἀκούετε ἀγνώστους καὶ ἀσυνήθεις νόμους, μὴ θορυβηθῆτε· διότι ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο νὰ θέσῃ ἀγνώστους νόμους, διὰ ποῖον λόγον ἦλθεν ὁ Χριστός; Διότι ἐκεῖνα εἶναι γνωστὰ εἰς ἡμᾶς, ὅτι δηλαδὴ πρέπει ὁ φονεὺς καὶ ὁ μοιχὸς νὰ τιμωροῦνται. Ἐὰν λοιπὸν ἐπρόκειτο τὰ ἴδια νὰ ἀκούωμεν, ποία ἀνάγκη ὑπῆρχε νὰ ἔχωμεν οὐράνιον διδάσκαλον; Διὰ τοῦτο δὲν διδάσκει ἁπλῶς: «Ὁ μοιχὸς νὰ τιμωρῆται», ἀλλ' «ὁ βλέπων μὲ ἀκολάστους ὀφθαλμούς». Προσθέτει δὲ καὶ ποῦ καὶ πότε θὰ τιμωρηθῇ.

Καὶ δὲν ἔγραψε τοὺς νόμους εἰς τριπλεύρους περιστρεφομένας πυραμίδας, οὔτε ἔστησε χαλκίνους στήλας καὶ ἐνεχάραξεν ἐκεῖ γράμματα, ἀλλὰ ἔδωσε χάριν ἡμῶν ψυχὰς δέδωκα, τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς τὰς διανοίας ἐκείνων διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔχει γράψει τὰ γράμματα αὐτά. Ταῦτα τὰ γράμματα εὐλόγως ἡμεῖς ἑρμηνεύομεν πρὸς ὑμᾶς· διότι ἐὰν τοῦτο, δηλαδὴ ἡ ἑρμηνεία τοῦ νόμου, ἦτο ἐπιτρεπτὸν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὥστε οὐδεὶς νὰ προφασίζεται ἄγνοιαν, πολὺ περισσότερον εἰς ἡμᾶς.

Ἐὰν δὲ κάποιος προφασίζεται λέγων: «Δὲν ἀκούω, ἄρα δὲν ἔχω κρῖμα», ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς προφάσεως ἰδιαιτέρως τιμωρεῖται· διότι ἐὰν οὐδεὶς ἐδίδασκε, ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπροφασίζετο τοιαῦτα· ἐφ' ὅσον ὅμως ὑπάρχει ὁ διδάσκων, δὲν εἶναι δυνατόν. Πρόσεξε λοιπὸν τοὐλάχιστον τοὺς Ἰουδαίους πῶς δὲν τοὺς συγχωρεῖ λέγων: «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἴχον»[20]· καὶ πάλιν ὁ Παῦλος: «Ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; Κάθε ἄλλο· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν»[21]. Διότι πράγματι τότε δίδεται συγχώρησις, ὅταν δὲν ὑπάρχει ὁ διδάσκαλος, ὅταν ὅμως ὁ διδάσκαλος κάθεται ὡς σκοπὸς καὶ ἔχῃ αὐτὸ τὸ ἔργον, καθόλου δὲν ὑπάρχει συγχώρησις· μᾶλλον δὲ ὁ Χριστὸς δὲν ἤθελε νὰ ἀποβλέπωμεν μόνον εἰς ἐκείνας τὰς στήλας, δηλαδὴ εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι νὰ εἴμεθα στῆλαι.

Ἐπειδὴ ὅμως κατεστήσαμεν ἑαυτοὺς ἀναξίους τῶν γραμμάτων τούτων, τοὐλάχιστον εἰς ἐκείνας ἂς προσέξωμεν· διότι ὅπως ἀκριβῶς αἱ στῆλαι μὲ ἄλλους ἀπειλοῦν, αὐταὶ δὲ δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι, ὅπως ἀκριβῶς οὔτε οἱ νόμοι, οὕτω καὶ οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι.

Καὶ πρόσεξε· ἡ στήλη αὐτὴ δὲν ἐστάθη εἰς ἕνα τόπον μόνον, ἀλλὰ πανταχοῦ διδάσκει τὰ γράμματα. Καὶ ἂν ἀκόμη εἰς τοὺς Ἰνδοὺς ταξιδεύσῃς, θὰ ἀκούσῃς αὐτά· κἂν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, κἂν πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς, οὐδεὶς ὑπάρχει ποὺ νὰ μὴ ἔχῃ διδαχθῆ, ἐκτὸς καὶ ἂν ὁ ἴδιος ἐπέδειξεν ἀδιαφορίαν.

Μὴ δυσκολεύετε λοιπόν, ἀλλὰ προσέχετε εἰς τὰ διδασκόμενα, ἵνα δυνηθῆτε νὰ ἔχετε κέρδος ἐκ τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς, καὶ νὰ ἐπιτύχετε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δόξα, δύναμις, τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

20. Ἰωάν. 15, 22
21. Ρωμ. 10, 18. καὶ Ψαλμ. 18, 5.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄. (6)

(Πράξ. 2, 22 - 36)

«Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατέ μου τοὺς λόγους τούτους»[1].

α΄. Δὲν εἶναι κολακεία ὁ λόγος, ἀλλά, ἐπειδὴ ὠνείδισεν αὐτοὺς σφοδρῶς, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς ἀφήνει καὶ ἐνθυμεῖται τὸν Δαβὶδ εὐκαίρως· καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ προοίμιον ἀρχίζει, διὰ νὰ μὴ θορυβηθοῦν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς αὐτοὺς τὸν Ἰησοῦν· διότι ἀνωτέρω μὲν δὲν θὰ ἐθορυβοῦντο, ὅταν ἤκουον τὰ λόγια τοῦ Προφήτου, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εὐθέως θὰ δυσηρέστει αὐτούς.

Καὶ δὲν εἶπε: «Πεισθῆτε», ἀλλὰ «ἀκούσατε», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ὀχληρόν. Καὶ πρόσεξε ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἀναφέρει, ἀλλὰ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ ταπεινά. «Ἰησοῦν, λέγει, τὸν Ναζωραῖον». Εὐθέως τὴν πατρίδα ἀναφέρει, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶναι εὐτελής. Καὶ οὐδὲν μέγα ἀναφέρει προηγουμένως περὶ αὐτοῦ, οὔτε ὅπως θὰ ὡμίλει κάποιος περὶ Προφήτου.

«Ἰησοῦν, λέγει, τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς». Πρόσεξε ποῖον ἦτο τοῦτο σπουδαῖον, ἡ διδασκαλία ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεστάλη· διότι τοῦτο πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς προσεπάθει, καὶ ὁ Ἰωάννης, καὶ οἱ Ἀπόστολοι νὰ ἀποκαλύψουν· διότι ἄκουε τὸν Ἰωάννην ποὺ λέγει: «Ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν»[2]· αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς καὶ μεθ' ὑπερβολῆς πράττει τοῦτο, λέγων: «Ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἦλθον, ἐκεῖνός με ἔπεμψε»[3]· καὶ πανταχοῦ εἰς τὰς Γραφὰς τοῦτο ἰδιαιτέρως εἶναι τὸ ἐπιδιωκόμενον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἅγιος οὗτος, ὁ κορυφαῖος τοῦ μακαρίου χοροῦ, ὁ σφόδρα ἀγαπῶν τὸν Χριστόν, ὁ ὁρμητικὸς μαθητής, ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν, ὁ δεξάμενος τὴν πνευματικὴν

1. Πρξ. 2' 22.
2. Ἰωάν. 1, 33.
3. Ἰωάν. 7, 28 καὶ 8, 42.

ἀποκάλυψιν, ἀφοῦ συνεκράτησεν αὐτοὺς διὰ τοῦ φόβου καὶ ἀπέδειξεν ὅτι μεγάλων πραγμάτων εἶχαν ἀξιωθῆ καὶ τοὺς ἔκαμε ἀξίους τῆς ἐμπιστοσύνης του, τότε καὶ περὶ ἐκείνου διδάσκει.

Ὤ! ὁποῖον πρᾶγμα ἐτόλμησε μεταξὺ τῶν φονευσάντων νὰ εἰπῇ, ὅτι ἀνέστη! Καὶ δὲν λέγει εὐθέως ὅτι ἀνέστη, ἀλλ' ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ θὰ ἔλθῃ πρὸς σᾶς. Τοῦτο δὲ εἶναι φανερὸν δι' ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔκαμε. Δὲν λέγει ὅτι αὐτὸς ἔκαμε, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ, ἵνα περισσότερον προσελκύσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ μετριασμοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζει αὐτοὺς μάρτυρας, καὶ λέγει: «Ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε».

Ἔπειτα, ἀφοῦ ἤρχισε νὰ ἀναφέρῃ τὸ τόλμημα αὐτῶν τὸ βδελυρὸν ἐκεῖνο, πρόσεξε πῶς προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ἔγκλημα· διότι ἂν καὶ ἦτο καθωρισμένον, ὅμως ἦσαν ἀνδροφόνοι. «Τοῦτον, λέγει, τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε». Σχεδὸν τοὺς αὐτοὺς πρὸς τὸν Ἰωσὴφ χρησιμοποιῶν λόγους, ἐκείνους δηλαδὴ τοὺς ὁποίους καὶ ὁ Ἰωσὴφ ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀδελφούς: «Μὴ φοβεῖσθε ὅτι ἀπέδοσθέ με· οὐχ ὑμεῖς, ἀλλ' ὁ Θεός με ὧδε ἀπέστειλεν»[4].

Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἀνέφερεν ὅτι τοῦτο ἐγένετο διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ δικαιολογηθῶσιν λέγοντες: «Ἄρα καλῶς τοῦτο ἐποιήσαμεν», προβληματίζει αὐτοὺς δι' ἐκείνου τὸ ὁποῖον προσέθεσε: «Διὰ χειρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε». Ἐδῶ τὸν Ἰούδαν ὑπονοεῖ· συγχρόνως δὲ ἀποδεικνύει εἰς αὐτοὺς ὅτι δὲν ἦτο εἰς τὴν δύναμίν των, ἐὰν καὶ αὐτὸς δὲν ἐβοήθει καὶ ἐὰν δὲν παρέδιδεν ὁ Θεὸς αὐτόν· διότι τοῦτο σημαίνει τὸ «ἔκδοτον». Τοιουτοτρόπως ὅλον τὸ ἔγκλημα τὸ μετέθεσεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰούδα, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε παραδώσει· διότι αὐτὸς παρέδωκεν αὐτὸν διὰ τοῦ φιλήματος. Ἢ λοιπὸν περὶ τούτου λέγει τὸ «διὰ χειρῶν ἀνόμων» ἢ περὶ τῶν στρατιωτῶν, δηλῶν ὅτι «οὐδὲ ἁπλῶς ἀνείλετε», ἀλλὰ «διὰ τῶν ἀνόμων ἀνδρῶν».

4. Γεν. 45, 5.

Καὶ πρόσεξε πῶς πανταχοῦ προσπαθοῦν νὰ ὁμολογηθῇ πρότερον τὸ πάθος. Τὰ δὲ τῆς ἀναστάσεως, ἐπειδὴ ἦτο γεγονὸς μέγα, πρὸς τὸ παρὸν συσκιάζει, καὶ οὕτω πως τοποθετεῖ αὐτὸ εἰς τὸ μέσον· διότι ἐκεῖνα μὲν εἶχον ὁμολογηθῆ, δηλαδὴ ὁ σταυρὸς καὶ ὁ θάνατος, ἡ δὲ ἀνάστασις ἀκόμη· διὰ τοῦτο καὶ ὕστερον περὶ ταύτης ὁμιλεῖ, προσθέτων: «Ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ». Ἐνταῦθα κάτι μέγα καὶ ὑψηλὸν ὑπηνίχθη· διότι τὸ «οὐκ ἦν δυνατόν», φανερώνει καὶ αὐτὸν τὸν διδόντα νὰ ἐξουσιάζῃ, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκινδύνευσε μὲ τὸ νὰ κατέχῃ αὐτὸν ὁ θάνατος, καὶ τὰ φοβερὰ ὑπέφερε (διότι ὠδῖνα θανάτου ἡ Γραφὴ τὸν κίνδυνον πανταχοῦ γνωρίζει νὰ ὀνομάζῃ), καὶ ὅτι τοιουτοτρόπως ἀνέστη, ὡς οὐδέποτε πάλιν νὰ ἀποθάνῃ. Ἢ διὰ τῆς φράσεως: «Καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ», τοῦτο θέλει νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἡ ἀνάστασις δὲν ἔγινε κοινὴ διὰ τοὺς ἄλλους.

Ἔπειτα, πρὶν ἐννοήσουν κάτι, παρεισήγαγεν εἰς αὐτοὺς τὸν Δαβίδ, ὁ ὁποῖος ἀναιρεῖ πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον. «Δαβὶδ γάρ, φησί, λέγει εἰς αὐτόν». Καὶ πρόσεξε πάλιν πῶς ἡ μαρτυρία εἶναι ἀσήμαντος· διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἄνωθεν αὐτὴν ἀνέλαβεν ἐκ τῶν πλέον ἀσημάντων, διὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων ποὺ προξενοῦν λύπην. «Προωρώμην, λέγει, τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ· ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου»[5].

Ἔπειτα, ἀφοῦ ἐτελείωσε τὴν προφητικὴν μαρτυρίαν, προσθέτει: «Ἄνδρες ἀδελφοί» (ὅταν πρόκειται νὰ διδάξῃ κάτι σπουδαῖον, ταύτην τὴν προσφώνησιν χρησιμοποιεῖ, διεγείρων αὐτῶν τὴν προσοχὴν καὶ ἐρχόμενος πλησίον αὐτῶν δι' αὐτῆς), «ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαβίδ». Πολλὴ εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη· ὅπου δὲν βλάπτει, συγκαταβαίνει.

Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ δὲν εἶπεν ὅτι ταῦτα περὶ τοῦ Χριστοῦ ἔχουν λεχθῆ, οὐδὲ περὶ τοῦ Δαβίδ· καὶ τοῦτο εἶναι πάρα πολὺ συνετόν, διὰ τῆς πολλῆς περὶ τὸν μακάριον Δαβὶδ τιμῆς προκαλῶν αἰσθήματα ἐν-

5. Ψαλμ. 15, 8.

τροπῆς εἰς αὐτούς, καὶ περὶ τοῦ ὡμολογημένου καὶ ὡς τολμηροῦ νομιζομένου νὰ εἰπωθῇ, παρακαλῶν αὐτοὺς δι' ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐγκωμιάζει ἠρέμα. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν λέγει ἁπλῶς «περὶ τοῦ Δαβίδ», ἀλλὰ «περὶ τοῦ πατριάρχου Δαβίδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη». Δὲν λέγει: «Καὶ οὐκ ἀνέστη», ἀλλὰ διαφόρως, κατ' εὐθεῖαν τὸ αὐτὸ παριστῶν, καὶ λέγων: «Καὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ ἐστιν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης».

Ἔπειτα, ἀφοῦ προητοίμασεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκε, καὶ πάλιν δὲν ἀνέφερεν ἀμέσως τὸν Χριστόν, ἀλλὰ πάλιν μετ' ἐγκωμίων τὰ τοῦ Δαβίδ: «Προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός».

6'. Ταῦτα δὲ λέγει, ὥστε, τοὐλάχιστον ἕνεκα τῆς τιμῆς πρὸς ἐκεῖνον καὶ πρὸς τὸ γένος αὐτοῦ, νὰ δεχθοῦν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀναστάσεως· ἐὰν δὲ δὲν ἐδέχοντο ταύτην, τοῦτο θὰ ἰσοδυνάμει καὶ μὲ προσβολὴν τῆς προφητείας καὶ μὲ στέρησιν τῆς τιμῆς πρὸς αὐτούς.

«Καὶ εἰδώς, λέγει, ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός». Δὲν εἶπεν: «Ἐπηγγείλατο» ἁπλῶς, ἀλλά, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο περισσότερον, «ὅρκῳ ὤμοσεν». «Ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα ἀναστήσειν τὸν Χριστόν, καθίσαι ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ». Πρόσεξε πῶς πάλιν τὸ ὑψηλὸν ὑπηνίχθη· διότι ἐπειδὴ διὰ τῶν λόγων κατεπράϋνεν αὐτούς, ἔχων τώρα θάρρος παρενέβαλε τοὺς λόγους τούτους τοῦ Προφήτου, καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως διδάσκει.

«Ὅτι οὔτε ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐγκατελείφθη εἰς ᾅδου, οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν». Τοῦτο πάλιν εἶναι θαυμαστόν, διότι φανερώνει ὅτι ἡ ἀνάστασις δὲν εἶναι ὁμοία τῶν ἄλλων. Διότι ἐκράτησε μὲν αὐτόν, ἀλλὰ δὲν ἐπραγματοποίησε τότε ὁ θάνατος τὸ ἔργον αὐτοῦ τῆς φθορᾶς.

Καὶ τὸ μὲν ἁμάρτημα τῆς σταυρώσεως ἀνέφερε μὲν ἀλλ' οὐχὶ εὐθέως, τὴν τιμωρίαν ὅμως δὲν προσέθεσε· ἀλλ' ὅτι μὲν ἐφόνευσαν ἐφανέρωσε, εἰς τὴν συνέχειαν δὲ ἔρχεται ἐπὶ τὸ σημεῖον τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὅμως ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ φονευθεὶς εἶναι δίκαιος καὶ φίλος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη παρασιωπήσῃς τὴν τιμωρίαν, μᾶλλον θὰ σὲ ἐνοχοποιήσῃ ἐκεῖνος ποὺ ἡμάρτησε. Ὅλα λοιπὸν τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ δεχθοῦν τὰ διδασκόμενα.

Ἔπειτα προσθέτει ἀπὸ τὴν προφητείαν τὸ «οὐ δυνατόν». Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν πάλιν τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα». «Ἰησοῦν, λέγει, τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς» δηλαδή, ὄχι ἀμφισβητούμενον, ἀλλ' ἀποδεδειγμένον διὰ τῶν ἔργων. Οὕτω καὶ ὁ Νικόδημος ἔλεγε: «Τὰ σημεῖα ταῦτα οὐδεὶς δύναται ποιεῖν, ἃ σὺ ποιεῖς»[6]. «Δυνάμεσι, λέγει, καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν». Ὥστε ὄχι κρυφίως, ἀφοῦ ἐν μέσῳ.

Πρῶτον ἀρχίζει ἀπὸ τὰ γνωστὰ εἰς ἐκείνους, καὶ τότε ἔρχεται εἰς τὰ ἄγνωστα· λέγων ἔπειτα «τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ», φανερώνει ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν αὐτοί, καὶ ὅτι τὸ γενόμενον ἦτο τι σοφὸν καὶ οἰκονομία, ἀφοῦ βεβαίως ἦτο παρὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ ἐνοχλητικὸν ταχέως παρῆλθε· διότι ἡ προσπάθεια αὐτῶν ἦτο πανταχοῦ νὰ δείξουν ὅτι ἀπέθανε. Καὶ ἂν σεῖς ἀρνηθῆτε, λέγει, ἐκεῖνοι θὰ φανερώσουν. Ὁ δὲ παρέχων ἐνοχλήσεις εἰς τὸν θάνατον, πολὺ περισσότερον εἰς τοὺς σταυρώσαντας· ἀλλ' οὐδὲν λέγει τοιοῦτον, ὅτι «ἠδύνατο νὰ σᾶς ἐξαφανίσῃ», ἀλλ' ἁπλῶς μόνον ἐφανέρωσε.

Πρῶτον δὲ πληροφορούμεθα καὶ ἡμεῖς διὰ τῶν λεχθέντων τί σημαίνει ἡ ἐξουσία τοῦ θανάτου· διότι ὁ κινδυνεύων δὲν ἐξουσιάζει τὸ ἐξουσιαζόμενον, οὔτε δρᾷ, ἀλλὰ πάσχει, καὶ βιάζεται νὰ τὸ ἀπορρίψῃ. Καὶ καλῶς εἶπε: «Δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν», διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν Προφήτην.

Βλέπεις πῶς ἑρμηνεύει εἰς τὸ ἑξῆς τὴν προφητείαν, καὶ ὁλοφάνερον παραθέτει, δηλῶν πῶς ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ; διότι ἡ κατὰ Πνεῦμα βασιλεία ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Πρόσεξε πῶς μετὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ τὴν βασιλείαν ἐφανέρωσεν ἐν τῇ ἀναστάσει.

Δεικνύει ὅτι ἀνάγκην εἶχεν ὁ Προφήτης, διότι ἡ προφητεία περὶ αὐτοῦ ἦτο. Διατί δὲν εἶπε «περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ», ἀλλὰ «περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ»; Σπουδαῖον ἦτο αὐτό.

Πῶς δὲ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου; Μὲ τὸ νὰ βασιλεύῃ εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἐὰν δὲ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, πολὺ περισσότερον εἰς τοὺς σταυρώσαντας αὐτόν.

6. Ἰωάν. 3, 2.

«Οὐ γὰρ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε, λέγει, διαφθοράν». Τοῦτο μὲν φαίνεται ὅτι εἶναι μικρότερον τῆς ἀναστάσεως, πλὴν ὅμως εἶναι τὸ ἴδιον.

«Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός». Πρόσεξε πῶς δὲν ὀνομάζει αὐτὸν μὲ ἄλλον τρόπον. «Οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες. Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς». Πάλιν πρὸς τὸν Πατέρα καταφεύγει, καίτοι βεβαίως ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἰπῇ τὸ πρότερον· ἀλλὰ γνωρίζει πόσον εἶναι τοῦτο.

Ἐδῶ καὶ περὶ τῆς ἀναλήψεως ὑπηνίχθη, καὶ ὅτι εἰς τοὺς οὐρανοὺς εὑρίσκεται, ἀλλὰ δὲν λέγει τοῦτο φανερῶς.

«Τήν τε ἐπαγγελίαν, λέγει, τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβών». Πρόσεξε πῶς ἀρχίζων μὲν δὲν εἶπεν ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει στείλει αὐτό, ἀλλὰ ὁ Πατήρ, ἐπειδὴ δὲ ἔκαμε λόγον περὶ τῶν σημείων αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν πραχθέντων ἐναντίον αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐδίδαξε, λαμβάνων θάρρος εἰς τὴν συνέχειαν εἰσάγει καὶ τὴν περὶ αὐτῶν διδαχήν, πάλιν αὐτοὺς παρουσιάζων ὡς μάρτυρας δι' ἑκάστης τῶν αἰσθήσεων· καὶ τῆς μὲν ἀναστάσεως συνεχῶς μνημονεύει, τοῦ δὲ τολμήματος αὐτῶν ἅπαξ, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλήσῃ.

«Τήν τε ἐπαγγελίαν, λέγει, τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβών». Τοῦτο πάλιν εἶναι σπουδαῖον. Νομίζω δὲ ὅτι τώρα ἐπαγγελίαν ὀνομάζει τὴν πρὸ τοῦ πάθους. Πρόσεξε πῶς ἤδη ὁλόκληρον τὸ ἀναφέρει εἰς ἐκεῖνον ἀπεργαζόμενος αὐτὸ σπουδαῖον κατὰ τρόπον ἀπαρατήρητον· διότι ἐὰν αὐτὸς ἐξέχεε, ἄρα περὶ αὐτοῦ ὁ Προφήτης, ἔχει ὁμιλήσει ἀνωτέρω: «Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου, καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω»[7].

Πρόσεξε ὁποῖα πράγματα εἰσάγει κεκρυμμένος ὤν. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἦτο μέγα, πάλιν αὐτὸ συσκιάζει διὰ τῆς λήψεως παρὰ τοῦ Πατρός. Ἀνέφερε τὰ λαβόντα χώραν ἀγαθά, τὰ σημεῖα· ἀνέφερεν ὅτι εἶναι βασιλεύς· ὅτι εἰς αὐτοὺς ἦλθεν· ἀνέφερεν ὅτι αὐτὸς δίδει τὸ Πνεῦμα.

7. Πράξ. 2, 17. 18. 19.

Διότι ὅσα καὶ ἂν διδάξῃ κάποιος, τυχαίως τὰ ἀναφέρει, ἂν δὲν τελειώσῃ εἰς τὸ συμφέρον συμπέρασμα. Ὅπως κάμνει καὶ ὁ Ἰωάννης, λέγων, «οὗτος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ»[8].

Καὶ φανερώνει ὅτι ὁ σταυρὸς ὄχι μόνον δὲν ἠλάττωσεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον ἀπέδειξε, ἐὰν βεβαίως εἰς τὴν παλαιὰν μὲν ἐποχὴν ὁ Θεὸς ὑπέσχετο εἰς αὐτόν, τότε ὅμως ἔδωκεν. Ἡ ἐπαγγελίαν, λέγει, τὴν ὁποίαν εἰς ἡμᾶς ὑπεσχέθη. Οὕτω προεγνώριζεν ὅτι θὰ γίνῃ, καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς μεγαλύτερα.

Καὶ «ἐξέχεε», λέγει. Ἐδῶ τὸ ἀξίωμα φανερώνει· καὶ ὅτι οὐχὶ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀφθονίας. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸ τοῦτο κάμνων φανερόν, προσθέτει τὰ ἑξῆς· Διότι εἰς τὴν συνέχειαν μετὰ θάρρους ὕστερα ἀπὸ τὴν δόσιν τοῦ Πνεύματος, καὶ περὶ τῆς ἀναλήψεως εἰς τοὺς οὐρανοὺς διδάσκει· καὶ οὐχὶ ἁπλῶς, ἀλλὰ πάλιν τὸν μάρτυρα παρεμβάλλων, καὶ ἐκείνου μνημονεύων, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Οὐ γὰρ Δαβὶδ ἀνέβη, λέγει, εἰς τοὺς οὐρανούς».

γ΄. Ἐδῶ δὲν δημηγορεῖ πλέον μετὰ συστολῆς, διότι ἀπέκτησε τὸ θάρρος ποὺ ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὰ λεχθέντα, οὔτε λέγει: «Ἐξὸν εἰπεῖν» οὔτε ἄλλα τοιαῦτα· λέγει δὲ φανερῶς: «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»[9]. Ἐὰν δὲ εἶναι Κύριος τοῦ Δαβίδ, πολὺ περισσότερον αὐτῶν.

«Κάθου ἐκ δεξιῶν μου». Τὸ πᾶν ἐνταῦθα εἶπεν.

«Ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Ἐνταῦθα καὶ φόβον ἐπέφερε μέγαν, ὅπως εἰς τὴν ἀρχὴν ἔδειξε, ὅπως τοὺς φίλους προκαλεῖ, ὅπως τοὺς ἐχθρούς. Καὶ πάλιν τὴν κράτησιν, ἵνα μὴ ἀπιστῆται, εἰς τὸν Πατέρα ἀναθέτει.

Ἐπειδὴ λοιπὸν σπουδαῖα πράγματα ἀνέφερε, πάλιν εἰς τὰ ἀσήμαντα καταβιβάζει τὸν λόγον. «Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω, λέγει, πᾶς οἶκος Ἰσραήλ»· δηλαδή, «μὴ ἀμφισβητεῖτε, μηδὲ ἀμφιβάλλετε». Ἔπειτα καὶ ἐπιτακτικῶς εἰς τὴν συνέχειαν: «Ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν

8. Μάρκ. 1, 8.
9. Ψαλμ. 109, 1.

καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε». Τοῦτο ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ ἐνεθυμήθη, διότι ἔπρεπε νὰ εἴπῃ: «Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ὅτι ἐκ δεξιῶν κάθηται», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο σπουδαῖον· ἀφοῦ λοιπὸν ἄφησε τοῦτο, ἄλλο προσθέτει ποὺ εἶναι πολὺ ταπεινότερον, εἰπών: «Ἐποίησε», δηλαδὴ «κατέστησεν».

Ὥστε ἐδῶ οὐδὲν λέγει περὶ μεταδόσεως τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἰς τοῦτο ἀναφέρεται. «Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε». Καλῶς ἐδῶ κατέληξεν, ἀφυπνίζων τὴν διάνοιαν αὐτῶν· διότι ἐπειδὴ ἔδειξε πόσον μέγα εἶναι, τότε λοιπὸν καὶ τὸ τόλμημα ἀπεκάλυψε, ὥστε μεγαλύτερον νὰ τὸ δείξῃ καὶ διὰ τοῦ φόβου νὰ τοὺς κερδήσῃ, διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν πείθονται καθ' ὅμοιον τρόπον διὰ τῶν εὐεργεσιῶν, ὅπως σωφρονίζονται διὰ τοῦ φόβου. Οἱ σπουδαῖοι ὅμως καὶ μεγάλοι καὶ τοῦ Θεοῦ φίλοι οὐδενὸς ἐκ τούτων ἔχουν ἀνάγκην· ὅπως π.χ. ἦτο ὁ Παῦλος, διότι δὲν ἔκαμνε λόγον οὔτε περὶ βασιλείας, οὔτε περὶ γεέννης.

Τοῦτο σημαίνει νὰ ἀγαπᾷς τὸν Χριστόν, τοῦτο νὰ μὴ εἶσαι μισθωτός, οὔτε νὰ διευθύνῃς ἐπιχείρησιν καὶ μικρεμπόριον, ἀλλ' ὄντως νὰ εἶσαι ἐνάρετος καὶ ὅλα νὰ τὰ κάμνῃς ἐπειδὴ εἶσαι φίλος τοῦ Θεοῦ[9α]! Πόσων

9α. Περὶ τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν τονίζει ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς πατήρ, ὅτι δηλαδὴ ὁ γνήσιος Χριστιανὸς πειθαρχεῖ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μόνον ἐξ ἀγάπης πρὸς Αὐτὸν καὶ οὐχὶ ἰδιοτελῶς, βλέπε τὴν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ὁμιλίαν τοῦ Μ. Βασιλείου «Εἰς Γόρδιον τὸν Μάρτυρα» Τόμος 12 τῆς παρούσης Σειρᾶς, σ. 74, ὡς καὶ τὴν Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ὁμιλίαν «Εἰς τοὺς Ἁγίους Τεσσαράκοντα Μάρτυρας» εἰς τὸν ἴδιον τόμον σελὶς 88.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὁ ἀναγεννηθεὶς ἐν Χριστῷ πιστός, ὁ ἀποβαλὼν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον «σὺν τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις» (Γαλ. 5, 24) «καὶ ἐνδυσάμενος τὸν νέον» (Κολ. 3, 10), «ὁ ἐγκεντρισθεὶς εἰς τὴν καλλιέλαιον» (Ρωμ. 11, 24) εἶναι πλέον ἐκ φύσεως χρηστὸς καὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα εἶναι ἡ φυσιολογικὴ καρποφορία αὐτοῦ, ὅπως οἱ ἥμεροι καρποὶ εἰς τὰ ἥμερα δένδρα. Δὲν εἶναι ἑτερόνομος ἡ Χριστιανικὴ ἠθική, ἀλλὰ «ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ Ζωὴ τοῦ πιστοῦ» (Κολ. 3, 4), ὅστις εἶναι διατεθειμένος νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθὸν ἀνεπαισθήτως, ὅπως ἀνεπαισθήτως ἀναπνέει καὶ ζῇ. Ἴσως καὶ ἡ ἀπορία τῶν δικαίων κατὰ τὴν παραβολὴν τῆς Μελλούσης Κρίσεως «Κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν;...» (Ματθ. 25, 37 κ. ἑξ.) δὲν εἶναι ἄσχετος μὲ τὴν ἐν λόγῳ ἀλήθειαν (Πρβλ. ἐπὶ πλέον καὶ Ρωμ. 9, 3).

Ἐν συμπεράσματι ὁ Χριστιανὸς πράττει τὸ καλόν, διότι εἶναι καλὸν καὶ ἀποφεύγει τὸ κακόν, διότι εἶναι κακόν. Δὲν σκέπτεται τὴν ἀμοιβὴν ἢ τὴν τιμωρίαν· ἐμπνέεται μόνον ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ

δακρύων λοιπὸν εἴμεθα ἄξιοι, ὅταν τοσοῦτον μέτρον ὀφείλοντες, μηδὲ ὡς μικρέμποροι ἐπιδιώκωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; Τοσαῦτα ὑπόσχεται εἰς ἡμᾶς, καὶ οὐδὲ τοιουτοτρόπως ἀκούομεν; Τί θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἴσον ταύτης τῆς ἔχθρας;

Ἂν καὶ βεβαίως οἱ περὶ τὰ χρήματα μετὰ μανίας ἀσχολούμενοι, καὶ ἂν ἀκόμη συναντήσουν ἐχθρούς, δούλους, σφόδρα ἐχθρικούς, ἐντελῶς κακούς, καὶ μόνον ἂν προσδοκήσουν ὅτι χρήματα μέσῳ αὐτῶν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀποκτήσουν, ὅλα τὰ κάμνουν, καὶ κολακεύουν, καὶ περιποιοῦνται, καὶ δοῦλοι γίνονται, καὶ νομίζουν ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἀπὸ ὅλους σεβαστότεροι, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ λάβουν κάτι παρ' αὐτῶν· διότι ἡ προσδοκία τῶν χρημάτων δὲν ἀφήνει αὐτοὺς νὰ ἐννοήσουν οὐδὲν ἐκ τούτων. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δὲ δι' αὐτοὺς δὲν ἀξίζει τόσα χρήματα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μέρος τῶν χρημάτων· παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ὑποσχόμενος αὐτὴν δὲν εἶναι ὁ τυχών, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας ὁ ἀσυγκρίτως μεγαλύτερος.

Ὅταν δὲ καὶ τὸ ὑποσχόμενον εἶναι ἡ βασιλεία, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ χορηγῶν ταύτην, εἶναι μέγα καὶ αὐτὸ τὸ νὰ λάβῃς παρὰ τοιούτου. Τώρα ὅμως τὸ ἴδιον συμβαίνει, ὅπως ἀκριβῶς θὰ κατεφρονεῖτο μὲν ἕνας βασιλεύς, ἐὰν ἤθελε μεγάλως νὰ εὐεργετήσῃ τοὺς ἑαυτοῦ κληρονόμους καὶ συγκληρονόμους τοῦ υἱοῦ του, ἕνας λήσταρχος δὲ θὰ προσεκυνεῖτο παρ' ἡμῶν, ἐὰν προεκάλει μυρία κακὰ καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς γονεῖς ἡμῶν, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, καὶ καταισχύνας καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἕνα μόνον ὀβολὸν δείξας. Δηλαδὴ βασιλείαν ὑπόσχεται ὁ Θεὸς καὶ περιφρονεῖται· γέενναν προξενεῖ ὁ διάβολος καὶ τιμᾶται. Οὗτος Θεός, ἐκεῖνος διάβολος.

Ἀλλὰ ἂς ἐξετάσωμεν τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἐντολῶν. Διότι ἐὰν τίποτε δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ αὐτά, οὔτε οὗτος μὲν Θεός, ἐκεῖνος δὲ διάβολος, μηδὲ οὗτος μὲν βασιλείαν, ἐκεῖνος δὲ γέενναν προὐξένει, αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ φύσις τῶν ἐντολῶν δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ πείσῃ κάποιον νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν Θεόν; Τί δὲ καὶ ὁ καθεὶς ἐντέλλεται; Ἐκεῖνος τὰ καταισχύνοντα, οὗτος τὰ καθιστῶντα ἡμᾶς ἐνδόξους· ἐκεῖνος τὰ περιβάλλοντα ἡμᾶς μὲ μυρίας συμφορὰς καὶ ἀσχημοσύνας, οὗτος τὰ ἔχοντα πολλὴν ἀναψυχὴν καὶ ἐλευθερίαν.

Διότι πρόσεξε. Οὗτος λέγει: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν»[10], ἐκεῖνος λέγει: «Ἄγριος νὰ εἶσαι, καὶ ἀνήμερος, καὶ ὀξύθυμος, καὶ ὀργίλος, καὶ θηρίον μᾶλλον, παρὰ ἄνθρωπος».

Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν ποῖον εἶναι χρησιμώτερον, ποῖον δὲ ὠφελιμώτερον. Ἀλλὰ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐννόησον ὅτι ὁ μὲν εἶναι διάβολος· διότι ἰδιαιτέρως, ἐὰν ἐκεῖνο ἀποδειχθῇ, πάλιν τὰ νικητήρια θὰ εἶναι μεγαλύτερα· διότι δὲν εἶναι κηδεμὼν ἐκεῖνος ποὺ ἐντέλλεται τὰ εὔκολα, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἐντέλλεται τὰ συμφέροντα. Ἐπειδὴ καὶ οἱ πατέρες τὰ δύσκολα διατάσσουν, καὶ οἱ κύριοι πάλιν ὁμοίως εἰς τοὺς δούλους· ἀλλὰ διὰ τοῦτο οἱ μὲν εἶναι πατέρες, οἱ δὲ κύριοι· ἐκεῖνοι ὅμως εἶναι σωματέμποροι καὶ διαφθορεῖς καὶ ὅλα τὰ ἀντίθετα.

Πλὴν ὅτι καὶ εὐχαρίστησις ὑπάρχει ἀπὸ ἐκεῖ εἶναι φανερόν. Διότι εἰς ποίαν κατάστασιν νομίζεις ὅτι εὑρίσκεται ὁ ὀξύθυμος, εἰς ποίαν δὲ ὁ ἀνεξίκακος καὶ πρᾶος; μήπως ἡ ψυχὴ μὲν αὐτοῦ δὲν ὁμοιάζει μὲ κάποιαν ἐρημίαν πολλὴν ἔχουσαν τὴν ἡσυχίαν, ἡ ψυχὴ δὲ ἐκείνου μήπως δὲν ὁμοιάζει μὲ ἀγορὰν καὶ μὲ θόρυβον, ὅπου πολλὴ εἶναι ἡ κραυγὴ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ μὲ καμήλους καὶ ἡμιόνους καὶ ὄνους, ποὺ φωνάζουν πολὺ πρὸς τοὺς προσερχομένους, ὥστε νὰ μὴ καταπατηθοῦν; μήπως δὲν εἶναι ὁμοία πάλιν τοῦ τοιούτου ἡ ψυχὴ μὲ τὸ κέντρον τῶν πόλεων, ὅπου τώρα μὲν ἀπὸ ἐδῶ τῶν νομισματοκόπων, τώρα δὲ ἀπὸ ἐκεῖ τῶν χαλκουργῶν ὁ θόρυβος πολὺς γίνεται, καὶ οἱ μὲν προσβάλλουν, οἱ δὲ προσβάλλονται;

Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, τοῦ ἀνεξικάκου, ὁμοιάζει μὲ κάποιαν κορυφὴν ὄρους, ὅπου πνέει λεπτὴ ἡ αὔρα, ποὺ δέχεται δὲ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καθαράς, ποὺ προχέει διαυγῆ τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, καὶ ποὺ προβάλλει πολλὰς τὰς χάριτας τῶν ἀνθέων, ὁμοίως καὶ τῶν λιβαδίων καὶ κήπων τῆς ἀνοίξεως, καὶ μὲ φυτὰ καὶ ἄνθη θαλερὰ ὁμοιάζει καὶ μὲ τρεχούμενα ὕδατα· ἐὰν δὲ καὶ κάποιος ἦχος ἀκουσθῇ, θὰ εἶναι μελῳδικὸς καὶ πολλὴν θὰ παρέχῃ τὴν εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς ἀκούοντας. Διότι ἡ ᾠδικὰ πτηνὰ ἐπικάθηνται εἰς τὰ ἄκρα τῶν

10. Ματθ. 11, 29.

δένδρων εἰς τὰ φύλλα, καὶ τζίτζικες, καὶ ἀηδόνες, καὶ χελιδόνες, ὡς ἀπὸ συμφώνου μίαν μουσικὴν ἀποτελοῦν· ἢ ὁ ζέφυρος, ἠρέμα πνέων εἰς τὰ φύλλα τῶν δένδρων, τὰ κωνωφόρα καὶ τὰ πεῦκα τὰ κάμνει νὰ σφυρίζουν, καὶ πολλάκις καὶ τοὺς κύκνους μιμεῖται· ἢ λιβάδιον, ἐμφανίζον ρόδα καὶ κρίνα, ποὺ ἔχουν κλίσιν τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο καὶ μὲ χρῶμα κυανοῦν, ὅπως ἀκριβῶς πέλαγος κυανοῦν μὲ ἤρεμα κύματα. Μᾶλλον δὲ πολλὰς εἰκόνας εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ κανείς. Διότι ὅταν μὲν εἰς τὰ ρόδα κάποιος κυττάξῃ, τὸ οὐράνιον τόξον νομίζει ὅτι βλέπει· ὅταν δὲ εἰς τὰ ἴα, νομίζει ὅτι βλέπει θάλασσαν ποὺ κυματίζει· ὅταν δὲ εἰς τὰ κρίνα, τὸν οὐρανόν. Τότε δὲ ὁ τοιοῦτος ὄχι μόνον διὰ τῆς θέας, οὔτε διὰ τῆς ὄψεως θὰ εὐχαριστῆται, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ σώματος. Διότι ἐκεῖνον καὶ τὸν ἀνακουφίζει μᾶλλον, καὶ τὸν κάμνει νὰ ἀναπνέῃ, ὥστε νὰ νομίζῃ ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν μᾶλλον εὑρίσκεται, παρὰ εἰς τὴν γῆν.

δ΄. Ὑπάρχει καὶ κάποια ἄλλη μελῳδία, ὅταν τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἀφ' ἑαυτοῦ κινούμενον καὶ κατερχόμενον διὰ χαραδρῶν, καὶ εἰς τὰς ὑποκάτω αὐτοῦ ψηφίδας ἠρέμως ἐν συνεχείᾳ θορυβοῦν μὲ ἥσυχον κτύπον, οὕτως διὰ τῆς εὐχαριστήσεως τῆς ἀκοῆς χαλαρώνει τὰ μέλη ἡμῶν, ὥστε καὶ ταχέως νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸν ἀναπαύοντα τὰ μέλη ὕπνον.

Μετ' εὐχαριστήσεως ἠκροάσθητε τῆς διηγήσεως· ἴσως καὶ ἔχετε γίνει ἐρασταὶ τῆς ἐρημίας. Ἀλλὰ τῆς ἐρημίας ταύτης πολὺ περισσότερον εὐχάριστος εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ μακροθύμου· διότι κατεπιάσθημεν μὲ αὐτὴν τὴν εἰκόνα, ὄχι διὰ νὰ περιγράψωμεν ἓν λιβάδιον, οὔτε διὰ νὰ ἐπιδείξωμεν καλλιέπειαν τοῦ λόγου, ἀλλὰ διὰ τῆς περιγραφῆς, ἀφοῦ ἴδωμεν πόση εἶναι ἡ εὐχαρίστησις τῶν μακροθύμων, καὶ ὅτι συναναστρεφόμενος κάποιος μὲ ἄνδρα μακρόθυμον περισσότερον θὰ ἠδύνατο νὰ εὐχαριστηθῇ καὶ νὰ ὠφεληθῇ, παρὰ ἐπισκεφθεὶς καὶ παραμείνας εἰς τοιαύτας τοποθεσίας, τούτους νὰ προσπαθῆτε νὰ μιμῆσθε. Διότι ὅταν ἀπὸ ταύτης τῆς ψυχῆς δὲν ἐξέρχεται ἄνεμος σφοδρός, ἀλλὰ λόγοι ἥμεροι καὶ πρᾶοι, καὶ ὄντως εἰκονίζοντες ἐκεῖνο τὸ ἤρεμον τοῦ ζεφύρου, καὶ συμβουλαί, ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀλαζονείαν, ποὺ μιμοῦνται δὲ τὰ πτηνὰ τὰ ᾠδικά, πῶς δὲν εἶναι τοῦτο καλύτερον; Διότι ἡ αὔρα τοῦ λόγου δὲν προσπίπτει εἰς σῶμα ἀλλὰ ψυχὰς ἀνακουφίζει.

Οὔτε ὁ ἰατρὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν πυρετὸν ἕνα πυρέσσοντα ἄνθρωπον δι' οἱασδήποτε προσπαθείας τόσον ταχέως, ὅσον ὁ μακρόθυμος ἀνὴρ θὰ ἠδύνατο, ἀφοῦ παραλάβῃ ἕνα ὀργίλον καὶ καιόμενον ὑπὸ τῆς ὀργῆς, νὰ τὸν δροσίσῃ διὰ τῆς αὔρας τῶν ἰδικῶν του λόγων. Καὶ διατί ἀναφέρω ἰατρόν; Οὔτε σίδηρος κόκκινος ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ βυθιζόμενος εἰς τὸ ὕδωρ τόσον ταχέως ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν θέρμην, ὅσον ὀργίλος ἄνθρωπος ἐμπεσὼν εἰς μακρόθυμον ψυχήν.

Ὅπως ἀκριβῶς ὅμως εἰς τὴν ἀγοράν, ἐὰν εἰσέλθουν ᾠδικὰ πτηνά, καὶ φλυαρία νομίζουν ὅτι εἶναι, τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ αἱ ἡμέτεραι διδασκαλίαι, εἰς ψυχὰς ὀξυθύμους ἐμπίπτουσαι. Ἄρα γλυκυτέρα εἶναι ἡ ἐπιείκεια ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ τὴν θρασύτητα. Καὶ ὄχι μόνον διὰ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ μὲν ὁ διάβολος, τὸ δὲ ὁ Θεὸς διέταξε.

Βλέπετε ὅτι δὲν ἀνέφερα χωρὶς λόγον ὅτι ἐὰν καὶ ὁ διάβολος καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἦσαν οἱ προστάσσοντες, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ παραγγέλματα ἦσαν ἱκανὰ ἀπὸ μόνα των νὰ μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τῆς ὀργῆς· διότι ὁ μὲν μακρόθυμος καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του εἶναι εὐχάριστος, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὠφέλιμος, ὁ δὲ ὀξύθυμος καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του εἶναι ἀηδής, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους βλαβερός. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερον δυσάρεστον ἀπὸ ἄνθρωπον ὀργιζόμενον, τίποτε περισσότερον ἐνοχλητικόν, τίποτε περισσότερον δυσβάστακτον, τίποτε αἰσχρότερον, ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως τίποτε περισσότερον εὐχάριστον ἀπὸ τὸν μὴ γνωρίζοντα νὰ ὀργίζεται.

Εἶναι καλύτερον νὰ συγκατοικῇς μὲ θηρίον, παρὰ μὲ ἄνθρωπον τοιοῦτον· διότι ἐκεῖνο μέν, ἐὰν ἅπαξ ἐξημερωθῇ παραμένει ἐξημερωμένον, τοῦτον δὲ ὁσάκις ἂν ἐξημερώσῃς, πάλιν γίνεται θηρίον, ἐὰν εἰς τοιαύτην συνήθειαν ἅπαξ τὸν ἑαυτόν του συνηθίσῃ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἡμέρα ἡ ἡλιόλουστος καὶ εὐχάριστος καὶ ἡ κακοκαιρία ἡ γεμάτη ἀπὸ πολλὴν κατήφειαν, εἶναι διάφορα πράγματα μεταξύ των, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ὀργιζομένου καὶ τοῦ ἐπιεικοῦς.

Ἀλλὰ ἂς μὴ ἐξετάζωμεν ἀκόμη τὰ εἰς τοὺς ἄλλους συμβαίνοντα βλαβερά, ἀλλὰ τὰ εἰς τοὺς ἑαυτούς μας·

καὶ βεβαίως καὶ τοῦτο δὲν εἶναι μικρὰ βλάβη, τὸ νὰ ἀποδίδης κάτι κακὸν εἰς ἄλλον· πλὴν ὅμως ἐν πρώτοις τοῦτο ἂς ἐξετάσωμεν: Ποῖος δήμιος τοιουτοτρόπως θὰ δυνηθῇ νὰ κατακοματιάση πλευρὰς ἀνθρώπου; Ποῖαι σοῦβλαι καιόμεναι διεπέρασαν σῶμα ἀνθρώπου; ποία τρέλλα τοιουτοτρόπως θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ κάποιον νὰ παραφρονήσῃ, ὅπως ἡ ὀργὴ καὶ ἡ παραφροσύνη;

Γνωρίζω πολλοὺς οἱ ὁποῖοι ἐγέννησαν νόσους ἐκ τῆς ὀργῆς. Καὶ οἱ φοβεροὶ ἐκ τῶν πυρετῶν ἰδιαιτέρως αὐτοὶ εἶναι. Ἐὰν δὲ τὸ σῶμα τοιουτοτρόπως καταστρέφουν, σκέψου πόσον καταστρέφουν τὴν ψυχήν. Διότι μὴ νομίσῃς ὅτι δὲν βλέπεις, ἀλλὰ σκέψου ὅτι, ἐὰν τὸ δεχόμενον τὴν κακίαν τοιουτοτρόπως βλάπτεται, ἐκεῖνο ποὺ γεννᾷ τὴν κακίαν πόσην βλάβην εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ; Πολλοὶ ἔχασαν τοὺς ὀφθαλμούς των, πολλοὶ εἰς βαρυτάτην νόσον κατέπεσον. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ γενναίως ὑπομένει, ὅλα εὐκόλως θὰ τὰ ὑποστῇ.

Ἀλλ' ὅμως καὶ τοιαῦτα ἐνοχλητικὰ διατάσσει, καὶ μισθὸν ἐκ τούτων θέτει εἰς ἡμᾶς τὴν γέενναν. Καὶ διάβολος εἶναι καὶ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας, καὶ ὅμως μᾶλλον εἰς αὐτὸν πειθαρχοῦμεν παρὰ εἰς τὸν Χριστόν, ποὺ εἶναι Σωτὴρ καὶ εὐεργέτης καὶ ποὺ διδάσκει τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ εὐχαριστότερα καὶ ὠφελιμώτερα καὶ χρησιμώτερα, καὶ τὰ μέγιστα ὠφελοῦν καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς συναναστρεφομένους ἡμᾶς.

Οὐδὲν ὑπάρχει χειρότερον τῆς ὀργῆς, ἀγαπητέ, οὐδὲν τοῦ ἀκαίρου θυμοῦ· δὲν χρειάζεται πολλὴν ἀναβολήν· ὀξὺ εἶναι τὸ πάθος. Πολλάκις καὶ μίαν λέξιν ἐξέβαλε κάποιος ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην ὁλοκλήρου τῆς ζωῆς του· καὶ ἔπραξε κάτι, τὸ ὁποῖον ἀνεστάτωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του. Διότι τὸ φοβερὸν τοῦτο εἶναι, ὅτι καὶ εἰς ὀλίγον χρόνον, καὶ διὰ μιᾶς πράξεως, καὶ διὰ μιᾶς λέξεως μόνον, πολλάκις ἐκδιώκει ἡμᾶς ἀπὸ τὰ αἰώνια ἀγαθά, καὶ μυρίους πόνους μᾶς ἀφήνει. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ κάμωμεν τὸ πᾶν, ὥστε νὰ χαλιναγωγήσωμε τὸ θηρίον αὐτό.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ἐπιεικείας καὶ θυμοῦ, ἐὰν δὲ καὶ τὰ ἄλλα κάποιος χρησιμοποιήσῃ εἰς τὸν λόγον, π.χ. πλεονεξίαν καὶ περιφρόνησιν χρημάτων, ἀσέλγειαν καὶ σωφροσύνην, φθόνον καὶ χρηστότητα, καὶ τὰ

ἐξετάσῃ ἐν ἀντιπαραβολῇ, καὶ ἄλλην ἀκόμη διαφορὰν θὰ γνωρίσῃ.

Εἴδετε πῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὰς ἐντολὰς ὁ μὲν ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι Θεός, ὁ δὲ ὅτι εἶναι διάβολος; Ἂς πειθαρχῶμεν λοιπὸν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἂς μὴ ρίπτωμεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς βάραθρα, ἀλλά, ἕως ὅτου ὑπάρχει καιρός, ἂς καθαρισθῶμεν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ καταστρέφουν τὴν ψυχήν, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'. (7)

(Πράξ. 2, 37 - 47)

«Ἀκούσαντες δὲ τοὺς λόγους τούτους, κατενύγησαν τὴν καρδίαν, εἶπον τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους· Τί ποιήσωμεν, ἄνδρες ἀδελφοί»;[1].

α'. Βλέπεις πόσον ἀγαθὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐπιείκεια; Αὕτη περισσότερον ἀπὸ τὴν σφοδρότητα κατανύγει τὰς ἡμετέρας καρδίας, καὶ μεγαλυτέραν πληγὴν προξενεῖ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ κτυπῶν εἰς τὰ σκληρὰ σώματα δὲν προξενεῖ τόσον σφοδρὰν τὴν αἴσθησιν, ἂν ὅμως κάποιος μαλάξῃ αὐτὰ προηγουμένως καὶ τὰ καταστήσῃ ἁπαλά, τότε κεντᾷ βαθύτερον, οὕτω λοιπὸν καὶ ἐδῶ, πρότερον πρέπει νὰ καταστήσῃς μαλακὸν καὶ τότε νὰ κεντήσῃς. Δὲν μαλακώνει δὲ ὁ θυμός, οὔτε ἡ ὁρμητικὴ κατηγορία, οὔτε αἱ ἐπιπλήξεις, ἀλλ' ἡ ἐπιείκεια· διότι ἐκεῖνος μὲν καὶ μεγαλώνει τὴν σκλήρυνσιν, αὕτη δὲ τὴν ἐξαφανίζει. Ὥστε, ἂν θέλῃς νὰ πλησιάσῃς κάποιον ποὺ ἔχει ἀδικήσει, πρόσφερε τὸν ἑαυτόν σου εἰς αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς πραότητος.

Πρόσεξε λοιπὸν καὶ ἐδῶ τί κάμνει. Ὑπενθύμισεν εἰς

1. Πράξ. 2, 37.

αὐτοὺς τὰ ἰδικά των τολμήματα μετὰ πραότητος καὶ οὐδὲν προσέθεσεν· ἐδίδαξε τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, προσέθεσε τὴν χάριν ποὺ ἀποδεικνύεται διὰ τῶν γεγονότων, καὶ ἔτι περαιτέρω τὸν λόγον ἔφερεν εἰς πέρας. Ἐσεβάσθησαν τὴν ἐπιείκειαν τοῦ Πέτρου, διότι πρὸς τοὺς σταυρώσαντας τὸν Δεσπότην αὐτοῦ καὶ ἐναντίον αὐτῶν ἐπιθυμοῦντας τὸν φόνον, ὡς πατὴρ καὶ διδάσκαλος προστάτης ἐδίδασκεν. Ὄχι ἁπλῶς ἐπείσθησαν, ἀλλὰ κατηγόρησαν τοὺς ἑαυτούς των, ἦλθον εἰς αἴσθησιν τῶν πεπραγμένων· διότι δὲν ἄφησεν εἰς αὐτοὺς τὸν θυμὸν νὰ ὑψωθῇ καὶ νὰ συσκοτίσῃ τὸν νοῦν, ἀλλὰ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἀφοῦ διέλυσε τὴν ἀγανάκτησιν ὡς νὰ ἦτο κάποια πυκνὴ ὁμίχλη, οὕτω παρουσίασεν ἐκεῖνο ποὺ εἶχον τολμήσει.

Καὶ διότι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα: Ὅταν εἴπωμεν ἡμεῖς ὅτι ἠδικήθημεν, ἐκεῖνοι προσπαθοῦν νὰ ἀποδείξουν ὅτι δὲν ἠδικήθησαν· ὅταν εἴπωμεν ἡμεῖς ὅτι δὲν ἠδικήθημεν, ἀλλ' ὅτι ἠδικήσαμεν μᾶλλον, ἐκεῖνοι κάμνουν τὸ ἀντίθετον. Ὥστε, ἐὰν θέλῃς νὰ ρίψῃς εἰς ἀγῶνα ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀδικήσει, μὴ κατηγορήσῃς αὐτόν, ἀλλὰ κατάβαλε μεγάλας προσπαθείας, καὶ ἐκεῖνος θὰ κατηγορήσῃ, διότι φιλόνεικον εἶναι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

Τοῦτο ἔκαμεν ὁ Πέτρος. Δὲν κατηγόρησεν αὐτοὺς βιαίως, ἀλλὰ καὶ προσεπάθησε κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ ἀγωνισθῇ σχεδὸν ἡμέρως· διὰ τοῦτο ἤγγισε τὴν ψυχὴν αὐτῶν.

Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται ὅτι κατενύγησαν; Ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς λόγους αὐτῶν. Διότι τί λέγουν; «Τί ποιήσωμεν, ἄνδρες ἀδελφοί»; Ἐκείνους τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον πλάνους, τώρα ἀδελφοὺς τοὺς ὀνομάζουν, οὐχὶ τοσοῦτον κατατάσσοντες τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ὡς ἴσους μὲ τοὺς Ἀποστόλους, ὅσον παρακινοῦντες αὐτοὺς εἰς φιλοστοργίαν καὶ φροντίδα.

Ἐξ ἄλλου ὅμως, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι ἐθεώρησαν ἄξιον οὕτω νὰ ὀνομάσουν αὐτούς, λέγουν: «Τί ποιήσωμεν»; δὲν εἶπον εὐθέως: «Λοιπὸν μετανοῶμεν», ἀλλὰ ἄφησαν τοὺς ἑαυτούς των εἰς αὐτούς. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ναυαγὸς ἢ ὁ ἀσθενής, ἀφοῦ ἀντικρύσουν τὸν κυβερνήτην ἢ τὸν ἰατρόν, ὅλα τὰ ἀφήνουν εἰς αὐτὸν καὶ ὑπακούουν, τοιουτοτρόπως καὶ οὗτοι, ποὺ ἔχουν ὁμολογήσει ὅτι εὑρίσκονται εἰς ἐσχάτην ἀνάγκην καὶ δὲν ἔχουν ἐλπίδα σωτηρίας.

Καὶ πρόσεξε. Δὲν εἶπον: «Πῶς θὰ σωθῶμεν»; ἀλλὰ «τί ποιήσωμεν»; Τί λοιπὸν ὁ Πέτρος; Πάλιν ἐδῶ ἐνῷ ὅλοι ἠρωτήθησαν, ἐκεῖνος ἀπαντᾷ, «μετανοήσατε», λέγων, «καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ δὲν λέγει πλέον «πιστεύσατε», ἀλλὰ «βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν»· διότι τοῦτο εἰς τὸ βάπτισμα παρέλαβον.

Ἔπειτα φανερώνει καὶ τὸ κέρδος: «Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἐὰν δωρεὰν θὰ λάβετε, ἐὰν ἄφεσιν ἔχῃ τὸ βάπτισμα, τί διστάζετε; Ἔπειτα, κάμνων πειστικὸν τὸν λόγον, προσέθεσεν: «Ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία». Ταύτην καὶ ἐδῶ ἀναφέρει, τὴν ὁποίαν ἀνέφερε καὶ ἀνωτέρω διδάσκων.

«Καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν», λέγει. Λοιπὸν μεγαλυτέρα εἶναι ἡ δωρεά, ὅταν ἔχουν καὶ κληρονόμους τῶν ἀγαθῶν. «Καὶ πᾶσι, λέγει, τοῖς εἰς μακράν». Ἐὰν «τοῖς εἰς μακράν», πολὺ περισσότερον εἰς σᾶς τοὺς ἐγγύς. Πρόσεξε πότε λέγει: «Τοῖς εἰς μακράν». Ὅταν εὗρεν αὐτοὺς νὰ ἔχουν γίνει φίλοι καὶ νὰ ἔχουν κατηγορήσει τοὺς ἑαυτούς των· διότι ἡ ψυχή, ὅταν καταδικάσῃ τὸν ἑαυτόν της, καθόλου δὲν δύναται πλέον νὰ φθονῇ.

«Ἑτέροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρατο καὶ παρεκάλει, λέγων». Πρόσεξε ὅτι παντοῦ συντομεύει τὸν λόγον, καὶ δὲν εἶναι φιλόδοξος, οὔτε ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιδειχθῇ. «Διεμαρτύρατο, φησί, καὶ παρεκάλει, λέγων». Τελεία διδασκαλία αὕτη, ἔχουσα ἀφ' ἑνὸς μὲν φόβον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀγάπην.

«Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης». Οὐδὲν λέγει περὶ τῶν μελλόντων, ἀλλὰ περὶ τῶν παρόντων, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἰδιαιτέρως ὁδηγοῦνται εἰς τὰ δικαστήρια οἱ ἄνθρωποι, καὶ φανερώνει ὅτι τὸ κήρυγμα ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ ἀπὸ τὰ μέλλοντα κακά.

«Οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ, ἐβαπτίσθησαν· καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι». Πῶς ἀντιλαμβάνεσαι τοῦτο ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἀπέκτησαν πάλιν περισσότερον τὴν δύναμιν τοῦ θαυματουργεῖν; «Ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ διδαχῇ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῇ κοι-

νωνίᾳ». Δύο ἀρεταὶ ὑπῆρχον, καὶ ὁ ζῆλος διὰ τὴν ἀκρόασιν τῆς διδασκαλίας, καὶ ἡ ἕνωσις αὐτῶν εἰς μίαν ψυχήν. Τοῦτο δὲ ἀναφέρει διὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι πολὺν χρόνον ἐδίδασκον αὐτούς. «Καὶ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, καὶ τῇ προσευχῇ». Ὅλα ἀπὸ κοινοῦ, ὅλα μετὰ ζήλου ἔκαμνον, λέγει.

«Ἐγένετο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος, πολλά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐγένετο». Εὐλόγως· διότι δὲν περιεφρόνουν πλέον αὐτοὺς ὡς τυχαίους, οὔτε προσεῖχον εἰς τὰ βλεπόμενα μόνον, ἀλλὰ εἶχε διακαῆ ἡ διάνοια αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἄνωθεν ὁ Πέτρος ὡμίλει μὲ ρέουσαν γλῶσσαν, καὶ ἡρμήνευε τὰς ἐπαγγελίας καὶ τὰ μέλλοντα, εὐλόγως συνεταράχθησαν ὑπὸ τοῦ φόβου, καὶ τὰ θαύματα ἀπεδείκνυον τὴν διδασκαλίαν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ προηγοῦντο τὰ σημεῖα, ἠκολούθει ἡ διδασκαλία καὶ κατόπιν τὰ θαύματα, τοιουτοτρόπως καὶ τώρα.

«Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά». Πρόσεξε ἀμέσως πόση εἶναι ἡ πρόοδος· διότι ἡ μεταξύ των ἐπικοινωνία δὲν εἶναι μόνον εἰς τὰς προσευχάς, οὔτε εἰς τὴν διδασκαλίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πολιτείαν. «Καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον, καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσι, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν». Κύτταξε πόσος φόβος ἀνεπτύχθη εἰς αὐτούς! «Καὶ διεμέριζον αὐτά». Τοῦτο εἶπε, ἐννοῶν τὸ οἰκονομικόν. «Καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν». Ὄχι ἁπλῶς χωρὶς λόγον, ὅπως οἱ παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις Ἕλλησι φιλόσοφοι, οἱ μὲν ἄφησαν ἀκαλλιέργητον τὴν γῆν ἀφιερώσαντες αὐτὴν εἰς τοὺς Θεούς, οἱ δὲ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν πολὺ χρυσίον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο περιφρόνησις τῶν χρημάτων, ἀλλὰ μωρία καὶ ἀνοησία· διότι παντοῦ ὁ διάβολος προσεπάθησε πάντοτε νὰ διαβάλῃ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ὅτι τάχα δὲν ἦτο δυνατὸν καλῶς νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ χρήματα. «Καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ». Ἐδῶ διδάσκει τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπελάμβανον τὴν διδασκαλίαν.

θ'. Καὶ παρατήρησε πῶς τίποτε ἄλλο δὲν ἔκαμνον οἱ Ἰουδαῖοι, οὔτε μικρόν, οὔτε μέγα, ἀλλὰ εἰς τὸ ἱερὸν παρέμενον· διότι λόγῳ τοῦ ὅτι εἶχον γίνει καλύτεροι, καὶ πρὸς τὸν τόπον εἶχον μεγαλυτέραν εὐλάβειαν· διότι

δὲν τοὺς ἔπαιρνον οἱ Ἀπόστολοι προηγουμένως διὰ νὰ μὴ βλάψουν.

«Κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας, αἰνοῦντες τὸν Θεόν, καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν». Νομίζω ὅτι μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ τὸν ἄρτον καὶ τὴν νηστείαν ἐδῶ, φανερώνει καὶ τὸν σκληρὸν βίον· διότι μετελάμβανον τροφῆς καὶ ὄχι τρυφῆς. Ἀπὸ ἐδῶ, ἀγαπητέ, πρέπει νὰ διδάσκεσαι, ὅτι δὲν προξενεῖ τὴν ἀπόλαυσιν ἡ τρυφὴ καὶ ἡ μαλθακότης, ἀλλὰ ἡ τροφή· καὶ ὅπως οἱ εὑρισκόμενοι εἰς μαλθακότητα καὶ ἀσέλγειαν αἰσθάνονται λύπην, οὕτως οἱ ἀντιθέτως ζῶντες αἰσθάνονται χαράν.

Βλέπεις ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Πέτρου καὶ τοῦτο ἐπέτυχον, δηλαδὴ τὸν σωφρονισμὸν τοῦ βίου; Τοιουτοτρόπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἀγαλλίασις, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἁπλότης. Καὶ πῶς, λέγει, «εἶχον χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν»; Μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔκαμνον διὰ τῆς ἐλεημοσύνης. Διότι μὴ παραμείνῃς εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς προσεπάθησαν νὰ ἐμποδίσουν αὐτοὺς ὑπὸ φθόνου καὶ κακολογίας, ἀλλὰ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχον τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ λαοῦ. «Ὁ δὲ Κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ' ἡμέραν τῇ Ἐκκλησίᾳ». «Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό». Οὕτω παντοῦ ἡ ὁμόνοια ἦτο καλόν.

«Ἑτέροις τε λόγοις διεμαρτύρατο». Τοῦτο εἶπε, φανερώνων ὅτι δὲν ἦσαν ἀρκετὰ τὰ λεχθέντα· ἢ ὅτι καὶ τὰ προηγούμενα μὲν ἐχρησίμευον διὰ νὰ ὁδηγήσουν αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν, ταῦτα δὲ ἔχουν λεχθῆ διὰ νὰ δείξουν εἰς τὸν πιστὸν ποῖα πρέπει νὰ πράττῃ.

Καὶ δὲν εἶπεν: «Ἐπὶ τῷ σταυρῷ», ἀλλ' «ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν». Δὲν ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς συνεχῶς τὸν σταυρόν, διὰ νὰ μὴ θεωρῇ ὅτι τοὺς ὀνειδίζει, ἀλλὰ ἁπλῶς λέγει, «μετανοήσατε καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Καὶ βεβαίως διαφόρως ἐφαρμόζεται ὁ νόμος εἰς τὰ δικαστήρια τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἁμαρτήσει ὁμολογήσῃ τὰς ἁμαρτίας του, τότε σώζεται.

Πρόσεξε ὅτι δὲν παρεθεώρησεν ὁ Πέτρος τὸ σπουδαιότερον, ἀλλά, προηγουμένως ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν

συγχώρησιν, τότε καὶ ἐκεῖνο προσέθεσε, λέγων: «Λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ὁ λόγος εἶναι ἀξιόπιστος ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐξ ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ ἔλαβον· διότι προηγουμένως τὸ εὔκολον ἀναφέρει καὶ τὸ ἔχον πολλὴν τὴν δωρεάν, καὶ τότε πρὸς τὸν βίον ὁδηγεῖ, γνωρίζων ὅτι εἰς αὐτοὺς θὰ εἶναι ὑπόθεσις θιασώνης ἢ γεῦσις πλέον τῶν τοσούτων ἀγαθῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀκροατὴς ἐπόθει νὰ ἀκούσῃ ποία ἦτο ἡ κορωνὶς τῶν περισσοτέρων λόγων, καὶ τοῦτο προσθέτει, φανερώνων ὅτι ἦτο ἡ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Οἱ μὲν λοιπὸν ἀφοῦ ἀπεδέχθησαν τὴν διδασκαλίαν, ἐπήνεσαν τὰ λεχθέντα, καίτοι ἦσαν πλήρη φόβου, καὶ μετὰ τὴν συγκατάθεσιν, τότε ἔρχονται πρὸς τὸ βάπτισμα· ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν λεχθῆ ἀνωτέρω. «Ἦσαν, λέγει, προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ». Ἐκ τούτου εἶναι φανερὸν ὅτι ὄχι μόνον μίαν ἡμέραν, οὔτε δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ἐδιδάσκοντο, ἀφοῦ ἤλλαξεν ἐντελῶς ἡ ζωή των.

«Καὶ ἐγένετο πάσῃ ψυχῇ φόβος». Ἐὰν «πάσῃ», ἄρα καὶ εἰς τοὺς μὴ πιστεύσαντας. Ἦτο φυσικὸν νὰ φοβηθοῦν, ἀφοῦ εἶδον διὰ μιᾶς τοσαύτην μεταβολήν· ἴσως δὲ νὰ ἐφοβήθησαν καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα.

Δὲν εἶπε δὲ «ὁμοῦ», ἀλλ' «ὁμοθυμαδόν», ἐπειδὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρίσκωνται μερικοὶ ὅλοι μαζὶ μέν, ἀλλ' ὅμως ὄχι μὲ μίαν ψυχήν, διῃρημένοι κατὰ τὰς γνώμας.

«Λόγοις τε παρεκάλει». Καὶ οὔτε ἐδῶ ἀναφέρει συγκεκριμένως τὴν διδασκαλίαν, ὁμιλῶν περιληπτικῶς· εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ μάθωμεν ὅτι τοὺς ἔτρεφον μὲ πνευματικὴν τροφὴν ὡς νὰ ἦσαν νέοι παῖδες. Καὶ ἄγγελοι ἔγιναν εἰς τὴν συνέχειαν ἀμέσως.

«Καὶ διεμέριζον καθὸ χρείαν τις εἶχεν». Εἶδον ὅτι τὰ πνευματικὰ εἶναι κοινά, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἔχει κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ ταχέως ἔφθασαν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ διαδίδουν τὰ ἰδικά των εἰς ὅλους. «Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό». Ὅτι δὲ ὄχι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ τόπου ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, εἶναι φανερὸν ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα προσέθεσε, λέγων: «Καὶ πάντα εἶχον κοινά». «Πάντες» δέ, λέγει, ὄχι ὁ μὲν ναί, ὁ δὲ ὄχι. Τοῦτο εἶναι πολιτεία ἀγγελική, τὸ νὰ λέγουν ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἰδικόν των. Ἀπὸ ἐδῶ ἡ ρίζα τῶν κακῶν ἐξεκόπη, καὶ δι' ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔπραττον ἔδειξαν ὅτι ἤκουσαν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἐφήρμοζον. Ἄρα τοῦτο ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλεγε: «Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης».

«Καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι». Ἀφοῦ ἔγιναν τρεῖς χιλιάδες, ἐξήγαγον αὐτοὺς κατόπιν ἔξω, οἱ ὁποῖοι καὶ μετὰ παρρησίας, ἀφοῦ πολλὴ ὑπῆρχε πλέον, καθ' ἡμέραν ἀνήρχοντο καὶ παρέμενον εἰς τὸ ἱερόν· ἐπειδὴ καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης μετ' ὀλίγον τὸ αὐτὸ πράττουν· διότι οὐδὲν τῶν Ἰουδαϊκῶν πρότερον συνέχεον. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ εἰς τὸν τόπον τιμὴ διέβαινε πρὸς τὸν Δεσπότην τοῦ ἱεροῦ.

Εἶδες πρόοδον εἰς τὴν εὐλάβειαν; Χρήματα ἐγκατέλειψαν, καὶ ἔχαιρον, καὶ πολλὴν εὐχαρίστησιν εἶχον· διότι μεγαλύτερα ἦσαν τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐλάμβανον. Οὐδεὶς ἐφθόνει, οὐδεὶς ἐκακολόγει, δὲν εἶχον ἐγωϊσμόν, δὲν ἐταπείνουν τοὺς ἄλλους· ὡς παιδία ἐνόμιζον ὅτι ἐκπαιδεύονται, ὡς νεογέννητοι συμπεριεφέροντο. Καὶ διατί ὁμιλῶ χρησιμοποιῶν ἀμυδρὰν εἰκόνα; Ἐὰν ἐνθυμῆσθε καθώς, ὅταν ὁ Θεὸς ἔσεισεν εἰς ἡμᾶς τὴν πόλιν καὶ πάντες ἦσαν συνεσταλμένοι, οὕτω τότε καὶ ἐκεῖνοι διέκειντο· οὐδεὶς ἦτο ὕπουλος, οὐδεὶς πονηρός. Διότι τοιοῦτον πρᾶγμα εἶναι ὁ φόβος, τοιοῦτον ἡ θλῖψις. Δὲν ὑπῆρχεν ἡ ψυχρὰ λέξις τὸ «ἐμὸν» καὶ τὸ «σόν». Διὰ τοῦτο ἀγαλλίασις ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς τραπέζης· οὐδεὶς διέκειτο ὡς τρώγων ἐξ ἰδίων, οὐδεὶς ὡς ἐξ ἀλλοτρίων, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι φαίνεται ὡς αἴνιγμα. Δὲν ἐνόμιζον ὅτι τὰ πράγματα τῶν ἀδελφῶν εἶναι ξένα (ἀφοῦ δεσποτικὰ ἦσαν), οὔτε ἰδικά των, ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν. Οὔτε ὁ πτωχὸς ᾐσθάνετο ἐντροπήν, οὔτε ὁ πλούσιος ἦτο ἐγωϊστής. Τοῦτο εἶναι ἀγαλλίασις. Καὶ ἐκεῖνος ὡς εὐεργετούμενος διέκειτο, καὶ ὡς εὐτυχὴς μᾶλλον, καὶ οὗτοι ὡς δοξαζόμενοι διὰ ταύτης, καὶ πολὺ συνδεδεμένοι ἦσαν πρὸς αὐτούς. Διότι ἐπειδὴ κατὰ τὰς διανομὰς τῶν χρημάτων συμβαίνει νὰ λαμβάνουν χώραν καὶ ὕβρεις καὶ σκληρότητες καὶ λῦπαι, διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος: «Μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης»[2]. Πρόσεξε πόσα ἀγαθὰ φανερώνει δι' αὐτούς. Πίστιν γνησίαν, βίον ὀρθόν, τὴν ὑπομονὴν εἰς τὴν ἀκρόασιν, εἰς τὰς προσευχάς,

2. Β' Κορινθ. 9, 7.

εἰς τὴν ἁπλότητα, εἰς τὴν εὐφροσύνην.

γ΄. Δύο πράγματα δύνανται νὰ ρίψουν αὐτοὺς εἰς ἀθυμίαν: ἡ νηστεία καὶ ἡ διάδοσις τῶν χρημάτων· αὐτοὶ ὅμως καὶ διὰ τὰ δύο ἔχαιρον. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἠγάπα τοὺς δεικνύοντας τοιαύτην συμπεριφορὰν ὡς κοινοὺς πατέρας; Τίποτε πονηρὸν δὲν ἐσκέπτοντο ἐναντίον ἀλλήλων· τὸ πᾶν ἀπέδιδον εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἐφοβοῦντο καὶ ὅταν εἶχον ριφθῆ εἰς τὸ μέσον τοῦ κινδύνου. Διὰ τῆς ἁπλότητος δηλαδὴ ἐφανέρωσεν ὁλόκληρον αὐτῶν τὴν ἀρετήν, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα καὶ εἰς τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων, καὶ εἰς τὴν νηστείαν, καὶ εἰς τὴν εἰς τὰς προσευχὰς ὑπομονήν. Τοιουτοτρόπως καὶ καθαρῶς ἐδοξολόγουν τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ τοῦτο σημαίνει δοξολογία τοῦ Θεοῦ.

Κύτταξε δὲ καὶ ἐδῶ αὐτοὺς ποὺ ἀπολαμβάνουν κατ' εὐθεῖαν τὰς ἀμοιβάς· διότι τὸ νὰ ἔχῃ τις χάριν πρὸς τὸν λαόν, τοῦτο σημαίνει, ὅτι εἶναι περιπόθητος καὶ ἀξιαγάπητος· διότι ποῖος δὲν θὰ ἐχαίρετο, ποῖος δὲ δὲν θὰ ἐθαύμαζεν ἄνθρωπον τὸ ἦθος ἁπλοῦν, ἢ ποῖος δὲν θὰ συνεδέετο μὲ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὕπουλον;

Εἰς ποίους δὲ ἄλλους ἀνήκει ἡ σωτηρία παρὰ εἰς αὐτούς; εἰς ποίους δὲ τὰ μεγάλα ἀγαθά; Μήπως οἱ ποιμένες δὲν ἐδέχθησαν πρῶτοι τὰ εὐαγγέλια τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ; μήπως ὁ Ἰωσήφ, ποὺ ἦτο ἄνθρωπος ἁπλοῦς, ὅταν ἀνησύχησε μὲ τὴν ὑποψίαν τῆς μοιχείας, δὲν ἐπληροφορήθη ὑπὸ ἀγγέλου τὴν ἐκ Πνεύματος Ἁγίου γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, ὥστε νὰ μὴ κάμῃ τι τὸ κακόν[3]; μήπως τοὺς ἀγροδιαίτους χωρικοὺς καὶ τοὺς ἀνυποκρίτους δὲν ἐξέλεγε; Διότι λέγει: «Ψυχὴ εὐλογημένη πᾶσα ἁπλῆ»[4], καὶ πάλιν: «Ὁ δὲ πορευόμενος ἁπλῶς, πορεύεται πεποιθώς»[5].

Ναί, λέγει, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ φρόνησις· ὅμως τί ἄλλο εἶναι ἡ ἁπλότης, παρὰ φρόνησις; Διότι ὅταν οὐδὲν κακὸν ὑποψιάζεσαι, οὔτε δύνασαι νὰ μηχανευθῇς κακόν· ὅταν δὲν ἔχεις τι ἐκ τῶν φοβερῶν, οὔτε νὰ κρατήσῃς κακίαν θὰ δυνηθῇς. Σὲ ἐκακολόγησε κάποιος; δὲν ἐπόνεσες· σὲ ἐκατηγόρησεν; οὐδὲν ἔπαθες· σὲ ἐ-

3. Πρβλ. Ματθ. 1, 18-21.
4. Παροιμ. 11, 25.
5. Παροιμ. 10, 9.

φθόνησεν; οὔτε τοιουτοτρόπως ἔπαθες κάτι.

Ὁδὸς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν εἶναι ἡ ἁπλότης. Οὐδεὶς εἶναι τόσον ὡραῖος εἰς τὴν ψυχὴν ὅσον ὁ ἁπλοῦς· διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ σῶμα ὁ μὲν σκαιὸς καὶ σκυθρωπὸς καὶ περίφροντις, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὡραῖος, τὸ πολὺ τῆς ὡραιότητος ἀφαιρεῖται, ὁ δὲ πρᾶος καὶ ἠρέμα μειδιῶν εἰς τὴν ὄψιν, μεγαλώνει τὴν ὡραιότητα, τοιουτοτρόπως λοιπὸν συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς: ὁ μὲν σκυθρωπός, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ μύρια κατορθώματα, ἐξαφανίζει αὐτά, ὁ δὲ πρᾶος καὶ ἁπλοῦς, ἀντιθέτως.

Καὶ φίλον τὸν τοιοῦτον μετὰ ἀσφαλείας δύναται νὰ κάμῃ κάποιος, καὶ ἂν ποτε γίνῃ ἐχθρὸς νὰ συμφιλιωθῇ· διότι δὲν χρειάζεται φυλακὴ καὶ προφυλακή, οὔτε δεσμὰ καὶ σύνδεσμοι ἐπὶ τοῦ τοιούτου, ἀλλὰ πολλὴ μὲν εἰς αὐτὸν θὰ εἶναι ἡ ἄνεσις πολλὴ δὲ καὶ εἰς τοὺς συναναστρεφομένους αὐτόν.

Τί θὰ συμβῇ ὅμως, λέγει, ἂν ὁ τοιοῦτος ἐμπέσῃ εἰς ἄνδρας πονηρούς; Ὁ Θεὸς ὁ προστάξας νὰ εἴμεθα ἀνυπόκριτοι θὰ ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα του. Τί ὑπῆρχε περισσότερον ἀνυπόκριτον ἀπὸ τὸν Δαβίδ; τί δὲ πονηρότερον ἀπὸ τὸν Σαούλ; Ποῖος λοιπὸν ἐνίκησε; Τί δὲ ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ; οὐχὶ ὁ μὲν ἀνυποκρίτως προσήρχετο εἰς τὴν κυρίαν του, ἡ δὲ κακούργως; Εἰς τί λοιπόν, εἰπέ μοι, ἐκεῖνος ἠδικήθη; Τί δὲ ὑπῆρχε περισσότερον ἀνυπόκριτον ἀπὸ τὸν Ἄβελ; τί δὲ κακουργότερον ἀπὸ τὸν Κάϊν; Ὁ Ἰωσὴφ δὲ πάλιν δὲν συμπεριεφέρθη ἀνυποκρίτως πρὸς τοὺς ἀδελφούς του; δὲν ἐπροώδευσε διὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν ἀνυπόπτως πάντοτε ὡμίλει, οὗτοι δὲ μὲ κακοῦργον διάθεσιν ἤκουον; Καὶ ἅπαξ ἐξήγησε τὰ ὄνειρα, καὶ πάλιν τὰ ἐξήγησε καὶ δὲν προεφυλάχθη· καὶ πάλιν πρὸς αὐτοὺς προσήρχετο διὰ νὰ μεταφέρῃ τροφάς, καὶ οὐδόλως προεφυλάσσετο, ἀναθέτων τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν· καὶ ὅσον ἐκεῖνοι τοιουτοτρόπως διέκειντο πρὸς αὐτὸν ὡς νὰ ἦτο ἐχθρός, τόσον ἐκεῖνος διέκειτο ὡς πρὸς ἀδελφούς. Καὶ ἠδύνατο ὁ Θεὸς νὰ μὴ ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ ἐμπέσῃ εἰς χεῖρας αὐτῶν, ἀλλ' ἀφῆκε, διὰ νὰ φανερωθῇ τὸ θαῦμα, καὶ ὅτι καὶ ὅταν ἀκόμη φανερώσουν τὰ ἑαυτῶν πονηρὰ αἰσθήματα, ἐκεῖνος ἀνώτερος θὰ εἶναι. Ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη λάβῃ κάποιαν πληγήν, δὲν τὴν λαμβάνει ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλον.

Ὁ δὲ πονηρὸς τὸν ἑαυτόν του μὲν πλήττει πρότερον,

οὐδένα δὲ ἄλλον· τοιουτοτρόπως εἶναι καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του ἐχθρός. Τοῦ τοιούτου ἡ ψυχὴ εἶναι πάντοτε γεμάτη ἀπὸ λύπην τῶν σκέψεων πάντοτε συμπλεκομένων· καὶ ἂν χρειάζεται νὰ ἀκούσῃ ἢ νὰ εἰπῇ κάτι, ὅλα τὰ κάμνει μὲ κατηγορίας, ὅλα μὲ ἐπίκρισιν. Ἡ φιλία καὶ ἡ ὁμόνοια διὰ τοὺς τοιούτους πόρρω καὶ μακρὰν εὑρίσκονται· μάχαι δὲ ὑπάρχουν εἰς αὐτοὺς καὶ ἔχθραι καὶ ἀηδίαι, καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτούς των ὑποψιάζονται οἱ τοιοῦτοι. Εἰς αὐτοὺς οὔτε ὕπνος εὐχάριστος, οὔτε τίποτε ἄλλο. Ἂν δὲ καὶ γυναῖκα ἔχουν, ἀλλοίμονον! πρὸς πάντας ἐχθροὶ γίνονται καὶ πολέμιοι· μύριαι ζηλοτυπίαι, φόβος διαρκής· ὁ πονηρὸς δὲ ἀπὸ τὸ ρῆμα πονῶ ἐτυμολογεῖται. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἡ Γραφὴ πόνον διαρκῶς τὴν πονηρίαν ὀνομάζει, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος»[6], καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον πάλιν «Καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος»[7].

Ἐὰν δὲ κάποιος ἀπορῇ πόθεν μὲν ἐξ ἀρχῆς ἔγιναν καλοὶ καὶ ἀνυπόκριτοι, τώρα δὲ δὲν ὑπάρχουν τοιοῦτοι, ἂς μάθῃ ὅτι αἰτία ἦτο ἡ θλῖψις, ἡ διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, ἡ μήτηρ τῆς εὐλαβείας. Ὅταν δὲν ὑπῆρχον χρήματα, τότε οὔτε πονηρία ὑπῆρχε. Ναί, λέγει, διότι ἀκριβῶς αὐτὸ ἐρωτῶ· τώρα δὲ πόθεν ἡ τοσαύτη πονηρία; πόθεν εἰς ἐκείνους μὲν τοὺς τρισχιλίους καὶ πεντακισχιλίους ἀμέσως εἰσῆλθεν ἡ ἐπιθυμία νὰ προτιμήσουν τὴν ἀρετήν, καὶ τοιουτοτρόπως ὅλοι μαζὶ ἔγιναν φιλόσοφοι, σήμερον δὲ μόλις εὑρίσκεται ἕνας; τότε δὲ τοιουτοτρόπως συνεφώνουν; τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμεν αὐτοὺς δυνατοὺς καὶ εὑρισκομένους ἐν ἐγρηγόρσει; τί ἐξαίφνης ἐθέρμανεν αὐτούς; Ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς προσῆλθον τῆς εὐλαβείας, ἐπειδὴ τὰ τῶν τιμῶν δὲν ἦσαν ὅπως σήμερον, ἐπειδὴ πρὸς τὰ μέλλοντα ἔστρεψαν τὴν διάνοιάν των, καὶ οὐδὲν ἀνέμενον ἀπὸ τὰ παρόντα. Τοῦτο εἶναι ἴδιον τῆς ζεούσης ψυχῆς, τὸ νὰ κινῆται ἐντὸς τῶν δεινῶν· αὐτὸ ἐνόμιζον ἐκεῖνοι ὅτι εἶναι ὁ Χριστιανισμός. Ἡμεῖς ὅμως ὄχι, διότι σήμερον ἐδῶ τὰς ἀνέσεις ἐπιζητοῦμε. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ εὕρωμεν ταῦτα οὔτε ὅταν θὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη. «Τί ποιήσωμεν»;

6. Ψαλμ. 9, 28.
7. Ψαλμ. 89, 10.

ἠρώτων ἐκεῖνοι, παραιτούμενοι ἀπὸ κάθε προσωπικὴν αὐτῶν ἐπιδίωξιν καὶ ἐγωϊσμόν. Ἡμεῖς ὅμως τὸ ἀντίθετον: Ὅταν λέγωμεν, «τί ποιήσωμεν», ἐπιδεικνυόμεθα πρὸς τοὺς παρόντας, καὶ ἔχομεν μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτόν μας. Ἐκεῖνοι ἔκαμνον αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνουν, ἡμεῖς ὅμως τὸ ἀντίθετον. Κατηγόρησαν τοὺς ἑαυτούς των ἐκεῖνοι, παρῃτήθησαν ἀπὸ τὴν ἰδικήν των σωτηρίαν, διὰ τοῦτο ἔγιναν τοιοῦτοι. Συνειδητοποίησαν πόσην δωρεὰν ἔλαβον.

δ΄. Πῶς λοιπὸν θὰ γίνετε τοιοῦτοι, ἀφοῦ ὅλη σας ἡ διαγωγὴ εἶναι ἀντίθετος ἐκείνων; Ἐκεῖνοι ὅταν ἐδιδάχθησαν, εὐθὺς ἐβαπτίσθησαν· δὲν ἐπροφασίσθησαν μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους τοὺς ψυχρούς, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς σήμερον λέγομεν, οὔτε συνεζήτησαν περὶ ἀναβολῆς (καίτοι τοὐλάχιστον δὲν ἤκουσαν ὅλα τὰ δικαιώματα), ἀλλὰ μόνον τὸ «σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης». Δὲν ἔκαμεν αὐτοὺς ὀκνηρούς, ἀλλὰ ἀπεδέχθησαν τοὺς λόγους· καὶ ὅτι ἀπεδέχθησαν, διὰ τῶν ἔργων ἐφανέρωσαν καὶ ἔδειξαν τοὺς ἑαυτούς των ποῖοι ἦσαν· διότι ὅταν ἀνέβησαν διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν, ἔβγαλαν τὰ ἱμάτια τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἡμεῖς ὅμως ὅταν ἐμβαίνωμεν, μετὰ τῶν ἱματίων θέλομεν νὰ παλαίωμεν. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κόπους ὁ ἀντίπαλος, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς ἡμεῖς περιπλακέντες πολλάκις κατεστράφημεν· διότι τὸ ἴδιον πράττομεν, ὅπως ἀκριβῶς ἂν κάποιος ἀφοῦ ἴδῃ ἕνα ἄνδρα ἀθλητὴν γεμᾶτον ἀπὸ σκόνην, μαῦρον, νὰ γυμνοῦται, νὰ ἔχῃ πολλὴν λάσπην καὶ ἀπὸ τὴν ἄμμον καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον, γεμᾶτον ἀπὸ ἔλαιον καὶ ἱδρῶτα καὶ πηλόν, αὐτὸς εὐωδιάζων ἀπὸ μῦρα, λαβὼν μεταξωτὰ ἱμάτια καὶ χρυσᾶ ὑποδήματα, καὶ στολὴν μέχρι τῶν σφυρῶν κατερχομένην, καὶ χρυσία περὶ τὴν κεφαλήν, εἰσέρχεται διὰ νὰ συμπλακῇ· διότι ὁ τοιοῦτος ὄχι μόνον θὰ ἐμποδισθῇ, ἀλλὰ καὶ ἔχων πᾶσαν τὴν φροντίδα νὰ μὴ λερώσῃ οὔτε νὰ σχίσῃ τοὺς χιτῶνας, εὐθέως μὲ τὴν πρώτην προσβολὴν θὰ πέσῃ, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐφοβήθη, ἀμέσως αὐτὸ θὰ πάθῃ, ζημιωθεὶς περὶ ἐκεῖνα τὰ καίρια.

Καιρὸς ἀγῶνος ἔφθασε, καὶ σὺ ἐνδύεσαι μὲ μεταξωτά; καιρὸς ἀσκήσεως, καιρὸς σταδίου· σὺ δὲ στολίζεσαι ὡς νὰ εὑρίσκεσαι εἰς πανηγυρικὴν συνοδείαν; Καὶ πῶς θὰ ὑπερτερήσῃς καὶ θὰ σωθῇς; Μὴ προσέξῃς πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἔσω· διότι ἀπὸ παντοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὰς φροντίδας αὐτῶν ὡς νὰ εἶναι

σχοινία ἰσχυρά, μὴ ἀφήνουσα νὰ ὑψώσῃ τὴν χεῖρα, οὔτε νὰ ὑψωθῇ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, κάμνουσα τοὺς ἀνθρώπους μαλθακοὺς καὶ τρυφηλούς.

Εὐχάριστον εἶναι, ἀφοῦ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ ὅλα νὰ δυνηθῇς νὰ ὑπερισχύσῃς τῆς ἀκαθάρτου ἐκείνης δυνάμεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, ὡς νὰ μὴ ἀρκῇ ἡ ἀπομάκρυνσις μόνον τῶν χρημάτων, κύτταξε τί λέγει: «Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι»[8]. Ἐὰν δέ, οὔτε ὅταν ἀπορρίψωμεν τὰ χρήματα, ἀκόμη δὲν εὑρισκόμεθα ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀλλὰ καὶ κάποιαν ἄλλην ἱκανότητα καὶ προσοχὴν χρειαζόμεθα, πολὺ περισσότερον ὅταν τὰ ἔχωμεν, τίποτε μέγα δὲν δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν, ἀλλὰ θὰ γίνωμε καταγέλαστοι καὶ εἰς τοὺς θεατὰς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν πονηρόν· διότι καὶ ἂν ἀκόμη διάβολος δὲν ὑπάρχῃ, οὔτε ὁ ἀντίπαλος, ἐν τούτοις τὸν φιλοχρήματον μύριοι δρόμοι ἀπὸ παντοῦ τὸν ὁδηγοῦν εἰς τὴν γέενναν.

Ποῦ εἶναι τώρα οἱ λέγοντες: «Διατί ἔγινεν ὁ διάβολος»; Ἰδοὺ ἐδῶ ὁ διάβολος οὐδὲν πράττει, ἀλλὰ ὅλα ἡμεῖς. Καὶ ὅμως ταῦτα ὤφειλον νὰ λέγουν οἱ διαμένοντες εἰς τὰ ὄρη, οἱ μυριάκις προτιμῶντες, ὕστερα ἀπὸ σωφροσύνην καὶ ἀδιαφορίαν διὰ τὰ χρήματα καὶ περιφρόνησιν ὅλων τῶν ἄλλων, νὰ ἀφήσουν πατέρα, καὶ οἰκίας, καὶ ἀγρούς, καὶ γυναῖκα, καὶ παιδία. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἰδιαιτέρως δὲν λέγουν αὐτά· οὗτοι ὅμως λέγουσιν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ λέγουν.

Ἐκεῖνα ὄντως εἶναι τὰ ἀγωνίσματα τοῦ διαβόλου· εἰς ταῦτα δὲ δὲν εἶναι ἄξιον οὔτε νὰ καταβῇς. Ἀλλά, λέγει, αὐτὴν τὴν φιλοχρηματίαν ὁ διάβολος ἐνέβαλε. Νὰ τὴν ἀποφεύγῃς καὶ νὰ μὴ τὴν καταδέχεσαι, ἄνθρωπε. Τώρα δέ, ἂν μὲν ἴδῃς κάποιον ἀπὸ κάποιο ξύλινον κιγκλίδωμα νὰ κατασκευάζῃ βόρβορον, ἔπειτα τὸν βλέποντα νὰ καταχέεται ἐκεῖ ἱστάμενον καὶ τὸ κάθε τι νὰ δέχεται εἰς τὴν κεφαλήν, ὄχι μόνον δὲν τὸν βοηθεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτεῖς, καὶ λέγεις ὅτι δικαίως αὐτὸς ἔπαθε, καί, «μὴ γίνεσαι ἀνόητος», ὁ καθεὶς πρὸς αὐτὸν λέγει, καὶ δὲν κατηγορεῖ τόσον τὸν ρίπτοντα τὸν βόρβορον, ἀλλὰ τὸν δεχόμενον· τώρα θὰ λοιπὸν ἐγνώρισες ὅτι ἡ φιλοχρηματία εἶναι τοῦ διαβόλου, ἐ-

8. Ματθ. 19, 21.

γνώρισες ὅτι αὐτὴ εἶναι αἰτία μυρίων κακῶν, βλέπεις αὐτὸν νὰ δημιουργῇ τοὺς χυδαίους καὶ αἰσχροὺς λογισμοὺς ὅπως ἀκριβῶς τὸν βόρβορον, καὶ ἀφοῦ δέχεσαι εἰς γυμνὴν κεφαλὴν τὴν ἀκαθαρσίαν ἐκείνου, δὲν ἀντιλαμβάνεσαι, ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἀφοῦ ὀλίγον παραμερίσῃς νὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ ὅλην τὴν ἀκαθαρσίαν; Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος θὰ ἀπηλλάσσετο ἂν κατὰ τὸν τόπον παρεμέριζεν, οὕτω καὶ σὺ νὰ μὴ δέχεσαι τοὺς τοιούτους λογισμούς, καὶ θὰ ἀποφύγῃς τὴν ἁμαρτίαν, θὰ ἀποκρούσῃς τὴν ἐπιθυμίαν.

Καὶ πῶς θὰ τὴν ἀποκρούσω; λέγει. Ἐὰν μὲν εἶσαι εἰδωλολάτρης, καὶ θαυμάζῃς μόνον τὰ παρόντα, ἴσως νὰ ἦτο δυσκατόρθωτον τὸ πρᾶγμα (καίτοι βεβαίως ἐκεῖνοι κατώρθωσαν τοῦτο), σὺ ὅμως ποὺ εἶσαι ἄνθρωπος, ἀναμένων τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, λέγεις: «Πῶς θὰ ἀποκρούσω»; Ἐὰν ἐδίδασκον τὸ ἀντίθετον, τότε ἔπρεπε νὰ ἀπορῇς· ἐὰν ἐδίδασκον: «νὰ ἐπιθυμῇς τὰ χρήματα», καὶ πῶς νὰ ἐπιθυμήσω τὰ χρήματα; θὰ ἔλεγες, βλέπων τοιαῦτα πράγματα; Εἰπέ μοι, ἐάν, τὴν στιγμὴν ποὺ εὑρίσκονται ἐνώπιόν μας χρυσὸς καὶ λίθοι τίμιοι, ἐδίδασκον «νὰ ἐπιθυμήσῃς τὸν μόλυβδον», ἆρά γε δὲν θὰ ἦτο ἀπορίας ἄξιον; Διότι θὰ ἔλεγες: «Πῶς δύναμαι»; Ἐὰν ὅμως ἐδίδασκον «νὰ μὴ ἐπιθυμήσῃς τὸν μόλυβδον», τοῦτο θὰ ἦτο εὐκολώτερον.

Δὲν ἀπορῶ διὰ τοὺς περιφρονοῦντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς μὴ περιφρονοῦντας· τοῦτο εἶναι ἴδιον ψυχῆς γεμάτης ἀπὸ πολλὴν νωθείαν, οὐδόλως διαφερούσης ἀπὸ τὰς μυίας καὶ τοὺς κώνωπας, συρομένης χαμαί, ἑρπούσης ὡς σκώληξ εἰς τὸν βόρβορον, οὐδὲν σπουδαῖον σκεπτομένης. Τί λέγεις; πρόκειται νὰ κληρονομήσῃς ζωὴν αἰώνιον, καὶ διερωτᾶσαι: «Πῶς θὰ περιφρονήσω τὴν παροῦσαν περισσότερον ἀπὸ ἐκείνην»; διότι μήπως εἶναι ἀμφισβητούμενα τὰ πράγματα; πρόκειται νὰ λάβῃς βασιλικὸν ἱμάτιον, καὶ ἐρωτᾷς: «Πῶς νὰ περιφρονήσω τὰ κουρέλια»; Πρόκειται νὰ ὁδηγηθῇς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως, καὶ λέγεις: «Πῶς νὰ περιφρονήσω τὴν παροῦσαν πτωχήν»;

Πράγματι ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι παντοῦ, οἱ μὴ θέλοντες νὰ ἐνδιαφερθῶμεν ἐπ' ὀλίγον· διότι ὅσοι ἠθέλησαν, πάντες κατώρθωσαν· καὶ κατώρθωσαν μετὰ πολλῆς τῆς δυνάμεως καὶ τῆς εὐκολίας.

Εἴθε δὲ καὶ σεῖς, ἀφοῦ πεισθῆτε εἰς τὴν συμβουλὴν

μου, νὰ κατορθώσετε τὸ ἐπιδιωκόμενον καὶ νὰ γίνετε ζηλωταὶ ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἤδη κατορθώσει μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δόξα, δύναμις, τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η'. (8)

(Πράξ. 3, 1 - 11)

«Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην»[1].

α'. Πανταχοῦ οὗτοι φαίνονται νὰ ἔχουν πολλὴν ὁμόνοιαν μεταξύ των. «Εἰς τοῦτον κάμνει νόημα ὁ Πέτρος»[2]· μαζὶ καὶ οἱ δύο ἔρχονται οὗτοι εἰς τὸν τάφον[3]· περὶ αὐτοῦ λέγει εἰς τὸν Χριστόν: «Οὗτος δὲ τί»;[4]. Τὰ μὲν λοιπὸν ἄλλα σημεῖα παρέβλεψεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου, ἐκεῖνο δὲ ἀναφέρει, τὸ ὁποῖον πολὺ ἐξέπληττε καὶ ἐξένιζε πάντας. Καὶ πρόσεξε πάλιν αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔρχονται προηγουμένως εἰς τὸ ἱερόν· τόσον ἦσαν καθαροὶ ἀπὸ ἐγωϊσμὸν καὶ ἐμιμοῦντο τὸν διδάσκαλόν των. Διατί δὲ τώρα ἀνῆλθον εἰς τὸ ἱερόν; μήπως ἀκόμη ἔζων ὡς Ἰουδαῖοι; Οὐδόλως· ἀλλὰ δι' ὠφέλειαν πράττουν αὐτό. Διότι δημιουργεῖται σημεῖον, τὸ ὁποῖον πάλιν καὶ ἐκείνους ἀποδεικνύει ἐκ τοῦ Θεοῦ ὄντας καὶ τοὺς ἄλλους προσελκύει εἰς τὴν πίστιν· καὶ σημεῖον μάλιστα τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν εἶχον πραγματοποιήσει.

Τὸ πάθος ἦτο ἐκ φύσεως καὶ ἀνώτερον τῆς ἰατρικῆς τέχνης. Μᾶλλον δὲ τεσσαράκοντα ἔτη ἦτο χωλός, καθὼς λέγει κατωτέρω, καὶ οὐδεὶς ἐθεράπευσεν αὐτὸν καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ χρονικὸν διάστημα. Γνωρίζετε δὲ ὅτι ταῦτα γίνονται ἰδιαιτέρως δυσκολώτερα, ὅταν εἶναι ἐκ γενετῆς. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀναπηρία, ὥστε οὔτε

1. Πράξ. 3, 1.
2. Ἰωάν. 13, 24.
3. Ἰωάν. 20, 3.
4. Ἰωάν. 21, 21.

τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν δὲν ἠδύνατο νὰ πορίζεται διὰ τὸν ἑαυτόν του.

Καὶ περίβλεπτος ἦτο καὶ ἐκ τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον ἵστατο καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἀναπηρίας· καὶ πῶς, ἄκουε: «Καί τις ἀνὴρ χωλὸς φησίν, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐβαστάζετο· ὃν ἐτίθουν καθ' ἡμέραν εἰς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, τὴν λεγομένην Ὡραίαν, τοῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν». Ἑπομένως ἐλεημοσύνην ἐζήτει νὰ λάβῃ καὶ δὲν ἐγνώριζε ποῖοι ἦσαν οἱ ἄνδρες. «Ὃς, ἰδὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην μέλλοντας εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερόν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην λαβεῖν. Ἀτενίσας δὲ Πέτρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ Ἰωάννῃ, εἶπε· Βλέψον εἰς ἡμᾶς». Τοῦτο ἀκούει· ἐκεῖνος ὅμως οὐδὲ τοιουτοτρόπως σηκώνεται, ἀλλ' ἀκόμη ἐπιμένει νὰ ἐνοχλῇ δι' ἐλεημοσύνην. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ πενία· ἐπιμένει καὶ ἀναγκάζει καὶ ὅταν δὲν ἐπιτρέπωμε νὰ δώσωμεν. Ἂς αἰσθανθῶμεν ἐντροπὴν ὅσοι ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὰς προσευχάς.

Πρόσεξε, παρακαλῶ, πῶς ἀμέσως ὁ Πέτρος ἔδειξε τὴν ἐπιείκειαν, εἰπών: «Βλέψον εἰς ἡμᾶς». Τοιουτοτρόπως ἡ στάσις αὐτῶν ἀπὸ μόνη της ἐφανέρωνε τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν. «Ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι παρ' αὐτῶν λαβεῖν. Εἶπε δὲ Πέτρος· Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι». Δὲν εἶπεν ὅτι «ἀπὸ τὸ ἀργύριον πολὺ καλύτερον σοῦ δίδω», ἀλλὰ τί; «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ἔγειραι καὶ περιπάτει. Καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρεν». Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε· πολλάκις διὰ τοῦ λόγου ἐθεράπευσε, πολλάκις διὰ τοῦ ἔργου, πολλάκις καὶ τὴν χεῖρα προσέφερε, ὅπου ἦσαν ἀσθενέστεροι κατὰ τὴν πίστιν, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι γίνεται αὐτομάτως.

«Καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρός, ἤγειρε». Τοῦτο ἔκαμε φανερὰν τὴν ἀνάστασιν· διότι τῆς ἀναστάσεως ἦτο εἰκών. «Καὶ παραχρῆμα ἐστερεώθησαν αὐτοῦ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρά. Καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη καὶ περιεπάτει». Δοκιμάζων ἴσως τὸν ἑαυτόν του, καὶ μεγαλυτέραν ἔκαμνε τὴν ἄσκησιν διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι κατὰ ἕνα μόνον τρόπον ἐθεραπεύθη. Ἀσθενεῖς ἦσαν οἱ πόδες αὐτοῦ, ὄχι ἀποκεκομμένοι. Μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι καὶ ἠγνόει νὰ περιπατῇ. «Καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς περιπατῶν εἰς τὸ ἱερόν». Ὄντως θαύματος ἄξιον! Δὲν σύρουν αὐτοὶ αὐτὸν

ὀπίσω αὐτῶν, ἀλλ' αὐτὸς ἀκολουθεῖ, δεικνύων διὰ τῆς ἀκολουθήσεως τοὺς εὐεργέτας, καὶ διὰ τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ μετὰ τὰ πηδήματα, οὐχὶ θαυμάζων ἐκείνους, ἀλλὰ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐνήργησε μέσῳ ἐκείνων. Τοιουτοτρόπως εὐχάριστος ἦτο ὁ ἀνήρ.

'Αλλ' ἂς ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ λεχθέντα. «'Ανέβαινον, φησίν, ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην». Ἴσως κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν βαστάζοντες ἐτοποθέτουν τὸν χωλόν, ὅτε ἰδιαιτέρως οἱ ἄνθρωποι εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἱερόν. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ δὲ κάποιος ὅτι δι' ἄλλον λόγον ἐβάσταζον αὐτὸν καὶ ὄχι διὰ τὴν λῆψιν ἐλεημοσύνης, πρόσεξε πῶς τοῦτο σαφῶς παρέστησε δι' ἐκείνων τὰ ὁποῖα λέγει: «Ἐτίθουν αὐτόν, ὥστε ἐλεημοσύνην λαβεῖν παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν». Διὰ τοῦτο ἀναφέρει καὶ τόπους, παρέχων ἀποδείξεις δι' ἐκεῖνα ποὺ γράφει.

Καὶ πῶς, λέγει, δὲν ἔφεραν αὐτὸν εἰς τὸν Χριστόν; Ἴσως ἦσαν ἄπιστοι αὐτοὶ ποὺ ἔμεναν εἰς τὸ ἱερόν, ἀφοῦ βεβαίως οὔτε εἰς τοὺς 'Αποστόλους ἔφεραν αὐτόν, ὅταν εἶδον αὐτοὺς νὰ εἰσέρχωνται καὶ θαύματα νὰ κατορθώνουν τοιαῦτα. «Ἠρώτα, φησίν, ἐλεημοσύνην λαβεῖν»· ἴσως ἀντελήφθη ἀπὸ τοῦ σχήματος αὐτῶν ὅτι ἦσαν ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ διὰ τοῦτο προσέβλεπε πρὸς αὐτοὺς μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον.

Πρόσεχε δὲ πῶς ὁ Ἰωάννης πανταχοῦ σιωπᾷ, ὁ δὲ Πέτρος καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπολογεῖται· «Ἀργύριον, φησί, καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι». Δὲν εἶπε, «δὲν ἔχω ἐδῶ», ὅπως ἡμεῖς λέγομεν, ἀλλ' ἐντελῶς, «δὲν ἔχω». Τί λοιπὸν εἶπεν ὁ χωλός; Καὶ περιφρονεῖς ἐμὲ ποὺ εἶμαι ἱκέτης; Ὄχι, λέγει, ἀλλὰ ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔχω λάβε. Βλέπεις πόσον ὁ Πέτρος εἶναι χωρὶς ἔπαρσιν καὶ δὲν ἐπιδεικνύεται οὔτε πρὸς αὐτὸν ποὺ εὐεργετεῖται; Τὸ στόμα λοιπὸν καὶ ἡ χεὶρ ἔκαμαν τὸ πᾶν.

Τοιοῦτοι χωλοὶ ἦσαν καὶ μερικοὶ Ἰουδαῖοι· καὶ ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ζητοῦν ὑγείαν, αὐτοὶ ἀντιθέτως χρήματα ζητοῦν μᾶλλον, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι κεῖνται χαμαί· μάλιστα καὶ διὰ τοῦτο παρέμενον εἰς τὸ ἱερόν, διὰ νὰ λαμβάνουν χρήματα.

Τί ἔκαμε λοιπὸν ὁ Πέτρος; Δὲν περιεφρόνησεν αὐτόν, δὲν ἐζήτησε κάποιον πλούσιον, οὔτε εἶπεν: «Ἂν δὲν γίνῃ τὸ θαῦμα εἰς ἐκεῖνον οὐδόλως εἶναι μέγα», δὲν ἐζήτησε νὰ λάβῃ κάποιαν τιμὴν ἀπὸ αὐτόν, οὔτε

ἐθεράπευσεν αὐτὸν ἐνῷ ἦσαν παρόντες μερικοί, ἀφοῦ βεβαίως εἰς τὴν εἴσοδον εὑρίσκετο ὁ ἀνὴρ καὶ ὄχι εἰς τὸ ἐσώτερον ὅπου εὑρίσκετο τὸ πλῆθος. Ὅμως τίποτε ἐκ τούτων δὲν ἐζήτησεν ὁ Πέτρος, οὔτε ἀφοῦ εἰσῆλθεν ἐκήρυξεν, ἀλλὰ μὲ μόνην τὴν στάσιν του προσήλκυσε τὸν χωλὸν πρὸς τὴν αἴτησιν. Καὶ τὸ θαυμαστὸν εἶναι ὅτι ταχέως ἐπίστευσε· διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ χρόνια νοσήματα μόλις καὶ μετὰ βίας πιστεύουν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν τῆς ὑγείας. Καὶ ἀφοῦ ἐθεραπεύθη ἀμέσως εὑρίσκετο μετὰ τῶν 'Αποστόλων, εὐχαριστῶν τὸν Θεόν. «Καὶ εἰσῆλθε, φησί, σὺν αὐτοῖς περιπατῶν εἰς τὸ ἱερόν, ἀλλόμενος καὶ αἰνῶν τὸν Θεόν».

β'. Πρόσεξε πῶς δὲν ἠρεμεῖ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς εὐχαριστήσεως διὰ τὴν θεραπείαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἀποστομώσῃ τὰ στόματα αὐτῶν. Ἐγὼ δὲ νομίζω καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι εἶναι ὑποκρισία, διὰ τοῦτο ἐπήδα αὐτός· διότι τοῦτο βεβαίως δὲν ἦτο γνώρισμα ὑποκρισίας· διότι ἐὰν ἁπλῶς δὲν ἠδύνατο νὰ περιπατήσῃ προηγουμένως, καὶ μάλιστα ὅταν καὶ ἡ πεῖνα τὸν ἐξηνάγκαζε (διότι δὲν θὰ προετίμα βεβαίως νὰ μοιράζεται τὰ τῆς ἐλεημοσύνης μετ' ἐκείνων ποὺ τὸν ἐβάσταζον, ἐὰν ἠδύνατο μόνος του περιπατῶν νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν), πολὺ περισσότερον τότε. Μάλιστα δὲ πῶς θὰ ὑπεκρίνετο χάριν ἐκείνων ποὺ δὲν τοῦ εἶχον δώσει ἐλεημοσύνην;

'Αλλ' εὐχάριστος ἦτο ὁ ἀνὴρ καὶ μετὰ τὴν ὑγείαν. Καὶ ἐκ τῶν δύο βεβαίως ἀποδεικνύεται πειστικός, καὶ ἐκ τῆς εὐχαριστίας, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος. Ἐπὶ πλέον καὶ εἰς ὅλους ἦτο γνωστός, ἑπομένως καὶ ἀνεγνώριζον αὐτόν. «Καὶ εἶδεν αὐτόν, φησί, πᾶς ὁ λαὸς περιπατοῦντα καὶ αἰνοῦντα τὸν Θεόν, ἐπεγίνωσκόν τε αὐτὸν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ 'Ωραίᾳ πύλῃ τοῦ ἱεροῦ». Καὶ καλῶς εἶπεν: «Ἐπεγίνωσκον», ὡς νὰ ἦτο ἀγνοούμενος μετὰ τὴν θεραπείαν του. Διότι αὐτὴν τὴν λέξιν χρησιμοποιοῦμε ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ποὺ μόλις γνωρίζομεν. Ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ πιστευθῇ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ συγχωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα, ἀφοῦ βεβαίως καὶ τοιαῦτα κατορθώνει. «Κρατοῦντος δὲ τοῦ ἰαθέντος χωλοῦ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην, συνέδραμε πρὸς αὐτοὺς πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ στοᾷ, τῇ καλουμένῃ Σολομῶντος, ἔκθαμβοι». Ἐκ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτοὺς δὲν ἀπεχωρίζετο αὐ-

τούς· ἴσως δὲ καὶ εὐχαριστῶν αὐτοὺς καὶ ἐπαινῶν.

«Καὶ συνέδραμε, φησί, πᾶς ὁ λαός. Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο». Πάλιν αὐτὸς καὶ ἐνεργεῖ καὶ ὁμιλεῖ πρὸς τὸν λαόν. Τότε μὲν βεβαίως αὐτοὺς διήγειρεν εἰς τὴν ἀκρόασιν τὸ περὶ τὰς γλώσσας συμβάν, τώρα δὰ δὲ τοῦτο· καὶ τότε μὲν ἔλαβεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα, τώρα δὲ ἀπὸ τὴν ὑπόνοιαν. Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν κατὰ τί διαφέρει αὐτὴ ἡ ὁμιλία ἀπὸ ἐκείνην καὶ κατὰ τί ὁμοιάζει. Ἐκείνη μὲν λοιπὸν γίνεται εἰς τὴν οἰκίαν, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχῃ προσέλθει κανείς, οὔτε οἱ ἴδιοι νὰ ἔχουν πράξει κάτι, αὐτὴ δὲ ἐνῷ πάντες θαυμάζουν καὶ ἐνῷ ὁ θεραπευθεὶς εὑρίσκεται ἐκεῖ πλησίον, ἐνῷ οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, ὅπως τότε, ὅτε ἔλεγον ὅτι «γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί»[5]. Καὶ τότε ἐδίδασκε ἐνῷ εὑρίσκετο μεταξὺ ὅλων τῶν Ἀποστόλων, τώρα δὲ μόνον μαζὶ μὲ τὸν Ἰωάννην· ἐπομένως λαμβάνει θάρρος καὶ γίνεται ὁρμητικώτερος.

Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρετή, ἀφοῦ λάβῃ ἀφορμὴν προχωρεῖ καὶ οὐδαμοῦ σταματᾷ. Πρόσεξε δὲ καὶ πῶς προεβλέφθη τὸ θαῦμα νὰ γίνῃ εἰς τὸ ἱερόν, ὥστε νὰ λάβουν θάρρος καὶ ἄλλοι· διότι δὲν κατορθώνουν τοῦτο κάπου εἰς ἀπόκρυφον μέρος, ἢ καὶ κρυφίως, ἀλλ' οὔτε εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ ἱεροῦ, ὅπου εὑρίσκετο τὸ πολὺ πλῆθος. Πῶς λοιπὸν ἐπιστεύθη; λέγει. Διότι ὁ ἴδιος ὁ θεραπευθεὶς ἐκήρυττε τὴν εὐεργεσίαν, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἐψεύδετο οὔτε θὰ κατέφευγεν εἰς ἄλλους. Ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχεν εὐρυχωρία, ἐκεῖ τὸ θαῦμα ἔκαμαν καὶ ὄχι εἰς ἀποκεχωρισμένον τόπον.

Καὶ πρόσεξε αὐτὸ ποὺ ἔγινε. Δι' ἄλλην αἰτίαν ἀνῆλθον εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἄλλα κατορθώνουν. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Κορνήλιος, ἄλλα ηὔχετο νηστεύων καὶ ἄλλα βλέπει. Μέχρι δὲ τότε πανταχοῦ ὀνομάζουν τὸν Χριστὸν Ναζωραῖον. «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, φησίν, ἔγειραι καὶ περιπάτει»· διότι πρότερον τοῦτο ἐζητεῖτο, νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν. Ἂς μὴ ἀποκάμωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς διηγήσεως, ἀλλά, καὶ ἂν ἀκόμη, ἀφοῦ ἀναφέρωμε κάποιο κατόρθωμα, κάμωμε διάλειμμα, πάλιν ἂς συνεχίσωμεν ἀπὸ τὴν ἀρ-

5. Πράξ. 2, 13.

χήν. Ἂν συνηθίσωμε, ταχέως θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος, ταχέως θὰ σταθῶμεν εἰς τὴν κορυφήν. Διότι ἡ προθυμία, λέγει, δημιουργεῖ προθυμίαν καὶ ἡ ὀκνηρία ὀκνηρίαν. Αὐτὸς ποὺ ἔχει κατορθώσει κάτι μικρὸν λαμβάνει δύναμιν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μεγαλύτερον καὶ μᾶλλον ἐξ ἐκείνου νὰ προχωρήσῃ περισσότερον. Καὶ ὅπως τὸ πῦρ ὅσα ξύλα ἂν δεχθῇ τόσον γίνεται σφοδρότερον, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ προθυμία ὅσας εὐσεβεῖς σκέψεις ἂν διεγείρῃ τόσον περισσότερον ὁπλίζεται κατὰ τῶν ἄλλων. Ἐπὶ παραδείγματι ἀναφέρω: Ἐστάθησαν εἰς ἡμᾶς ὅπως αἱ ἄκανθαι ἡ ἐπιορκία, τὸ ψεῦδος, ἡ ὑποκρισία, ἡ δολιότης, ἡ κακουργία, ἡ κακολογία, τὰ σκώμματα, αἱ γελωτοποιΐαι, αἱ αἰσχρολογίαι, αἱ βωμολοχίαι· πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον ἡ πλεονεξία, ἡ ἁρπαγή, ἡ ἀδικία, ἡ συκοφαντία, αἱ ἐπιβουλαί· πάλιν ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἀσέλγεια, ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία· ἐπίσης ὁ φθόνος, ἡ ζηλοτυπία, ἡ ὀργή, ὁ θυμός, ἡ μνησικακία, ἡ ἀνταπόδοσις, ἡ βλασφημία, μύρια παρόμοια· ἂν τὰ πρότερα κατορθώσωμεν, ὄχι μόνον ἐκεῖνα ἔχουν κατορθωθῆ, ἀλλὰ δι' ἐκείνων καὶ τὰ μετέπειτα. Διότι ὁ λογισμὸς γίνεται ἰσχυρότερος κατόπιν, διὰ τὴν ἀνατροπὴν ἐκείνων. Π.χ. ἐκεῖνος ποὺ πολὺ ὁρκίζεται ἂν περικόψῃ τὴν σατανικὴν αὐτὴν συνήθειαν, ὄχι μόνον τοῦτο ἔχει κατορθώσει, ἀλλὰ καὶ μεγαλυτέρα εὐλάβεια προστίθεται· διότι, πιστεύω, ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἐκείνων ποὺ δὲν ὁρκίζονται θὰ θελήσῃ εὐκόλως νὰ πράξῃ κάτι ἄλλο κακόν, ἀλλὰ θὰ ἐμποδίζεται εὐλαβούμενος τὴν ἤδη κατορθωθεῖσαν ἀρετήν· διότι ὅπως ἐκεῖνος ποὺ φορεῖ καλὸν ἱμάτιον ἐντρέπεται νὰ κυλισθῇ εἰς τὸν βόρβορον, τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ αὐτός. Ἀπὸ αὐτὸ δὲ θὰ φθάσῃ εἰς τὸ νὰ μὴ ὀργίζεται, οὔτε νὰ κτυπᾷ, οὔτε νὰ ἀδικῇ· διότι ἐὰν μίαν φορὰν κατορθώσῃ τὰ μικρά, τὸ πᾶν ἔχει κατορθώσει.

Συμβαίνει ὅμως πολλάκις καὶ τὸ ἀντίθετον: Μίαν φορὰν ὅταν ἔχωμε κατορθώσει κάτι, πάλιν ἀπὸ ἀδιαφορίαν νὰ περιπέσωμεν εἰς τὰ ἴδια, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν συνέχειαν νὰ θεωρήσωμεν ἀδύνατον τὴν βελτίωσίν μας. Π.χ. ἀπεφασίσαμε νὰ μὴ ὁρκιζώμεθα καὶ τὸ κατορθώσαμεν ἐπὶ τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρας ἡμέρας· κατόπιν ἀφοῦ περιπέσωμεν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ὅρκου, σκορπίζομεν ὁλόκληρον τὸ συγκεντρωθὲν κέρδος· κατόπιν ἐμπίπτομεν εἰς ὀκνηρίαν καὶ ἀπόγνωσιν, ὥστε νὰ

μὴ θέλωμεν πάλιν νὰ προσπαθήσωμε τὰ ἴδια. Καὶ εὐλόγως· διότι αὐτὸς ποὺ οἰκοδόμησε κάτι διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἔπειτα ἀφοῦ ἴδῃ νὰ κῆται εἰς ἐρείπια τὸ οἰκοδόμημα, θὰ γίνῃ περισσότερον ἀπρόθυμος διὰ τὴν ἐκ νέου οἰκοδόμησιν. Ἀλλ' ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀδιαφορῶμεν οὔτε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, ἀλλὰ πάλιν νὰ προσπαθῶμεν.

γ'. Ἄς θέσωμεν λοιπὸν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας νόμους καθημερινούς· (προηγουμένως ἂς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ εὔκολα)· ἂς περικόψωμε τοὺς εὐκόλους ὅρκους ἀπὸ τὸ στόμα, ἂς τοποθετήσωμεν χαλινὸν εἰς τὴν γλῶσσαν, κανεὶς ἂς μὴ ὁρκίζεται εἰς τὸν Θεόν. Δὲν ὑφίσταται ἐδῶ δαπάνη, δὲν ὑφίσταται ἐδῶ κόπωσις, δὲν ὑφίσταται ἐδῶ μελέτη χρόνου· ἀρκεῖ νὰ θελήσωμε καὶ τὸ πᾶν πραγματοποιεῖται· διότι ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ εἶναι θέμα συνηθείας. Ναί, παρακαλῶ καὶ δέομαι, τοιαύτην προσπάθειαν ἂς ἐγκαινιάσωμεν. Εἰπὲ λοιπὸν παρακαλῶ, ἐὰν συνεβούλευα νὰ εἰσαγάγετε χρήματα, δὲν θὰ προσεπάθει ὁ καθεὶς νὰ κάμῃ τὸ κατὰ δύναμιν προθύμως; ἐὰν μὲ ἐβλέπατε εἰς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους, δὲν θὰ ἐκόπτατε καὶ ἀπὸ τὴν σάρκα σας ἐὰν ἦτο δυνατὸν διὰ νὰ μοῦ δώσετε; Εἰς κίνδυνον καὶ τώρα εὑρίσκομαι καὶ πολύν, καὶ ὡς ἐὰν καὶ μετὰ τούτου τοῦ κινδύνου ἤμην φυλακισμένος, ἢ ἐὰν καὶ μυριάκις μὲ εἶχον πληγώσει, ἢ ἐὰν εἰς μεταλλεῖα ἠργαζόμην, δὲν θὰ ἐπόνουν περισσότερον τούτου. Ἁπλώσατε λοιπὸν τὴν χεῖρα. Διότι ἐννοήσατε πόσος εἶναι ὁ κίνδυνος, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθην νὰ κατορθώσω οὔτε τὸ μικρότατον τοῦτο (μικρότατον δὲ ἐννοῶ ὅσον φθάνει εἰς κόπον). Τί θὰ ἀπολογηθῶ τότε, κατηγορούμενος; «Διατί δὲν ἤλεγξες; διατί δὲν διέταξες; διατί δὲν ἔθεσες νόμον; διατί δὲν ἠμπόδισες αὐτοὺς ποὺ δὲν ἐπείθοντο»; Δὲν μοῦ εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἀπολογηθῶ ὅτι ἐνουθέτησα. Διότι θὰ μοῦ εἰπῇ ὅτι ἐχρειάζετο καὶ σφοδροτέρα ἐπιτίμησις· ἀφοῦ καὶ ὁ Ἠλεὶ ἐνουθέτει. Ἀλλὰ μὴ γένοιτο σεῖς νὰ παραβληθῆτε μὲ ἐκείνους τοὺς παῖδας! Καὶ ἐκεῖνος ἐνουθέτει καὶ ἔλεγε: «Μὴ τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτω· πονηρὰ ἡ ἀκοή, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν»[6]. Ἀλλὰ εἰς τὴν συνέχειαν ἡ

6. Α' Βασιλ. 2, 24.

Γραφὴ λέγει ὅτι δὲν ἐνουθέτει τοὺς υἱούς του. Τοῦτο δὲ λέγει, ἐπειδὴ οὐχὶ σφοδρῶς, οὔτε μετ' ἐπιπλήξεως ἔκαμνε αὐτό.

Διότι πῶς δὲν εἶναι ἄτοπον, εἰς μὲν τὰς συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων τόσον ἰσχυροὶ νὰ εἶναι οἱ νόμοι, καὶ ἂν ὁ διδάσκων διατάξῃ ὅλα νὰ γίνωνται, ἐδῶ δὲ τόσον πολὺ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν περιφρονηθῆ καὶ ἀπορριφθῆ; Δὲν ἐνδιαφέρομαι διὰ τὴν ἰδικήν μου δόξαν (διότι ἰδική μου δόξα εἶναι ἡ ἰδική σας εὐδοκίμησις), ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδικήν σας σωτηρίαν. Καθ' ἑκάστην ἡμέραν φωνάζομεν, διδάσκομεν διὰ ζώσης φωνῆς εἰς τὰς ἀκοάς σας· οὐδεὶς δὲ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει· καὶ οὐδὲν φοβερὸν φανερώνομεν. Φοβοῦμαι μήπως διὰ τὴν ἄκαιρον ταύτην καὶ πολλὴν φιλανθρωπίαν δώσωμεν λόγον κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν. Διὰ τοῦτο μὲ μεγάλην καὶ λαμπρὰν φωνὴν κηρύττω εἰς ὅλους, καὶ διαμαρτύρομαι, ὥστε οἱ ἐπιδεικνύμενοι ταύτην τὴν παράβασιν καὶ ὁμιλοῦντες τὰ ἐκ τοῦ πονηροῦ (διότι τοῦτο εἶναι ὁ ὅρκος), νὰ μὴ εἰσέρχωνται εἰς τὰς ἐκκλησίας. Προθεσμία δὲ διὰ σᾶς ἂς εἶναι ὁ παρὼν μήν, διὰ νὰ κατορθώσετε νὰ μὴ ὁρκίζεσθε. Διότι μὴ μοῦ εἰπῇς ὅτι «ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων δὲν μοῦ δίδει καιρόν, ὅτι ἀμφιβάλλω καὶ δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην». Πρῶτον νὰ ἀπομακρύνῃς ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴν κακὴν συνήθειαν.

Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ θὰ μᾶς περιγελάσουν, ἀλλὰ εἶναι καλύτερον νὰ μᾶς περιγελοῦν τώρα παρὰ νὰ κλαίωμεν τότε· θὰ περιγελάσουν δὲ ὅσοι δὲν ἔχουν σώας τὰς φρένας. Διότι, εἰπέ μου, ποῖος, ἔχων νοῦν, θὰ γελάσῃ ὅταν τηρῆται ἡ ἐντολή; Ἐπομένως ἐὰν γελάσουν, πάντως ὄχι ἡμᾶς, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν οἱ τοιοῦτοι θὰ περιγελάσουν. Ἐφρίξατε δι' αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη; Ἀντιλαμβάνομαι καὶ ἐγώ. Ἐὰν μὲν βεβαίως ἐγὼ εἶχον εἰσαγάγει τὸν νόμον τοῦτον, εἰς ἐμὲ θὰ ἀπηυθύνετο καὶ ὁ γέλως· ἐὰν ὅμως ὁ νομοθέτης εἶναι ἄλλος, ἐκεῖ διαβαίνει ἡ χλεύη. Καὶ ἐνεπτύσθη τότε ὁ Χριστός, καὶ ἐδέχθη κτυπήματα ἐπὶ τοῦ κροτάφου, καὶ ἐρραπίσθη. Ἀνέχεται καὶ τώρα ταῦτα, καὶ οὐδὲν παράλογον. Διὰ τοῦτο γέεννα ἔχει ἑτοιμασθῆ, διὰ τοῦτο σκώληξ αἰώνιος. Ἰδοὺ πάλιν λέγω καὶ διαμαρτύρομαι. Ὅποιος θέλει ἂς γελᾷ, ὅποιος θέλει ἂς χλευάζῃ· διὰ τοῦτο εὑρισκόμεθα ἐδῶ, διὰ νὰ μᾶς περιγελοῦν καὶ νὰ μᾶς χλευάζουν, διὰ νὰ ὑποφέρωμεν

τὰ πάντα. «Περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐσμὲν»[7] κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον.

Ὅποιος δὲν θέλει νὰ κατορθώσῃ τοῦτον τὸν νόμον, σαλπίζω διὰ τοῦ λόγου καὶ ἀπαγορεύω νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰς ἐκκλησίας ὁ τοιοῦτος, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἄρχων, ἔστω καὶ ἂν εἶναι αὐτὸς ποὺ φορεῖ τὸ βασιλικὸν στέμμα. Ἢ καταβιβάσατέ με ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἀρχήν, ἢ ἐὰν μὲ ἀφήνετε νὰ μένω μὴ μὲ περιβάλλετε μὲ κινδύνους. Δὲν ἀνέχομαι νὰ ἀναβαίνω ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου χωρὶς νὰ κατορθώνω σπουδαῖα πράγματα· διότι ἐὰν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν εἶναι προτιμότερον νὰ ἵσταμαι κάτω· διότι οὐδὲν εἶναι ἀθλιώτερον ἀπὸ ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος οὐδόλως ὠφελεῖ τοὺς ἀρχομένους.

Ἀκόμη συγκεντρωθῆτε καὶ προσέχετε, παρακαλῶ· ἢ καλύτερα, ἂς συγκεντρωθῶμεν ὅλοι, καὶ πάντως θὰ ὑπάρξῃ κάτι περισσότερον. Νηστεύσατε, παρακαλέσατε τὸν Θεόν, καὶ ἡμεῖς θὰ εἴμεθα μαζί σας, ὥστε νὰ ἀποβάλετε τὴν ὀλέθριον ταύτην συνήθειαν. Οὐδόλως εἶναι δύσκολον νὰ γίνετε διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης· δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα νὰ ἀκουσθῇ πανταχοῦ, ὅτι βεβαίως εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πόλιν οὐδεὶς ὑπάρχει ποὺ νὰ ὁρκίζεται. Ἐὰν γίνῃ αὐτό, δὲν θὰ λάβετε μόνον τὸν μισθὸν τῶν ἰδικῶν σας κατορθωμάτων, ἀλλὰ καὶ τὸν μισθὸν τῆς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν προθυμίας· διότι αὐτὸ ποὺ εἶμαι ἐγὼ διὰ σᾶς, αὐτὸ θὰ γίνετε σεῖς διὰ τὴν οἰκουμένην. Πάντως καὶ ἄλλοι θὰ προσπαθήσουν νὰ σᾶς μιμηθοῦν· πάντως θὰ γίνετε λύχνος κείμενος ἐπὶ λυχνίας. Καὶ τοῦτο εἶναι, λέγει, τὸ πᾶν; Δὲν εἶναι τοῦτο τὸ πᾶν, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ἄλλων. Πάντως αὐτὸς ποὺ δὲν ὁρκίζεται θὰ φθάσῃ καὶ εἰς ἄλλην εὐλάβειαν, καὶ θέλων καὶ μὴ θέλων, καὶ ἐντρεπόμενος καὶ εὐλαβούμενος.

Ἀλλὰ δὲν ἀνέχονται πολλοί, λέγει, καὶ ἀποσκιρτοῦν. «Ἀλλὰ βέλτιον εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι»[8]. Διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὅλα ἔχουν ἀνατραπῆ, ὅλα ἔχουν γίνει ἄνω κάτω· ὅτι δηλαδὴ ὅπως εἰς τὰ θέατρα πλῆθος ἐπιθυμοῦμε, ὄχι πλῆθος δόκιμον. Διότι, εἰπέ μου, τί θὰ δυνηθῇ νὰ ὠφελήσῃ ὁ ὄχλος; Θέλεις νὰ μάθῃς ὅτι ὄχλος εἶναι οἱ ἅγιοι καὶ ὄχι οἱ πολλοί; Ἐξαγάγετε εἰς πόλεμον ἓν ἑκατομμύριον καὶ ἕνα ἅγιον καὶ ἂς ἴδωμεν ποῖος κατορθώνει περισσότερα. Ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὅλα τὰ κατώρθωσε μόνος, ὥστε οἱ ἄλλοι οὐδόλως ὠφέλησαν. Ὁ πολὺς ὄχλος, ἀπαιτητέ, ὅταν δὲν τηρῇ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ὑπάρχουν κἄν. Εὔχομαι μὲν λοιπὸν καὶ ἐπιθυμῶ καὶ εὐχαρίστως θὰ ἐκοπίαζον, διὰ νὰ στολίσω μὲ πλῆθος τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μὲ πλῆθος δόκιμον· ἐὰν δὲ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, θέλω αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι νὰ εἶναι δόκιμοι. Δὲν βλέπετε ὅτι εἶναι καλύτερον νὰ ἔχωμεν ἕνα λίθον τίμιον παρὰ μυρίους ὀβολούς; δὲν βλέπετε ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ ἔχωμεν τὸν ὀφθαλμὸν ὑγιῆ, παρά, ἐὰν οὗτος εἶναι τυφλός, νὰ βαρυνώμεθα μὲ πολυσαρκίαν; δὲν βλέπετε ὅτι εἶναι καλύτερον νὰ ἔχωμεν ἓν πρόβατον ὑγιές, παρὰ μύρια γεμᾶτα ψώραν; δὲν βλέπετε ὅτι εἶναι καλύτερον νὰ ἔχωμεν ὀλίγα καὶ καλὰ τέκνα, παρὰ πολλὰ καὶ κακά; δὲν βλέπετε ὅτι εἰς μὲν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὀλίγοι εἰσέρχονται, εἰς δὲ τὴν γέενναν πολλοί; Τί ὑπάρχει μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ πλήθους; ποῖον τὸ ὄφελος; Οὐδέν· ἀλλὰ μᾶλλον φθορὰ διὰ τοὺς ἄλλους. Διότι τὸ ἴδιον εἶναι ὅπως π.χ. ἐὰν κάποιος ἐνῷ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ δέκα ὑγιεῖς παρὰ μυρίους νοσοῦντας, προσθέτῃ εἰς τοὺς δέκα τοὺς μυρίους. Οἱ πολλοί, χωρὶς τίποτε νὰ κατορθώνουν, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ μᾶς προξενήσουν, παρὰ κόλασιν τότε, καὶ εἰς τὸ παρὸν ἀδοξίαν· διότι οὐδεὶς θὰ εἴπῃ ὅτι εἴμεθα πολλοί, ἀλλὰ θὰ μᾶς κατηγορῇ ὅτι εἴμεθα ἄχρηστοι. Διότι τοῦτο μᾶς φωνάζουν διαρκῶς, ὅταν εἴπωμεν ὅτι «εἴμεθα πολλοί», «Ἀλλὰ κακοί», λέγουν.

Ἰδοὺ πάλιν ἀπαγορεύω καὶ φωνάζω μὲ λαμπρὰν φωνήν· (οὐδεὶς ἂς μὴ νομίζῃ ὅτι εἶναι γέλως): «θὰ ἐμποδίσω καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψω εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν πείθονται· καὶ ἐνόσῳ κάθημαι εἰς τὸν θρόνον αὐτόν, οὐδὲν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ θὰ ἐγκαταλείψω. Ἂν μὲ καταβιβάσῃ κάποιος, κατόπιν ἀνεύθυνος θὰ εἶμαι· ἕως ὅτου ὅμως παραμένω ὑπεύθυνος, δὲν δύναμαι νὰ παραβλέπω, ὄχι διὰ τὴν ἰδικήν μου τιμωρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδικήν σας σωτηρίαν· διότι πολὺ θὰ ὁμιλήσω διὰ τὴν σωτηρίαν σας. Ὑπὲρ αὐτῆς ὑποφέρω καὶ πονῶ».

7. Α΄ Κορινθ. 4, 13.
8. Σοφ. Σειρ. 16, 3.

Ἀλλὰ πεισθῆτε, ὥστε καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ λάβητε πολὺν τὸν μισθόν, καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄. (9)

(Πράξ. 3, 12 - 26)

«Ἰδὼν δέ, φησί, Πέτρος, ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν λαόν· Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν»;[1].

α΄. Εἶναι γεμάτη ἀπὸ περισσοτέραν παρρησίαν ἡ ὁμιλία αὐτή. Κάμνει δὲ τοῦτο, ὄχι ἐπειδὴ εἰς τὴν προηγουμένην ἐφοβεῖτο, ἀλλ᾿ ἐπειδὴ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπομείνουν ἐκεῖνοι, ὄντες ἄνθρωποι χλευασταὶ καὶ γελωτοποιοί. Ὅθεν ἀρχίζων μὲν ἐκείνην τὴν ὁμιλίαν, κάμνει ὥστε αὐτοὶ νὰ ἐπιστρέψουν, εὐθὺς διὰ τοῦ προοιμίου λέγων: «Τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου»[2], ἐδῶ ὅμως δὲν χρειάζεται αὐτὴν τὴν προετοιμασίαν, διότι δὲν ἦσαν ἀπρόθυμοι, ἀφοῦ τὸ θαῦμα ἔκαμεν ὥστε ἅπαντες νὰ ἐπιστρέψουν· ἑπομένως ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ φόβον καὶ ἔκπληξιν. Διὰ τοῦτο δὲν ἐχρειάσθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ ἐδῶ νὰ ἀρχίσῃ, ἀλλὰ μὲ ἄλλον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον μάλιστα καὶ προσήλκυσεν αὐτούς, ἀφοῦ ἀπέκρουσε τὴν δόξαν τὴν προερχομένην ἀπὸ αὐτούς· διότι οὐδόλως τόσον ὠφελεῖ καὶ βοηθεῖ τοὺς ἀκούοντας, ὅσον τὸ νὰ μὴ λέγῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του ὁ ὁμιλῶν τίποτε τὸ σπουδαῖον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποψίαν ὅτι εἶναι σπουδαῖος νὰ ἀναιρῇ.

1. Πράξ. 3, 12.
2. Πράξ. 2, 14.

Περισσότερον λοιπὸν ἐδόξασαν τοὺς ἑαυτούς των μὲ τὸ νὰ καταφρονήσουν τὴν δόξαν καὶ νὰ δείξουν ὅτι δὲν ἦτο ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θεῖον τὸ γεγονός· καὶ ὅτι εἶναι ἄξιοι νὰ θαυμάζουν μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ὄχι νὰ θαυμάζωνται. Βλέπεις πόσον, ὢν ὁ ἴδιος ἀνώτερος ἐγωϊσμοῦ, ἀπορρίπτει τὴν εἰς τὸν ἑαυτόν του δόξαν; Τοιουτοτρόπως ἔπραττον καὶ οἱ παλαιοί, ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Δανιήλ: «Καὶ ἐγὼ δὲ οὐκ ἐν σοφίᾳ τῇ οὔσῃ ἐν ἐμοί»[3]· καὶ πάλιν ὁ Ἰωσήφ: «Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ διασάφησις αὐτῶν»[4]; καὶ ὁ Δαβίδ: «Ὅτε ἤρχετο ὁ λέων καὶ ἡ ἄρκτος, ἐν ὀνόματι Κυρίου ταῖς χερσὶν αὐτοὺς διέσπων»[5]· καὶ οὗτοι τώρα: «Τί ἡμῖν ἀτενίζετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν»; Οὔτε τοῦτο εἶναι ἰδικόν μας, λέγει· διότι δὲν προεκαλέσαμε τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ εἴμεθα ἄξιοι. «Ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν», (πρόσεξε πῶς συνεχῶς εἰσωθεῖ τὸν ἑαυτόν του εἰς τοὺς προγόνους, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἰσάγει κάποιο νέον δόγμα· καὶ ἐκεῖ ἐνεθυμήθη τὸν πατριάρχην Δαβίδ, καὶ ἐδῶ τοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ) «ἐδόξασε τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν». Πάλιν μὲ ταπείνωσιν, ὅπως καὶ εἰς τὸ προοίμιον· ἔπειτα ἐνδιατρίβει εἰς τὸ τόλμημα καὶ ἐξαίρει τὸ γεγονὸς καὶ δὲν τὸ συσκιάζει ὅπως προηγουμένως. Πράττει δὲ τοῦτο θέλων νὰ προσελκύσῃ αὐτοὺς περισσότερον· διότι ὅσον τοὺς ἀπεδείκνυε ὑπευθύνους, τόσον περισσότερον κατωρθοῦτο αὐτό.

«Ἐδόξασε, φησί, τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν». Δύο τὰ ἐγκλήματα, καὶ ὅτι ὁ Πιλάτος ἤθελε νὰ τὸν ἀπολύῃ καὶ ὅτι σεῖς, ἐνῷ ἐκεῖνος ἠθέλησε, δὲν ἠθελήσατε. «Ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε καὶ ᾐτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ἡμῖν, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρ-

3 Δαν. 2, 30
4 Γεν 40, 8
5 Α΄ Βασιλ 17, 34.

τυρές ἐσμεν». Ὡς νὰ ἔλεγεν: «Ἀντὶ αὐτοῦ τὸν ληστὴν ἐζητήσατε». Πάρα πολὺ φοβερὸν ἔκαμε τὸ πρᾶγμα· ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχεν αὐτοὺς ὑποχειρίους, πλήττει εἰς τὴν συνέχειαν σφοδρῶς.

«Τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς», λέγει. Ἐδῶ προετοιμάζει τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀνάστασιν. «Ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν». Διὰ νὰ μὴ εἰπῇ κάποιος, «ἀπὸ ποῦ εἶναι τοῦτο φανερόν»; δὲν καταφεύγει πλέον εἰς τοὺς προφήτας, ἀλλὰ εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἐπειδὴ εἰς τὴν συνέχειαν ἦτο ἀξιόπιστος· διότι τότε μέν, ὅταν εἶπεν ὅτι ἀνέστη, τὸν Δαβὶδ ἔφερε ὡς μάρτυρα, τώρα δὰ ὅμως, ὅταν ἀνέφερε τὸ ἴδιον, τὸ σύνολον τῶν ἀποστόλων. «Οὗ ἡμεῖς ἐσμεν, φησί, μάρτυρες. Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν τούτων ἀπέναντι πάντων ὑμῶν». Ζητῶν νὰ φανερώσῃ τὴν ἀνάστασιν, ἀμέσως φέρει εἰς μέσον τὸ θαῦμα. «Ἐνώπιον, φησί, πάντων ὑμῶν».

Ἐπειδὴ πάρα πολὺ ἐπίεσεν αὐτοὺς καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ σταυρωθεὶς ἀνέστη, πάλιν τοὺς ἀνακουφίζει, ἀφοῦ τοὺς ἔδωσε τὴν δυνατότητα τῆς μετανοίας, λέγων: «Καὶ νῦν ἀδελφοί, οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, καθὼς καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν». «Κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε», πρώτη ἀπολογία αὐτή· ἡ δευτέρα, «καθὼς καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν». Ὅπως ὁ Ἰωσὴφ ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀδελφούς του ὅτι «ὁ Θεός με ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν ὑμῶν»[6]· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνεσταλμένως εἶπεν ἐκεῖ «τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες»[7], τοῦτο ἀναλύει ἐδῶ. «Ὁ δὲ Θεός, ἃ προκατήγγειλε διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν παθεῖν τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ἐπλήρωσεν οὕτως». Ἐὰν ἀποδειχθῇ τοῦτο, συγχρόνως ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι ἰδικόν των τὸ πταῖσμα, καὶ ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ ἔχει γίνει. Μὲ τὸ νὰ εἰπῇ δὲ «ἃ προκατήγγειλε», ὑπονοεῖ τοὺς λόγους μὲ τοὺς ὁποίους ὠνείδιζον τὸν Χριστὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ: «Εἰ θέλει αὐτόν, σωσάτω αὐτόν, λέγοντες· εἶπε γάρ· Υἱὸς Θεοῦ εἰμι·

6. Γεν. 45, 5
7. ΠράξΕ 2, 23

πέποιθεν ἐπ' αὐτόν· καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ»[8]. Φλυαρία λοιπὸν εἶναι ταῦτα ὦ ἀνόητοι; Ἄπαγε! ἀλλὰ τοιουτοτρόπως ἔπρεπε νὰ γίνουν· αὐτὰ μαρτυροῦν καὶ οἱ προφῆται. Ὥστε δὲν κατέβη, ὄχι ἀπὸ προσωπικὴν ἀδυναμίαν, ἀλλὰ ἀπὸ δύναμιν. Καὶ τοποθετεῖ αὐτὸ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀπολογίας ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων, ὥστε νὰ γίνουν δεκτικοί. «Ἐπλήρωσε, φησίν, οὕτως». Βλέπεις πῶς τὸ πᾶν ἐκεῖ ἀναφέρει; «Μετανοήσατε οὖν, φησί, καὶ ἐπιστρέψατε». Καὶ δὲν λέγει; «Ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν σας», ἀλλὰ «διὰ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι σας», φανερώνων τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Ἔπειτα προσθέτει τὸ κέρδος: «Ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου». Φανερώνει ἐνταῦθα ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ταλαιπωρηθῆ καὶ διὰ πολλῶν δεινῶν ἔχουν δοκιμασθῆ· διὰ τοῦτο καὶ τοιουτοτρόπως ὡμίλησε, γνωρίζων ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος θὰ ἥρμοζε πρὸς ἐκεῖνον ποὺ πάσχει καὶ ζητεῖ παρηγορίαν.

6'. Καὶ πρόσεξε πῶς προοδευτικῶς προχωρεῖ. Εἰς μὲν τὴν πρώτην ὁμιλίαν ὑπηνίχθη ἠρέμως τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν κάθισιν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐνῷ ἐδῶ καὶ τὴν ἐμφανῆ παρουσίαν. «Καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεχειρισμένον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι», (ἀντὶ τοῦ εἶναι ἀνάγκη), «ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων». Διατί δὲν ἔρχεται τώρα, ἡ αἰτία εἶναι φανερά. «Ὧν ἐλάλησε, φησίν, ὁ Θεὸς διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν τῶν ἀπ' αἰῶνος. Μωσῆς μὲν γὰρ εἶπε πρὸς τοὺς πατέρας ὅτι Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς». Ἐκεῖ μὲν τὸν Δαβὶδ ἀνέφερε, ἐνταῦθα δὲ τὸν Μωσέα. «Πάντων, φησίν, ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεός», μὲ τὸ νὰ συγκαλύπτῃ ἀκόμη, ὁδηγῶν μᾶλλον ἠρέμως αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν.

Κατόπιν ἔρχεται εἰς τὸ ἀξιόπιστον λέγων: «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα». Ἔπειτα καὶ ἡ τιμωρία εἶναι πολλή. «Ἔσται δέ, φησί, πᾶσα ψυχή, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολο-

8. Ματθ. 27, 42 - 43.

θρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ. Καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν καὶ προκατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας». Ἐδῶ καλῶς ἐτοποθέτησε τὸν ὄλεθρον· διότι ὅταν ἀναφέρῃ κάτι σπουδαῖον, εἰς τοὺς πρώτους καταφεύγει. Καὶ μαρτυρίαν εὗρεν ἥτις ἔχει ἀμφότερα, ὅπως εἶπεν ἐκεῖ: «Ἕως ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ»[9]. Διότι τὸ θαυμαστὸν εἶναι ὅτι εὑρίσκονται καὶ τὰ δύο ὁμοῦ, καὶ ἡ ὑποταγὴ καὶ ἡ παρακοὴ καὶ ἡ τιμωρία.

«Ὡς ἐμέ», λέγει. Διατί λοιπὸν πτοεῖσθε; «Ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τῶν προφητῶν». Ὥστε εἰς σᾶς ὡμίλουν καὶ διὰ σᾶς ὅλα ἔχουν γίνει. Διότι ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τοῦ τολμήματος ἐνόμιζον ὅτι εἶχον ἀποξενωθῆ (διότι δὲν ὑπάρχει ὁ αὐτὸς λόγος, τώρα μὲν νὰ σταυροῦται, τώρα δὲ νὰ συγχωρῇ αὐτοὺς ὡς οἰκείους), φανερώνει ὅτι καὶ ἐκεῖνο ἐγένετο, συμφώνως πρὸς προφητείαν καὶ τοῦτο: «Ὑμεῖς ἐστε, φησίν, υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ· Καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς»[10]. «Ὑμῖν πρῶτον, φησίν, ὁ Θεός, ἀναστήσας τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ἀπέστειλεν», (ἄρα καὶ εἰς ἄλλους· ἀλλὰ πάντως πρῶτον εἰς σᾶς ποὺ ἐσταυρώσατε), «εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν».

Ἂς ἐξετάσωμεν δὲ λεπτομερέστερον τὰ ἀναγνωσθέντα ἀνωτέρω. Πρῶτον διδάσκει ὅτι αὐτοὶ ἔκαμαν τὸ θαῦμα μὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε: «Τί θαυμάζετε»; Καὶ δὲν ἀφήνει νὰ μὴ πιστεύεται τὸ λεγόμενον. Καὶ διὰ νὰ τὸ κάμῃ περισσότερον ἀξιόπιστον, προκαταλαμβάνει τὴν κρίσιν αὐτῶν: «Ἡμῖν, φησί, τί ἀτενίζετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσιν»; Ἐὰν αὐτὸ σᾶς ταράσσῃ καὶ σᾶς θορυβῇ, μάθετε ποῖος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐποίησε, καὶ μὴ ἐκπλήττεσθε.

Καὶ πρόσεξε ὅτι πανταχοῦ ὅταν καταφεύγῃ ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ εἴπῃ ὅτι ὅλα γίνονται παρ' αὐτοῦ, τότε ἀφόβως ἐπιπλήττει αὐτούς. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνωτέρω ἔλεγεν: «Ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ Θεοῦ εἰς ὑμᾶς»[11].

9. Ψαλμ. 109, 2
10. Γεν. 12, 3.
11. Πράξ. 2, 22.

Καὶ πανταχοῦ ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς τὸ τόλμημα, ὥστε καὶ τὸ θαῦμα νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ἡ ἀνάστασις νὰ ἐπικυρωθῇ. Ἐνταῦθα δὲ προσέθεσε καὶ ἄλλο: διότι οὐκέτι πλέον τὸν λέγει Ναζωραῖον, ἀλλὰ τί; «Ὁ Θεός, φησί, τῶν πατέρων ἡμῶν ἐδόξασε τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν».

Πρόσεξε καὶ τὴν ταπείνωσιν αὐτοῦ. Δὲν ἐκατηγόρησεν, οὔτε εἶπεν ἀποτόμως: «Καὶ τώρα πιστεύετε· ἰδοὺ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἦτο χωλὸς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, ἀνωρθώθη ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ». Δὲν ὡμίλησε τοιουτοτρόπως (διότι ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς κάμῃ περισσότερον φιλονείκους), ἀλλὰ πρῶτον αὐτοὺς ἐπαινεῖ, ἐπειδὴ ἐθαύμαζον τὸ συμβάν· καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ προγόνου τοὺς προσκαλεῖ. Καὶ δὲν λέγει: «Ὁ Ἰησοῦς αὐτὸν ἐθεράπευσε» (καίτοι βεβαίως αὐτὸς αὐτὸν ἐθεράπευσεν), ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ λέγουν: «Καὶ πῶς εἶναι λογικὰ ταῦτα ἀφοῦ τὸν παράνομον δοξάζουν»; διὰ τοῦτο ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπὸ τοῦ Πιλάτου κρίσιν, ἀποδεικνύων ὅτι, ἐὰν ἤθελον νὰ προσέχουν, δὲν εἶναι παράνομος· διότι δὲν θὰ ἤθελεν ὁ Πιλάτος νὰ ἀπολύσῃ αὐτόν. Καὶ δὲν εἶπε «θελήσαντος», ἀλλὰ «κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν», φανερώνων ὅτι ἐκεῖνον μὲν ποὺ ἐφόνευσεν ἄλλους ζητήσατε νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος, ἐκεῖνον δὲ ποὺ ἀνιστᾷ τοὺς φονευθέντας δὲν ἠθελήσατε. Καὶ διὰ νὰ μὴ λέγουν πάλιν «πῶς τώρα δοξάζει αὐτὸν ἐκεῖνος ποὺ τότε δὲν ἐβοήθησε»; φέρουν τοὺς προφήτας, οἱ ὁποῖοι μαρτυροῦν ὅτι τοιουτοτρόπως ἔπρεπε νὰ γίνουν.

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἰδική των ἀπολογία, προηγουμένως κατηγορεῖ αὐτούς. Καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἠρνήθητε κατὰ πρόσωπον τοῦ Πιλάτου, ἐνῷ ἐκεῖνος ἤθελε νὰ τὸν ἀθωώσῃ, δὲν ἦτο τυχαῖον· καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρνηθῆτε κατηγορεῖ αὐτὸς ποὺ ἐζητήθη ἀντ' αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως καὶ τοῦτο ἦτο μεγάλη οἰκονομία. Ἐδῶ φανερώνει τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν καὶ τὴν θρασύτητα καὶ ἀπερισκεψίαν, καὶ ὅτι ὁ μὲν εἰδωλολάτρης, ἂν καὶ μόνον τότε διὰ πρώτην φορὰν εἶδεν αὐτόν, ἐν τούτοις ἀπήλλαξεν αὐτὸν (καίτοι βεβαίως οὐδὲν σπουδαῖον ἤκουσεν), αὐτοὶ ὅμως, ἂν καὶ ἐτρέφοντο μαζὶ μὲ τὰ θαύματα, ἐν τούτοις τὸ ἀντίθετον ἔκαμαν.

Ὅτι δὲ δικαίως ἔκρινεν ἐκεῖνος νὰ τὸν ἀπολύῃ,

καὶ ὅτι δὲν ἔκαμνε τοῦτο χαριζόμενος εἰς αὐτόν, ἄκουε αὐτὸν εἰς ἄλλο σημεῖον ποὺ λέγει: «Ἔθος ὑμῖν ἐστιν ἀπολύειν ἕνα τινά· θέλετε οὖν τοῦτον ἀπολύσω ὑμῖν»[12]; «Ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε». Δὲν εἶπεν «ἐξεδώκατε», ἀλλὰ πανταχοῦ «ἠρνήσασθε». Εὐλόγως· διότι τοιουτοτρόπως ἔλεγον: «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα»[13]. Καὶ δὲν εἶπε «δὲν ἐζητήσατε ἐκεῖνον ποὺ δὲν δύνασθε νὰ συλλάβετε, τὸν ἀκατάληπτον, οὔτε μόνον ἠρνήσασθε», ἀλλὰ καὶ «ἐφονεύσατε».

Ὅτε ἦσαν πεπωρωμένοι, οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν· ὅτε ἰδιαιτέρως συνεκλονίσθησαν αἱ ψυχαί των, τότε πλήττει ἰσχυρότερον, τότε ποὺ δύνανται καὶ νὰ συναισθανθοῦν. Διότι ὅπως καὶ ἡμεῖς εἰς τοὺς μεθύοντας μὲν οὐδὲν λέγομεν, ὅταν ὅμως ἀνανήψουν καὶ συνέλθουν ἀπὸ τὴν μέθην, τότε τοὺς ἐπιπλήττομεν, τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ ὁ Πέτρος, ὅτε ἠδύναντο νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὰ λεγόμενα, τότε ὡμίλησεν αὐστηρῶς· πολλὰ εἶναι τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ἀριθμεῖ· π.χ. ὅτι, ἐκεῖνον ποὺ ὁ Θεὸς ἐδόξασεν, οὗτοι παρέδωκαν· ὅτι, ἐκεῖνον ποὺ ὁ Πιλάτος ἀθώωνεν, οὗτοι ἠρνήθησαν κατὰ πρόσωπον ἐκείνου· ὅτι προετίμησαν τὸν λῃστήν.

γ΄. Πρόσεξε πάλιν πῶς χωρὶς νὰ φαίνεται ὁμιλεῖ περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀποδεικνύων ὅτι ἀνεστήθη· ὅπως ἔλεγεν εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν «καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ»[14], καὶ ἐδῶ, «τὸν δὲ ἀρχηγόν, φησί, τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε». Ἄρα δὲν ἔλαβεν ἀπὸ ἄλλον τὴν ζωήν. Ὅπως ἀρχηγὸς τῆς κακίας θὰ ἦτο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔτεκε τὴν κακίαν, καὶ ἀρχηγὸς φόνου ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρῶτος εἰσήγαγε τὸν φόνον, οὕτω καὶ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ζωὴν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του. «Ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρε», λέγει. Ἐπειδὴ εἶπε τοῦτο, προσέθεσε: «Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ταύτην».

Ἀλλ' ὅμως, ἐὰν ἡ εἰς αὐτὸν πίστις εἶναι ἐκείνη ἡ

12. Ἰωάν. 18, 39.
13. Ἰωάν. 19, 15.
14. Πράξ. 2, 24.

ὁποία ἔκαμε τὸ πᾶν, καὶ ὅτι εἰς αὐτὸν ἐπίστευσε, διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπε «διὰ τοῦ ὀνόματος», ἀλλ' «ἐν τῷ ὀνόματι»; Διότι ἀκόμη δὲν εἶχον θάρρος νὰ εἴπῃ: «Ἡ εἰς αὐτὸν πίστις». Διὰ νὰ μὴ εἶναι ὅμως μικρὸν τὸ «δι' αὐτοῦ», προσέθεσε: «Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐστερέωσεν αὐτόν». Καὶ τοῦτο ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, τότε λέγει: «Καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ταύτην». Πρόσεξε πῶς φανερώνει ὅτι καὶ ἐκεῖνο τὸ εἶπε συγκαταβαίνων· διότι δὲν θὰ ἐχρειάζετο τὴν βοήθειαν ἄλλου διὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀνώρθωσε χωλόν, ὁ ὁποῖος οὐδόλως διέφερεν ἀπὸ νεκρόν. Πρόσεχε πῶς πανταχοῦ τὰς μαρτυρίας αὐτῶν χρησιμοποιεῖ διὰ τὸν ἑαυτόν του· διότι ἀνωτέρω μὲν ἔλεγε: «Καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε»[15], καὶ «ἐν μέσῳ ὑμῶν»,[16] καὶ πάλιν, «ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἀπέναντι πάντων ὑμῶν»· καίτοι δὲν ἐγνώρισαν ὅτι ἐθεραπεύθη ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐγνώρισαν ὅτι ἦτο χωλός. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ κατορθώσαντες ὡμολόγουν ὅτι δὲν ἐστερεώθη μὲ τὴν ἰδικήν των δύναμιν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν δὲ δὲν συνέβαινε τοῦτο, καὶ ἦσαν ὄντως πεπεισμένοι ὅτι ἀνέστη, δὲν θὰ ἤθελον νὰ στερεώσουν τὴν δόξαν τοῦ νεκροῦ περισσότερον παρὰ τὴν ἰδικήν των, καὶ ταῦτα ἐνῷ ἐκεῖνοι πρὸς αὐτοὺς ἀπέβλεπον.

Ἔπειτα ἐνῷ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἦσαν ἔμφοβοι, ἀμέσως τοὺς παρηγόρησε μὲ τὴν ὀνομασίαν τῶν ἀδελφῶν, εἰπών: «Ἄνδρες ἀδελφοί». Διότι ἐκεῖ μὲν οὐδόλως ὡμίλησε περὶ τῶν ἑαυτῶν των, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ Χριστοῦ, λέγων, «ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραήλ»[17], ἐνταῦθα δὲ καὶ παραίνεσιν προσθέτει. Ἐκεῖ ἀνέμενεν αὐτοὺς διὰ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ, ἐνταῦθα ἐγνώριζε πόσον ἐπροώδευσαν καὶ πόσον οὗτοι εἶχον πλησιάσει περισσότερον εἰς τὴν πίστιν. Καὶ ἐπὶ πλέον τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα δὲν ἐλέχθησαν ἐξ ἀγνοίας· διότι τὸ νὰ ζητήσουν τὸν λῃστήν, τὸ νὰ μὴ δεχθοῦν ἐκεῖνον ποὺ ἐκρίθη ἀθῷος καὶ τὸ νὰ θελήσουν νὰ τὸν φονεύσουν, ἀπὸ ποίαν ἄγνοιαν προήρχοντο; Ἀλλ' ὅμως δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν δυνατότητα νὰ ἀρνηθοῦν ἐκεῖνα ποὺ εἶχον πραχθῆ

15. Πράξ. 2, 22.
16. Πράξ. 2, 22.
17. Πράξ. 2, 36.

καὶ νὰ μετανοήσουν· μᾶλλον δὲ καὶ ἀπολογίαν ὑπὲρ αὐτῶν ἀξιόλογον κατασκευάζει καὶ λέγει: «Ὅτι μὲν οὖν ἀθῶον ἀνῃρεῖτε, ᾔδειτε· ὅτι δὲ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἴσως ἠγνοεῖτε». Καὶ ἀπὸ ἐδῶ δὲν συγχωρεῖ μόνον αὐτοὺς διὰ τὰ ἐγκλήματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρωτεργάτας τῶν κακῶν· διότι βεβαίως θὰ ἔκαμνεν αὐτοὺς περισσότερον φιλονείκους, ἐὰν ἐξέτρεπε τὴν ὁμιλίαν εἰς κατηγορίαν· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πράξει κάτι φοβερόν, ὅταν κάποιος τὸν κατηγορῇ, προσπαθῶν νὰ ἀπολογηθῇ, γίνεται ὁρμητικώτερος. Καὶ δὲν λέγει ἑπομένως ὅτι «ἐσταυρώσατε, ἐφονεύσατε», ἀλλ' «ἐπράξατε», ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς συγχώρησιν. Ἐὰν ἐκεῖνοι ἔπραξαν χωρὶς νὰ γνωρίζουν, πολὺ περισσότερον οὗτοι· ἐὰν ἐκεῖνοι συγχωροῦνται, πολὺ περισσότερον οὗτοι.

Τὸ δὲ ἀξιοθαύμαστον εἶναι, ὅτι, ὁμιλήσας καὶ ἀνωτέρω καὶ ἐδῶ, ἐκεῖ μέν, «τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει»[18], ἐδῶ δὲ ὅτι «προκατήγγειλε» εἰς ὅλους τὸν Χριστόν, οὐδαμοῦ παρουσιάζει μαρτυρίαν, διότι ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ἔχει λεχθῇ μετὰ πολλῶν ἐγκλημάτων καὶ τῆς τιμωρίας ἐναντίον αὐτῶν. «Καὶ δώσω, φησί, τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ»[19], καὶ πάλιν, «ἃ προκατήγγειλε, φησί, διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν παθεῖν αὐτόν, ἐπλήρωσεν οὕτω». Μεγάλην φανερώνει τὴν ἀπόφασιν, ἀφοῦ βεβαίως πάντες ἔλεγον τοῦτο καὶ ὄχι μόνον εἷς. Ἀληθῶς, ἐὰν δὲν ἔχουν γίνει ἐξ ἀγνοίας, ἔχουν γίνει παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ. Πρόσεξε πόση εἶναι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔχῃ χρησιμοποιήσει τὰς κακίας τῶν ἄλλων δι' ἐκεῖνο ποὺ πρέπει. «Ἐπλήρωσε», λέγει. Διὰ νὰ μὴ νομίσουν κατόπιν ὅτι ὑπολείπεται κατά τι, τοῦτο προσέθεσεν, ἐξηγῶν ὅτι ἔχουν πραγματοποιηθῇ ὅσα ἔπρεπε νὰ πάθῃ.

Ἀλλὰ μὴ νομίσητε, ἐπειδὴ οἱ προφῆται ταῦτα εἶπον, καὶ ἐπειδὴ κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὅτι εἶναι ἀρκετὴ ἀπολογία τοῦτο διὰ σᾶς. Ὅμως δὲν ὁμιλεῖ οὕτως, ἀλλὰ πρᾳότερον: «Μετανοήσατε οὖν». Διατί; «Εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας». Δὲν ἐννοῶ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν τολμηθῇ, ὅταν εὑρίσκετο εἰς τὸν σταυρὸν (ἴσως ἐκεῖνα ἐξ ἀγνοίας), ἀλλ' ὥστε νὰ ἐξαλειφθοῦν αἱ ἄλλαι ἁμαρτίαι σας.

18. Πράξ. 2. 23.
19. Ἡσ 53 9.

Ἔπειτα προσθέτει: «Ὅπως ἂν ἔλθωσιν ὑμῖν καιροὶ ἀναψύξεως». Ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀναστάσεως διδάσκει ἀμυδρῶς· διότι πράγματι ἐκεῖνοι εἶναι οἱ καιροὶ τῆς ἀναψύξεως, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ Παῦλος ἐπεζήτει, λέγων: «Καὶ ἡμεῖς οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει, στενάζομεν βαρούμενοι»[20]. Ἔπειτα, ἀποδεικνύων ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ αἴτιος τῶν καιρῶν τῆς ἀναψύξεως λέγει: «Καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεχειρισμένον ὑμῖν Ἰησοῦν Χριστόν». Δὲν εἶπε: «Διὰ νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ ἁμαρτία σας», ἀλλ' «αἱ ἁμαρτίαι», ὑπονοῶν καὶ ἐκείνην.

«Ἀποστείλῃ». Ἀφοῦ εἶπε τοῦτο, δὲν λέγει κατόπιν ἀπὸ ποῦ, ἀλλὰ μόνον προσθέτει: «Ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι». Ἀκόμη νὰ δεχθῇ. Καὶ πῶς δὲν εἶπεν: «Ὃν οὐρανὸς ἐδέξατο»; Τοῦτο εἶπεν ὡς διδάσκων περὶ τῶν ἄνω χρόνων. «Οὕτως ἔχουν οἰκονομηθῇ, λέγει, οὕτως ἔχουν συντεθῇ»· περὶ δὲ τῆς αἰωνίου ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀκόμη δὲν ὁμιλεῖ, ἀλλ' ἐνδιατρίβει ἀκόμη εἰς τοὺς λόγους τῆς οἰκονομίας καὶ λέγει: «Μωσῆς μὲν γὰρ εἶπε πρὸς τοὺς πατέρας ὅτι Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος». Ἔπειτα ἀνωτέρω μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων, ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος», αὐτὸν εἰσάγει ἐν συνεχείᾳ τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν· διότι ἀφοῦ πολλὰ προεῖπεν, εἰς αὐτὸν δὲ πρέπει νὰ ἀκούωμεν, δὲν θὰ ἔκαμνε λάθος κανείς, ἐὰν ἔλεγεν ὅτι ταῦτα οἱ προφῆται ἔχουν εἰπῆ.

δ'. Μὲ ἄλλον τρόπον δὲ θέλει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὰ ἴδια προεῖπον καὶ οἱ προφῆται. Καὶ ἂν κάποιος ἐξετάζῃ μὲ ἀκρίβειαν, θὰ εὕρῃ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀμυδρῶς μέν, πάντως νὰ εἶναι εἰπωμένα· ὥστε οὐδὲν εἶναι νεώτερον. «Τὸν προκεχειρισμένον», λέγει. Ἐνταῦθα αὐτοὺς καὶ φοβίζει, ὡς κατωτέρων ἀπὸ πολλούς. Πῶς λοιπὸν ἔλεγεν: «Ἐπλήρωσεν ἃ ἔδει παθεῖν»; «Ἐπλήρωσεν», εἶπεν, ὄχι «ἐπληρώθη», φανερώνων ὅτι, ἐκεῖνα μὲν τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ πάθῃ, ἐξεπλήρωσεν, ἐκεῖ-

20 Β' Κορινθ. 5, 4. λ. σκῆνος = θνητὸν σῶμα. λ. βαρούμενοι = ὡς νὰ εἴμεθα φορτωμένοι μὲ βαρὺ φορτίον.

να ὅμως τὰ ὁποῖα ἀπομένουν ἀκόμη νὰ γίνουν, μέχρι τώρα δὲν εἶπε. «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ». Ἐκεῖνο λέγει, τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἔκαμνεν αὐτοὺς φίλους.

Βλέπεις πῶς ἀναμιγνύει ἀσήμαντα καὶ ὑψηλά; Διότι εἶναι καὶ ἀσήμαντον καὶ σπουδαῖον, ἐὰν ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Μωϋσῆ· πλὴν ἀλλὰ τότε ἦτο μέγα· διότι δὲν ἦτο βεβαίως σύμφωνον πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Μωϋσέως τὸ «καὶ ἔσται πᾶς ὁ μὴ ἀκούων ἐξολοθρευθήσεται». Εἶπε δὲ καὶ πάρα πολλὰ ἄλλα ποὺ φανέρωναν ὅτι δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Μωϋσέα, ὥστε μὲ μεγάλην μαρτυρίαν ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται. «Ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀναστήσει, φησίν, ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν». Ὥστε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς ἠπείλησεν αὐτοὺς ποὺ δὲν ἀκούουν. Ὅλα ταῦτα εἶναι χρήσιμα. «Καὶ πάντες δέ, φησίν, οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουήλ». Δὲν ἠθέλησε νὰ ἀσχοληθῇ μὲ ἕνα ἕκαστον ἰδιαιτέρως, διὰ νὰ μὴ μακρηγορήσῃ, ἀλλά, ἀναφερθεὶς εἰς τὴν πλέον σπουδαίαν μαρτυρίαν, τὴν Μωσαϊκήν, παρέπεμψεν εἰς αὐτούς. «Ὑμεῖς ἔστε, φησίν, υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο ὁ Θεός».

«Τῆς διαθήκης, φησίν, υἱοί», δηλαδὴ «κληρονόμοι». Διότι διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι λαμβάνουν ταῦτα ἐκ τῆς χάριτος τοῦ Πέτρου, φανερώνει ὅτι ὠφείλετο εἰς αὐτοὺς ἄνωθεν ὥστε περισσότερον νὰ πιστεύσουν ὅτι καὶ ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε τοῦτο. «Ὑμῖν πρῶτον ἀναστήσας, φησίν, ὁ Θεὸς τὸν Παῖδα αὐτοῦ ἀπέστειλεν». Δὲν εἶπεν ἁπλῶς «ὑμῖν ἀπέστειλε τὸν Παῖδα αὐτοῦ», ἀλλὰ καί, «μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ὅτε ἐσταυρώθη». Διὰ νὰ μὴ νομίσουν δὲ ὅτι αὐτὸς μὲν ἐχάριζεν αὐτά, ὁ δὲ Πατὴρ ὄχι, διὰ τοῦτο προσέθεσε τὸ «εὐλογοῦντα ὑμᾶς». Διότι ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ἀδελφός σας καὶ σᾶς εὐλογεῖ, τὸ πρᾶγμα εἶναι ὑπόσχεσις· δηλαδή, «τόσον πρέπει νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ ἐπικοινωνῆτε μὲ αὐτούς, διότι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους θέλει νὰ γίνετε αἴτιοι καὶ ἀρχηγοί. Λοιπὸν μὴ φέρεσθε ὡς νὰ ἔχετε ἀπορριφθῆ καὶ ἀποβληθῆ». «Ἐν τῷ ἀποστρέφειν, φησίν, ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν». Μὲ αὐτὸν τὸν ὅρον σᾶς εὐλογεῖ καὶ ὄχι ἁπλῶς.

Καὶ ποία εἶναι ἡ εὐλογία αὐτη; Μεγάλη· διότι βεβαίως τὸ νὰ ἐγκαταλείψητε τὰς κακίας, τοῦτο δὲν εἶναι ἱκανόν, ὥστε νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτάς. Ἐὰν ὅμως δὲν

ἦτο ἱκανὸν νὰ τὰς ἐξαφανίσῃ, πῶς ἦτο ἱκανὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐλογίαν; Διότι βεβαίως αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀδικήσει δὲν εὐλογεῖται ἤδη, ἀλλὰ συγχωρεῖται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.

Τὸ δὲ «ὡς ἐμέ», ἐὰν κάποιος δὲν τὸ ἀποδεχθῇ συμφώνως πρὸς τὸν τρόπον τῆς νομοθεσίας, καθόλου δὲν θὰ ἔχῃ τὴν ἐξήγησιν.

«Αὐτοῦ ἀκούσεσθε», λέγει· καὶ ὄχι ἁπλῶς, ἀλλ' «ἔσται πᾶσα ψυχή, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ Προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ». Ὅταν ἀπέδειξεν εἰς αὐτοὺς ὅτι εἶχον ἁμαρτήσει, καὶ τοὺς μετέδωσε ἐκ τῆς συγγνώμης, καὶ ὑπεσχέθη ὠφέλιμα, τότε βεβαίως φανερώνει ὅτι καὶ ὁ Μωϋσῆς λέγει τὸ ἴδιον.

Καὶ ποία εἶναι ἡ λογικὴ σύνδεσις μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως», καὶ νὰ προσθέσῃ τὸν Μωϋσέα, ποὺ λέγει ὅτι ὅλα θὰ τὰ ἀκούσουν, ὅσα θὰ εἰπῇ ὁ Χριστός, καὶ μάλιστα ὄχι ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ φοβερᾶς ἀπειλῆς; Μεγάλη· διότι φανερώνει ὅτι καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ πείθωνται εἰς αὐτόν.

Τί σημαίνει, «υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης»; Κληρονόμοι, διάδοχοι. Ἐὰν λοιπὸν εἴσθε υἱοί, διατί φέρεσθε πρὸς τὰ ἰδικά σας ὡς νὰ εἶναι ξένα; Ἑπομένως ἐπράξατε ἔργα ποὺ ἐπισύρουν τὴν κατηγορίαν, θὰ δυνηθῆτε ὅμως νὰ τύχετε συγγνώμης. Ἔπειτα ἐπειδὴ εἶπεν αὐτά, εὐλόγως κατόπιν λέγει: «Ὑμῖν ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Παῖδα αὐτοῦ εὐλογοῦντα ὑμᾶς». Δὲν εἶπε «σώζοντα», ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι μεγαλύτερον, «εὐλογοῦντα», φανερώνων ὅτι ὁ σταυρωθεὶς εὐλογεῖ τοὺς σταυρώσαντας.

Ἂς μιμηθῶμεν λοιπὸν αὐτὸν καὶ ἡμεῖς· ἂς ἀποβάλωμεν τὴν φονικὴν καὶ ἐχθρικὴν ψυχήν. Δὲν φθάνει τὸ νὰ μὴ ἀμυνθῶμεν (τοῦτο καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν ἔχει γίνει), ἀλλὰ ὅλα ἂς τὰ πράττωμεν ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀδικήσει, ὡς νὰ εἶναι φίλοι πραγματικοί, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἰδίων. Ἐκείνου εἴμεθα μιμηταί, ἐκείνου μαθηταί, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν σταύρωσιν ὅλα τὰ μεταχειρίζεται ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἀποστέλλει. Καίτοι βεβαίως ἡμεῖς πολλαχοῦ καὶ δικαίως πάσχομεν· ἐκεῖνος δὲ ὄχι μόνον ἀδίκως, ἀλλὰ καὶ ἀσεβῶς· διότι τὸν εὐεργέτην, ἐκεῖνον ποὺ οὐδόλως εἶχεν ἀδικήσει, ἐκεῖνον ἐσταύρωσαν. Διὰ ποῖον λόγον παρακαλῶ; δόξης ἕνεκεν; Ἀλλ' ὅμως αὐτὸς ἐδόξασεν αὐ-

τούς. Πῶς; «Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας, φησίν, ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν, ἃ λέγουσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε»[21]. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ: «Ὕπαγε, δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ»[22]. Καὶ ἐνῷ ἠδύνατο νὰ καταστρέψη αὐτούς, τοὺς σώζει. Αὐτὸν λοιπὸν ἂς μιμηθῶμεν, καὶ οὐδεὶς ἂς μὴ εἶναι ἐχθρὸς κάποιου, οὐδεὶς πολέμιος, παρὰ τοῦ διαβόλου μόνον.

ε΄. Πρὸς τοῦτο μεγάλως συντελοῦν ἡ ἀποφυγὴ καὶ τοῦ ὅρκου καὶ τῆς ὀργῆς. Μὲ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ὀργῆς δὲν θὰ ἔχωμεν οὔτε ἐχθρόν. Κόψε τὸν ὅρκον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, καὶ θὰ ἔχης κόψει καὶ τὰ πτερὰ τῆς ὀργῆς, θὰ ἔχης σβήσει ὅλον τὸν θυμόν· διότι ὁ ὅρκος εἶναι ὡς ἄνεμος ὀργῆς. Χάλασε τὰ ἱστία· ὅταν δὲν ὑπάρχη ἄνεμος οὐδόλως ὠφελεῖ τὸ ἱστίον. Ἂν λοιπὸν δὲν φωνάζωμεν, οὔτε ὁρκιζώμεθα, θὰ ἔχωμεν ἀποκόψει τὰ νεῦρα τοῦ θυμοῦ. Ἐὰν δὲ ἀπιστῆτε, πειραματισθῆτε ἐπὶ τοῦ πράγματος, καὶ τότε θὰ ἀντιληφθῆτε ὅτι οὕτως ἔχει. Βάλε εἰς ἐκεῖνον ποὺ θυμώνει νόμον ποτὲ νὰ μὴν ὁρκισθῆ, καὶ δὲν θὰ ἀναγκασθῆς νὰ τὸν διδάξης περὶ ἐπιεικείας. Τοιουτοτρόπως ὅλα κατορθοῦνται· καὶ οὔτε θὰ ἐπιορκήσετε, οὔτε θὰ ὁρκισθῆτε καθόλου.

Δὲν γνωρίζετε εἰς πόσους παραλογισμοὺς ρίπτετε τοὺς ἑαυτούς σας ἐξ αὐτοῦ; Διότι ἐξ ἀνάγκης περιβάλλετε τοὺς ἑαυτούς σας μὲ δεσμὸν καὶ παντοιοτρόπως προσπαθεῖτε νὰ λυτρώσητε τὴν ψυχὴν ὡς ἀπὸ κάποιο ἄφευκτον κακόν, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες, κατόπιν διάγετε μὲ ὀδύνην καὶ μάχας, καὶ καταρᾶσθε τὸν θυμόν, ἀλλὰ ὅλα γίνονται ματαίως καὶ χωρὶς λόγον. Λοιπὸν ἀπείλησε, ἀποχώρισε, ὅλα κάμε τα χωρὶς ὅρκον.

Εἶναι δυνατόν, ἂν θέλης, νὰ ἀναλύσωμε καὶ τὰ λεχθέντα καὶ τὰ πραττόμενα. Οὕτω σήμερον εἶναι ἀνάγκη πραότερον νὰ σᾶς διδάξω· διότι ἐπειδὴ ἠκούσατε, καὶ τὸ περισσότερον ἔχετε κατορθώσει. Ἂς ἐξετάσωμε λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν, τίνος ἕνεκεν εἰσῆλθεν ὁ ὅρκος καὶ διατί ἐπετράπη νὰ ὑπάρχη εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διηγούμενοι ἀνωτέρω τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ καὶ πότε εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ πῶς καὶ παρὰ τίνων, θὰ σᾶς ἀμείψωμεν εἰς τὴν διήγησιν διὰ τὴν ὑπακοήν σας. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ ἔχει κατορθώσει εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ ἐρευνᾶ νὰ μάθη, αὐτὸς ὅμως ὁ ὁποῖος ἀκόμη δὲν κατώρθωσε, δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε νὰ ἀκούση διδασκαλίαν.

21. Ματθ. 23, 2-3.
22. Ματθ. 8, 4.

Ἔκαμαν πολλὰς συνθήκας οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ἔσφαξαν σφάγια καὶ θυσίας προσέφερον, καὶ ἀκόμη δὲν ὑπῆρχεν ὅρκος. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν εἰσῆλθεν ὁ ὅρκος; Ὅταν ηὐξήθησαν τὰ κακά, ὅταν ὅλα μαζὶ ἔγιναν ἄνω κάτω, ὅταν ἐξετράπησαν πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν· τότε λοιπόν, τότε, ὅτε ἐφαίνοντο ἐν συνεχείᾳ ἄπιστοι, τὸν Θεὸν ἐκάλουν μάρτυρα παρέχοντες αὐτὸν ὡς ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν τῶν λεγομένων· διότι τοῦτο εἶναι ὅρκος, ἐγγύησις συμπεριφορῶν ποὺ δὲν γίνονται πιστευταί. Ὥστε τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον γνώρισμα αὐτοῦ ποὺ ὁρκίζεται, ὅτι δὲν γίνεται πιστευτὸς χωρὶς ἐγγύησιν καὶ μάλιστα ἐγγύησιν μεγάλην· διότι ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀπιστίας δὲν ζητοῦν ἄνθρωπον ἐγγυητήν, ἀλλὰ τὸν Θεόν. Δεύτερον, καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ δέχεται τὸν ὅρκον ὑπάρχει τὸ ἴδιον ἁμάρτημα, ἀφοῦ, ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῶν συναλλαγμάτων, τὸν Θεὸν θέλει ὡς ἐγγυητήν, καὶ λέγει ὅτι δὲν θὰ ὑποχωρήση, ἐὰν δὲν λάβη ἐκεῖνον.

Ὢ τῆς ὑπερβολικῆς ἀναισθησίας! ὢ τῆς ἀσεβείας! ἀφοῦ εἶσαι σκώληξ καὶ χῶμα καὶ σκόνη καὶ καπνός, τὸν Δεσπότην σου θέλεις ὡς ἐγγυητήν, καὶ ἐκεῖνον ἐξαναγκάζεις τοὺς ἄλλους νὰ σοῦ δώσουν. Εἰπέ μοι, ἐάν, ὅταν τὰ τέκνα σας φιλονεικοῦν μεταξύ των καὶ δὲν πιστεύουν εἰς τοὺς ἑαυτούς των, ἔλεγεν ὁ ὁμόδουλος ὅτι δὲν θὰ ὑποχωρήση, ἕως ὅτου λάβη ὡς ἐγγυητὴν τὸν κοινὸν κύριον, ἄραγε δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο μὲ μύρια κτυπήματα καὶ δὲν θὰ ἐμάνθανεν ὅτι εἰς ἄλλα πρέπει νὰ χρησιμοποιῆ τὸν κύριον καὶ ὄχι εἰς τοιαῦτα; Τί λέγω ὁμόδουλον; Διότι ἐὰν προετίμα σεβαστότερον ἄνδρα, δὲν θὰ ἐθεώρει ἀσέβειαν τὸ πρᾶγμα;

Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν θέλω, λέγει. Καλῶς· λοιπὸν οὔτε ἐκεῖνον νὰ τὸν ἀναγκάζης, ἀφοῦ καὶ μεταξὺ ἀνθρώπων γίνεται τοῦτο· δηλαδή, ἂν εἴπη τις: «Τὸν δεῖνα προσφέρω ἐγγυητήν», σὺ δὲν ἀνέχεσαι. Τί λοιπόν; θὰ χάσω, λέγει, αὐτὸ ποὺ μοῦ δίδεται; Δὲν λέγω τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ἀνέχεσαι νὰ ἀσεβήσης εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ πε-

ρισσότερον αὐτὸς ποὺ ἐξαναγκάζει παρὰ αὐτὸς ποὺ ὁρκίζεται ἀπαραιτήτως θὰ τιμωρηθῇ· ὡσαύτως καὶ αὐτὸς ποὺ ὁρκίζεται χωρὶς οὐδεὶς νὰ τὸν ἀναγκάζῃ. Καὶ τὸ φοβερώτερον μάλιστα ὅτι ἕκαστος ὁρκίζεται ὑπὲρ ἑνὸς ὀβολοῦ, ὑπὲρ μικρᾶς προσθήκης, ὑπὲρ ἀδικίας.

Ταῦτα ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐπιορκία· ἂν ὅμως ἀκολουθήσῃ καὶ ἐπιορκία, ὅλα τὰ ἔκαμαν ἄνω κάτω καὶ αὐτὸς ποὺ ἔλαβε καὶ αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τὸν ὅρκον. Ἀλλ' ὑπάρχουν, λέγει, μερικὰ ποὺ δὲν τὰ γνωρίζομεν. Ἀλλά, προβλέπων ταῦτα, οὐδόλως νὰ συμπεριφέρεσαι μὲ ὀκνηρίαν· ἐὰν ὅμως συμπεριφέρεσαι μὲ ὀκνηρίαν, νὰ ἀπαιτῇς ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σου δικαίαν τιμωρίαν. Εἶναι καλύτερον νὰ τιμωρηθῇς τοιουτοτρόπως, παρὰ διαφόρως. Διότι τί ἀναμένεις, παρακαλῶ, παρασύρων τὸν ἄνδρα εἰς ὅρκον; ὅτι θὰ ἐπιορκήσῃ; Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἐσχάτη ἀνοησία· διότι ἡ τιμωρία θὰ τραπῇ εἰς τὴν ἰδικήν σου κεφαλήν· εἶναι καλύτερον νὰ χάσῃς τὰ χρήματα, παρὰ ἐκεῖνος νὰ χαθῇ. Διατί κάμνεις αὐτὸ μετὰ τῆς ἰδικῆς σου τιμωρίας καὶ μετὰ τῆς ἀσεβείας κατὰ τοῦ Θεοῦ; Τοιαύτη ψυχὴ ἀνήκει εἰς θηρίον καὶ εἰς ἄνδρα ἀσεβῆ. Ἀλλὰ ἀναμένω ὅτι δὲν θὰ ἐπιορκήσῃ. Λοιπὸν τότε πίστευσε καὶ χωρὶς ὅρκον. Ἀλλ' ὑπάρχουν πολλοί, λέγει, οἱ ὁποῖοι χωρὶς ὅρκον θὰ προετίμων νὰ μὴ δώσουν τὰ χρήματα· μετὰ τὸν ὅρκον ὅμως, οὐδόλως. Ἀπατᾷς τὸν ἑαυτόν σου, ἄνθρωπε. Ἄνθρωπος ποὺ ἔχει μάθει νὰ κλέπτῃ καὶ νὰ ἀδικῇ τὸν πλησίον, θὰ προετίμα καὶ τὸν ὅρκον πολλάκις νὰ καταπατήσῃ· ἐὰν ὅμως θὰ ἐδίσταζε νὰ ὁρκισθῇ, πολὺ περισσότερον θὰ ἐδίσταζε νὰ ἀδικήσῃ. Ἀλλὰ ἀσυναισθήτως κάμνει αὐτό; Ἑπομένως εἶναι ἄξιος συγγνώμης.

Ἀλλὰ διατί ὁμιλῶ περὶ τῶν ὅρκων τούτων, παραλείπων τοὺς διδομένους εἰς τὴν ἀγοράν; Διότι ἐκεῖ οὐδὲν τοιοῦτον ἔχεις νὰ εἰπῇς· διότι γίνονται ὅρκοι καὶ ἐπιορκίαι χάριν δέκα ὀβολῶν· διότι ἐπειδὴ δὲν κατέρχεται κεραυνὸς ἄνωθεν, ἐπειδὴ τὰ πάντα ἀνατρέπονται, ἐστάθης κατέχων τὸν Θεόν. Τί συμβαίνει; Διὰ νὰ λάβῃς λάχανα, ὑποδήματα, χάριν ὀλίγων χρημάτων καλεῖς αὐτὸν εἰς μαρτυρίαν.

Μὴ νομίσωμεν λοιπὸν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν τιμωρούμεθα, δὲν ἁμαρτάνομεν· τοῦτο εἶναι σημεῖον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ὄχι τῆς ἰδικῆς μας ἀρετῆς. Ὁρκίσου

κατὰ τοῦ τέκνου του, ὁρκίσου κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου· εἰπέ: «Τόσον οὔτε ὁ δήμιος ἂς μὴ κάμῃ νὰ πονέσουν αἱ πλευραί μου». Ἀλλὰ φοβεῖσαι. Τῶν πλευρῶν σου λοιπὸν εἶναι ἀτιμότερος ὁ Θεός; τῆς κεφαλῆς σου εὐτελέστερος; Εἰπέ: «Τόσον ἂς μὴ γίνω ἀνάπηρος». Ἀλλ' ὁ μὲν Χριστὸς τόσον λυπεῖται ἡμᾶς, ὥστε ἐμποδίζει νὰ ὁρκιζώμεθα καὶ κατὰ τῆς κεφαλῆς μας, ἡμεῖς ὅμως τόσον δὲν ὑπολογίζομεν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε πανταχοῦ αὐτὸν θέλομεν ἐγγυητήν. Δὲν γνωρίζετε τί εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἀπὸ ποῖα στόματα πρέπει νὰ ὀνομάζεται. Ἀλλ' ἐὰν μὲν ὁμιλῶμεν διὰ κάποιον ἐνάρετον ἄνδρα, λέγομεν: «Ἀπόπλυνον τὸ στόμα σου, καὶ οὕτω νὰ τὸν ἀναφέρῃς», τώρα δὰ ὅμως τὸ τίμιον ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τὸ θαυμαστὸν εἰς ὅλην τὴν γῆν, τὸ ὁποῖον ὅταν ἀκούουν οἱ δαίμονες φρίττουν, χωρὶς λόγον περισύρομεν.

στ'. Ὢ τῆς συνηθείας! διότι ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἔχει γίνει εὐκαταφρόνητον. Ἀναμφιβόλως λοιπὸν ἂν ἀναγκάσῃς κάποιον νὰ ὁρκισθῇ εἰς οἶκον ἅγιον, οὕτω διάκεισαι ὡς νὰ ἔκαμες φρικτὸν τὸν ὅρκον· καίτοι ἀπὸ ποῦ φαίνεται ὅτι εἶναι τόσον φρικτόν, παρὰ ἐκ τοῦ ὅτι ἐκεῖνον μὲν ἀπερισκέπτως τὸν χρησιμοποιοῦμεν, τοῦτον δὲ ὄχι; διότι δὲν ἔπρεπε νὰ δημιουργῆται φρίκη ὅταν ὀνομάζεται ὁ Θεός; Ἀλλ' εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους τόσον ἦτο σεβαστὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὥστε νὰ γράφεται εἰς πέταλα καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα νὰ φορῇ τὰ γράμματα, παρὰ μόνον εἰς τὸν ἀρχιερέα[23], τώρα δὲ ὅμως οὕτω περιφέρομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς νὰ εἶναι κάτι τὸ τυχαῖον.

Ἐὰν ἁπλῶς τὸ νὰ ὀνομάζουν τὸν Θεὸν δὲν εἶναι εὔκολον εἰς ὅλους καὶ εὐσεβές, τὸ νὰ ἐπικαλούμεθα αὐτὸν εἰς μαρτυρίαν, πόσης τόλμης, παρακαλῶ, δὲν εἶναι γνώρισμα, πόσης παραφροσύνης; Διότι ἐὰν ἔπρεπε ὅλα νὰ τὰ ἀπορρίψωμε, δὲν ἔπρεπε προθύμως νὰ τὰ ἀφήνωμε; Ἰδοὺ λέγω καὶ διαμαρτύρομαι: «Κατορθώσατε νὰ ἐξαλείψετε τούτους τοὺς διδομένους εἰς τὴν ἀγορὰν ὅρκους· αὐτοὺς δὲ ποὺ δὲν πείθονται, ὁδηγήσατέ τους ὅλους εἰς ἐμέ. Ἰδοὺ ἐνῷ εἴσθε ὅλοι παρόντες ἐπιβάλλω

23. Ἐξόδ. 39.

εἰς τοὺς τεταγμένους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ναῶν καὶ προτρέπω καὶ παραγγέλλω, εἰς οὐδένα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὁρκίζεται χωρὶς λόγον· μᾶλλον δὲ οὔτε καὶ ὅταν ὑπάρχη ἀφορμή. Πρὸς ἐμὲ λοιπὸν ἂς ὁδηγηθῆ ὁποιος καὶ ἂν εἶναι, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα πρέπει νὰ φθάνουν μέχρις ἐμοῦ, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τοὺς μικροὺς παῖδας». Μὴ γένοιτο! Διότι εἶναι αἰσχύνη μερικοὶ ἀκόμη νὰ χρειάζεται νὰ διδάσκωνται. Μήπως τολμᾶς νὰ ἐγγίσης τὴν ἱερὰν τράπεζαν, ὅταν εἶσαι ἀμύητος; Ἀλλὰ συμβαίνει τὸ ἀκόμη χειρότερον, σὺ ὁ μεμυημένος νὰ τολμᾶς νὰ ἐγγίζης τὴν ἱερὰν τράπεζαν, τὴν ὁποίαν οὔτε πάντες οἱ ἱερεῖς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐγγίζουν, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ὁρκίζεσαι. Καὶ σὺ μὲν ὁ ὁποῖος ὅταν ἀπέλθης δὲν θὰ ἠδύνασο νὰ ἐγγίσης τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδός, τὴν τράπεζαν ὅμως ἐγγίζεις καὶ δὲν φρίττεις, οὔτε φοβεῖσαι; Πρὸς ἐμὲ ὁδήγει τοὺς τοιούτους· ἐγὼ θὰ δικάσω καὶ χαίροντας θὰ ἀφήσω καὶ τοὺς δύο νὰ φύγουν. Ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε κάμετε· θέτω νόμον οὐδόλως νὰ ὁρκίζεσθε.

Ποία ὑπάρχει ἐλπὶς σωτηρίας, ὅταν ὅλα τόσον δὲν τὰ ὑπολογίζετε; διὰ τοῦτο ὑπάρχουν αἱ γραμματεῖαι, διὰ τοῦτο τὰ συμβόλαια, διὰ νὰ θυσιάσης τὴν ψυχήν σου; τί κερδίζεις τόσον ὅσον χάνεις; Ἐπιώρκησεν; Ἔχασες καὶ ἐκεῖνον καὶ τὸν ἑαυτόν σου. Ἀλλὰ δὲν ἐπιώρκησε; Καὶ τοιουτοτρόπως τὸν ἔκαμες νὰ χαθῆ, ἀφοῦ τὸν ἐξηνάγκασες νὰ παραβῆ τὴν ἐντολήν.

Ἂς ἀπομακρύνωμεν τοῦτο τὸ νόσημα ἀπὸ τὴν ψυχήν· πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἂς ἐκδιώξωμεν αὐτό, ἀπὸ τὰ παντοπωλεῖα, ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἐργαστήρια· μεγαλύτερος θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ὁ πόρος. Μὴ νομίσετε ὅτι τὰ βιωτικὰ κατορθοῦνται διὰ τῶν παραβάσεων τῶν θείων νόμων.

Ἀλλὰ δὲν πιστεύει, λέγει· διότι καὶ τοῦτο ἤκουσα κάποτε ἀπὸ μερικούς, ὅτι «ἂν δὲν ὁρκισθῶ μυρίους ὅρκους, δὲν πιστεύει». Σὺ εἶσαι αἴτιος αὐτῶν, ὁ ὁποῖος προχείρως ὁρκίζεσαι· διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινε τοῦτο, ἀλλὰ εἰς ὅλους ἦτο φανερὸν ὅτι δὲν ὁρκίζεσαι, πίστευέ με ποὺ σοῦ λέγω ὅτι περισσότερον θὰ ἐπιστεύεσο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μυρίους κατατρώγουν ὅρκους, καὶ μόνον μὲ ἓν σου νεῦμα. Διότι ἰδού, παρακαλῶ, εἰς ποῖον περισσότερον πιστεύετε, εἰς ἐμὲ ποὺ δὲν ὁρκίζομαι, ἢ εἰς

τοὺς ὁρκιζομένους; Ἀλλὰ σύ, λέγει, εἶσαι ἄρχων καὶ ἐπίσκοπος. Τί λοιπόν, ἂν ἀποδείξω ὅτι δὲν εἶναι μόνον τοῦτο; Εἰλικρινῶς ἀποκριθῆτε μου, παρακαλῶ, ἐὰν συνεχῶς ὡρκιζόμην καὶ διὰ παντός, ἆρα γε θὰ εἶχε κῦρος ἡ ἐξουσία μου; Οὐδαμῶς. Βλέπεις ὅτι δὲν εἶναι διὰ τοῦτο;

Τί δὲ κερδίζεις ἐντελῶς, παρακαλῶ; Ὁ Παῦλος ἐπείνα· καὶ σὺ νὰ προτιμᾶς νὰ πεινᾶς μᾶλλον παρὰ νὰ παραβῆς μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Διατί εἶσαι τόσον ἄπιστος; Σὺ μὲν λοιπὸν προτιμᾶς ὅλα νὰ τὰ κάμης καὶ νὰ τὰ ὑποφέρης διὰ νὰ μὴ ὁρκισθῆς, αὐτὸς δὲ δὲν θὰ σὲ ἀμείψη; Ἀλλὰ αὐτοὺς μὲν ποὺ γίνονται ἐπίορκοι καὶ πολὺ ὁρκίζονται τρέφει καθ' ἑκάστην ἡμέραν, σὲ δὲ θὰ σὲ παραδώση εἰς πεῖναν ἐπειδὴ ἐπειθάρχησες εἰς αὐτόν;

Ἂς γνωρίσουν ὅλοι ὅτι ἐκ τῶν συγκεντρουμένων εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς ποὺ νὰ ὁρκίζεται· καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἂς γινώμεθα φανεροί, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν πίστιν, καὶ τοῦτο ἂς διαχωρίζη ἡμᾶς ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ ἀπὸ ὅλους. Ἂς λάβωμεν σφραγῖδα ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὥστε πανταχοῦ νὰ φαινώμεθα ὡς ἀγέλη βασιλική· ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τὴν γλῶσσαν ἂς γνωριζώμεθα πρῶτον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ βάρβαροι· ὅπως ἀκριβῶς οἱ γνωρίζοντες Ἑλληνικά, ἐκ τούτου ἂς διαφέρωμεν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Διότι οἱ ὀνομαζόμενοι, παρακαλῶ, ψιττακοὶ ἀπὸ τί εἶναι γνωστοί; ὄχι ἀπὸ τὸ ὅτι ὁμιλοῦν ὡς ἄνθρωποι; Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁμιλοῦμεν ὡς οἱ Ἀπόστολοι ἂς γινώμεθα γνωστοί· ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁμιλοῦμεν ὡς οἱ ἄγγελοι. Ἂν κάποιος εἰπῆ «ὁρκίσου», ἂς ἀκούη ὅτι ὁ Χριστὸς παρήγγειλε, καὶ δὲν ὁρκίζομαι. Τοῦτο εἶναι ἱκανὸν νὰ εἰσαγάγη πᾶσαν ἀρετήν. Εἶναι κάποια θύρα εὐσεβείας, ὁδὸς εἰσάγουσα εἰς τὴν φιλοσοφίαν (τῆς εὐλαβείας), εἶναι ὡς παλαίστρα. Ταῦτα ἂς φυλάττωμεν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι'. (10)

(Πράξ. 4, 1 - 22)

«Λαλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαόν, ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ»[1].

α'. Δὲν εἶχον ἀναπνεύσει ἀκόμη ἀπὸ τοὺς προηγουμένους πειρασμοὺς καὶ ἀμέσως εἰσῆλθον εἰς ἄλλους. Καὶ πρόσεξε πῶς οἰκονομοῦνται τὰ πράγματα. Πρῶτον, ἐχλευάσθησαν πάντες ὁμοῦ· (δὲν εἶναι μικρὸς αὐτὸς ὁ πειρασμός)· δεύτερον, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ κορυφαῖοι εἰς κινδύνους ἐμπίπτουσιν. Δὲν ἔγιναν τὰ δύο τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, οὔτε κατὰ τρόπον ἁπλοῦν, ἀλλὰ ἀφοῦ προηγουμένως ἐπέτυχον εἰς τὰς ὁμιλίας καὶ ἀφοῦ θαῦμα ἐπετέλεσαν μετὰ ταῦτα μέγα· οὕτω λοιπόν, ἀφοῦ ἔλαβον θάρρος, τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος, κατόπιν ἀρχίζουν τοὺς ἀγῶνας.

Σὺ δὲ παρατήρησε, παρακαλῶ, πῶς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἐνῷ ἐζήτουν τὸν προδότην, κατόπιν ἐδῶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐπιβάλλουν τὰς χεῖρας, ἀφοῦ ἔγιναν θρασύτεροι καὶ περισσότερον ἀναίσχυντοι μετὰ τὴν σταύρωσιν· διότι ἡ ἁμαρτία, καθ' ὃν χρόνον μὲν σχεδιάζεται, ἔχει κάποιαν ἐντροπήν, ὅταν ὅμως γίνῃ πρᾶξις, τότε κάμνει περισσότερον ἀναισχύντους αὐτοὺς ποὺ τὴν πράττουν.

Τί συμβαίνει λοιπὸν καὶ ὁρμᾷ εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ στρατηγός; «Ἐπέστησαν γὰρ αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ», λέγει. Διὰ νὰ τοποθετήσουν πάλιν δημόσιον ἔγκλημα γύρω ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ διὰ νὰ μὴ τὸ ἐκδικάσουν ὡς ἰδιωτικόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πανταχοῦ προσπαθοῦν νὰ κάμνουν. «Διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαόν». Ἐστενοχωροῦντο ὄχι μόνον διότι ἐδίδασκον, ἀλλὰ καὶ διότι ὄχι μόνον αὐτὸς ἔλεγον ὅτι εἶχεν ἀναστηθῆ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐξ αἰτίας ἐκείνου ἀνιστάμεθα. «Διὰ τὸ διδάσκειν αὐτούς, φησί, τὸν λαόν, καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν». Τόσον ἰσχυρὰ ἐγένετο ἡ ἀνάστασις,

1. Πράξ. 4, 1.

ὥστε καὶ εἰς ἄλλους αὐτὸς νὰ γίνῃ αἴτιος τῆς ἀναστάσεως.

«Καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον· ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη». Ὢ τῆς ἀναισχυντίας! ἀκόμη αἱ χεῖρες των ἦσαν γεμᾶται ἀπὸ τὰ προηγούμενα αἵματα, καὶ δὲν ἡσύχαζον, ἀλλ' ἐπέβαλλον πάλιν αὐτὰς διὰ νὰ τὰς γεμίσουν μὲ ἄλλα αἵματα· ἢ ἴσως καὶ ἐφοβήθησαν, ἀφοῦ πλέον εἶχον πολλαπλασιασθῆ οἱ περὶ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ διὰ τοῦτο ὥρμησε μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ στρατηγός· «ἦν γάρ, φησιν, ἑσπέρα ἤδη». Ἐκεῖνοι μὲν λοιπόν, θέλοντες νὰ καταπραΰνουν αὐτούς, τοῦτο ἔκαμνον καὶ ἐφύλαττον, τοὺς Ἀποστόλους ὅμως τοὺς ἔκαμνε περισσότερον τολμηροὺς ἡ ἀναβολὴ τοῦ χρόνου.

Καὶ πρόσεξε ποῖοι συλλαμβάνονται· οἱ κορυφαῖοι ἐκ τῶν Ἀποστόλων, γενόμενοι ἐν συνεχείᾳ ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ ζητοῦν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, οὔτε νὰ εὑρίσκωνται ἀπὸ κοινοῦ. «Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγενήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ χιλιάδες πέντε». Τί σημαίνει αὐτό; διότι μήπως εἶδον ὅτι εὐδοκίμησαν; δὲν τοὺς εἶδον δεμένους; πῶς λοιπὸν ἐπίστευσαν; Βλέπεις φανερὰν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ; Καὶ προσέτι καὶ οἱ ἤδη πιστεύσαντες ἔπρεπε νὰ γίνουν ἀσθενέστεροι, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν· διότι ἡ ὁμιλία τοῦ Πέτρου εἰς τὸ βάθος κατέβαλε τὰ σπέρματα καὶ ἤγγισε τὴν διάνοιαν αὐτῶν. Αὐτοὶ δὲ διὰ τοῦτο ὠργίζοντο, διότι οὐδόλως ἐφοβήθησαν αὐτούς, διότι οὐδόλως ὑπελόγιζον τὰ παρόντα δεινά· διότι ἐὰν ὁ σταυρωθείς, λέγει, τοιαῦτα κατορθώνει καὶ τὸν χωλὸν ἀνέστησε, δὲν φοβούμεθα οὔτε αὐτούς. Ἄρα καὶ ταῦτο κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ εἶχε γίνει. Ἐκ τούτου αὐτοὶ ποὺ ἐπίστευσαν τώρα ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ φοβηθέντες, διὰ τοῦτο, ἐνῷ αὐτοὶ ἔβλεπον, ἔδεσαν τοὺς Ἀποστόλους, ὥστε καὶ αὐτοὺς νὰ τοὺς κάμουν περισσότερον δειλούς. Τὸ ἀντίθετον ὅμως ἔγινεν ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖνοι ἤθελον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξετάζουν αὐτοὺς ὄχι ἐνώπιον αὐτῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν, ὥστε νὰ μὴ ὠφεληθοῦν οἱ ἀκούοντες ἐκ τῆς παρρησίας αὐτῶν.

«Ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς ἐν

Ἱερουσαλήμ, καὶ Ἄνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ Καϊάφαν, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἐκ γένους ἦσαν ἀρχιερατικοῦ». Πάλιν συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτό· διότι μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν οὐδόλως πλέον ἐφυλάσσοντο τὰ τοῦ νόμου. Καὶ πάλιν περιβάλλουν τὸ πρᾶγμα εἰς σχῆμα δικαστηρίου, διὰ νὰ γίνουν ὑπεύθυνοι τῆς ἀδίκου κρίσεως.

«Καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν μέσῳ, ἐπυνθάνοντο· Ἐν ποίᾳ δυνάμει, ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς»; Καὶ βεβαίως ἐγνώρισαν· «διαπονούμενοι γάρ, φησί, διὰ τὸ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν». Διὰ τοῦτο μάλιστα καὶ συνέλαβον αὐτούς. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐρωτοῦν; Ἀναμένοντες αὐτοὺς νὰ ἀρνηθοῦν τὸν Χριστὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, καὶ νομίζοντες ὅτι διὰ τούτου θὰ κατορθώσουν τὸ πᾶν. Πρόσεξε λοιπὸν καὶ τί λέγουν: «Ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς; Τότε Πέτρος πλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου, εἶπε πρὸς αὐτούς»· θυμήσου, παρακαλῶ, τώρα τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, καὶ πῶς ἐξεπληρώθη ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔλεγεν: «Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς εἰς συναγωγάς, μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσετε· τὸ γὰρ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν ἐστι τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν»[2]. Ἄρα πολλῆς θεϊκῆς ἐνεργείας ἀπέλαβον. Τί δὲ καὶ λέγει, ἄκουσον: «Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ». Πρόσεξε τὴν σύνεσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ πῶς, ἐνῷ εἶναι πλήρης παρρησίας, οὐδόλως ὁμιλεῖ ὑβριστικῶς, ἀλλὰ μετὰ τιμῆς. «Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ, φησί, καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ, εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται, γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραήλ». Μὲ μεγάλην γενναιότητα ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ τοὺς διετάραξε· περισσότερον δὲ ὑπενθύμισεν εἰς αὐτοὺς ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ἐπὶ εὐεργεσίᾳ κατακρίνουν αὐτούς, ὡς νὰ ἔλεγεν: «Ἰδιαιτέρως μὲν ἔπρεπε νὰ μᾶς στεφανώνετε δι' αὐτὰ καὶ ὡς εὐεργέτας νὰ μᾶς ἀνακηρύσσετε, τώρα ὅμως καὶ κατακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ὄχι πλουσίου, ὄχι ἰσχυροῦ, ὄχι ἐνδόξου· καὶ μὲ αὐτὸ ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ φθονήσῃ»;

2. Ματθ. 10, 19-20.

β'. Μεγάλην βαρύτητα ἔχει ἡ ὑπόσχεσις. Φανερώνεται δὲ ἀπὸ ἐδῶ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι διαπεροῦν τοὺς ἑαυτούς των διὰ τῶν κακῶν. «Ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου». Προσθέτει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως τοὺς ἐλύπει. Αὐτὸ ἦτο λοιπόν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός: «Ὃ ἠκούσατε εἰς τὸ οὖς, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων»[3]. «Ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής». Μὴ νομίσητε, λέγει, ὅτι κρύπτομεν τὴν πατρίδα ἢ τὸ πάθος. «Ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ αὐτὸς παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής». Πάλιν τὸ πάθος, πάλιν ἡ ἀνάστασις. «Αὐτός ἐστιν ὁ λίθος ὁ ἐξουθενωθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδομούντων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας»[4]. Ὑπενθύμισεν εἰς αὐτοὺς καὶ λόγον ἱκανὸν νὰ τοὺς φοβήσῃ· «ὁ πεσὼν γάρ, φησίν, ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσῃ αὐτόν»[5].

«Καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία». Ποῖα κτυπήματα νομίζεις ὅτι δέχονται αὐτοὶ ἐκ τούτων τῶν λόγων; «Οὔτε γὰρ ὄνομα ἕτερον ἐστιν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς». Ἐδῶ καὶ ὑψηλὰ διδάσκει. Διότι ὅταν δὲν ὑπάρχῃ κάτι νὰ κατορθώσῃ, ἀλλὰ μόνον θάρρος νὰ ἐπιδείξῃ, δὲν λυπεῖται· διότι δὲν ἐφοβήθη μήπως ραπίσῃ· καὶ δὲν εἶπεν ἁπλῶς «δι' ἄλλου», ἀλλ' «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία», φανερώνων ὅτι αὐτὸς δύναται νὰ μᾶς σώσῃ, συγχρόνως δὲ θέλων καὶ νὰ φοβήσῃ αὐτούς.

«Θεωροῦντες δὲ τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπεγίνωσκόν τε αὐτούς, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν». Καὶ πῶς, λέγει, οἱ ἀγράμματοι ἔγιναν ρήτορες ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς; Διότι δὲν ὡμίλουν αὐτοί, ἀλλὰ μέσῳ αὐτῶν ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

3. Ματθ. 10, 27.
4. Ψαλμ. 117, 22.
5. Ματθ. 21, 44.

«Τόν τε ἄνθρωπον ὁρῶντες σὺν αὐτοῖς ἑστῶτα τὸν τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν». Μεγάλη ἦτο ἡ παρρησία τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τοῦτο εἶναι φανερὸν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ δικαστήριον δὲν ἐγκατέλειψεν αὐτούς. Ὥστε, ἐὰν ἔλεγον ὅτι «τὸ πρᾶγμα δὲν ἔγινεν οὕτως» ἐκεῖνος θὰ ἐκατηγόρει αὐτούς.

«Κελεύσαντος δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθεῖν, συνέβαλον πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες. Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις»; Βλέπεις ὅτι εὑρίσκονται εἰς ἀπορίαν, καὶ πάλιν ὅτι ὁ ἀνθρώπινος φόβος ὅλα τὰ κατορθώνει. Ὅπως ἀκριβῶς, λοιπόν, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνατρέψουν τὸ γενόμενον, οὔτε νὰ τὸ συσκοτίσουν, ἀλλά, ἐνῷ αὐτοὶ ἠμπόδιζον, περισσότερον προώδευεν ἡ πίστις, τοιουτοτρόπως γίνεται καὶ τώρα. «Τί ποιήσωμεν»; Ὢ τῆς ἀνοησίας! ἐάν, ἀφοῦ ἐγεύθησαν τοὺς ἀγῶνας, εἰς τὴν συνέχειαν ἐνόμιζον ὅτι θὰ τοὺς κατατρομάξουν, μᾶλλον δὲ ἐάν, ἐνῷ εἰς τὴν ἀρχὴν οὐδὲν κατώρθωσαν, μετὰ τὴν τοσαύτην ρητορείαν ἐπίστευσαν ὅτι θὰ κατορθώσουν κάτι. Διότι ὅσον ἤθελον νὰ ἐμποδίζουν, τόσον περισσότερον ηὐξάνοντο τὰ πράγματα.

«Ὅτι μὲν γνωστὸν σημεῖον γέγονε δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ φανερόν, καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπων. Καὶ καλέσαντες αὐτούς, παρήγγειλαν τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ». Πρόσεξε καὶ τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν τῶν Ἀποστόλων. «Ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες εἶπον πρὸς αὐτούς· Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε. Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα, ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν. Οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς, μηδὲν εὑρίσκοντες τὸ πῶς κολάσονται αὐτοὺς διὰ τὸν λαόν». Ἀπεστόμωσαν αὐτοὺς τὰ θαύματα καὶ εἰς τὴν συνέχειαν δὲν ἠνείχοντο νὰ τελειώσουν οἱ Ἀπόστολοι τὴν ὁμιλίαν των, ἀλλὰ ἐνῷ ὡμίλουν τοὺς διέκοψαν λίαν ἐγωϊστικῶς. «Ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι. Ἐτῶν γὰρ ἦν πλειόνων ὁ ἄνθρωπος τεσσαράκοντα, ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως».

Ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα. «Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις»; Ἐν πρώτοις μὲν λοιπὸν ὅλα τὰ ἔκαμνον διὰ νὰ δοξασθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τώρα δὲ καὶ ἕτερον προσετέθη, τὸ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι εἶναι αἱμοχαρεῖς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μετὰ ταῦτα ἔλεγον: «Βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου»[6]. «Ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπων». Ὢ τῆς ἀνοησίας! Ἀφοῦ ἐπείσθησαν ὅτι ἀνέστη, καὶ ἀφοῦ παρέλαβον τοῦτο ὡς ἀπόδειξιν ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἀμαυρώσουν μὲ ἰδικάς των ραδιουργίας ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ θανάτου. Τί ἐξισοῦται μὲ αὐτὴν τὴν ἀνοησίαν; καὶ μὴ ἀπορήσῃς ἐπειδὴ πάλιν ἐπιχειροῦσιν τὰ ἀκατόρθωτα· διότι τοιοῦτον πρᾶγμα εἶναι ἡ πονηρία· οὐδόλως βλέπει, ἀλλὰ πανταχοῦ θορυβεῖται. Διότι περιφρονούμενοι, τοιουτοτρόπως διέκειντο, ὡς νὰ εἶχον ἐξαπατηθῆ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει ἐπὶ ἐκείνων ποὺ ἔχουν κριθῆ μεροληπτικῶς ἀπὸ πρὶν καὶ ἔχουν ἐμπαιχθῆ διὰ κάτι.

Καὶ λοιπὸν διὰ τοῦτο ἔλεγον καὶ ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω ὅτι ὁ Θεὸς ἀνύψωσεν αὐτόν, καὶ ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ οὗτος ἐθεραπεύθη, ἀποδεικνύοντες ὅτι ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ αὐτοὶ ἐπίστευον ἀνάστασιν, ψυχρὰν μὲν καὶ παιδαριώδη, πάντως ὅμως ἐπίστευον· τώρα ὅμως ἀπιστοῦν καὶ θορυβοῦνται, σκεπτόμενοι τί νὰ κάμουν εἰς αὐτούς.

Τοῦτο λοιπὸν μόνον, τὸ ὅτι ἐδίδασκον μετὰ τοσαύτης παρρησίας, δὲν ἦτο ἱκανὸν νὰ πείσῃ αὐτοὺς ὥστε οὐδόλως νὰ βλάψουν αὐτούς; Πές μου Ἰουδαῖε, διατί ἀπιστεῖς; Διότι ἔπρεπε νὰ προσέχῃς εἰς τὸ γενόμενον θαῦμα καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ ὄχι εἰς τὴν κακίαν τῶν πολλῶν.

Καὶ διατί δὲν παραδίδουν πλέον αὐτοὺς εἰς τοὺς Ρωμαίους; Ἤδη ἦσαν ἐκτεθειμένοι πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τὰ γεγονότα περὶ τὴν καταδίκην τοῦ Χριστοῦ, ὥστε περισσότερον ἦσαν δειλοὶ ἀναβάλλοντες τὴν καταγγελίαν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὅμως δὲν συνέβη τοιουτοτρόπως, ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν νύκτα ἀφοῦ συνέλαβον αὐτὸν ἀμέσως

6. Πράξ. 5, 28.

τὸν ἀπήγαγον καὶ δὲν ἀνέβαλον τὴν παράδοσίν του, ἐπειδὴ πάρα πολὺ ἐφοβήθησαν τὸ πλῆθος. Περὶ τούτων ὅμως οὔτε εἶχον θάρρος, οὔτε βεβαίως ὁδηγοῦν αὐτοὺς πρὸς τὸν Πιλᾶτον, φοβούμενοι καὶ ὑποπτεύοντες τὰ προηγούμενα, μήπως καὶ δι' ἐκεῖνα κατηγορηθοῦν. «Ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ».

γ'. Πάλιν συνέδρια εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐκεῖ τὰ αἵματα ἐχύθησαν, οὔτε τὴν πόλιν ἐσεβάσθησαν. Ὁ Ἄννας, λέγει, καὶ ὁ Καϊάφας. Οὔτε τὴν δούλην αὐτοῦ ὅτε τὸν ἠρώτα ἀντιμετώπισε μὲ θάρρος ὁ Πέτρος, ἐπὶ τούτου ἠρνήσατο, ἐνῷ ἄλλος εἶχε συλληφθῆ[7]. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν, πρόσεξε πῶς ὁμιλεῖ: «Εἰ ἡμεῖς ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται, γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν». Αὐτοὶ δὲ λέγουν, «ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο»; Διατί δὲν ἀναφέρεις τὸ ποῖον, ἀλλὰ τὸ συσκοτίζεις; «Ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς»; Καὶ ὅμως ἔλεγεν ὅτι «οὐχ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν». Πρόσεξε σύνεσιν: Δὲν εἶπεν εὐθέως ὅτι «ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἐποιήσαμεν, ἀλλὰ τί; «Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής». Καὶ δὲν λέγει: «Ἐγένετο ὑφ' ἡμῶν ὑγιής». Καὶ πάλιν: «Εἰ ἡμεῖς ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς». Κτυπᾷ αὐτούς, ὡς κατηγοροῦντας πάντοτε τοιαῦτα, καὶ ὡς μεμφομένους εὐεργεσίας ἀνθρώπων, καὶ ὑπενθυμίζει τὰ προηγούμενα, ὅτι αὐτοὶ πρὸς φόνους σπεύδουν· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ὅτι κατηγοροῦν καὶ διὰ τὰς εὐεργεσίας. Βλέπεις πῶς καὶ οἱ λόγοι εἶναι σκληροί; Διότι μὲ αὐτοὺς ἐγυμνάζοντο καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἦσαν ἀτρόμητοι. Μὲ τοὺς λόγους φανερώνουν εἰς αὐτούς, ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον χωρὶς νὰ τὸ θέλουν κηρύττουν τὸν Χριστὸν καὶ ἐξυψώνουν τὸ δόγμα αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ ἀνακρίνουν καὶ ἐξετάζουν.

«Ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε». Ὦ, πόση παρρησία! «Ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν». Τοῦτο πάλιν εἶναι δεῖγμα μεγαλυτέρας ἐλευθεροστομίας. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγει τοῦτο εἶναι: «Μὴ νομίσετε ὅτι ἀποκρύπτομεν ἐκεῖνα ποὺ φέρουν ἐντροπήν· τόσον ἀπέχομεν ἀπὸ τοῦ νὰ συσκοτίζωμεν αὐτά, ὅσον μετὰ θάρρους τὰ παρουσιάζομεν». Ταῦτα λέγει ὄχι μόνον ἐλέγχων αὐτούς, καὶ ὄχι μόνον ἐπ' ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ μακρηγορεῖ, «οὗτός ἐστιν ὁ λίθος» λέγων, «ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδομούντων». Ἔπειτα, φανερώνων ὅτι ἔκαμαν τοῦτο εἰς ἄνδρα πάρα πολὺ τετιμημένον, προσθέτει: «Ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας»· δηλαδή, «ὁ ἐκ φύσεως τίμιος καὶ ἔγκριτος, αὐτὸς ἐξουθενήθη». Τοιουτοτρόπως μετὰ τὸ θαῦμα ἀπέκτησαν πολλὴν παρρησίαν. Σὺ δὲ πρόσεχε, παρακαλῶ, πῶς, ὅτε μὲν χρειάζεται νὰ διδάξουν, παραθέτουν πολλὰς προφητείας, ὅτε δὲ χρειάζεται θάρρος νὰ ἐπιδείξουν, μόνον ἀποφαίνονται.

«Οὔτε γάρ, φησίν, ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς»· ὅτι τὸ ὄνομα ἐδόθη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι μόνον εἰς αὐτούς. Πρὸς τοῦτο παρουσιάζει μάρτυρας καὶ τοὺς ἰδίους. Διότι ἐπειδὴ ἔλεγον «ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε»; «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ», λέγουν, «δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα». Πῶς λοιπὸν ἐρωτᾶτε; Τόσον τοῦτο πανταχοῦ εἶναι φανερόν. «Οὔτε γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστιν ὑπὸ τὸν οὐρανόν, φησίν, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς».

Ταῦτα εἶναι γνώρισμα ψυχῆς ποὺ ἔχει κατανοήσει τὴν παροῦσαν ζωήν. Τοῦτο φανερώνεται ἀπὸ τὴν πολλὴν παρρησίαν. Ἐδῶ κάμνει φανερὸν ὅτι καὶ ὅτε ὡμίλει ταπεινῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ, δὲν τὸ ἔκαμνε ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο, ἀλλὰ ἐπειδὴ συγκατέβαινε· ἀφοῦ δὲ τώρα ἦτο κατάλληλος καιρός, τόσον σπουδαῖα πράγματα λέγει, ὥστε μὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ θαῦμα νὰ καταπλήξῃ καὶ ὅλους τοὺς ἀκροατάς.

Ἰδοὺ καὶ ἄλλη ἀπόδειξις ὄχι μικροτέρα τῆς προηγουμένης. «Ἐπεγίνωσκόν τε αὐτούς, φησίν, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν». Δὲν παραθέτει χωρὶς λόγον τὸ χωρίον αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστής[8], ἀλλὰ διὰ νὰ φανερώσῃ καὶ ποῦ εὑρίσκοντο. Εἰς τὸ πάθος, λέγει· διότι αὐτοὶ μόνοι[9] τότε

7. Ματθ. 26, 70.

8. Ἐννοεῖ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, ποὺ εἶναι ὁ συγγραφεὺς καὶ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων.

9. Δηλαδὴ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης (πρβλ. Ἰωάν. 18, 15-16)

παρευρίσκοντο, ὅτε καὶ ἔβλεπον αὐτοὺς ταπεινούς, συνεσταλμένους· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἰδιαιτέρως ἐδημιούργει ἐντύπωσιν εἰς αὐτούς, δηλαδὴ ἡ ἀπότομος μεταβολή· διότι ἐκεῖ εὑρίσκοντο οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἄννα καὶ τοῦ Καϊάφα καὶ πλησίον αὐτῶν ἦσαν καὶ αὐτοί· τώρα δὲ ἐξέπληττεν αὐτοὺς ἡ πολὺ μεγάλη παρρησία· διότι δὲν ἐφαίνοντο μόνον μὲ τοὺς λόγους των, ὅτι δὲν ἐνδιεφέροντο διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκρίνοντο περὶ τοιούτων καὶ διὰ τὸ ὅτι ἐπεκρέματο ὁ κίνδυνος τῆς ἐσχάτης ποινῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν στάσιν των, καὶ μὲ τὴν φωνήν, καὶ μὲ τὸ βλέμμα, καὶ μὲ ὅλα γενικῶς ὅσα ἔλεγον ἐπεδείκνυον εἰς τὸν λαὸν τὴν παρρησίαν. Ἐθαύμαζον δὲ ἴσως ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωποι καὶ ἀγράμματοι καὶ ἁπλοϊκοί· διότι εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κάποιος ἀγράμματος, ὄχι ὅμως καὶ ἁπλοϊκός· ἐὰν μὲν εἶναι ἁπλοϊκός, δὲν εἶναι ὅμως ἀγράμματος. Φανερώνει ἐδῶ ὅτι καὶ τὰ δύο συνυπῆρξαν. «Καταλαβόμενοι», λέγει. Πόθεν; Ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔλεγον. Δὲν μακρηγορεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν συνθήκην φανερώνει τὴν παρρησίαν· ὥστε θὰ ἐπετίθεντο ἐναντίον αὐτῶν, ἐὰν δὲν εὑρίσκετο πλησίον αὐτῶν ὁ θεραπευθεὶς ἄνθρωπος. «Ἐπεγίνωσκόν τε αὐτούς, φησίν, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν». Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμνεν αὐτοὺς νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἀπὸ ἐκεῖνον ἐγνώρισαν αὐτὰ καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἔπραττον ὡς μαθηταὶ ἐκείνου.

Οὐχ ἧττον ὅμως ἐκτὸς τοῦ λόγου καὶ τῆς φωνῆς αὐτῶν, ἄφηνε φωνὴν τὸ θαῦμα καὶ τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον βεβαίως καὶ ἰδιαιτέρως ἔφραξε τὰ στόματα αὐτῶν. «Εἰ δίκαιόν ἐστι, φησίν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε». Ὅτε ὁ φόβος ἐμετριάσθη περισσότερον (διότι ἡ παραγγελία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀπόλυσις), τότε καὶ ἐπιεικέστερον ὁμιλοῦν· τοιουτοτρόπως εὑρίσκοντο μακρὰν τοῦ θράσους.

«Ὅτι γνωστὸν σημεῖον γέγονεν οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι». Ὥστε θὰ ἠρνοῦντο, ἐὰν δὲν ἦτο αὐτό, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ μαρτυρία τῶν πολλῶν. Καὶ προσέτι εἰς ὅλους ἦτο ὁλοφάνερον. Ἀλλὰ τοιοῦτον πρᾶγμα εἶναι ἡ κακία, θρασὺ καὶ ἀδίστακτον. «Ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα». Τί λέγεις; μὲ ἀπειλὴν ἀναμένετε νὰ σταματήσετε τὸ κήρυγμα; Τόσον αἱ ἐξουσίαι εἶναι φοβεραὶ καὶ δύσκολοι. Τὸν διδάσκαλον ἐφονεύσατε καὶ δὲν ἐσταματήσατε τὸ

κήρυγμα, καὶ τώρα, ἂν ἀπειλήσετε, ἀναμένετε νὰ ἐμποδίσετε ἡμᾶς; Ὁ δεσμὸς δὲν μᾶς ἔπεισε νὰ μετριάσωμεν τὴν διδασκαλίαν, καὶ σεῖς θὰ μᾶς πείσετε; Πολὺ περισσότερον βεβαίως δὲν θὰ μᾶς πείσετε σεῖς, τοὺς ὁποίους οὐδόλως ὑπολογίζομεν, ἂν καὶ μᾶς ἀπειλεῖτε. «Εἰ δίκαιόν ἐστι, φησίν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὑμῶν μᾶλλον ἀκούειν ἢ τοῦ Θεοῦ». Ἐδῶ τοῦ Θεοῦ λέγουν ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ. Εἶδες πῶς τώρα ἐξεπληρώθη ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπεν εἰς αὐτούς: «Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· μὴ φοβηθῆτε αὐτούς»[10].

δ΄. Ἔπειτα πάλιν ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀνάστασιν μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προσθέτουν, λέγοντες: «Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα μὴ λαλεῖν ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν». Ὥστε ἡμεῖς μὲν εἴμεθα μάρτυρες ἀξιόπιστοι, σεῖς δὲ ἀπειλοῦντες ἀκόμη, ματαίως πάλιν ἀπειλεῖτε. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ μεταστρέφωνται μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς ἐδόξαζε τὸν Θεόν, αὐτοὶ ὅμως ἀπειλοῦν καὶ νὰ φονεύσουν· τόσον θεομάχοι ἦσαν. Αὐτοὶ δὲ ἀφοῦ τοὺς ἠπείλησαν καὶ πάλιν τοὺς ἄφησαν νὰ φύγουν. Ἐξ αὐτοῦ ἔγιναν ἐνδοξότεροι καὶ λαμπρότεροι· «ἡ γὰρ δύναμίς μου, φησίν, ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται»[11].

Ἤδη οὗτοι ἐφανέρωσαν τὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ παρετάχθησαν ἔναντι παντὸς ἀντιτιθεμένου. Τί σημαίνει: «Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα, ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν»; Ἐὰν εἶναι ψευδῆ, λέγουν, αὐτὰ τὰ ὁποῖα διδάσκομεν, νὰ μᾶς τιμωρήσῃς· ἐὰν ὅμως εἶναι ἀληθῆ, διατί ἐμποδίζεις; Τοιαύτη εἶναι ἡ φιλοσοφία. Ἐκεῖνοι εὑρίσκονται εἰς ἀπορίαν, οὗτοι εἰς εὐφροσύνην· ἐκεῖνοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ πολλὴν αἰσχύνην, οὗτοι ὅλα τὰ πράττουν μετὰ παρρησίας· ἐκεῖνοι εἰς τὸν φόβον, οὗτοι εἰς τὸ θάρρος. Διότι ποῖοι ἦσαν, παρακαλῶ, οἱ φοβούμενοι; οἱ λέγοντες «ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν», ἢ οἱ λέγοντες «οὐ δυνάμεθα, ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν»; Καὶ εἰς εὐχαρίστησιν, καὶ εἰς παρρησίαν, καὶ εἰς εὐφροσύνην μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅλους οὗτοι· ἐκεῖνοι εἰς λύπην, εἰς αἰσχύνην, εἰς φόβον· διότι τὸν λαὸν εἶχον φοβηθῆ. Οὗτοι εἶπον ἐκεῖνα ποὺ ἤθελον· ἐκεῖνοι ἐ-

10. Ματθ. 10, 16, 26.
11. Β΄ Κορινθ. 12, 9.

κεῖνα πού ἤθελον δὲν ἔπραξαν. Ποῖοι εὑρίσκοντο εἰς δεσμὰ καὶ εἰς κινδύνους; ἰδιαιτέρως οὐχὶ οὗτοι.

Ἂς κρατῶμεν λοιπὸν τὴν ἀρετήν· ἂς μὴ εἶναι τὰ λεγόμενα μόνον διὰ τέρψιν, οὔτε μόνον διὰ κάποιαν παρηγορίαν. Δὲν εἶναι τὸ θέατρον τοῦτο, ἀγαπητέ, θέατρον κιθαρῳδῶν, οὔτε τραγῳδῶν, ὅπου ὁ καρπὸς φθάνει μόνον μέχρι τῆς τέρψεως, καὶ ὅταν φεύγῃ ἡ ἡμέρα τελειώνει καὶ ἡ τέρψις. Καὶ εἴθε νὰ ἦτο μόνη ἡ τέρψις καὶ ὄχι καὶ βλάβη μετὰ τῆς τέρψεως! ἀλλ' ὅμως φεύγει ἕκαστος ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν οἶκον του, ἀποκομίζων πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐκεῖ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ κάποιαν συμφοράν· καὶ ὁ μὲν νέος ἀφοῦ ἀπολαύσῃ μερικὰ μέλη ἀπὸ τὰ σατανικὰ ᾄσματα, ὅσα ἠδυνήθη νὰ ἐναποθέσῃ εἰς τὴν μνήμην του συνεχῶς ᾄδει ἐπὶ τῆς οἰκίας, ὁ δὲ γέρων, ἐπειδὴ βεβαίως εἶναι σεμνότερος δὲν κάμνει μὲν αὐτό, ὅμως ἐνθυμεῖται ὅλους τοὺς ἐκεῖ λεγομένους λόγους. Ἀπὸ ἐδῶ ἀπέρχεσθε χωρὶς νὰ ἔχετε τίποτε. Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἄξιον ἐντροπῆς; Νόμον ἐθέσαμεν· μᾶλλον δὲ δὲν τὸν ἐθέσαμεν ἡμεῖς· μὴ γένοιτο! «Μὴ γὰρ καλέσητε, φησί, διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς»[12]. Νόμον ἔθεσεν ὁ Χριστός, ὥστε οὐδεὶς νὰ ὁρκίζεται. Τί ἔγινε, παρακαλῶ, περὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου; (διότι δὲν θὰ παύσω νὰ διδάσκω περὶ τούτου: «Μήπως πάλιν ἐλθών», κατὰ τὸν Ἀπόστολον, «οὐ φείσωμαι»)[13]. Ἆρα ἐμεριμνήσατε διὰ τὸ πρᾶγμα; ἆρα ἐφροντίσατε; ἆρα ἐπροσπαθήσατε καθόλου, ἢ πάλιν θὰ καταπιασθῶμεν μὲ τοὺς ἰδίους λόγους; Μᾶλλον δέ, εἴτε ἔχει γίνει προσπάθεια, εἴτε ὄχι, τοὺς ἰδίους λόγους θὰ εἴπωμεν, διὰ νὰ φροντίσετε· ἐὰν δὲ ἐμεριμνήσατε, διὰ νὰ κάμετε πάλιν τοῦτο μετὰ μεγαλυτέρας ἀσφαλείας καὶ διὰ νὰ στηρίξετε καὶ τοὺς ἄλλους.

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν νὰ ἀρχίσωμε τὸν λόγον; θέλετε ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην; Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἐντροπὴ ἰδική μας, διότι τὰ εἰς τὴν Παλαιάν, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ

12. Ματθ. 23, 8.

13. Β' Κορινθ. 13, 2. Ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ ἱερὸς πατὴρ ὅτι δὲν θὰ φεισθῇ κόπων, ἐπανερχόμενος εἰς τὸ αὐτὸ θέμα, ὅπως καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, προκειμένου νὰ καταρτισθοῦν πληρέστερον οἱ πιστοί. Εἶναι καὶ τοῦτο ἓν ἀπὸ τὰ ἄπειρα δείγματα τῆς φροντίδος, ποὺ εἶχον οἱ ἱεροὶ πατέρες διὰ τὸ ποίμνιόν των ὡς ἀληθεῖς ποιμένες.

ὑπερβαίνωμεν, οὔτε τόσον ἐφαρμόζομε· διότι ἡμεῖς δὲν ἔπρεπε νὰ ἀκούωμεν περὶ αὐτῶν (ἀφοῦ ταῦτα τὰ παραγγέλματα ἀνήκουν εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν εὐτέλειαν), ἀλλὰ ἐκεῖνα τὰ τέλεια; «Νὰ ἐγκαταλείψῃς τὰ χρήματα· νὰ σταθῇς μὲ γενναιότητα· νὰ δώσῃς τὴν ψυχήν σου εἰς τὸ κήρυγμα· νὰ περιφρονήσῃς ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τίποτε νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰς σὲ κοινὸν πρὸς τὸν παρόντα βίον· ἂν σὲ ἀδικήσῃ κάποιος, νὰ τὸν εὐεργετήσῃς· ἂν γίνῃ πλεονέκτης, νὰ τὸν εὐλογήσῃς· ἂν βλασφημήσῃ, νὰ τὸν τιμήσῃς· ἀπὸ ὅλους νὰ εἶσαι ἀνώτερος». Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔπρεπε νὰ ἀκούωμεν. Τώρα ὅμως περὶ τοῦ ὅρκου διδάσκομεν· καὶ συμβαίνει τὸ ἴδιον, ὅπως, ἐὰν κάποιος αὐτὸν ποὺ ὀφείλει νὰ φιλοσοφῇ, ἀφοῦ τὸν ἀποσύρῃ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους ἐκείνους, τὸν κάμνει νὰ ἀναγινώσκῃ ἀκόμη συλλαβὰς καὶ τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου. Σκέψου, παρακαλῶ, πόση ἐντροπὴ ὑπάρχει, ὅταν ἕνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει πυκνὴν γενειάδα καὶ φέρει ρόπαλον, καὶ ἔχει ἐξωμίδα, μεταβαίνῃ μετὰ τῶν παίδων εἰς διδασκάλους καὶ μαθαίνῃ τὰ αὐτὰ μὲ ἐκείνους, ἆρα δὲν εἶναι πολὺς ὁ γέλως; Ἀλλὰ μεγαλύτερος εἶναι αὐτὸς ὁ ἰδικός μας· διότι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν γραμμάτων δὲν εἶναι τόση, ὅση εἶναι μεταξὺ τῆς ἰδικῆς μας πολιτείας καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς, ἡ ὁποία εἶναι ὅση μεταξὺ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Πές μου, ἐὰν κάποιος ἀφοῦ καταβιβάσῃ ἕναν ἄγγελον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν διατάξῃ νὰ σταθῇ ἐδῶ καὶ νὰ ἀκροασθῇ τοὺς ἰδικούς μας λόγους, ἐπειδὴ ὀφείλει νὰ ρυθμίζῃ τὴν ζωήν του ἀπὸ αὐτούς, ἆραγε δὲν θὰ ἦτο αἰσχύνη καὶ γέλως;

Ἐὰν δὲ τὸ νὰ ἐκπαιδευώμεθα ἀκόμη μὲ αὐτὰ εἶναι γέλως, τὸ νὰ μὴ προσέχωμεν οὔτε εἰς αὐτά, πές μου, πόσην δημιουργεῖ κατηγορίαν; πόσην αἰσχύνην; Διότι πῶς δὲν εἶναι αἰσχύνη, ἀφοῦ Χριστιανοὶ ὄντες ἀκόμη ἐκπαιδεύονται περὶ τοῦ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὁρκίζωνται; Πλὴν ὅμως ἂς ἀρχίσωμε τὴν ἐκπαίδευσιν, διὰ νὰ μὴ περιγελώμεθα περισσότερον. Ἂς διδάξωμεν λοιπὸν πρὸς σᾶς σήμερον ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Τί λέγει δὲ αὐτή; «Ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, μηδὲ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου συνεθισθῇς»[14]. Διατί; «Ὥσπερ γὰρ οἰκέτης, ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς,

ἀπὸ μώλωπος οὐ καθαρισθήσεται, οὕτως οὐδὲ ὁ ὀμνύων»[15].

ε΄. Πρόσεξε τὴν σύνεσιν τοῦ σοφοῦ τούτου. Δὲν εἶπεν: «Ὅρκῳ μὴ ἐθίσῃς τὴν διάνοιάν σου», ἀλλὰ «τὸ στόμα σου»· διότι γνωρίζει ὅτι τὸ πᾶν εἶναι εἰς τὸ στόμα καὶ ὅτι εὐκόλως κατορθοῦται· δηλαδὴ εἶναι συνήθεια εἰς τὴν συνέχειαν ἡ ὁποία γίνεται ἄνευ τῆς προαιρέσεως. Ὅπως π.χ. συμβαίνει μὲ τοὺς πολλούς, οἱ ὁποῖοι, ὅταν εἰσέλθουν εἰς τὸ λουτρόν, συγχρόνως μὲ τὸ δρασκέλισμα τῶν θυρῶν κλειδώνονται· τοῦτο γνωρίζει ἡ χεὶρ νὰ τὸ κάμνῃ ἐκ συνηθείας, ἐνῷ οὐδεὶς τὴν διατάσσει· πλὴν ὅταν ἀνάψῃ ὁ λύχνος, ἐνῷ πολλάκις ἡ διάνοια κάτι ἄλλο σκέπτεται, ἡ χεὶρ κλειδώνει τὴν θύραν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ τὸ στόμα δὲν ὁμιλεῖ μετὰ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἐκ συνηθείας, καὶ τὸ πᾶν εὑρίσκεται εἰς τὴν γλῶσσαν.

«Καὶ τῷ ὀνόματι, φησί, τοῦ Ἁγίου μὴ συνεθισθῇς. Ὥσπερ γὰρ οἰκέτης, ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς, ἀπὸ μώλωπος οὐ καθαρισθήσεται, οὕτως οὐδὲ ὁ ὀμνύων»[16]. Ἐδῶ δὲν ἀπαγορεύει ἁπλῶς τὴν ἐπιορκίαν, ἀλλὰ τὸν ὅρκον γενικῶς, καὶ δι' αὐτὸν θέτει τὴν τιμωρίαν· ἄρα ὁ ὅρκος εἶναι ἁμαρτία. Τοιαύτη ὄντως εἶναι ἡ ψυχή, ἀπὸ τόσα τραύματα εἶναι γεμάτη, ἀπὸ τόσους μώλωπας. Ἀλλὰ δὲν βλέπεις; Διότι τοῦτο εἶναι τὸ δεινόν· καίτοι βεβαίως δύνασαι, ἐὰν θέλῃς, νὰ βλέπῃς· διότι σοῦ ἔδωκεν ὀφθαλμοὺς ὁ Θεός. Μὲ τέτοιους ὀφθαλμοὺς ἔβλεπεν ὁ Προφήτης, λέγων: «Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνη μου»[17].

Περιεφρονήσαμε τὸν Θεόν, ἐμισήσαμε τὸ καλὸν ὄνομα, κατεπατήσαμε τὸν Χριστόν, ἀφήσαμε τὴν ἐντροπήν, οὐδεὶς μνημονεύει μετὰ τιμῆς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ σὺ μέν, ἂν ἀγαπᾷς κάποιον, ἐξανίστασαι καὶ εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τὸν Θεὸν ὅμως συνεχῶς ὀνομάζεις ὡς νὰ μὴ ἀξίζῃ τίποτε. Κάλεσον αὐτὸν δι' εὐεργεσίαν ἐχθροῦ· κάλεσον αὐτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου· τότε θὰ βοηθήσῃ, τότε εὐφραίνεις αὐτόν· τώρα ὅμως τὸν παροξύνεις. Κάλεσον αὐτὸν ὅπως τὸν προσεκάλεσεν ὁ Στέφανος. Λέγων τί; «Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην»[18]. Κάλεσον αὐτόν, ὅπως τὸν προσεκάλεσεν ἡ γυνὴ τοῦ Ἐλκανᾶ, μετὰ δακρύων, μετὰ θρήνων, μετὰ προσευχῆς[19]. Δὲν ἐμποδίζω, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ συμβουλεύω. Κάλεσον αὐτόν, ὅπως τὸν ἐκάλεσεν ὁ Μωϋσῆς, καὶ ἔκραζε παρακαλῶν ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ τὸν ἐδίωξαν[20]. Καὶ σὺ μὲν ἂν ἀναφέρῃς κάποιον ἄνδρα ἁπλῶς σεβάσμιον, θεωρεῖς ὡς ὕβριν τὸ πρᾶγμα· περιφέρων ὅμως τὸν Θεὸν εἰς τοὺς λόγους σου, ὄχι μόνον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἀκαίρως, νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι τίποτε; Καὶ πόσης τιμωρίας δὲν θὰ ἦσουν ἄξιος;

Δὲν ἐμποδίζω νὰ σκέπτεσαι διαρκῶς τὸν Θεὸν (διότι τοῦτο καὶ τὸ εὔχομαι καὶ τὸ θέλω) , ἀλλὰ ὄχι ὅπως δὲν ταιριάζει εἰς αὐτόν, ἀλλὰ νὰ τὸν σκέπτεσαι αἰνῶν αὐτὸν καὶ τιμῶν αὐτόν. Μεγάλα ἀγαθὰ θὰ προσέφερεν εἰς ἡμᾶς αὐτό, ἐάν, ὅταν ἔπρεπε καὶ δι' ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε μόνον τὸν προσεκαλούσαμε. Πές μου, διατί ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων μὲν ἐγίνοντο τοσαῦτα θαύματα, ἐπὶ ἡμῶν ὅμως ὄχι; καίτοι ὁ ἴδιος Θεὸς εἶναι, τὸ ἴδιον ὄνομα. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Πῶς; Διότι ἐκεῖνοι μὲν δι' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερον, ἐκάλουν αὐτὸν μόνον, ἡμεῖς ὅμως ὄχι δι' ἐκεῖνα, ἀλλὰ δι' ἄλλα.

Ἐὰν ὅμως ἀπιστῇ ὁ συνομιλητής σου καὶ διὰ τοῦτο ὁρκίζεσαι, λέγε μέν: «Πίστευσον», πλὴν ἂν θέλῃς, ὁρκίσου ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου. Δὲν τὸ λέγω νομοθετῶν ἀντιθέτως πρὸς τὸν Χριστόν, μὴ γένοιτο! («ἔστω γάρ, φησίν, ὑμῶν τὸ Ναί, ναί, καὶ τὸ Οὔ, οὔ»)[21], ἀλλὰ συγκαταβαίνων εἰς σᾶς, ἵνα σᾶς ἐπαναφέρω μᾶλλον εἰς τοῦτο καὶ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν τυραννικὴν συνήθειαν. Πόσοι κατεστράφησαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν πραγμάτων, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ηὐδοκίμουν εἰς τὰ ἄλλα;

Θέλετε νὰ μάθετε διατί ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ἀρχαίους νὰ ὁρκίζωνται; (διότι νὰ ἐπιορκοῦν οὔτε εἰς ἐκεί-

14. Σοφ. Σειρ 23, 9
15 Σοφ Σειρ 23, 10.
16. Σοφ. Σειρ 23, 9-10
17. Ψαλμ. 37, 6.

18. Πράξ. 7, 60.
19 Α' Βασιλ: 1, 10.
20 Ἀριθμ. 12, 13.
21. Ματθ. 5, 37.

νους εἶχεν ἐπιτραπῆ). Ἐπειδὴ εἰς τὰ εἴδωλα ὡρκίζοντο. Δὲν αἰσχύνεσθε νὰ ἐμμένετε εἰς αὐτοὺς τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι οἱ ἀσθενεῖς ἠκολούθουν; Διότι καὶ τώρα, ἐὰν παραλάβω ἕνα εἰδωλολάτρην, δὲν διατάσσω εἰς αὐτὸν ἀμέσως τοῦτο, ἀλλὰ πρῶτον τὸν συμβουλεύω νὰ γνωρίσῃ τὸν Χριστόν· ὁ πιστὸς ὅμως, ποὺ ἔχει γνωρίσει τὸν Χριστὸν καὶ ἔχει διδαχθῆ περὶ αὐτοῦ, ἐὰν πρόκειται νὰ χρειάζεται τὴν ἰδίαν συγκατάβασιν ποὺ χρειάζεται καὶ ὁ εἰδωλολάτρης, ποῖον τὸ ὄφελος; ποῖον τὸ κέρδος;

Ἀλλ' ἡ συνήθεια εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα καὶ δυσκόλως ἀποσπᾶσαι ἀπὸ αὐτήν; Λοιπόν, ἀφοῦ τοσαύτη εἶναι ἡ τυραννὶς τῆς συνηθείας, νὰ τὴν μετατρέψῃς εἰς ἑτέραν συνήθειαν. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν; λέγει. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ τώρα ἐπαναλαμβάνω: «Ἂς ὑπάρξουν πολλοὶ κριταὶ τῶν λεγομένων, ἂς ὑπάρξουν ἐξετασταὶ καὶ διορθωταί». Δὲν εἶναι ἐντροπὴ ἡ διόρθωσις ὑπὸ ἄλλων· μᾶλλον μὲν ἀληθῶς εἶναι ἐντροπὴ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν διορθούντων, καὶ νὰ πράττωμεν τοῦτο ἐπὶ βλάβῃ τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Καὶ σὺ μὲν τὸ ἔνδυμα ἐὰν φορέσῃς ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν, καὶ εἰς παιδίον ἐπιτρέπεις νὰ σὲ διορθώσῃ, καὶ δὲν θεωρεῖς αἰσχύνην νὰ μανθάνῃς ἀπὸ ἐκεῖνο (καίτοι βεβαίως εἰς τοῦτο πολλὴ εἶναι ἡ αἰσχύνη), ἐνταῦθα δέ, τὴν ψυχὴν βλαπτόμενος, πές μου, αἰσχύνεσαι νὰ διδάσκεσαι ἀπὸ ἄλλον; καὶ ἔχεις μὲν τὸν ὑπηρέτην διὰ νὰ σὲ στολίζῃ περὶ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ νὰ σὲ ὑποδύῃ, διὰ νὰ στολίζῃ ὅμως τὴν ψυχὴν δὲν ἔχεις; Καὶ πόση ἀνοησία δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτά; Ἂς ὑπάρχῃ καὶ ὑπηρέτης διδάσκαλος δι' αὐτά, ἂς ὑπάρχῃ καὶ παιδίον, ἂς ὑπάρχῃ καὶ γυνή, ἂς ὑπάρχῃ καὶ φίλος, καὶ συγγενής, καὶ γείτων· διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ θηρίον ποὺ περισφίγγεται ἀπὸ παντοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαφύγῃ, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ τοσούτους ἔχων φύλακας, ὁ τοσούτους ποὺ τὸν ἐπιτιμοῦν, ὁ ἀπὸ παντοῦ πληττόμενος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ φυλαχθῇ.

Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην ἡμέραν δυσκόλως θὰ ὑποφέρῃς αὐτό, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν, καὶ εἰς τὴν τρίτην, εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως εὐκολώτατον θὰ εἶναι, καὶ μετὰ τὴν τετάρτην δὲν θὰ ὑπάρχῃ οὐδόλως θέμα δι' αὐτό. Ἀπόπειραν κάμετε ἐὰν δὲν πιστεύετε· φροντίσατε, παρακαλῶ. Δὲν ὑπάρχει κάτι ποὺ νὰ γίνεται κατὰ τύχην ἁμαρτία, οὔτε κατὰ τύχην διόρθωσις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς μέγα, εἴτε καλὸν εἴτε κακόν. Εἴθε δὲ νὰ γίνῃ καλὸν διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'. (11)

(Πράξ. 4, 23 - 35)

«Ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον»[1].

α'. Δὲν διηγοῦνται ταῦτα ἐκ φιλοδοξίας, (διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν τοῦτο;), ἀλλὰ ἐπιδεικνύουν ταῦτα ὡς πειστήρια τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖνοι εἶπον, ταῦτα διηγοῦνται, τὰ δὲ ἰδικά των ἂν καὶ παραλείπουν, ἐν τούτοις καὶ δι' αὐτοῦ γίνονται περισσότερον θαρραλέοι.

Καὶ πρόσεξε πῶς πάλιν κατέφυγον πρὸς τὴν ἀληθῆ βοήθειαν, πρὸς τὴν ἀκαταμάχητον συμμαχίαν, καὶ πάλιν ὅλοι ὁμοῦ καὶ μετὰ φροντίδος· διότι δὲν ἐπιτυγχάνει πολλὰ ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται ἀπὸ ἕνα. «Οἱ δὲ ἀκούσαντες ὁμοθυμαδὸν ἦραν φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἶπον».

Πρόσεξε πῶς ὑπάρχει ἀκριβολογία εἰς τὰς προσευχὰς αὐτῶν. Ὅτε παρεκάλουν νὰ ἀναδειχθῇ εἰς αὐτοὺς ὁ ἄξιος εἰς ἀποστολήν, οὕτως ἔλεγον: «Σύ, Κύριε, καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον»[2] (διότι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀνάγκη προγνώσεως), ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἀποστομωθοῦν οἱ ἐνάντιοι, περὶ δεσποτείας ὁμιλοῦν· διὰ τοῦτο καὶ οὕτως ἤρχισαν: «Δέσποτα ὁ Θεός, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ

1 Πράξ. 4, 23.
2. Πράξ. 1, 24

πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ὁ διὰ στόματος Δαβὶδ τοῦ παιδός σου εἰπών· "Ινα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Ὡς νὰ ἀπαιτοῦν συνθήκας ἀπὸ τὸν Θεὸν φέρουν εἰς μέσον τὴν προφητείαν, συγχρόνως καὶ τοὺς ἑαυτούς των παρηγοροῦντες, διότι εἰς μάτην μελετοῦν ἅπαντα οἱ ἐχθροί. Αὐτὸ δηλαδὴ τὸ ὁποῖον λέγουν, τοῦτο εἶναι: «Ἐκεῖνα φέρε εἰς πέρας, καὶ δεῖξον ὅτι μάταια ἐμελέτησαν».

«Συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον Παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ ποιῆσαι ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισε γενέσθαι. Καὶ τὰ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν». Βλέπεις τὴν ἐγκαρτέρησιν, καὶ πῶς οἱ λόγοι οὗτοι δὲν προέρχονται ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ καταρῶνται; Δὲν ἀνέφεραν δὲ εἰδικῶς τὰς ἀπειλάς, ἀλλὰ λέγουν, ὅτι μόνον ἠπείλησαν· διότι συντομεύει τὸν λόγον ὁ συγγραφεύς.

Καὶ πρόσεξε. Δὲν εἶπον: «διασκόρπισε αὐτούς, κατανίκησε αὐτούς», ἀλλὰ τί; «Καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου». Τοιουτοτρόπως διδασκόμεθα νὰ προσευχώμεθα καὶ ἡμεῖς. Καὶ τῷ ὄντι πόσου θυμοῦ δὲν θὰ ἐπληροῦτό τις ἂν ἔπιπτε εἰς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπεχείρουν νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ θὰ ἠπείλουν τοιαῦτα; πόσην ἀπέχθειαν δὲν θὰ ᾐσθάνετο; Ἀλλὰ δὲν ἐνεργοῦν τοιουτοτρόπως οἱ ἅγιοι οὗτοι. «Ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου ἐκτείνειν εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Παιδός σου Ἰησοῦ». Ἂν τὰ θαύματα γίνωνται διὰ τοῦ ὀνόματος ἐκείνου, μεγάλη, λέγει, θὰ εἶναι ἡ παρρησία. «Δεηθέντων δὲ αὐτῶν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι». Τοῦτο ἔγινε εἰς ἀπόδειξιν ὅτι εἰσηκούσθησαν οὗτοι καὶ ὅτι τοὺς ἐπεσκέφθη ὁ Θεός.

«Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου». Τί σημαίνει «ἐπλήσθησαν»; Ἀντὶ τοῦ «ἀνεπυρώθησαν διὰ τοῦ Πνεύματος», καθ' ὅσον ἀνεκαίετο εἰς αὐτοὺς τὸ χάρισμα. «Καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας. Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία». Βλέπεις ὅτι μετὰ τῆς χάριτος τοῦ

Θεοῦ εἰσέφερον καὶ τὰ ἰδικά των; Διότι πανταχοῦ τοῦτο πρέπει νὰ παρατηρῶμεν, ὅτι μετὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύουν καὶ τὰ ἰδικά των· ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πέτρος ἔλεγεν: «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι»[3].

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ὁποῖον εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι «πάντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό»[4], πάλιν ἐδῶ φανερώνων τὸ ἴδιον λέγει, ὅτι «τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία». Ἀφοῦ εἶπε δὲ ὅτι εἰσηκούσθησαν, λέγει εἰς τὴν συνέχειαν καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν· διότι πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν διήγησιν περὶ τῆς Σαπφείρας καὶ τοῦ Ἀνανίου. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἀποδείξῃ τὴν μολυσματικὴν ἁμαρτίαν ἐκείνων, προηγουμένως διδάσκει περὶ τῆς ἀρετῆς τῶν ἄλλων.

Πές μου λοιπόν, ἀπὸ τὴν ἀγάπην προῆλθεν ἡ ἀκτημοσύνη, ἢ ἀπὸ τὴν ἀκτημοσύνην ἡ ἀγάπη; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἀπὸ τὴν ἀγάπην προῆλθεν ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ ὁποία καὶ συνεκράτει αὐτὴν περισσότερον. Ἄκουε δὲ καὶ τί λέγει: «Πάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία». Ἰδοὺ ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ ἴδιον. «Καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. Καὶ δυνάμει μεγάλῃ ἀπεδίδουν τὸ μαρτύριον τῆς ἀναστάσεως οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ». Φανερώνει τοῦτο ὡς νὰ τὸ εἶχον οὗτοι παραλάβει, ἢ καὶ ὡς περὶ ὀφειλῆς τὸ ἀναφέρει· δηλαδὴ τὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς βασιλείας τὴν προσέφερον εἰς ὅλους μετὰ παρρησίας.

«Χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς· οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς». Ὅπως ἀκριβῶς εἰς πατρικὴν οἰκίαν πάντες οἱ υἱοὶ εἶναι ὁμότιμοι, τοιουτοτρόπως συμπεριεφέροντο· διότι θὰ εἴμεθα ἐκτὸς τῆς πραγματικότητος ἐὰν ἐλέγομεν ὅτι ἔτρεφον μὲν τοὺς ἄλλους, συμπεριεφέροντο ὅμως ὡς νὰ τοὺς ἔτρεφον ἐξ ἰδίων. Ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο εἶναι, ὅτι, ἀφοῦ ἀπεξενώθησαν ἀπὸ τὰ ἰδικά των πράγματα, τοιουτοτρόπως ἔτρεφον, ὥστε ποτὲ πλέον ὡς ἐκ τῶν ἰδικῶν των, ἀλλὰ νὰ πιστεύουν ὅτι τρέφουν ὡς ἐκ κοινῶν. «Ὅσοι δὲ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς

3. Πράξ. 3, 6.
4. Πράξ. 2, 44.

τιμὰς τῶν πιπρασκομένων, καὶ ἐτίθεσαν παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων. Διεδίδοτο δὲ ἑκάστῳ καθότι ἄν τις χρείαν εἶχε». Πολλὴ ἦτο ἡ τιμή, ἀφοῦ βεβαίως ὄχι εἰς τὰς χεῖρας, ἀλλὰ παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων ἐτοποθέτουν αὐτά.

«Ἰωσῆς δὲ ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Υἱὸς παρακλήσεως», (δὲν νομίζω ὅτι εἶναι ἐκεῖνος ὁ μετὰ τοῦ Ματθίου· διότι ἐκεῖνος καὶ Ἰωσῆς ἐλέγετο καὶ Βαρσαβᾶς, ὕστερον δὲ ἐπωνομάσθη καὶ Ἰοῦστος· αὐτὸς ὅμως ἐπωνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Βαρνάβας, υἱὸς παραμυθίας. Καὶ νομίζω ὅτι ἐκ τῆς ἀρετῆς του ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἐπειδὴ ἦτο ἱκανὸς καὶ ἐπιτήδειος πρὸς τοῦτο), «Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει, ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων».

θ΄. Ἐδῶ νὰ παρατηρῇς παρακαλῶ πῶς φανερώνει ὅτι ὁ νόμος καταλύεται, καὶ πῶς λέγει: «Ἂν καὶ ἦτο Λευΐτης, ἦτο Κύπριος». Διότι κατόπιν οἱ Λευῖται ἠδύναντο καὶ νὰ μετοικοῦν.

Ἀλλ' ἂς ἐξετάσωμεν τὰ ἄνωθεν λεχθέντα. «Ἀπολυθέντες, φησίν, ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον». Πρόσεξε τὴν ταπείνωσιν τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὴν ἀπάθειαν. Δὲν περιῆλθον κομπάζοντες καὶ λέγοντες πῶς ἀντεπεξῆλθον πρὸς τοὺς ἱερεῖς, οὔτε ὑπερηφανεύθησαν μὲ αὐτὰ ποὺ ἀνήγγειλαν, ἀλλὰ ἁπλῶς ἀφοῦ ἦλθον, διηγήθησαν αὐτὰ ποὺ ἤκουσαν ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους. Ἀπὸ ἐδῶ διδασκόμεθα ὅτι δὲν ἔρριπτον τοὺς ἑαυτούς των εἰς τοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ μᾶλλον γενναίως ὑπέμενον καὶ αὐτοὺς ποὺ προσετίθεντο. Ἐὰν δὲ ἦτο κάποιος ἄλλος, ἴσως, λαμβάνων θάρρος ἀπὸ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ πλήθους, νὰ ὕβριζε, ἢ νὰ ἔλεγε πολλὰ ἄσχημα. Ὄχι ὅμως οἱ φιλόσοφοι οὗτοι· ἀλλὰ εἰς ὅλα διετίθεντο ἡμέρως καὶ ἐπιεικῶς.

«Οἱ δὲ ἀκούσαντες, φησί, ὁμοθυμαδὸν ἦραν φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν». Ἡ κραυγὴ προῆλθεν ἀπὸ εὐχαρίστησιν καὶ διάθεσιν πολλήν· καθόσον αἱ τοιαῦται προσευχαὶ βοηθοῦν, αἱ πλήρεις ἐγκαρτερήσεως, αἱ γινόμεναι περὶ τοιούτων, αἱ προερχόμεναι ἀπὸ τοιούτους, αἱ γινόμεναι εἰς τοιούτους καιροὺς καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον· αἱ ἄλλαι εἶναι βδελυκταὶ καὶ ἀκάθαρτοι. Πρόσεξε πῶς οὐδὲν περιττόν, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διδάσκουν· μᾶλλον δὲ ὅπως ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους: «Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶ», τοιουτοτρόπως καὶ αὐτοὶ λέγουν: «Διὰ Πνεύματος Ἁγίου». Ἰδοὺ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν Πνεύματι ὁμιλεῖ. Τί δὲ εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγουν, ἄκουε.

«Δέσποτα ὁ Θεός, ὁ διὰ στόματος Δαβὶδ παιδός σου εἰπών· Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη»; Διότι συνηθίζει ἡ Γραφὴ νὰ ὁμιλῇ περὶ ἑνὸς ὡς περὶ πολλῶν. Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ ὁποῖον λέγουν, τοῦτο σημαίνει: «Δὲν ὑπερίσχυσαν αὐτοί, ἀλλὰ σὺ τὸ πᾶν κατώρθωσες, σὺ ποὺ ἐπέτρεψες νὰ συμβοῦν οὕτω καὶ τὰ ἔφερες εἰς πέρας, σὺ τὰ εἰργάσθης, ὁ ἐφευρετικὸς καὶ σοφός, σὺ ποὺ ἐχρησιμοποίησες τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸ θέλημά σου»· διότι ἐδῶ ταῦτα διδάσκουν περὶ τῆς ἐφευρετικότητος καὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ, φανερώνοντες ὅτι αὐτοὶ μὲν συνῆλθον ὡς ἐχθροὶ μὲ φονικὴν προδιάθεσιν καὶ ὡς ἐναντιούμενοι, ἐποίουν δὲ (ἐκεῖνα ὅμως τὰ ὁποῖα σὺ ἤθελες νὰ κάμουν) «ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισε γενέσθαι». Τί σημαίνει: «Ἡ χείρ σου»; Ἐδῶ νομίζω ὅτι χεῖρα ἐννοεῖ τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν. Ἀρκεῖ, λέγει, νὰ θελήσῃς μόνον· διότι οὐδεὶς προορίζει διὰ τῆς δυνάμεως. Τὸ «ὅσα ἡ χείρ σου» λοιπόν, τοῦτο σημαίνει: «Ὅσα διέταξας». Ἢ τοῦτο λοιπὸν ἐννοεῖ, ἢ ὅτι διὰ τῆς χειρὸς διέπραττεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τότε ἐσκέφθησαν μάταια, τοιουτοτρόπως καὶ τώρα, λέγει, κάμε μάταια νὰ σκεφθοῦν.

«Καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου»· δηλαδή, «νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν αἱ ἀπειλαὶ αὐτῶν». Ἔλεγον δὲ αὐτά, ὄχι διὰ νὰ μὴ πάθουν αὐτοὶ κάτι κακόν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος· διότι δὲν εἶπον: «Καὶ ἐξάγαγε ἡμᾶς ἔξω ἀπὸ τοὺς κινδύνους», ἀλλὰ τί; «Καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου». Σὺ λοιπὸν ποὺ ἔφερες ἐκεῖνα εἰς πέρας, καὶ ταῦτα φέρε.

«Ὃν ἔχρισας», λέγει. Πρόσεξε πῶς καὶ εἰς τὴν προσευχὴν διαιροῦν τὸ πάθος, καὶ τὸ πᾶν εἰς αὐτὸν ἀναθέτουν, καὶ διδάσκουν ὅτι καὶ τῆς παρρησίας αὐτὸς εἶναι αἴτιος. Εἶδες πῶς τὰ πάντα ζητοῦν διὰ τὸν Θεόν, καὶ οὐδόλως διὰ τὴν ἰδικήν των δόξαν οὔτε διὰ φιλοδοξίαν; Ἐκεῖνο μὲν λοιπόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἰδικόν των ὑπόσχονται, ὅτι δὲν θὰ καταπλαγοῦν, παρακαλοῦν δὲ νὰ γίνουν

θαύματα. «Ἐν τῷ τὴν χεῖρα σου, φησίν, ἐκτείνειν εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι». Καλῶς· διότι χωρὶς αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμη πάρα πολλὴν προθυμίαν ἐπεδεικνυον, ματαίως ὅλα θὰ τὰ ἔκαμνον. Εἰσήκουσε τὴν δέησιν αὐτῶν, καὶ ἐφανέρωσε τοῦτο, δηλαδὴ ὅτι παρευρίσκεται εἰς τὰς προσευχάς των, μὲ τὸ νὰ σείσῃ τὸν τόπον· «δεηθέντων γὰρ αὐτῶν, φησί, ἐσαλεύθη ὁ τόπος». Ὅτι δὲ διὰ τοῦτο ἔγινε, ἄκουε τὸν Προφήτην ποὺ λέγει: «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν»[5], καὶ πάλιν: «Ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἐσαλεύθη ἡ γῆ, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ»[6]. Κάμνει δὲ τοῦτο ὁ Θεὸς καὶ διὰ μεγαλύτερον φόβον, καὶ εἰς θάρρος ὁδηγῶν αὐτοὺς μετὰ τὰς ἀπειλὰς ἐκείνας, καὶ προαλείφων αὐτοὺς εἰς περισσοτέραν παρρησίαν. Διότι ἐπειδὴ ἦτο ἀρχὴ καὶ ἐχρειάζετο κάποιο αἰσθητὸν σημεῖον διὰ νὰ γινουν πιστευτοί, μετὰ ταῦτα δὲ οὐδαμοῦ γίνεται τοῦτο· τοιουτοτρόπως ἔτυχον πολλῆς παρηγορίας ἐκ τῆς προσευχῆς.

Εὐλόγως δὲ ζητοῦν καὶ τὴν χάριν τῶν σημείων· διότι ἀπὸ τίποτε ἄλλο δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἀνέστη, παρὰ μόνον ἀπὸ τὰ σημεῖα. Ὥστε δὲν ἐζήτουν μόνον τὴν ἰδικήν των ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καταισχυνθοῦν, ἀλλὰ νὰ ὁμιλοῦν μὲ παρρησίαν. Ἐσείσθη ὁ τόπος, καὶ αὐτοὺς περισσότερον ἐστερέωσε. Τοῦτο δὲ ἄλλοτε μὲν εἶναι δεῖγμα ὀργῆς, ἄλλοτε δὲ φροντίδος καὶ προνοίας, τώρα δὰ δὲ ὀργῆς. Ἐπὶ τοῦ σωτηρίου πάθους δὲ παραδόξως καὶ παρὰ φύσιν ἔγινε. (Καθ' ὅσον τότε ὅλη ἡ γῆ ἐσείσθη. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ Σωτὴρ ἔλεγε: «Τότε ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοί, καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους»[7]. Ἐξ ἄλλου δὲ ἦτο καὶ δεῖγμα ὀργῆς ἐναντίον ἐκείνων· διότι αὐτοὺς τοὺς ἐγέμισε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Κύτταξε ὅτι καὶ οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τὴν προσευχὴν γεμίζουν ἀπὸ Ἅγιον Πνεῦμα. «Καὶ χάρις μεγάλη ἦν, φησίν, ἐπὶ πάντας αὐτούς· οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς»). Βλέπεις ὅτι εἶναι πολλὴ ἡ δύναμις τοῦ πράγματος, ὅπου βεβαίως καὶ ἐκεῖ ἐχρειάζε-

5. Ψαλμ. 103, 32.
6. Ψαλμ. 113, 7.
7. Ματθ. 24, 7.

το αὕτη. Διότι αὕτη εἶναι ἡ ἀξιολόγησις τῶν ἀγαθῶν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκ δευτέρου μνημονεύει, συμβουλεύων εἰς ὅλους τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων, ἀνωτέρω μὲν λέγων ὅτι «οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι», ἐδῶ δὲ ὅτι «οὐκ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς».

γ'. Ὅτι δὲ τὸ γινόμενον δὲν ἐπραγματοποιεῖτο μόνον μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θαυμάτων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν διάθεσιν αὐτῶν, φανερώνει ἡ Σάπφειρα καὶ ὁ Ἀνανίας. Ὄχι μόνον δὲ μὲ τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν δύναμιν ἀπέδειξαν τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀναστάσεως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως»[8]. Καὶ ὄχι ἁπλῶς μὲ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ μὲ μεγάλην δύναμιν. Καλῶς δὲ εἶπε: «Χάρις ἦν ἐπὶ πάντας». Διότι διὰ τοῦτο ὑπῆρχεν ἡ χάρις, διότι οὐδεὶς ἦτο πτωχός· καθόσον δὲν ἔδιδον μὲν ἓν μέρος, ἄλλο μέρος δὲ ἀπεταμίευον, οὔτε ὅλα μέν, ὡς ἰδικά των δέ. Αὐτὴν τὴν ἀνωμαλίαν τὴν ἀπεμάκρυναν καὶ ἔζων ἐν πολλῇ ἀφθονίᾳ· καὶ μετὰ πολλῆς ἀξιοπρεπείας δὲ ἔπραττον τοῦτο· καθόσον οὔτε εἰς τὰς χεῖρας ἐτόλμων νὰ δίδουν, οὔτε μὲ ἀλαζονείαν παρεῖχον, ἀλλὰ ἔφερον παρὰ τοὺς πόδας, καὶ αὐτοὺς ἄφησαν νὰ γίνωνται οἰκονόμοι, καὶ κυρίους ἔκαμνον, ὥστε ὡς ἐκ κοινῶν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ καταναλώνωνται, καὶ ὄχι ὡς ἐξ ἰδικῶν των. Τοῦτο ἐβοήθει ὥστε νὰ μὴ γίνωνται οἰκονόμοι, καὶ κυρίους ἔκαμνον, ὥστε ὡς ἐκ κοινῶν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ καταναλώνωνται, καὶ ὄχι ὡς ἐξ ἰδικῶν των. Τοῦτο ἐβοήθει ὥστε νὰ μὴ γίνωνται αὐτοὶ κενόδοξοι.

Τοῦτο ἐὰν ἐγίνετο καὶ σήμερον, μετὰ περισσοτέρας ἀπολαύσεως θὰ διήγομεν τὸν βίον καὶ πλούσιοι καὶ πτωχοί. Ὄχι δὲ περισσότερον εἰς τοὺς πτωχούς, παρὰ εἰς τοὺς πλουσίους θὰ ἐδημιούργει τοῦτο τὴν ἀπόλαυσιν. Καὶ ἐὰν θέλῃς, πρῶτον ἂς περιγράψωμεν μὲ αὐτὸν τὸν λόγον καὶ μὲ ταύτην τὴν μέθοδον ἂς καρπωθῶμεν τὴν ἀπόλαυσιν, ἐπειδὴ εἰς τὴν πρᾶξιν δὲν θέλετε. Διότι ἰδιαιτέρως μὲν εἶναι φανερόν, καὶ ἐξ ἐκείνων τῶν

8. Α' Κορινθ. 2, 4.

τότε γενομένων, ὅτι ἐνῷ ἐπώλουν δὲν ἦσαν πτωχοί, ἀλλὰ καὶ τοὺς πτωχοὺς ἔκαμνον πλουσίους.

Πλὴν ἀλλὰ καὶ τώρα ἂς περιγράψωμεν αὐτὸ διὰ τοῦ λόγου, καὶ πάντες ὅλα τὰ ἰδικά των ἂς πωλήσουν καὶ ἂς τὰ φέρουν ἐν μέσῳ πάντων, διὰ τοῦ λόγου λέγω· ἂς μὴ θορυβηθῇ κανείς, οὔτε πλούσιος οὔτε πτωχός. Πόσος χρυσὸς νομίζεις ὅτι συγκεντρώνεται; Ἐγὼ σκέπτομαι (διότι βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν μετὰ ἀκριβείας), ὅτι, ἐὰν ὅλοι καὶ ὅλαι ἔφερον ἐδῶ τὰ ἰδικά των χρήματα, καὶ ἔδιδον τὰ χωράφια καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς οἰκίας (διότι διὰ ζῶα δὲν θὰ ὡμίλουν· διότι οὔτε τότε τοῦτο συνέβαινε, ἀλλ' ἴσως ἐπέτρεπον νὰ γίνωνται ἐλεύθεροι), ἴσως νὰ συγκεντρώνοντο ἓν ἑκατομμύριον λιτρῶν χρυσοῦ· μᾶλλον δὲ καὶ δὶς καὶ τρὶς ἑκατομμύρια. Διότι πές μου, πόσον ἀριθμὸν μιγάδων ἔχει σήμερον ἡ πόλις ἡμῶν; πόσοι νομίζετε ὅτι εἶναι οἱ Χριστιανοί; θέλετε ἑκατὸν χιλιάδες, τὸ δὲ ὑπόλοιπον μέρος ἐξ εἰδωλολατρῶν καὶ Ἰουδαίων; πόσαι δεκάδες χιλιάδες χρυσοῦ θὰ συνεκεντροῦτο; πόσος δὲ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν πτωχῶν; Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι περισσότεροι τῶν πεντήκοντα χιλιάδων. Πόση ἀφθονία θὰ ὑπῆρχε διὰ νὰ τρέφωνται λοιπὸν αὐτοὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν; Μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ ἡ τροφὴ θὰ ἦτο κοινὴ καὶ θὰ ἐτρέφοντο πάντες ὁμοῦ, δὲν θὰ ἐχρειάζετο πολλὴ δαπάνη.

Τί ἐπρόκειτο λοιπὸν νὰ κάμωμε, λέγει, ὅταν θὰ ἐτελείωναν αἱ τροφαί; Σὺ νομίζεις ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ τελειώσουν ποτέ; διότι δὲν θὰ ἐγίνετο μυριοπλασία ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ; διότι δὲν θὰ ἐξεχύνετο πλουσίως ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ; Τί λοιπόν; δὲν θὰ μετετρέπομεν τὴν γῆν εἰς οὐρανόν; Ἐάν, ὅπου ἦσαν τρεῖς χιλιάδες καὶ πέντε χιλιάδες, τοῦτο τοιουτοτρόπως ἔλαμψε γενόμενον, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν κατελόγισε πτωχείαν, πόσον περισσότερον εἰς τοσοῦτον πλῆθος; ποῖος δὲ καὶ ἐκ τῶν μὴ Χριστιανῶν δὲν θὰ ἔδιδε; Διὰ νὰ ἀποδείξω δὲ ὅτι ἡ διάσπασις, αὐτὴ εἶναι δαπανηρὰ καὶ δημιουργὸς τῆς πτωχείας, ἂς λάβωμεν ὡς παράδειγμα μίαν οἰκίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ δέκα παιδία καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα· καὶ ἡ μὲν π.χ. ἀσχολεῖται μὲ τὸ πλέξιμο, ὁ δὲ ἀπὸ ἔξω φέρει εἰσοδήματα· πές μου λοιπόν, οὗτοι ἀπὸ κοινοῦ διατρεφόμενοι καὶ μίαν ἔχοντες οἰκίαν, περισσότερα θὰ κατηνάλισκον, ἢ ὅταν θὰ εἶχον διασπασθῆ; Εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι ὅταν θὰ εἶχον διασπασθῆ. Διότι ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ διαχωρισθοῦν τὰ δέκα παιδία, θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη καὶ δέκα οἰκημάτων, δέκα τραπεζῶν, δέκα ὑπηρετῶν, καὶ τῆς ἄλλης προσόδου τοσαύτης. Τί συμβαίνει δὲ ὅπου ὑπάρχει πλῆθος δούλων; οὐχὶ διὰ τοῦτο πάντες ἔχουν μίαν τράπεζαν, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ πολλὴ ἡ δαπάνη; Διότι ἡ διαίρεσις διαρκῶς ἐλάττωσιν προκαλεῖ, ἡ δὲ ὁμόνοια καὶ συμφωνία καὶ αὔξησιν. Τοιουτοτρόπως ζοῦν σήμερον οἱ μοναχοὶ εἰς τὰ μοναστήρια, ὅπως ἀκριβῶς τότε οἱ πιστοί. Ποῖος λοιπὸν ἀπέθανεν ἐκ πείνης; ποῖος δὲ δὲν διετράφη μετὰ πολλῆς ἀφθονίας;

Τώρα μὲν λοιπὸν τοῦτο φοβοῦνται οἱ ἄνθρωποι περισσότερον, παρὰ νὰ ἐμπέσουν εἰς εὐρὺ καὶ ἄπειρον πέλαγος, ἐὰν ὅμως ἐλαμβάνομεν πεῖραν αὐτοῦ, τότε θὰ ἐτολμούσαμε τὸ πρᾶγμα. Πόση νομίζεις ὅτι καὶ χάρις ὑπάρχει; Διότι ἐὰν τότε, ὅτε οὐδεὶς ἦτο πιστός, ἀλλὰ τρεῖς καὶ πέντε χιλιάδες μόνον, ὅτε πάντες οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς ἦσαν ἐχθροί, ὅτε ἀπὸ οὐδαμοῦ ἀνέμενον παρηγορίαν, τόσον λοιπὸν ἐτόλμησαν τὸ πρᾶγμα, πόσον περισσότερον τώρα θὰ ἐγίνετο τοῦτο, ὅτε μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ παντοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην ὑπάρχουν πιστοί; Ποῖος εἰς τὴν συνέχειαν θὰ παρέμενεν εἰδωλολάτρης; Ἐγὼ τοὐλάχιστον νομίζω οὐδείς· τοιουτοτρόπως ὅλους θὰ τοὺς ἐκάμνομεν ἰδικούς μας καὶ θὰ τοὺς προσειλκύομεν πρὸς τοὺς ἑαυτούς μας. Πλὴν ἀλλά, ἐὰν τοιουτοτρόπως πολιτευώμεθα, πιστεύω εἰς τὸν Θεόν, ὅτι καὶ τοῦτο θὰ γίνῃ. Πεισθῆτε μόνον εἰς ἐμέ, καὶ θὰ κατορθώσωμεν τὰ πράγματα κατὰ τάξιν· καὶ ἐὰν ὁ Θεὸς μᾶς δώσῃ ζωήν, πιστεύω ὅτι ταχέως θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν πολιτείαν.

δ'. Πρῶτον κατορθώσατε τὸν περὶ τοῦ ὅρκου νόμον καὶ σταθεροποιηθῆτε εἰς αὐτόν· καὶ αὐτὸς ποὺ ἐφύλαξε τὸν νόμον ἂς φανερώνῃ ἐκεῖνον ποὺ δὲν τὸν ἐφύλαξε, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἂς τὸν καταγγείλῃ καὶ ἂς τὸν ἐπιτιμᾷ σφοδρῶς· διότι ἡ προθεσμία εἶναι πλησίον καὶ θὰ ἐξετάσω τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν συλληφθέντα θὰ ἀφορίσω καὶ θὰ ἐμποδίσω. Ὅμως εἴθε νὰ μὴ εὑρεθῇ τοιοῦτος μεταξὺ ἡμῶν, ἀλλὰ πάντες νὰ φυλάξουν μετὰ ἀκριβείας τὸ πνευματικὸν τοῦτο σύνθημα! Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν

εἰς τὸν πόλεμον διὰ τοῦ συνθήματος γνωρίζονται καὶ οἱ οἰκεῖοι καὶ οἱ ξένοι, οὕτω λοιπὸν ἂς γίνῃ καὶ τώρα· καθόσον μάλιστα καὶ τώρα εἰς πόλεμον εὑρισκόμεθα, διὰ νὰ ἀναγνωρίζωμεν καὶ τοὺς οἰκείους ἀδελφούς. Διότι ὅσον θὰ εἶναι ἀγαθὸν τὸ γνώρισμα τοῦτο εἰς ἡμᾶς, καὶ ἐδῶ καὶ ἐπὶ τῆς ξένης γῆς θὰ εἶναι; πόσον ἀποτελεσματικὸν εἶναι τὸ ὅπλον τοῦτο κατὰ τῆς πανουργίας τοῦ διαβόλου; Διότι στόμα ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ ὁρκίζεται, ταχέως καὶ τὸν Θεὸν εἰς τὰς προσευχὰς θὰ προσελκύσῃ, καὶ τὸν διάβολον θὰ κτυπήσῃ μὲ κτύπημα καίριον· στόμα ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ ὁρκίζεται, οὔτε νὰ ὑβρίζῃ θὰ μάθῃ. Ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ κάποιαν οἰκίαν ποὺ καίεται, τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἔκβαλε τοῦτο τὸ πῦρ καὶ ἀπόσυρέ το ἔξω. Κάμε αὐτὴν νὰ ἀναπνεύσῃ ἐπ' ὀλίγον, κάμε τὴν πληγὴν ἀσθενεστέραν.

Ναί, παρακαλῶ, διὰ νὰ σᾶς δώσω καὶ κάποιο ἄλλο μάθημα· διότι ἐνῷ ἀκόμη τοῦτο δὲν ἔχει κατορθωθῆ, δὲν τολμῶ νὰ προχωρήσω εἰς ἄλλο. Τοῦτο μετὰ ἀκριβείας ἂς κατορθωθῆ ἀπὸ σᾶς· λάβετε προηγουμένως αἴσθησιν τούτου τοῦ κατορθώματος, καὶ τότε θὰ σᾶς εἰσαγάγω καὶ ἄλλους νόμους, μᾶλλον δὲ ὄχι ἐγώ, ἀλλ' ὁ Χριστός. Φυτεύσατε εἰς τὴν ψυχήν σας τὸ καλὸν τοῦτο, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ γίνετε παράδεισος τοῦ Θεοῦ, πολὺ καλύτερος ἐκείνου τοῦ παραδείσου· διότι οὔτε ὄφις ὑπάρχει εἰς ἡμᾶς, οὔτε δένδρον θανατηφόρον, οὔτε τίποτε ἄλλο ἐκ τῶν τοιούτων. Παγιώσατε εἰς βάθος αὐτὴν τὴν συνήθειαν. Ἂν γίνῃ τοῦτο, δὲν θὰ ὠφεληθῆτε μόνον σεῖς οἱ παρόντες, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκουμένης· καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ ὅσοι θὰ γεννηθοῦν κατόπιν· διότι συνήθεια καλὴ ποὺ εἰσήχθη, καὶ ποὺ ἀπὸ ὅλους τηρεῖται, θὰ διαδοθῆ εἰς μακροὺς χρόνους, καὶ οὐδεὶς καιρὸς θὰ δυνηθῆ νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτήν.

Ἐὰν κάποιος ποὺ συνέλεγε ξύλα ἐν Σαββάτῳ ἐλιθοβολεῖτο[9], ἐκεῖνος ποὺ κάμνει πολὺ χειρότερα πράγματα ἀπὸ τὴν συλλογὴν ἐκείνην καὶ ποὺ συλλέγει φορτίον ἁμαρτιῶν (διότι τοῦτο εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ὅρκων), τί δὲν θὰ ὑποστῆ; τί δὲ δὲν θὰ ὑπομείνῃ; Πολλὴν

9. Ἀριθμ. 15, 32 - 36.

θὰ λάβετε τὴν βοήθειαν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν τοῦτο θὰ ἔχῃ κατορθωθῆ ἀπὸ σᾶς.

Ἂν εἴπω: «Μὴ ὑβρίσῃς», ἀμέσως μοῦ δικαιολογεῖσαι ὅτι ὑπάρχει ὁ θυμός· ἂν εἴπω: «Μὴ κακολογήσῃς», ἄλλην δικαιολογίαν θὰ προφασισθῆς. Ἐδῶ οὐδὲν τοιοῦτον ἔχεις νὰ εἰπῇς. Διὰ τοῦτο ἤρχισα ἀπὸ τὰ εὔκολα, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰς τέχνας τὸ ἴδιον κάμνουν. Τοιουτοτρόπως κάποιος καὶ πρὸς τὰ μεγαλύτερα ἔρχεται, ἀφοῦ πολὺ προηγουμένως μάθῃ τὰ εὐκολώτερα. Θὰ ἀντιληφθῆτε πόσον τοῦτο εἶναι εὔκολον, ὅταν, ἀφοῦ τὸ κατορθώσετε μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, θὰ δεχθῆτε καὶ ἄλλον νόμον.

Δώσατέ μου παρρησίαν καὶ ἐνώπιον εἰδωλολατρῶν, καὶ ἐνώπιον Ἰουδαίων, καὶ πρὸ πάντων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ναί, παρακαλῶ, χάριν τῆς ἀγάπης, χάριν τοῦ πόνου, διὰ τοῦ ὁποίου σᾶς ἐγέννησα, «τεκνία μου»[10]. Εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως δὲν θὰ προσθέσω, τὸ «ἐκείνους τοὺς ὁποίους πάλιν θὰ γεννήσω»[11], οὔτε θὰ εἰπῶ τὸ «ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν»[12] (διότι πιστεύω ὅτι ἔχει μορφωθῆ ὁ Χριστὸς εἰς σᾶς), ἀλλ' ἄλλα θὰ εἰπῶ πρὸς σᾶς: «Ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου»[13]· διότι πιστεύσατέ με ὅτι δὲν θὰ ὁμιλήσω διαφόρως. Ἐὰν κάποιος μοῦ ἐτοποθέτει τώρα εἰς τὴν κεφαλὴν ἀναριθμήτους βασιλικοὺς καὶ λιθοκολλήτους στεφάνους, δὲν θὰ εὐφραινόμην, ὅπως εὐφραίνομαι διὰ τὴν ἰδικήν σας προκοπήν· μᾶλλον δέ, οὔτε ὁ βασιλεὺς νομίζω ὅτι χαίρει τόσον πολύ, ὅπως ἐγὼ διὰ σᾶς. Τί λέγω; Ἐὰν ὅλα τὰ ἔθνη, ποὺ τὸν πολεμοῦν, ἀφοῦ νικήσῃ ἐπανέλθῃ, καὶ ἐὰν λάβῃ περισσοτέρους ἄλλους στεφάνους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κανονικὸν στέφανον, καὶ ἄλλα διαδήματα σύμβολα τῆς νίκης, δὲν νομίζω ὅτι αὐτὸς τόσον πολὺ χαίρει διὰ τὰ τρόπαια, ὅπως ἐγὼ διὰ τὴν ἰδικήν σας προκοπήν· διότι ὡς νὰ ἔχω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀναριθμήτους στεφάνους, τοιουτοτρόπως ἀγάλλομαι. Καὶ εὐλόγως· διότι ἐὰν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ αὐτὴ ἡ συνήθεια κατορθωθῆ ἀπὸ σᾶς, ἀναριθμήτους πολέμους ἔχετε νικήσει, καὶ πολὺ δυσκολωτέρους ἀπὸ

10. Γαλ. 4, 19.
11. Γαλ. 4, 19.
12. Γαλ. 4, 19.
13. Φιλιπ. 4, 1.

ἐκεῖνον, ἀφοῦ παλαίσετε καὶ δώσετε μάχην ἐναντίον πονηρῶν δαιμόνων, ἐναντίον κακοποιῶν, ὄχι διὰ μαχαίρας, ἀλλὰ διὰ γλώσσης καὶ διαθέσεως.

Διότι πρόσεξε πόσα κατορθώνονται, ἐὰν βεβαίως κατορθώσητε. Πρῶτον, ὅτι ἐκκόπτετε μίαν συνήθειαν δύσκολον· δεύτερον σκέψιν πονηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν πηγάζουν ὅλα τὰ κακὰ μὲ τὸ νὰ νομίζῃς ὅτι ὁ πονηρὸς λογισμὸς εἶναι πρᾶγμα ἀδιάφορον καὶ ὅτι οὐδόλως βλάπτει· τρίτον, τὸν θυμόν· τέταρτον, τὴν φιλαργυρίαν· διότι ὅλα αὐτὰ τὰ γεννάει ὁ ὅρκος. Ἀλλὰ ἀπὸ τούτου τοῦ κατορθώματος θὰ λάβετε πολλὴν ἀφορμὴν καὶ διὰ τὰ ἄλλα κατορθώματα· διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ παῖδες ποὺ διδάσκονται τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου, δὲν διδάσκονται μόνον ἐκεῖνα, ἀλλὰ μὲ βάσιν ἐκεῖνα ἐκπαιδεύονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ σεῖς· ποτὲ πλέον εἰς τὴν συνέχειαν δὲν θὰ σᾶς ἐξαπατήσῃ ἡ πονηρὰ σκέψις, οὔτε θὰ εἴπῆτε ὅτι «εἶναι ἀδιάφορον τοῦτο», ποτὲ πλέον δὲν θὰ ὁμιλήσετε πρὸς τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ ἐνώπιον ὅλων θὰ σταθῆτε γενναίως, ἵνα, διὰ πάντων ἀφοῦ διανύσητε τὴν κατὰ Θεὸν ἀρετήν, ἀπολαύσητε τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ' (12)

(Πράξ. 4, 36 — 5, 16)

«Ἰωσῆς δέ, ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων (ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Υἱὸς παρακλήσεως), Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει, ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων»[1].

1. Πράξ. 4, 36 - 37.

α'. Πρόκειται ἐν συνεχείᾳ νὰ διηγηθῇ τὸ περιστατικὸν γύρω ἀπὸ τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν, καί, θέλων νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ ἀνὴρ χείριστα ἔχει ἁμαρτήσει, πρῶτον ἀναφέρει ἐκεῖνον ποὺ ἔχει κατορθώσει· διότι, ἂν καὶ ὑπῆρχε τόσο πολὺ πλῆθος εἰς τὸν ποιοῦντα ταῦτα, τόση πολλὴ χάρις, τόσα πολλὰ σημεῖα, δὲν διωρθώθη ὑπ' οὐδενὸς τούτων, ἀλλά, ἅπαξ καὶ ἐτυφλώθη ὑπὸ τῆς φιλαργυρίας, προσήλκυσε τὸν ὄλεθρον ἐκεῖνον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κεφαλήν. «Ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ», (οὕτως εἶπε, δηλῶν ὅτι τοῦτον μόνον εἶχεν ἀποκτήσει), «πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων».

«Ἀνὴρ δέ τις, ὀνόματι Ἀνανίας, σὺν Σαπφείρᾳ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἐπώλησε κτῆμα, καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς, συνειδυίας καὶ τῆς γυναικός· καὶ ἐνέγκας μέρος τι, παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων ἔθηκε»[2]. Τὸ φοβερὸν εἶναι ὅτι ἡ ἁμαρτία ὑπῆρξε μετὰ συγκαταθέσεως τῶν δύο συζύγων, καὶ οὐδεὶς ἕτερος ἐγνώριζε τὸ γενόμενον. Ἀπὸ ποῦ εἰσῆλθεν ἡ σκέψις εἰς τὸν ταλαίπωρον καὶ ἄθλιον τοῦτον νὰ πράξῃ τοῦτο; «Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· Ἀνανία, διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου»; Πρόσεξε ὅτι καὶ τώρα συνέβη μέγα σημεῖον, καὶ πολὺ μεγαλύτερον ἐκείνου τοῦ προηγουμένου. «Οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐπὶ τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε»; Δηλαδή, «μήπως διότι ὑπῆρχε κάποια ἀνάγκη καὶ βία; μήπως διότι σᾶς παρασύρομεν χωρὶς τὴν θέλησίν σας»; «Τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Ἀκούων δὲ ὁ Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξεν». Προσέχεις ἀπὸ ποῦ εἶναι μεγαλύτερον τὸ σημεῖον τοῦτο; Ἀπὸ τὸ γεγονὸς τοῦ θανάτου, ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν σκέψιν καὶ τῶν κρυφίως συμβάντων.

«Ἐγένετο δὲ φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα. Ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτόν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν. Ἐγένετο δὲ ὡς ὡρῶν

2. Πράξ. 5, 1 - 2.

τριῶν διάστημα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονός, εἰσῆλθεν. Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ ὁ Πέτρος· Εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε»; Αὐτὴν ἤθελε νὰ τὴν σώσῃ, διότι ἐκεῖνος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἁμαρτίας. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς αὐτὴν δίδει ἴσως καιρὸν ἀπολογίας καὶ δικαίωμα μετανοίας. Δι' αὐτὸ λέγει: «Εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; Ἡ δὲ εἶπε· Ναί, τοσούτου. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν· Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειρᾶσαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον; Ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσί σε. Ἔπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν. Εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὗρον αὐτὴν νεκράν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς. Καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα».

Μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ φόβου αὐτῶν, περισσότερα σημεῖα ἐποίουν· καὶ ὅτι ἐποίουν, ἄκουε. «Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων ἐγίνετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά. Καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶντος· τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός». Εὐλόγως· καθόσον ὁ Πέτρος ἐν συνεχείᾳ ἦτο ἀξιοσέβαστος καὶ ἐμπνέων φόβον, τιμωρῶν καὶ ἐξελέγχων καὶ τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὴν σκέψιν· εἰς τὸν ὁποῖον καὶ περισσότερον εὑρίσκοντο πλησίον καὶ διὰ τὸ σημεῖον, καὶ διὰ τὴν πρώτην ὁμιλίαν, καὶ τὴν δευτέραν, καὶ τὴν τρίτην· διότι αὐτὸς ἔκαμε καὶ τὸ πρῶτον σημεῖον, καὶ τὸ δεύτερον[3], καὶ τὸ τωρινόν, τὸ ὁποῖον κατ' ἐμὲ εἶναι καὶ διπλοῦν καὶ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἁπλῶς ἓν καὶ μόνον· ἓν μὲν ὁ ἔλεγχος τῶν εὑρισκομένων εἰς τὴν σκέψιν, δεύτερον δέ, ὁ θάνατος διὰ τοῦ προστάγματος.

«Μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες, φησί, τῷ Κυρίῳ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὥστε κατὰ τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τιθέναι ἐπὶ τῶν κλινῶν καὶ κραβϐάτων, ἵνα, ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν». Τοῦτο ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δὲν συνέβη· ὅθεν εἶναι δυνατὸν τώρα νὰ βλέπῃ τις νὰ πραγματοποιῆται ἐκεῖνο ποὺ εἶχε λεχθῆ ὑπ' αὐτοῦ. Ποῖον λοιπὸν

3. Πρῶτον σημεῖον και ὁμιλίαν πρώτην ἐννοεῖ τὰ λαβόντα χωραν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἐνῷ δεύτερον ἐννοεῖ τὴν θεραπείαν τοῦ χωλοῦ.

εἶναι τοῦτο; «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει»[4]. «Συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων εἰς Ἱερουσαλήμ, φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες». Σὺ δὲ πρόσεχε, παρακαλῶ, πῶς ὁλόκληρος ὁ βίος αὐτῶν ὑφαίνεται διὰ τῶν ἀντιθέτων· π.χ. πρώτη ἀθυμία ἔγινε διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, ἔπειτα εὐθυμία διὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· πάλιν ἀθυμία ἐξ αἰτίας τῶν χλευαζόντων, ἔπειτα εὐθυμία διὰ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν καὶ τὸ θαῦμα· πάλιν ἀθυμία διότι συνελήφθησαν, ἔπειτα εὐθυμία διὰ τῆς ἀπολογίας. Πάλιν ἐδῶ καὶ εὐθυμία καὶ ἀθυμία. Διότι ἐπειδὴ μὲν ἦσαν λαμπροὶ καὶ ὁ Θεὸς εἰς αὐτοὺς ἀπεκαλύφθη, εὐθυμία· ἐπειδὴ ὅμως ἐφόνευσαν τοὺς ἰδικούς των, ἀθυμία. Πάλιν εὐθυμία ἀπὸ τῆς λαμπρότητος, πάλιν ἀθυμία ἐξ αἰτίας τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ οὐδόλως εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃς νὰ κάμνουν τοῦτο σκοπίμως· καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν τοιουτοτρόπως εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ τις.

Ἂς ἐξετάσωμεν ὅμως τὰ λεχθέντα ἀνωτέρω. «Ἐπώλουν, φησί, καὶ ἔφερον τὰς τιμάς, καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων». Πρόσεξε παρακαλῶ, ἀγαπητέ, πῶς δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς Ἀποστόλους νὰ πωλοῦν, ἀλλ' αὐτοὶ ἐπώλουν, καὶ τὰς τιμὰς ἔδιδον εἰς ἐκείνους. Ὁ Ἀνανίας ὅμως δὲν ἐνεργεῖ παρομοίως, ἀλλ' ἀφαιρεῖ κάτι ἀπὸ τὴν τιμὴν ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ ἀγροῦ· διὰ τοῦτο καὶ τιμωρεῖται ἐπειδὴ δὲν διέθεσε καλῶς τὸ πρᾶγμα καὶ ἐφωράθη κλέπτων τὰ ἰδικά του. Οὗτος ὁ λόγος ἔφθασε καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς ἱερεῖς, καὶ πάρα πολὺ καὶ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐγνώριζε τὸ γενόμενον καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴν ἐξετάζει.

β'. Ἀλλ' ἴσως νὰ ἔλεγε κάποιος ὅτι λίαν αὐστηρῶς συμπεριεφέρθη πρὸς αὐτήν. Τί λέγεις; πές μου, ποία αὐστηρότης; Ἐὰν ὅταν συλλέξῃ κάποιος ἁπλῶς ξύλα θανατώνεται διὰ λιθοβολισμοῦ, πολὺ περισσότερον ὁ ἱερόσυλος[5]· διότι καὶ ταῦτα τὰ χρήματα ἐν συνεχείᾳ κατέστησαν ἱερά. Λοιπὸν αὐτὸς ποὺ αὐτοπροαιρέτως

4. Ἰωάν. 14, 12.
5. Ἀριθμ. 15, 32-36.

προετίμησε τὰ ἰδικά του νὰ πωλήση καὶ νὰ τὰ διαδώση, ἔπειτα ἂν λάβη ἀπὸ αὐτά, ἱερόσυλος θὰ εἶναι. Ἐὰν δὲ ὁ λαβὼν ἐκ τῶν ἰδικῶν του, εἶναι ἱερόσυλος, πολὺ περισσότερον ὁ λαβὼν ἐκ τῶν ξένων· διότι μὴ νομίσητε, ἐπειδὴ τώρα δὲν γίνεται τοῦτο, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ τιμωρία, ὅτι ταῦτα γίνονται χωρὶς τιμωρίαν. Βλέπεις ὅτι διὰ τοῦτο κατηγορεῖται, ἐπειδή, ὅτε ἔκαμε αὐτὰ ἱερὰ χρήματα, τότε ἔλαβε; Διότι μήπως δὲν ἠδύνασο, λέγει, καὶ μετὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν νὰ τὰ χρησιμοποιήσης ὡς ἰδικά σου; μήπως ἠμποδίσθης; διατί λαμβάνεις μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν; Βλέπεις πῶς ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς ὁ διάβολος ἐτοποθέτησε τὸ πρᾶγμα μεταξὺ σημείων καὶ θαυμάτων τοσούτων γενομένων; μᾶλλον δὲ πῶς καὶ οὗτος ἐπωρώθη ὑπ' αὐτοῦ; Παρόμοιον συμβὰν ἔγινε καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅτε ὁ Χαρμὶ ἀφοῦ ἔκλεψε τὸ ἀνάθημα κατεστράφη· ἀλλ' ὅμως ἔμαθες καὶ ἐκεῖ μὲ πόσην αὐστηρότητα διωρθώθη τὸ πρᾶγμα[6]. Διότι ἡ ἱεροσυλία εἶναι πολὺ φοβερὸν πρᾶγμα, ἀγαπητέ, καὶ ἄξιον πολλῆς περιφρονήσεως. Οὔτε νὰ πωλήσης σὲ ἠναγκάσαμεν, λέγει, οὔτε ὅταν ἐπώλησες νὰ δώσης χρήματα· σὺ προετίμησες ἐξ ἰδίας προαιρέσεως· διατί λοιπὸν ἔκλεψες ἀπὸ τὰ ἱερὰ χρήματα; «Διὰ τί ἐπλήρωσε, φησίν, ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου»; Καὶ ἐὰν ὁ Σατανᾶς ἔκαμε τοῦτο, διατί αὐτὸς κατηγορεῖται; Ἔγινεν αἴτιος ἐπειδὴ ἐδέχθη τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, καὶ ἐγέμισεν ὑπ' αὐτοῦ.

Ἀλλά, λέγει, ἔπρεπε νὰ τὸν διορθώση. Ὅμως δὲν θὰ διωρθοῦτο· διότι ὁ βλέπων τοιαῦτα καὶ μὴ ὠφεληθείς, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ὠφελεῖτο μὲ ἄλλον τρόπον. Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ παρέλθη τὸ γεγονὸς ἀπαρατήρητον, ἀλλὰ ὡς κάτι σάπιο ἔπρεπε νὰ ἀποκοπῆ, διὰ νὰ μὴ μολύνη καὶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα. Διότι τώρα μὲν καὶ αὐτὸς ὠφελήθη, ἀφοῦ δὲν προεχώρησεν εἰς περαιτέρω κακίαν, καὶ οἱ λοιποὶ ἔγιναν καλύτεροι, ἐνῷ ἄλλως θὰ συνέβαινε τὸ ἀντίθετον. Διὰ τοῦτο πρῶτον ἐλέγχει καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν τοῦ διαφεύγει τὸ γεγονός, καὶ τότε καταδικάζει· «διότι διατί, λέγει, ἔκαμες τοῦτο; ἤθελες νὰ ἔχης; ἔπρεπε νὰ ἔχης ἐξ ἀρχῆς καὶ νὰ μὴ ὑποσχεθῆς· τώρα ὅμως ἀφοῦ ἔλαβες μετὰ τὴν ἀνάθεσιν, ἔκαμες μεγαλυτέραν τὴν ἱεροσυλίαν· διότι αὐτὸς μὲν ποὺ ἀφαιρεῖ τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, ἴσως τὸ κάμνει ἐπειδὴ ἐπεθύμησε τὰ ξένα· σὺ ὅμως ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχης τὰ ἰδικά σου. Διατί λοιπὸν ἔκαμες αὐτὰ ἱερά, καὶ τότε ἔλαβες ἀπὸ αὐτά; Ἔκαμες τοῦτο ἐξ αἰτίας πολλῆς περιφρονήσεως. Τὸ γενόμενον δὲν συγχωρεῖται καὶ εὑρίσκεται ἐκτὸς ἀπολογίας».

6. Ἰησ. Ν. 7.

Ἂς μὴ σκανδαλίζεται δὲ οὐδείς, ἐὰν καὶ σήμερον ὑπάρχουν μερικοὶ ἱερόσυλοι· διότι ἐὰν ὑπῆρχον τότε, πολὺ περισσότερον σήμερον, ὅτε ὑπάρχουν πολλὰ τὰ κακά. Ὅμως ἂς ἐλέγχωμεν αὐτοὺς ἐνώπιον ὅλων, ὥστε καὶ οἱ λοιποὶ νὰ ἔχουν φόβον. Ὁ Ἰούδας ἦτο ἱερόσυλος· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐσκανδάλισε τοὺς μαθητάς. Βλέπεις πόσα κακὰ δημιουργεῖ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων;

«Καὶ ἐγένετο, φησί, φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα». Ἐκεῖνος ἐτιμωρήθη, καὶ ἄλλοι ὠφελήθησαν. Ὥστε δὲν συμβαίνει τοῦτο χωρὶς λόγον· διότι ἂν καὶ προηγουμένως ἔγιναν καὶ ἄλλα σημεῖα, ὅμως δὲν ἐδημιουργήθη τόσος φόβος. Τοιουτοτρόπως εἶναι ἀληθὲς ἐκεῖνο, ὅτι «γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν»[7]· τὸ ἴδιον συνέβη καὶ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ: «Ἐτιμωρήθη ὁ Ὀζᾶν, καὶ ἐδημιουργήθη φόβος εἰς τοὺς ἄλλους»[8]. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν φοβηθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπεμάκρυνε τὴν κιβωτόν, ἐδῶ δὲ οὗτοι γίνονται περισσότερον προσεκτικοί.

Εἶδες ὅτι δὲν ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἀλλ' ἀνέμεινεν ἕως ὅτου εἰσέλθη· οὔτε ἐκ τῶν ἄλλων ἐτόλμησε κανεὶς νὰ ἀναφέρη τὸ γεγονός. Τοῦτο εἶναι σεβασμὸς τοῦ διδασκάλου, τοῦτο τιμὴ τῶν μαθητῶν, τοῦτο ὑπακοή. «Τριῶν ὡρῶν διάστημα». Καὶ δὲν ἔμαθεν ἡ γυνή, οὔτε ἐφανέρωσε κάποιος ἐκ τῶν παρόντων (ἂν καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκαλυφθῆ), ἀλλ' ἐφοβοῦντο. Τοῦτο λοιπὸν καὶ θαυμάζων ὁ συγγραφεύς, λέγει ὅτι «μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονός, εἰσῆλθε»· καίτοι βεβαίως ἦτο δυνατὸν νὰ μάθη ἀπὸ τούτου ὅτι γνωρίζει τὰ κρύφια. Διότι διατί αὐτὸς ὁ ὁποῖος οὐδένα ἠρώτησεν, ἐρωτᾷ σᾶς;

7. Ψαλμ. 9, 17.
8. Β' Βασιλ. 6, 6-7.

Ἤ, ὅπως φαίνεται, ἐρωτᾷ ἐπειδὴ ἐγνώριζεν; Ἀλλ' ἡ πολλὴ πώρωσις δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὴν νὰ ἀπαρνηθῇ τὸ μέγα ἁμάρτημα, ἀλλὰ ἀποκρίνεται μετὰ πολλῆς αὐθαδείας· διότι ἐνόμιζεν ὅτι ὁμιλεῖ πρὸς ἄνθρωπον.

Τὸ φοβερὸν εἶναι ὅτι ἀπὸ κοινῆς ἀποφάσεως ἔφθασαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἢ ὡς ἀπὸ τινος κοινῆς συμφωνίας. «Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν, φησί, πειρᾶσαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον; Ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ ἐξοίσουσί σε». Πρῶτον διδάσκει εἰς αὐτὴν τὸ ἁμάρτημα, καὶ ἔπειτα φανερώνει ὅτι δικαίως θὰ πάθῃ τὰ ἴδια μὲ τὸν ἄνδρα, ἐπειδὴ τὸ ἴδιον ἁμάρτημα ἔπραξε. Καὶ πῶς, λέγει, «παραχρῆμα ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν»; Διότι πλησίον εἶχε σταθῆ. Τοιουτοτρόπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι προσείλκυσαν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των τὴν τιμωρίαν. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἐξεπλήττετο; ποῖος δὲν θὰ ἐφοβεῖτο τὸν Ἀπόστολον; ποῖος δὲν θὰ ἐθαύμαζε;

«Καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδόν, φησίν, ἅπαντες ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶντος». Ἐκ τούτου εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν ἦσαν εἰς οἰκίαν, ἀλλά, ἀφοῦ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἱερόν, ἐκεῖ διέμενον τὸν περισσότερον χρόνον· οὔτε λοιπὸν ἐν συνεχείᾳ προεφυλάσσοντο νὰ μὴ ἐγγίζουν ἀκάθαρτα, ἀλλ' ἀπροφυλάκτως ἤγγιζον τοὺς νεκρούς.

Καὶ πρόσεξε ὅτι εἰς μὲν τοὺς ἰδικούς των εἶναι αὐστηροί, εἰς τοὺς ξένους ὅμως δὲν χρησιμοποιοῦν τὴν δύναμιν[9]. «Μᾶλλον δέ, φησί, προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ Κυρίῳ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· ὥστε κατὰ τὰς πλατείας τιθέναι τοὺς ἀσθενεῖς ἐπὶ κλινῶν καὶ κραββάτων, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν».

γ'. Πολλὴ εἶναι ἡ πίστις τῶν προσερχομένων καὶ μεγαλυτέρα παρὰ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν συνέβη τοῦτο; Ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν ποὺ ἀπεφάνθη καὶ εἶπεν: «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ

9. Πρβλ. πρὸς διάκρισιν τὰ χωρία: Ματθ. 18, 15-17 καὶ Ματθ. 5, 38-42. Εἶναι λίαν διδακτικὰ διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν πιστῶν ἔναντι τῶν οἰκείων τῆς πίστεως ἀφ' ἑνὸς (τῶν ἀδελφῶν) καὶ τῶν μὴ Χριστιανῶν ἢ τῶν βεβαπτισμένων μεν, ἀλλὰ μὴ κατὰ συνείδησιν πιστῶν ἀφ' ἑτέρου. Τοῦτο καὶ πρὸς ἄρσιν παρεξηγήσεών τινων, εἰς βάρος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.

ποιῶ, ποιήσει, καὶ μείζονα ποιήσει»[10]. Διότι ἐνῷ αὐτοὶ ἔμενον ἐκεῖ καὶ δὲν περιεφέροντο ἀσκόπως, ἔφερον πάντες ἐπὶ τῶν κλινῶν καὶ κραββάτων τοὺς ἀσθενεῖς ποὺ εἶχον, καὶ ἀπὸ παντοῦ συνέκλινεν εἰς αὐτοὺς τὸ θαῦμα, ἀπὸ τοὺς πιστεύσαντας, ἀπὸ τοὺς θεραπευθέντας, ἀπὸ τὸν τιμωρηθέντα, ἀπὸ τὴν παρρησίαν πρὸς ἐκείνους, ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῶν οὐχὶ ἁπλῶς πιστευσάντων· διότι τὸ γενόμενον δὲν ἦτο βεβαίως μόνον τὰ σημεῖα. Διότι ἂν καὶ αὐτοὶ ταπεινοφρονοῦντες εἰς αὐτὸν ὑπολογίζουν τὸ πᾶν, λέγοντες ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ταῦτα ποιοῦν, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος καὶ ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνδρῶν ἔκαμε τοῦτο. Πρόσεχε δὲ ὅτι ἐδῶ δὲν ἀναφέρει ἀριθμὸν τῶν πιστευσάντων, ἀφήνων τὸν ἀκροατὴν νὰ ὑπολογίσῃ ἀπὸ μόνος του· τοιουτοτρόπως εἰς ἄπειρον πλῆθος ἐπεξέτεινε τὰ γεγονότα τῆς πίστεως. Ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ ἀνάστασις περισσότερον ἐκηρύσσετο.

«Οὐδεὶς δὲ αὐτοῖς ἐτόλμα κολλᾶσθαι, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός». Τοῦτο λέγει, φανερώνων ὅτι οὐκ ἔτι ἐν συνεχείᾳ ἦσαν εὐκαταφρόνητοι, ὅπως καὶ προηγουμένως, καὶ ὅτι εἰς σύντομον χρόνον καὶ διὰ μιᾶς τόσα πολλὰ ἔγιναν ὑπὸ τοῦ ἁλιέως καὶ ἁπλοϊκοῦ ἀνθρώπου. Οὐρανὸς λοιπὸν ἐν συνεχείᾳ ἦτο ἡ γῆ λόγῳ καὶ τῆς συμπεριφορᾶς των, καὶ τῆς παρρησίας, καὶ τῶν θαυμάτων, καὶ ὅλων ὁμοῦ· καὶ ἐθαυμάζοντο ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄγγελοι ἐνώπιον οὐδενὸς ὀπισθοχωροῦντες, οὔτε ἐνώπιον γέλωτος, οὔτε ἐνώπιον ἀπειλῶν, οὔτε ἐνώπιον κινδύνων. Ὄχι δὲ μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι, ἐπειδὴ ἠγάπων πάρα πολὺ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐφρόντιζον δι' αὐτούς, ἄλλους μὲν ἐβοήθουν μὲ χρήματα, ἄλλους δὲ μὲ τὴν θεραπείαν τῶν σωμάτων.

«Διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου»; Σχεδὸν ἀπολογεῖται ὁ Πέτρος· προτιθέμενος νὰ τιμωρήσῃ αὐτόν, καὶ τοὺς ἄλλους διδάσκει· διότι ἐπειδὴ τὸ γενόμενον ἐπρόκειτο νὰ φανῇ λίαν αὐστηρόν, διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς κάμνει φοβερὸν τὸ δικαστήριον. Ἐὰν δέ, ἐνῷ ἀσυγχωρήτως ἡμάρτησαν, δὲν ἀπῄτει τοιαύτην δίκην εἰς ἀμφοτέρους, πόση ἀπὸ ἐδῶ καταφρόνησις τοῦ Θεοῦ δὲν

10. Ἰωάν. 14, 12.

θὰ ἐγίνετο; Ὅτι δὲ διὰ τοῦτο εἶναι φανερόν, ὅτι δὲν προχώρησεν ἀμέσως εἰς τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ ἀπέδειξε πρῶτον τὴν ἁμαρτίαν. Ἑπομένως οὐδεὶς ἐγόγγυσεν, οὐδεὶς ἐστέναξεν, ἀλλὰ πάντες ἐφοβήθησαν. Εὐλόγως δέ, αὐξανομένης τῆς πίστεως αὐτῶν, καὶ τὰ σημεῖα ἐγίνοντο περισσότερα, καὶ πολὺς ὑπῆρχεν ὁ φόβος καὶ εἰς τοὺς οἰκείους, ἐπειδὴ δὲν μᾶς θορυβοῦν τόσον τὰ τῶν ἔξωθεν, ὅσον τὰ τῶν οἰκείων. Ἂν λοιπὸν εἴμεθα μεταξύ μας συγκεκροτημένοι μὲ σχέσεις ἀγάπης καὶ ἀλληλοσεβασμοῦ, οὐδεὶς θὰ ὑπάρξῃ ποὺ νὰ μᾶς πολεμᾷ· ὅπως, ἂν διαστασιάζωμεν μεταξύ μας καὶ ἐχθρευώμεθα, πάντες τὸ ἐναντίον θὰ ἐπιθέσουν εἰς ἡμᾶς.

Ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι ἐν συνεχείᾳ εἶχον θάρρος, καὶ μετὰ παρρησίας καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσήρχοντο, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ εἶχον δύναμιν· καὶ ἐξεπληροῦτο ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῆ: «Κατακυρίευε ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου»[11]· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἀπόδειξις καὶ μεγαλυτέρας δυνάμεως, ἀφοῦ, ἐνῷ κατείχοντο, ἐνῷ ἐδεσμοῦντο, ἔπραττον τοιαῦτα.

Ἐὰν λοιπὸν οἱ ψευσάμενοι μόνον ἔπαθον τοιαῦτα, αὐτοὶ ποὺ γίνονται καὶ ἐπίορκοι τί δὲν θὰ πάθουν; Μᾶλλον δέ, ἐὰν ἡ γυνὴ μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ἁπλῶς: «Ναί, τοσούτου», τόσο πολὺ ἐτιμωρήθη καὶ δὲν διέφυγε, σκεφθῆτε σεῖς ποὺ ὁρκίζεσθε καὶ ποὺ ἐν συνεχείᾳ γίνεσθε ἐπίορκοι ποίας τιμωρίας θὰ εἶσθε ἄξιοι; Εἶναι ἐπίκαιρον νὰ ἀποδείξωμεν σήμερον καὶ ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὸ φοβερὸν τῆς ἐπιορκίας. «Δρέπανον, φησί, πετόμενον ἦν, πλάτους πήχεων δέκα»[12]. Τὸ πετόμενον σημαίνει τὴν ταχίστην ἔφοδον τῆς τιμωρίας ποὺ ἀκολουθεῖ τοὺς ὅρκους· τὸ δὲ πήχεων δέκα εἶναι τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος, τοῦτο δὲ σημαίνει τὸ σφοδρὸν καὶ τὸ μέγεθος τῶν κακῶν· τὸ πέταγμα δὲ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὴν προέλευσιν τῆς ἀποφάσεως ἐκ τοῦ ἄνωθεν δικαστηρίου· τὸ δὲ δρεπανοειδὲς τὸ ἀναπόφευκτον τῆς τιμωρίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ δρέπανον, ὅταν ἐπιπέσῃ εἰς τὸν τράχηλον, δὲν θὰ ἀνασυρθῇ μόνο του, μένει δὲ ὀλίγον ἀκόμη καὶ ὅταν ἀποκοπῇ ἡ κεφαλή, οὕτω καὶ ἡ καταδίκη εἰς τοὺς

11. Ψαλμ. 109, 2
12 Ζαχ. 5, 2.

ὁρκιζομένους ἐπέρχεται φοβερὰ καὶ δὲν ἀπομακρύνεται πρὶν ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον της.

Ἐὰν δὲ διαφεύγωμεν ὁρκιζόμενοι, ἂς μὴ λαμβάνωμεν θάρρος· διότι πρὸς ἰδικήν μας βλάβην γίνεται τοῦτο. Διότι τί νομίζετε; πόσοι μετὰ τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν ἐτόλμησαν τὰ αὐτὰ μὲ ἐκείνους καὶ δὲν ἔπαθον τὰ αὐτά; Καὶ πῶς, λέγει, δὲν ἔπαθον; Ὄχι ἐπειδὴ συνεχωρήθησαν, ἀλλ' ἐπειδὴ πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν περισσότερον.

δ'. Ὥστε οἱ πολλὰ πταίοντες καὶ μὴ τιμωρούμενοι, μᾶλλον δὲ τιμωρούμενοι, ὀφείλουν νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ προσέχουν· διότι αὐξάνει εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία διὰ τῆς ἀτιμωρησίας καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ. Ἂς μὴ σταθῶμεν λοιπὸν εἰς τοῦτο ὅτι δὲν τιμωρούμεθα, ἀλλ' ἐὰν δὲν ἔχωμεν ἁμαρτήσει· ἐὰν δὲ ἁμαρτάνοντες δὲν τιμωρούμεθα, ὀφείλομεν περισσότερον νὰ τρέμωμεν. Πές μου, ἂν ἔχῃς κάποιον δοῦλον, καὶ ἐὰν ἀπειλῇς μόνον αὐτὸν καὶ δὲν τὸν κτυπᾷς, πότε φοβεῖται περισσότερον, πότε φεύγει, πότε δραπετεύει; οὐχὶ ὅταν ἀπειλῇς μόνον; Ὅθεν καὶ συμβουλεύομεν εἰς ἀλλήλους νὰ μὴ ἀπειλῶμεν συνεχῶς, ὥστε ὄχι περισσότερον διὰ τοῦ φόβου νὰ συγκλονίσωμεν τὴν ψυχήν, ὥστε νὰ μὴ σπαράττωμεν αὐτὸν περισσότερον ἀπὸ τὰς πληγάς· ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἐκεῖ μὲν ἡ τιμωρία εἶναι πρόσκαιρος, ἐδῶ δὲ συνεχής.

Ἐὰν λοιπὸν οὐδεὶς πάσχει τὰ τοῦ δρεπάνου (ποὺ εἴπομεν ἀνωτέρω), μὴ προσέξῃς τώρα τοῦτο, ἀλλ' ἐκεῖνο σκέψου, ἐὰν πράττῃ τοιαῦτα· ἐπειδὴ πολλὰ γίνονται σήμερον, ὅμοια ὅπως ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, ἀλλὰ κατακλυσμὸς δὲν γίνεται· διότι ἡ γέεννα ἔχει ἀπειληθῆ καὶ ἡ τιμωρία. Πολλοὶ ἁμαρτάνουν ὅπως ἐπὶ τῶν Σοδόμων, ἀλλὰ βροχὴ πυρὸς δὲν κατῆλθε· διότι ἔχει ἑτοιμασθῆ πύρινος ποταμός. Πολλοὶ ἐτόλμησαν τὰ τοῦ Φαραώ, ἀλλὰ δὲν ἔπαθον τὰ τοῦ Φαραώ, οὔτε κατεποντίσθησαν εἰς Ἐρυθρὰν θάλασσαν· διότι ἀναμένει αὐτοὺς τὸ πέλαγος τῆς ἀβύσσου, ὅπου ἡ τιμωρία δὲν ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς ἀναισθησίας τοῦ θανάτου, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποπνιγοῦν, ἀλλὰ νὰ ἀναλίσκωνται μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπὶ πλέον τιμωρούμενοι, τηγανιζόμενοι, ἀπαγχονιζόμενοι. Πολλοὶ ἐτόλμησαν τὰ τῶν Ἰ-

σραηλιτῶν[13], ἀλλὰ δὲν ἔφαγον αὐτοὺς ὄφεις· διότι ἀναμένει αὐτοὺς ὁ σκώληξ ὁ ἀκοίμητος. Πολλοὶ ἐτόλμησαν τὰ τοῦ Γιεζῆ[14], ἀλλὰ δὲν ἔγιναν λεπροί· διότι ἀναμένει αὐτοὺς ἀντὶ τῆς λέπρας ἡ διχοτόμησις καὶ ἡ τοποθέτησίς των μετὰ τῶν ὑποκριτῶν. Πολλοὶ καὶ ὡρκίσθησαν καὶ ἐπιώρκησαν, ἐὰν δὲ καὶ διέφυγον, ἂς μὴ λαμβάνωμεν θάρρος· διότι ἀναμένει αὐτοὺς ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Καὶ ἐδῶ δὲ ἴσως νὰ τιμωρηθοῦν καὶ νὰ μὴ διαφύγουν, ἐὰν καὶ οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλὰ δι' ἄλλα ἁμαρτήματα, διὰ νὰ εἶναι καὶ ἡ τιμωρία φοβερωτέρα· διότι καὶ ἡμεῖς πολλάκις, ἀφοῦ λάβωμεν ἀφορμὰς ἀπὸ μικρὰ πράγματα καὶ διὰ μεγάλα ἐξαντλοῦμεν τὸ πᾶν. Ὥστε ὅταν ἴδῃς κάποιο συμβὰν εἰς σέ, νὰ ἐνθυμηθῇς τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην. Διότι τὸ ἴδιον ἔγινε ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ. Νὰ ἐνθυμῆσαι τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Ἰωσήφ· ἐπώλησαν τὸν ἀδελφόν, νὰ τὸν σφάξουν ἐπεχείρησαν (μᾶλλον δὲ καὶ θὰ τὸν ἔσφαζον ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτούς), ἐξηπάτησαν, ἐλύπησαν τὸν γέροντα· οὐδόλως ἐτιμωρήθησαν. Μετὰ ὅμως ἀπὸ ἀρκετὰ ἔτη ἐκινδύνευσαν τὸν ἔσχατον κίνδυνον, καὶ ἐνθυμοῦνται τὴν ἁμαρτίαν αὐτήν. Καὶ ὅτι αὐτὸ ποὺ εἶπα δὲν εἶναι ἁπλῆ σκέψις, ἄκουε τί λέγουν οἱ ἴδιοι: «Ναί· ἐν ἁμαρτίᾳ γάρ ἐσμεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν»[15]. Οὕτω λοιπὸν καὶ σύ, ὅταν συμβῇ κάτι, νὰ εἴπῃς: «Ναί, εἰς ἁμαρτίαν εὑρισκόμεθα, διότι δὲν ἠκούσαμεν τὸν Χριστόν, διότι ὡρκίσθημεν· οἱ πολλοὶ ὅρκοι καὶ αἱ ἐπιορκίαι ἐπῆλθον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου».

Λοιπὸν νὰ ἐξομολογηθῇς· διότι καὶ ἐκεῖνοι ἐξωμολογήθησαν καὶ ἐσώθησαν. Διότι τί σημαίνει ἐὰν δὲν ἀ-

13. Πρόκειται περὶ τοῦ τολμήματος τῶν Ἰσραηλιτῶν, ποὺ ὠλιγοψύχησαν εἰς τὴν γῆν Ἐδώμ, ὅτε δὲν εἶχον ἄρτον οὔτε ὕδωρ καὶ κατελάλουν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν Μωϋσῆν, καὶ ὁ Θεὸς ἐτιμώρησεν αὐτοὺς μὲ ὄφεις φαρμακερούς. Ὡς γνωστὸν ὅτε μετενόησαν, ὁ Μωϋσῆς μὲ ὑπόδειξιν τοῦ Θεοῦ ἔσωσεν αὐτοὺς μὲ τὸν χαλκοῦν ὄφιν. Βλέπε τὴν ἱστορίαν αὐτὴν εἰς Ἀριθμ. 21, 4-9. Πρβλ. καὶ Ἰωάν. 3, 14

14. Πρόκειται περὶ τῆς λήψεως ὑλικῆς ἀμοιβῆς ὑπὸ τοῦ Γιεζεὶ παρὰ τοῦ θεραπευθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐλισσαιὲ στρατηγοῦ τῆς Συρίας Νεεμάν, παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τοῦ Ἐλισσαιέ· ὅθεν ὁ δοῦλος τοῦ Ἐλισσαιὲ Γιεζεὶ ἐτιμωρήθη διὰ λέπρας. Ἰδὲ τὴν σχετικὴν ἱστορίαν εἰς Δ' Βασιλ. 5, 20-27.

15. Γεν. 42, 21.

κολουθῇ ἀμέσως ἡ τιμωρία; ἀφοῦ καὶ ὁ Ἀχαὰβ δὲν ἐτιμωρήθη ἀμέσως μετὰ τὴν ἁμαρτίαν διὰ τοῦ Ναβουθαί[16]. Διατί γίνεται δὲ τοῦτο; Σοῦ δίδει προθεσμίαν ὁ Θεός, διὰ νὰ μετανοήσῃς· ὅταν ὅμως ἐπιμένῃς, δίδει κατόπιν τὴν τιμωρίαν. Εἴδατε τί ἔπαθον οἱ ψευδόμενοι; Λοιπὸν σκεφθῆτε τί θὰ πάθουν καὶ οἱ ἐπιορκοῦντες· νὰ σκεφθῆτε καὶ νὰ ἀποφύγετε! Δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ ὁρκισθεὶς νὰ μὴ ἐπιορκήσῃ εἴτε θέλει εἴτε δὲν θέλει· δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ ἐπίορκος νὰ σωθῇ. Εἶναι ἀρκετὴ μία ἐπιορκία νὰ κάμῃ τὸ πᾶν καὶ νὰ μᾶς προξενήσῃ ὁλόκληρον τὴν τιμωρίαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἂς προσέχωμεν, παρακαλῶ, τοὺς ἑαυτούς μας, ἵνα, ἀφοῦ διαφύγωμεν τὴν ἀπὸ ἐδῶ τιμωρίαν, ἀξιωθῶμεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος καὶ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκουν ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'. (13)

(Πράξ. 5, 17-33)

«Ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεύς, καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ οὖσα αἵρεσις τῶν Σαδδουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλου, καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ»[1].

α'. Οὐδὲν θρασύτερον τῆς κακίας, οὐδὲν τολμηρότερον. Διὰ τῆς πείρας ἀφοῦ ἔμαθον τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν ἐξ ἐκείνων ποὺ ἐπεχείρησαν προηγουμένως, ὅμως, ἐπιχειροῦν ἐκ νέου, καὶ πάλιν συναθροίζονται ἐναντίον αὐτῶν. Τί σημαίνει: «Ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεύς, καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ»; Διηγέρθη, λέγει, κινηθεὶς ἐξ αἰτίας τῶν γεγονότων. «Καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δη-

16 Γ' Βασιλ. 21, 19.

1. Πράξ. 5, 17-18.

μοσία». Τώρα σφοδρότερον ἐπιτίθενται ἐναντίον αὐτῶν. Δὲν τοὺς ἐδίκασαν ὅμως ἀμέσως, ἀναμένοντές πάλιν αὐτοὺς νὰ γίνουν πρᾶοι. Καὶ ἀπὸ ποῦ φαίνεται ὅτι ἐπετέθησαν σφοδρότερον ἐναντίον αὐτῶν; Ἐπειδὴ τοὺς ἐνέκλεισαν εἰς δημοσίαν φυλακήν.

Πάλιν περιπίπτουν εἰς κινδύνους, καὶ πάλιν ἀπολαμβάνουν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ· ὅπως π.χ. ἄκουε τὰ ἑξῆς: «Ἄγγελος δὲ Κυρίου διὰ τῆς νυκτὸς ἠνέῳξε τὰς πύλας τῆς φυλακῆς, ἐξαγαγών τε αὐτούς, εἶπε· Πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ρήματα τῆς ζωῆς ταύτης». Τοῦτο ἔγινε καὶ διὰ τὴν παρηγορίαν ἐκείνων καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ διδασκαλίαν αὐτῶν. Καὶ πρόσεξε, ἐκεῖνο ποὺ ἐγίνετο ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο καὶ τώρα γίνεται. Διότι ὅταν γίνωνται μὲν βεβαίως τὰ θαύματα δὲν ἀφήνει αὐτοὺς νὰ ἰδοῦν, ἐκεῖνα ὅμως διὰ τῶν ὁποίων θὰ μάθουν, αὐτὰ ἑτοιμάζει· π.χ. ἐπὶ τῆς ἰδικῆς του ἀναστάσεως δὲν ἄφησεν αὐτοὺς νὰ ἴδουν πῶς ἀνέστη (διότι ἦσαν ἀνάξιοι νὰ ἰδοῦν αὐτήν), ἀλλὰ φανερώνει ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων κατώρθωσε τοῦτο· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ οἴνου τοῦ γενομένου ἀπὸ τοῦ ὕδατος, δὲν βλέπουν οἱ συγκαθήμενοι (διότι ἐμέθυον), καὶ τὴν κρίσιν ἐπιτρέπει εἰς ἄλλους. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐδῶ· διότι τὴν ὥραν μὲν ποὺ ἐξήρχοντο αὐτοὶ δὲν βλέπουν, ἀποδείξεις ὅμως, διὰ τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ κατανοήσουν τὰ γενόμενα, εἶδον.

Διατί δὲ ἐξέβαλεν αὐτοὺς κατὰ τὴν νύκτα; Διότι τοιουτοτρόπως περισσότερον παρὰ ἄλλως ἐπιστεύθησαν· ἄλλως τε καὶ ὅτι δὲν ἠρώτησαν· βεβαίως οὔτε μὲ ἄλλον τρόπον αὐτοὶ θὰ ἐπίστευον. Τοιουτοτρόπως ἔχει γίνει καὶ ἐπὶ τῶν παλαιοτέρων, π.χ. ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ· εἶδε τοὺς παῖδας ἐπὶ τῆς καμίνου νὰ αἰνοῦν τὸν Θεόν, καὶ τότε ἐξεπλάγη. Ἔπρεπε λοιπὸν καὶ τούτους νὰ ἐρωτήσῃ πρῶτον: «Πῶς ἐξήλθετε», αὐτοὶ ὅμως, ὡς νὰ μὴ εἶχε συμβῆ τίποτε, ἐρωτοῦν, λέγοντες: «Οὐχὶ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ λαλεῖν»; Καὶ πρόσεξε πῶς δι' ἄλλων μανθάνουν τὰ πάντα· διότι βλέπουν τὴν φυλακὴν κεκλεισμένην μετὰ ἀσφαλείας καὶ τοὺς φύλακας νὰ ἵστανται πρὸ τῶν θυρῶν. «Ἀκούσαντες δέ, εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκον. Παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, συνε-

κάλεσαν τὸ συνέδριον, καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀχθῆναι αὐτούς. Παραγενόμενοι δὲ οἱ ὑπηρέται, οὐχ εὗρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ· ἀναστρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν, λέγοντες ὅτι τὸ μὲν δεσμωτήριον εὕρομεν κεκλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ καὶ τοὺς φύλακας ἔξω ἑστῶτας πρὸ τῶν θυρῶν· ἀνοίξαντες δέ, ἔσω οὐδένα εὕρομεν». Ὅπως ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ, εἶναι καὶ ἐδῶ διπλῆ ἡ ἀσφάλεια, καὶ ἡ σφραγὶς καὶ οἱ ἄνθρωποι. Πρόσεξε πόσον ἦσαν θεομάχοι. Πές μου, αὐτὰ τὰ γενόμενα ἐπ' αὐτῶν ἦσαν ἀνθρώπινα; Ποῖος ἐξήγαγεν αὐτοὺς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων; πῶς ἐξῆλθον, ἐνῷ οἱ φύλακες εἶχον σταθῆ πρὸ τῶν θυρῶν; Πράγματι οἱ λόγοι προήρχοντο ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ διασαλευθείσας τὰς φρένας καὶ μεθύοντας! Αὐτοὺς ποὺ δὲν ἐκράτησεν ἡ φυλακή, καὶ τὰ δεσμά, καὶ αἱ κεκλεισμέναι θύραι, αὐτοὺς ἐπίστευσαν ὅτι θὰ νικήσουν, καὶ ἔπαθον ὅ,τι παθαίνουν οἱ ἀνόητοι παῖδες. Διότι οἱ ὑπηρέται αὐτῶν διὰ τοῦτο ἔρχονται καὶ ὁμολογοῦν τὸ γεγονός, διὰ νὰ ἀποκλείσουν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν πρόφασιν. Βλέπεις θαύματα διάφορα ἐπὶ θαυμάτων, ἄλλα μὲν ὑπ' αὐτῶν, ἄλλα δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ γίνωνται, τὰ ὁποῖα καὶ ἦσαν λαμπρότερα; Καλῶς δὲν ἐφανερώθη ἀμέσως εἰς αὐτούς, ἀλλὰ ἀφοῦ προηγουμένως εὑρεθοῦν εἰς ἀπορίαν, διὰ νὰ μάθουν τὰ πάντα, ἀφοῦ σκεφθοῦν ὅτι ὑπάρχει θεία δύναμις.

«Ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους ὅ τε ἀρχιερεὺς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διηπόρουν περὶ αὐτῶν τί ἂν γένοιτο τοῦτο. Παραγενόμενος δέ τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς, λέγων ὅτι ἰδοὺ οἱ ἄνδρες, οὓς ἔθεσθε ἐν τῇ φυλακῇ, εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἑστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν. Τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρέταις, ἤγαγεν αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν, ἵνα μὴ λιθασθῶσιν». Ὢ τῆς ἀνοησίας! Ἐφοβοῦντο, λέγει, τὸν ὄχλον. Διότι τί ὠφέλει αὐτοὺς ὁ ὄχλος; Ἔπρεπε τὸν Θεὸν νὰ φοβηθοῦν, ὁ ὁποῖος ἐξαρπάζει διαρκῶς αὐτοὺς ὡς πτηνὰ ἀπὸ τὰς χεῖρας ἐκείνων, αὐτοὶ ὅμως περισσότερον τὸν ὄχλον φοβοῦνται.

«Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτησεν αὐτούς, λέγων· Οὐχὶ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; Καὶ ἰδοὺ ἐπληρώσατε τὴν Ἰερουσαλὴμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν, καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡ-

μας τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου». Τί πράττουν λοιπὸν οἱ Ἀπόστολοι; Πάλιν μετ' ἐπιεικείας διδάσκουν αὐτούς, καίτοι ἦτο δυνατὸν τοὐλάχιστον νὰ εἰποῦν: «Ποῖοι εἴσθε σεῖς ποὺ διατάσσετε ἀντίθετα πρὸς τὸν Θεόν»; Ἀλλὰ τί; Πάλιν διὰ παραινέσεως καὶ συμβουλῆς, καὶ μετὰ ἐπιεικείας πολλῆς ἀπαντοῦν. «Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἶπον· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις». Πολλὴ καὶ τοιαύτη ἡ φιλοσοφία, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύουν καὶ αὐτοὺς νὰ μάχωνται τὸν Θεόν. «Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἤγειρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. Τοῦτον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ Σωτῆρα ὕψωσε τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Αὐτὸν τὸν ὁποῖον σεῖς ἐφονεύσατε, λέγει, ὁ Θεὸς ἀνέστησε. Καὶ κύτταξε· εἰς τὸν Πατέρα ἀναθέτουν πάλιν τὸ πᾶν, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἶναι ξένος τοῦ Πατρός. «Καὶ ὕψωσε, φησί, τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ». Τοῦτο δὲν φανερώνει ἁπλῶς μόνον τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕψωσιν, τουτέστι τὴν ἀνάληψιν. «Τοῦ δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραήλ».

β'. Πρόσεξε πάλιν τὸ κέρδος, διδασκαλίαν ὁλοκληρωμένην, καὶ εἰς τὴν ἀπολογίαν. «Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες τῶν ρημάτων τούτων». Πολλὴ ἡ παρρησία. Ἔπειτα, κάμνων ἀξιόπιστον τὸν λόγον, προσέθεσε: «Καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ Ἅγιον, ὃ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ». Βλέπεις πῶς χρησιμοποιοῦν ὄχι μόνον τὴν ἰδικήν των μαρτυρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Καὶ δὲν εἶπον: «Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς», ἀλλὰ «εἰς τοὺς πειθομένους», ταπεινοφρονοῦντες μέν, ἀποδεικνύοντες δὲ συγχρόνως αὐτὸ μέγα, καὶ φανεροῦντες ὅτι καὶ αὐτοὶ ἦτο δυνατὸν νὰ λάβουν.

Πρόσεξε πῶς καὶ δι' ἔργων καὶ διὰ λόγων ἐνουθετοῦντο, καὶ δὲν ἐπρόσεχαν, διὰ νὰ γίνῃ δικαία ἡ κατάκρισις αὐτῶν· διότι διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεπε νὰ ὁδηγοῦνται αὐτοὶ εἰς δικαστήριον, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἐκπαιδεύωνται, ἐὰν βεβαίως ἤθελον νὰ διδάσκωνται, καὶ οἱ Ἀπόστολοι νὰ παρορμῶνται εἰς παρρησίαν. «Οἱ δὲ ἀκούσαντες διεπρίοντο, καὶ ἐβούλοντο ἀνελεῖν αὐτούς». Κύτταξε ὑπερβολὴν κακίας! Ἐνῷ ἔπρεπε νὰ καταπλαγοῦν μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἤκουσαν, αὐτοὶ τρίζουν τοὺς ὀδόντας μὲ ὀργὴν καὶ σκέπτονται χωρὶς λόγον νὰ φονεύσουν.

Ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖον ἐν συνεχείᾳ νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν ἀνωτέρω. «Ἄγγελος δὲ Κυρίου διὰ τῆς νυκτὸς ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς φυλακῆς, καί, ἐξαγαγὼν αὐτούς, εἶπε· Πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ρήματα τῆς ζωῆς ταύτης». «Ἐξαγαγών»· δὲν ἐξάγει αὐτὸς αὐτούς, ἀλλὰ τοὺς ἀφήνει· ὥστε καὶ διὰ τούτου νὰ γνωσθῇ τὸ ἀκατάπληκτον αὐτῶν, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπέδειξαν ἀφοῦ εἰσῆλθον κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκον. Ἐὰν δὲ ἐξέβαλον αὐτοὺς οἱ φύλακες, ὅπως ἐνόμιζον ἐκεῖνοι, θὰ ἔφευγον, ἀφοῦ βεβαίως ἐπείσθησαν νὰ ἐξέλθουν· μᾶλλον δέ, ἐὰν ἐκεῖνοι ἐξέβαλον αὐτούς, δὲν θὰ ἔμενον εἰς τὸ ἱερόν, ἀλλὰ θὰ ἐδραπέτευον. Τοῦτο οὐδεὶς εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἀντιλαμβάνεται. «Οὐχὶ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν»; λέγει. Ἐὰν μὲν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἐπείθοντο εἰς σᾶς, καλῶς ζητεῖτε εὐθύνας, ἐὰν ὅμως καὶ κατόπιν ἔλεγον ὅτι δὲν θὰ πεισθοῦν, περιτταὶ εἶναι αἱ εὐθύναι, περιτταὶ καὶ αἱ παραγγελίαι.

Πρόσεξε ἀνακολουθίαν ἐγκλημάτων καὶ ὑπερβολικὴν ἀνοησίαν. Ἐν συνεχείᾳ θέλουν νὰ δείξουν φονικὰς τὰς διαθέσεις τῶν Ἰουδαίων, ὡς ποιοῦντας ταῦτα οὐχὶ χάριν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ὡς θέλοντας νὰ ἐκδικηθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀποκρίνονται μὲ θράσος εἰς αὐτοὺς οἱ Ἀπόστολοι (διότι διδάσκαλοι ἦσαν), καίτοι ποῖος δὲν θὰ ἔλεγε καὶ δὲν θὰ διετύπωνε κάτι σπουδαιοφανές, ἐὰν εἶχεν ὅλην τὴν πόλιν μὲ τὸ μέρος του καὶ ἀπέλαυε τοσαύτης χάριτος; Ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἐνεργοῦν τοιουτοτρόπως· διότι δὲν ὠργίζοντο, ἀλλ' ἠλέουν αὐτούς, καὶ ἐδάκρυον, καὶ ἐσκόπευον πῶς θὰ ἀπαλλάξουν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ τὸν θυμόν. Καὶ δὲν λέγουν πλέον πρὸς αὐτούς: «Ὑμεῖς κρίνατε»[2], ἀλλ' ἀποφαίνονται, λέγοντες: «Ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρε», δηλοῦντες διὰ τούτου ὅτι ταῦτα εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶπον δὲ ὅτι «δὲν σᾶς εἴπομεν καὶ τότε: Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα, ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν»[3]; (διό-

2. Πράξ. 4, 19.
3. Πράξ. 4, 20.

τι δὲν εἶναι φιλόδοξοι), ἀλλὰ πάλιν τὰ ἴδια λέγουν, τὸν σταυρόν, τὴν ἀνάστασιν. Καὶ δὲν λέγουν, «διατί ἐσταυρώθη, ὅτι ἐσταυρώθη ὑπέρ ἡμῶν», ἀλλ' ὑπαινίσσονται μέν, οὐχὶ ὅμως ἀκόμη φανερῶς, θέλοντες πρῶτον νὰ φοβήσουν αὐτούς. Πές μου, ποία ρητορεία ὑπάρχει ἐδῶ; Οὐδεμία· τοιουτοτρόπως χωρὶς ἐπιτήδευσιν, ἀλλὰ μὲ ἀπλότητα ἐκήρυττον τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ζωῆς!

Εἰπὼν δὲ ὅτι «ὕψωσε», λέγει καὶ διὰ ποῖον σκοπόν, «ἐπὶ τῷ δοῦναι μετάνοιαν», προσθέτων: «Τῷ Ἰσραήλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Ἀλλὰ ταῦτα ἐφαίνοντο ἀπίθανα προηγουμένως, λέγουν. Τί λέγεις; καὶ πῶς δὲν εἶναι περισσότερον πιθανά, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχον οὔτε ἄρχοντες νὰ ἀντείπουν εἰς αὐτούς, οὔτε πλῆθος, ἀλλ' οἱ μὲν ἀπεστομώνοντο, οἱ δὲ ἐδιδάσκοντο;

«Καὶ ἡμεῖς, φησί, μάρτυρες τῶν ρημάτων τούτων ἐσμέν». Ποίων ρημάτων; Ὅτι ὑπεσχέθη ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ὅτι ὑπεσχέθη μετάνοιαν· διότι ἡ μὲν ἀνάστασις εἶχεν ὁμολογηθῆ μετὰ ταῦτα, ὅτι δὲ δίδει ἄφεσιν ἡμεῖς μαρτυροῦμεν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἤρχετο, ἐὰν προηγουμένως δὲν συνεχωροῦντο αἱ ἁμαρτίαι· ὥστε τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις ἀναμφισβήτητος.

Ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἀκούεις, ἄθλιε, καὶ ὅτι δὲν ζητεῖ τιμωρίαν, καὶ θέλεις νὰ φονεύσῃς; Καὶ πόσην κακίαν δὲν μαρτυροῦν ταῦτα; Ἂν καὶ ἤ ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀποδείξουν ὅτι ψεύδονται, ἢ ἐὰν δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀλήθειαν, νὰ πεισθοῦν· ἐὰν πάλιν δὲν ἤθελον νὰ πεισθοῦν, νὰ μὴ τοὺς φονεύσουν, διότι τί ὑπῆρχεν ἄξιον φόνου; Αὐτοὶ ὅμως ὑπὸ τοῦ θυμοῦ δὲν κατενόησαν αὐτὸ ποὺ εἶχε συμβῆ.

Πρόσεξε πῶς ἐδῶ, ἀφοῦ ἀνέφερον τὸ τόλμημα, διδάσκουν περὶ ἀφέσεως, ἀποδεικνύοντες ὅτι ἐκεῖνα μὲν ποὺ εἶχον γίνει ἦσαν ἄξια θανάτου, τὰ δὲ διδόμενα ἐδίδοντο ὡς εἰς εὐγνώμονας. Πῶς κατ' ἄλλον τρόπον ἠδύνατο νὰ πείσῃ τις αὐτούς, παρὰ ἀφοῦ εἴπῃ ὅτι ἐκεῖνοι εὐδοκιμοῦν;

Καὶ πρόσεξε τὴν κακουργίαν· τοὺς Σαδδουκαίους φέρουν ἐνώπιον αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἰδιαιτέρως ἐστενοχωροῦντο διὰ τὴν ἀνάστασιν. Ἀλλ' οὐδόλως ὠφελήθησαν ἐκ τῆς πονηρίας.

Ἀλλ' ἴσως ἀντείπει τις: «Καὶ ποῖος ἄνθρωπος, ἀ-

πολαύων τοιούτων ἀπολαύσεων, ὁποίων ἀπελάμβανον οἱ Ἀπόστολοι, δὲν θὰ ἐγίγνετο μέγας»; Ἀλλὰ πρόσεξε, παρακαλῶ, πρὶν ἀπολαύσουν τῆς χάριτος, πῶς προσεκαρτέρουν ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὴν προσευχήν, καὶ ἤλπιζον εἰς τὴν ἄνωθεν βοήθειαν. Καὶ σύ, ἀγαπητέ, ἐλπίζεις βασιλείαν οὐρανῶν, ἀλλὰ οὐδόλως ὑπομένεις; Καὶ σὺ ἔλαβες τὸ Ἅγιον Πνεῦμα[4], ἀλλὰ δὲν πάσχεις τοιαῦτα, οὔτε κινδυνεύεις; Ἐκεῖνοι ὅμως, πρὶν ἀναπνεύσουν ἀπὸ τὰ προηγούμενα, πάλιν εἰς ἄλλα ὡδηγοῦντο. Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ ὅτι δὲν ἔγιναν ἐγωϊσταί, οὔτε ματαιόδοξοι, πόσον ἀγαθὸν εἶναι! τὸ ὅτι διδάσκουν μὲ ἐπιείκειαν, πόσον εἶναι κέρδος! Διότι δὲν ἦσαν ὅλα ἔργα τῆς χάριτος, ἀλλὰ πολλαὶ εἶναι αἱ ἀποδείξεις καὶ τῆς ἰδικῆς των προσπαθείας· διότι ἡ λάμψις τῆς χάριτος εἰς αὐτοὺς ἦτο ἔργον τῆς ἰδικῆς των φροντίδος.

γ'. Πρόσεξε λοιπὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πῶς μεριμνᾷ ὁ Πέτρος, πῶς εἶναι νηφάλιος καὶ ἐν ἐγρηγόρσει, πῶς ἀπέρριψαν τὰ χρήματα οἱ πιστεύσαντες. Οὐδὲν εἶχον ἰδικόν των, εὑρίσκοντο ἐν προσευχῇ, ἐπεδείκνυον ὁμόνοιαν, ἔζων ἐν νηστείαις. Ταῦτα, πές μου, ποίας χάριτος ἦσαν; Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τῶν ἰδίων τῶν ὑπηρετῶν κάμνει νὰ γίνῃ ὁ ἔλεγχος αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέται ὅταν ἐπέστρεψαν ἀπήγγειλαν αὐτὰ ποὺ εἶδον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἔλεγον οἱ ἀποσταλέντες: «Οὐδέποτε οὕτως ἄνθρωπος ἐλάλησεν ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος»[5]. Σὺ δέ, παρακαλῶ, ἐξέταζε ἐδῶ καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτῶν πῶς ὑποχωροῦν, καὶ τὴν πεπλανημένην γνώμην τοῦ ἀρχιερέως· διότι συνομιλεῖ δῆθεν ἐπιεικῶς μὲ αὐτούς, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο, καὶ ἤθελε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ μᾶλλον παρὰ νὰ τοὺς φονεύσῃ, ἐπειδὴ τοῦτο δὲν τοῦ ἦτο δυνατόν. Καὶ διὰ νὰ παρακινήσῃ πάντας ἐναντίον αὐτῶν, καὶ νὰ ἐπισύρῃ τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον εἰς αὐτούς, «βούλεσθε», λέγει, «ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου»; Νομίζεις ὅτι εἶναι ἀκόμη ἄνθρωπος; Ὡμίλησε τοιουτοτρόπως, φανερώνων ὅτι ἔγινεν ἀναγκαία εἰς αὐτοὺς ἡ παραγγελία. Ἀλλὰ πρόσεξε καὶ τὸν Πέτρον, τί λέγει. «Τοῦτον ὁ Θεὸς ἀρχηγὸν καὶ Σωτῆρα ὕψωσε τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι

4. Ἀπευθυνόμενος ἐδῶ ὁ ἅγιος Πατὴρ εἰς πιστούς, ἐννοεῖ ὅτι ἔλαβον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος.
5. Ἰωάν. 7, 46.

μετάνοιαν τῷ Ἰσραήλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Ἐδῶ δὲν μνημονεύει τὰ ἔθνη, διὰ νὰ μὴ δώσῃ λαβήν.

«Καὶ ἐβούλοντο, φησίν, ἀνελεῖν αὐτούς». Βλέπε πάλιν αὐτοὺς νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἀπορίαν, αὐτοὺς νὰ εὑρίσκωνται εἰς ὀδύνην· ἐκείνους ὅμως εἰς ἄνεσιν, καὶ εὐθυμίαν, καὶ εἰς τρυφήν. Δὲν ἐστενοχωροῦντο ἁπλῶς, ἀλλὰ «διεπρίοντο». Ἑπομένως αὐτὸ εἶναι τὸ «δυστυχῶ καὶ τὸ κακοποιῶ», ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐνταῦθα εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν. Οὗτοι εὑρίσκοντο εἰς δεσμά, εἶχον παρασταθῆ εἰς δικαστήριον, καὶ οἱ δικάζοντες εὑρίσκοντο εἰς ἀπορίαν, εἰς ἀμηχανίαν πολλήν· διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ κτυπᾷ τὸν ἀδάμαντα, ὁ ἴδιος λαμβάνει τὸ κτύπημα, τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ αὐτοί. Ἀλλ' ἔβλεπον ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐμποδίζεται ἡ παρρησία αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ κήρυγμα νὰ αὐξάνῃ περισσότερον, καὶ αὐτοὺς νὰ διδάσκουν χωρὶς νὰ πλήττωνται καὶ χωρὶς νὰ παρέχουν λαβάς.

Ἂς μιμηθῶμεν λοιπὸν τούτους καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, καὶ ἂς καταστῶμεν ἀπτόητοι εἰς ὅλα τὰ δεινά. Δὲν ὑπάρχει δεινὸν διὰ τὸν φοβούμενον τὸν Θεόν, ἀλλὰ εἰς τοὺς μὴ φοβουμένους εὑρίσκονται τὰ δεινά· διότι αὐτὸς ποὺ γίνεται ἀνώτερος τῶν παθῶν δι' ἀρετῆς, καὶ ποὺ παρατρέχει ὡς σκιὰν τὰ παρόντα πράγματα, πῶς θὰ πάθῃ κακὸν ἀπὸ κάποιον; ποῖον δὲ θὰ φοβηθῇ; ἢ πῶς θὰ ὑπολογίσῃ τὰ δεινά; Λοιπὸν ἂς καταφύγωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀσάλευτον πέτραν.

Ἐὰν κάποιος κατεσκεύαζε πρὸς χάριν μας μίαν πόλιν, καὶ τὴν περιετριγύριζε μὲ τεῖχος, μᾶλλον δὲ ἐὰν μᾶς ἀπῴκιζεν εἰς χώραν, ὅπου οὐδεὶς θὰ ὑπῆρχε ποὺ νὰ ἐνοχλῇ, καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀφθονίαν παρεῖχεν ἐκεῖ, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχωμεν διαφορὰν πρὸς οὐδένα, δὲν θὰ μᾶς καθίστα εἰς τόσην ἀσφάλειαν, εἰς ὅσην τώρα ὁ Χριστός. Ἔστω λοιπόν, ἐὰν θέλῃς, καὶ ἡ πόλις χαλκῆ, ἔχουσα ἀπὸ παντοῦ τεῖχος ἰσχυρὸν καὶ ἀπόρθητον, χωρὶς οὐδεὶς νὰ ὑπάρχῃ ἐχθρὸς εἰς αὐτήν, ἂς ἔχῃ ἄφθονον καὶ εὔφορον γῆν, ἂς ὑπάρχῃ δὲ καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ἄλλων πραγμάτων, ἂς εἶναι καὶ οἱ πολῖται ἥμεροι καὶ εὐπροσήγοροι, καὶ οὐδεὶς ἐκεῖ ἂς μὴ φαίνεται ἀνὴρ κακοῦργος, οὔτε κλέπτης, οὔτε λωποδύτης, οὔτε συκοφάντης, οὔτε δικαστήριον, ἀλλὰ ἁπλῶς συναλλάγματα, καὶ ἂς κατοικῶμεν εἰς ταύτην τὴν πόλιν·

δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν οὐδὲ τοιουτοτρόπως νὰ ζῶμεν ἐν ἀσφαλείᾳ. Διατί; Διότι καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα, καὶ πρὸς τὰ παιδία κατ' ἀνάγκην θὰ διαφέρωμεν, καὶ πολλῆς ἀθυμίας θὰ εἶναι ἡ ὑπόθεσις. Ἐδῶ ὅμως οὐδὲν τοιοῦτον· διότι δὲν ὑπῆρχε, δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖνο ποὺ νὰ λυπῇ οὔτε ἐκεῖνο ποὺ νὰ προξενῇ κάποιαν ἀθυμίαν.

Ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν ἦτο, αὐτὰ βεβαίως τὰ θεωρούμενα ὅτι προξενοῦν ἀθυμίαν, ταῦτα ἐγίνοντο αἴτια πάσης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. Διότι πές μου, τίνος ἕνεκεν ἐπρόκειτο ἐκεῖνοι νὰ ἀνησυχοῦν, τίνος ἕνεκεν δὲ νὰ στενοχωροῦνται; θέλεις νὰ φέρωμεν κάποιον ὡς παράδειγμα; Ἔστω κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑπάτους, νὰ ἔχῃ πολὺν πλοῦτον, νὰ κατοικῇ εἰς πόλιν βασιλικήν, νὰ μὴ ἔχῃ διαφορὰς πρὸς οὐδένα, νὰ εὐχαριστῆται μόνον, καὶ πρὸς τοῦτο νὰ ἀσχολῆται, καθήμενος εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν καὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐξουσίας· ἂς ἀντιπαραθέσωμεν εἰς αὐτὸν τὸν Πέτρον τὸν εὑρισκόμενον εἰς δεσμά, ἐὰν νομίζῃς, εἰς ἄπειρα κακά, καὶ τοῦτον θὰ εὕρωμεν νὰ εὐχαριστῆται περισσότερον.

Διότι ὅταν ὑπάρχῃ τόσον μεγάλη περιουσία χαρᾶς, ὅπως νὰ εὐχαριστῆται εἰς τὰ δεσμά, σκέψου πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς χαρᾶς. διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ εὑρισκόμενοι εἰς μεγάλην ἀρχήν, ὅσα καὶ ἂν προσπέσουν δεινά, δὲν αἰσθάνονται, ἀλλ' ἐξακολουθοῦν νὰ χαίρουν, οὕτω λοιπὸν καὶ αὐτοὶ δι' αὐτὰ ταῦτα περισσότερον ἔχαιρον. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραστήσωμε διὰ τοῦ λόγου τὴν εὐχαρίστησιν, ὅσην αἰσθάνονται οἱ πάσχοντες κάτι δεινὸν χάριν τοῦ Χριστοῦ· διότι περισσότερον χαίρουν διὰ τὰ δεινά, παρὰ διὰ τὰ ἀγαθά. Ἐὰν κάποιος ἠγάπησε τὸν Χριστόν, γνωρίζει αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγω[6].

---

6. Ἐδῶ ὁμιλεῖ εἷς ἅγιος ἀνήρ, ὁ ὁποῖος ἔχει γνωρίσει εἰς τὴν ζωήν του αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγει. Πράγματι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ λάβει πεῖραν τῆς πραγματικῆς χαρᾶς, ποὺ χαρίζει ἡ παραμονὴ πλησίον τοῦ Χριστοῦ, οὐδόλως ὑπολογίζει τὰ δεινὰ τοῦ παρόντος κόσμου· τὴν χαρὰν ἐκείνην δὲν τὴν ἀνταλλάσσει μὲ τίποτε. Πρβλ. καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πέτρου πρὸς τὸν Χριστόν, ὅταν ἐκεῖνος ἄφηνε τοὺς μαθητάς του ἐλευθέρους νὰ φύγουν ἐὰν ἤθελον: «Ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις·

Ἀλλὰ τί; ἐπρόκειτο νὰ ἀποφεύγουν τὰ δυσχερῆ χάριν τῆς ἀσφαλείας των; Πές μου, καὶ ποῖος ἔχων ἄπειρον πλοῦτον, ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τοσούτους κινδύνους, ὅταν συναναστρέφεται μὲ τοσαῦτα ἔθνη, κάμνων λόγον μόνον περὶ ἀλλαγῆς πολιτείας; Οὗτοι ὅμως ὅλα τὰ κατώρθωνον ὡς νὰ ἐξετελεῖτο βασιλικὴ διαταγή, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ εὐκολώτερον, διότι ποτὲ βασιλικὴ διαταγὴ δὲν κατώρθωσε τὰ πάντα, ὅπως οἱ λόγοι ἐκείνων· διότι ἡ βασιλικὴ διαταγὴ συνεπάγεται καταναγκασμόν, οὗτοι ὅμως μὲ τὴν θέλησίν των καὶ αὐτοπροαιρέτως καὶ γνωρίζοντες ἄπειρον τὴν χάριν. Ποία βασιλικὴ διαταγὴ θὰ ἔπειθε νὰ περιφρονήσουν ὅλα τὰ χρήματα καὶ τὴν ζωήν των, καὶ οἰκίας νὰ περιφρονήσουν, καὶ πατρίδα, καὶ συγγενεῖς, καὶ αὐτὴν τὴν σωτηρίαν των; Ἀλλ' οἱ λόγοι τῶν ἁλιέων καὶ σκηνοποιῶν κατώρθωσαν ταῦτα οὕτως, ὥστε καὶ ηὐχαριστοῦντο, καὶ ἦσαν δυνατώτεροι καὶ ἰσχυρότεροι ἀπὸ ὅλους.

Ναί, λέγει, ἐκεῖνοι ἦσαν τοιοῦτοι ἐπειδὴ ἔκαμνον τὰ θαύματα· πές μου ὅμως, οἱ πιστεύσαντες ποῖα θαύματα ἔκαμνον, αἱ τρεῖς χιλιάδες, καὶ αἱ πέντε χιλιάδες, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔζων μὲ πολλὴν ἀγαλλίασιν; Εὐλόγως· διότι ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀθυμιῶν, δηλαδὴ ἡ ἀπόκτησις τῶν χρημάτων, εἶχεν ἀφαιρεθῆ· διότι ἐκείνη, ἐκείνη ἦτο αἰτία καὶ τῶν πολέμων, καὶ τῆς μάχης, καὶ τῆς λύπης, καὶ τῆς ἀθυμίας, καὶ ὅλων τῶν κακῶν· ἐκείνη εἶναι ποὺ κάμνει τὸν βίον ἐπίπονον καὶ λυπηρότατον. Καὶ περισσοτέρους θὰ εὕρισκε κανεὶς πλουσίους μᾶλλον νὰ ἔχουν αἰτίας δι' ἀθυμίαν, παρὰ πτωχούς. Ἐὰν δὲ νομίζουν μερικοὶ ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως, αὐτὸ συμβαίνει οὐχὶ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἐκ τῆς γνώμης αὐτῶν. Ἐὰν δὲ ἔχουν καὶ κάποιαν εὐχαρίστησιν οἱ πλούσιοι, οὐδὲν τὸ ἀξιοθαύμαστον· διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι γεμᾶτοι ψώραν, πολλὴν εὐχαρίστησιν ἔχουν· ὅτι βεβαίως ἀπὸ ἐκείνους οὐδόλως διαφέρουν οἱ πλούσιοι, ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτῶν εἶναι κάπως τοιαύτη εἶναι φανερὸν ἀπὸ τοῦτο: Στενοχωροῦν αὐτοὺς αἱ φροντίδες καὶ ὅμως θέλουν νὰ ἐμπλέκωνται εἰς αὐτὰς διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν πρόσκαιρον εὐχαρίστησιν· οἱ ἀπηλλαγμένοι ὅμως ἀπὸ αὐτάς, εὑρίσκονται ἐν ὑγείᾳ καὶ χωρὶς ἀθυμίαν.

καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος» (Ἰωάν. 6, 68 - 69) Πρβλ. ἀκόμη τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἰδίου ἀποστόλου εὑρεθέντος εἰς τὸ ὄρος τῆς Μεταμορφώσεως, ἐπειδὴ ηὐφράνθη ἐκ τῆς θέας τοῦ Θεοῦ (Ματθ. 17, 4· Μάρκ. 9· 4 - 5, Λουκ. 9, 33).

δ'. Τί πλέον εὐχάριστον; πές μου· τί πλέον ἀσφαλές; τὸ νὰ φροντίζῃ τις περὶ ἑνὸς ἄρτου καὶ περὶ ἐνδυμάτων, ἢ περὶ ἀναριθμήτων καὶ δούλων καὶ ἐλευθέρων, χωρὶς νὰ φροντίζῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του; Διότι ὅπως ἀκριβῶς οὗτος φοβεῖται διὰ τὸν ἑαυτόν του, τοιουτοτρόπως καὶ σὺ δι' ἐκεῖνα ποὺ ἀπειλοῦν τὴν κεφαλήν σου.

Καὶ τί λοιπόν, λέγει, πρέπει νὰ ἀποφεύγωμε τὴν πενίαν; Ναί, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ οἱ πολλοὶ τὰ ἀποφεύγουν, ὄχι διότι πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγουν, ἀλλὰ διότι δὲν δύνανται νὰ τὰ κατορθώσουν. Λοιπὸν καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι ἀνεπιθύμητος, ἀλλὰ δυσκόλως κατορθοῦται· ὥστε, ἐὰν κάποιος ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ αὐτήν, δὲν θὰ ἦτο ἀνεπιθύμητος. Διότι διὰ ποῖον λόγον ἐπεδίωκον αὐτὴν οἱ Ἀπόστολοι; διατί πολλοὶ καὶ τὴν προτιμοῦν, καὶ ὄχι μόνον δὲν τὴν ἀποφεύγουν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιδιώκουν; Διότι ἐκεῖνο ποὺ εἶναι πράγματι ἀνεπιθύμητον δὲν εἶναι ἐκλεκτόν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παράφρονας.

Ἐὰν δὲ οἱ ἐκ τῶν ἀνθρώπων φιλόσοφοι καὶ σπουδαῖοι ἐπιδιώκουν αὐτὴν ὡς νὰ εἶναι κάποια τοποθεσία ἀσφαλὴς καὶ χωρὶς νόσους, οὐδόλως εἶναι ἀξιοπερίεργον, ἐὰν δὲν φαίνεται ὀρθὸν εἰς τοὺς ἄλλους· διότι ὁ μὲν πλούσιος νομίζω ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ πόλις ἀτείχιστος, εὑρισκομένη εἰς πεδιάδα, καὶ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα προκαλοῦσα τοὺς θέλοντας νὰ τὴν βλάψουν, ἡ πενία ὅμως εἶναι φρούριον ἀσφαλές, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται ἀπὸ πολὺν χαλκόν, καὶ ἔχει δύσκολον τὴν ἄνοδον.

Καὶ ὅμως, λέγει, τὸ ἀντίθετον συμβαίνει· διότι αὐτοὶ εἶναι ποὺ σύρονται πολλάκις εἰς τὸ δικαστήριον, αὐτοὶ εἶναι οἱ ἐνοχλούμενοι καὶ δυστυχοῦντες. Δὲν εἶναι οἱ πένητες ἁπλῶς, ἀλλ' οἱ πένητες μέν, ἐπιδιώκοντες ὅμως νὰ πλουτίζουν. Ἐγὼ ὅμως δὲν ὁμιλῶ περὶ ἐκείνων, ἀλλὰ περὶ τῶν προσπαθούντων νὰ ζοῦν ἐν πενίᾳ. Διότι πές μου, διατί οὐδεὶς σύρει εἰς τὸ δικαστήριον

αὐτοὺς ποὺ ζοῦν εἰς τὰ ὄρη; (ἂν καὶ τοὐλάχιστον, ἐὰν ἡ πενία εὐκόλως προσβάλλεται, ἐκεῖνοι περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἔπρεπε νὰ σύρωνται, ὅσον ἀπὸ ὅλους εἶναι πτωχότεροι)· διατί οὐδεὶς σύρει εἰς τὸ δικαστήριον τοὺς ἐπαίτας; διατί οὐδεὶς τοὺς ἐξαναγκάζει οὔτε τοὺς συκοφαντεῖ; ἆραγε οὐχὶ διότι μένουν εἰς ἀσφαλέστερον τόπον;

Εἰς πόσους τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἡ πενία δηλαδὴ καὶ ἡ ἐπαιτεία, δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι αἴτιον κακῶν οἰωνῶν; Τί λοιπόν, πές μου, εἶναι ὡραῖον πρᾶγμα ἡ ἐπαιτεία; Ὡραῖον εἶναι, ἐὰν ὑπάρχη ὁ παρηγορῶν καὶ ἐλεῶν, ἐὰν ὑπάρχη ὁ δίδων· τοῦτο ὁ καθεὶς γνωρίζει, ὅτι εἶναι βίος τόσον ἀπράγμων καὶ ἀσφαλής. Ἐγὼ ὅμως δὲν συμβουλεύω τοῦτο, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ συμβουλεύω νὰ μὴ ἐπιθυμῆτε τὸν πλοῦτον. Διότι πές μου, ποίους θὰ ὀνομάσω περισσότερον μακαρίους, τοὺς καταλλήλους διὰ τὴν ἀρετήν, ἢ τοὺς εὑρισκομένους μακρὰν αὐτῆς; Εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι τοὺς καταλλήλους. Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ ἐπιδέξιος εἰς τὸ νὰ μάθη κάτι ἐκ τῶν χρησίμων καὶ νὰ λάμπη ἐν φιλοσοφίᾳ, οὗτος ἢ ἐκεῖνος; Ἀπὸ πᾶσαν ἄποψιν εἶναι φανερὸν ὅτι οὗτος. Ἐὰν δὲ ἀπιστῇς, ἄκουε: Ἂς ὁδηγηθῇ κάποιος ἐκ τῶν ἐπαιτῶν ἀπὸ τὴν ἀγοράν, καὶ αὐτὸς μὲν ἂς εἶναι τυφλός, χωλός, στρεβλοὺς ἔχων τοὺς πόδας, κάποιος ἄλλος δὲ ὡραῖος μὲν εἰς τὴν ἐμφάνισιν, ἰσχυρὸς εἰς τὸ σῶμα, ἀπὸ παντοῦ σφριγηλός, περιβαλλόμενος ἀπὸ χρήματα, ἂς ἔχη καταγωγὴν λαμπράν, καὶ ἐξουσίαν μεγάλην· λοιπὸν ἂς ὁδηγήσωμεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἂς παρατηρήσωμε, ποῖος ἐξ αὐτῶν θὰ δεχθῇ περισσότερον τὴν διδασκαλίαν. Ἂς εἶναι λοιπὸν τὸ πρῶτον παράγγελμα «νὰ εἶσαι ταπεινὸς καὶ μέτριος» (διότι τοῦτο ὁ Χριστὸς διέταξε)· ποῖος θὰ δυνηθῇ νὰ κατορθώση αὐτὸ περισσότερον, οὗτος ἢ ἐκεῖνος; «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες»[7]· ποῖος θὰ προσέξη περισσότερον εἰς τὸ λεχθέν; «Μακάριοι οἱ ταπεινοί»· ποῖος θὰ ἀκούση περισσότερον; «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην· μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης»[8]· ποῖος θὰ δεχθῇ ταῦτα εὐκόλως;

7. Ματθ. 5, 4.
8. Ματθ. 5, 6 - 10

Καὶ ἐὰν θέλης ἂς ἐφαρμόσωμε καὶ τοὺς δύο εἰς ὅλα αὐτά· οὐχὶ ὁ μὲν αἰσθάνεται πνευματικὴν φλεγμονὴν καὶ πονεῖ ἀπὸ παντοῦ, ὁ δὲ συνεχῶς ταπεινοφρονεῖ καὶ διὰ παντὸς εἶναι συνεσταλμένος; Εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι οὕτω συμβαίνει. Ὑπάρχει μὲν λοιπὸν καὶ κάποιο τοιοῦτον ἀπόφθεγμα ποὺ ἔχει λεχθῇ ἀπὸ μὴ Χριστιανούς, «δοῦλος μὲν εἶναι ὁ Ἐπίκτητος καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἀνάπηρος· κατὰ τὴν πτωχείαν ὁ Ἶρος καὶ φίλος τῶν Θεῶν»[8α]. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔχει ὁ πτωχός, ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ πλουσίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, ἀπὸ σκληρότητα, ἀπὸ ματαιοδοξίαν, ἀπὸ ἀναριθμήτους ἐπιθυμίας, ἀπὸ ὀργὴν καὶ θυμόν, ἀπὸ πλεονεξίαν, ἀπὸ ἀδικίαν,

8α. Τὸ ἀπόφθεγμα εὑρίσκεται εἰς Ἀνθολογίαν PALATINI 7, 676, ἔχει δὲ οὕτω:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην καὶ σώματι πηρός,
καὶ πενίαν Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Ὁ Ἐπίκτητος αὐτὸς εἶναι ὁ περίφημος στωϊκὸς φιλόσοφος (50 - 120 μ.Χ.), ὁ ἱδρύσας φιλοσοφικὴν σχολὴν εἰς Νικόπολιν τῆς Ἠπείρου, ὅπου ἐμαθήτευσε καὶ ὁ Ἀρριανός, ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἀλεξάνδρου ἀναβάσεως». Κατὰ τὸν Σουίδαν ἦτο χωλὸς ἐκ ρευματισμῶν· κατ' ἄλλους ὅμως ἡ αναπηρία του προῆλθε συνεπείᾳ κατάγματος ἐκ βαναυσότητος τοῦ Κυρίου του, διότι ἦτο δοῦλος Ρωμαίου τινός. Πλεῖονα περὶ τοῦ Ἐπικτήτου ἰδὲ εἰς Ἐγκυκλοπαιδείαν Παύλου Δρανδάκη, τόμος ΙΑ' σ. 378 - 379, ὅπου καὶ τὸ ὡς ἄνω ἀπόφθεγμα εὑρίσκεται ὀλίγον τι διάφορον εἰς τὴν διατύπωσιν, οὕτω.

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην καὶ σῶμ' ἀνάπηρος.
καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Ὡς πρὸς τὸν Ἶρον πληροφορούμεθα περὶ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ σ. τῆς Ὀδυσσείας, ὅτι ἦτο μυθώδους πτωχείας, ἐπαιτῶν εἰς Ἰθάκην. Ὅτε ἔφθασεν ὁ Ὀδυσσεύς, ὑπὸ μορφὴν ἐπαίτου καὶ αὐτός, διεπληκτίσθη μετὰ τοῦ Ἴρου, αἱ δὲ μνηστῆρες διὰ νὰ διασκεδάσουν προεκάλεσαν πάλην μεταξύ των. Νικητὴς βεβαίως ἐξῆλθεν ὁ Ὀδυσσεύς, ἀλλὰ κατόπιν κατέστησεν αὐτὸν θυρωρὸν τῶν ἀνακτόρων. Ὁ Ἶρος οὗτος ἀρχικῶς ὠνομάζετο Ἀρναῖος καὶ ἐξετέλει χρέη ἀγγελιαφόρου ἐν Ἰθάκῃ· ἐκ τούτου δὲ μετωνομάσθη ὑπὸ τῶν παίδων Ἶρος.

Ὅπως ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης τὰ παραδείγματα τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τοῦ Ἴρου προσάγονται ἐδῶ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πατρὸς διὰ νὰ τονισθῇ, ὅτι, ἂν καὶ ἦσαν αὐτοὶ ταπεινοὶ καὶ πένητες, τοῦτο δὲν ἠμπόδισεν ὁ μὲν Ἐπίκτητος νὰ ἀναδειχθῇ εἰς φιλόσοφον σπουδαῖον, ὁ δὲ Ἶρος εἰς θυρωρὸν τῶν ἀνακτόρων τῆς Ἰθάκης καὶ εἰς φίλον τῶν θεῶν. Ὁπωσδήποτε ὅμως ὁ Χρυσόστομος προφυλάσσει καὶ ἀπὸ τὸν σχηματισμὸν τῆς ἐσφαλμένης γνώμης ὅτι εἶναι εὐκταία ἡ πενία· ἁπλῶς εἶναι προτιμητέα διὰ τὴν ἠθικὴν τελείωσιν ἔναντι τοῦ πλούτου. Πλοῦτος καὶ πενία διὰ τὸν Χριστιανὸν εἶναι δύο ἀκρότητες μὴ ἐπιθυμηταί. Μεταξὺ ὅμως τῶν δύο αὐτῶν κακῶν «τὸ μὴ χεῖρον (= ἡ πενία) βέλτιστον»

καὶ ἀπὸ ὁ,τιδήποτε ἄλλο. Ἄρα εἶναι φανερὸν ὅτι πρὸς ἐγκαρτέρησιν εἶναι ἐπιτηδεία αὐτὴ παρὰ ἐκείνη.

Πάντως ζητεῖτε νὰ μάθετε τί εἶναι περισσότερον εὐχάριστον (διότι τοῦτο βλέπω ὅτι εἶναι τὸ ζητούμενον ἀπὸ πολλούς, ἐὰν βεβαίως ἡ διαγωγὴ αὐτὴ εἶναι περισσότερον εὐχάριστος)· καὶ ὅμως περὶ τούτου δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλετε· διότι αὐτὸς ποὺ εὑρίσκεται πλησίον τῆς ὑγείας, αὐτὸς ἔχει καὶ πολλὴν εὐχαρίστησιν.

Πές μου δέ, ποῖος εἶναι ἐπιδέξιος νὰ κατορθώσῃ τὸ προκείμενον ποὺ ἐπιθυμοῦμε, τὸν νόμον τοῦτον ἐννοῶ, ὁ πένης ἢ ὁ πλούσιος; ποῖος εὐκόλως θὰ ὁρκισθῇ, ὁ παροργιζόμενος ἐναντίον τῶν παίδων, ὁ ἔχων συναλλάγματα πρὸς ἀναριθμήτους ἀνθρώπους, ἢ ὁ προσερχόμενος διὰ νὰ ζητήσῃ ἄρτον ἢ ἓν ἱμάτιον; Οὗτος ἐὰν θέλῃ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὅρκους, ἀλλὰ διαρκῶς ζῇ ἐν ἀπραγμοσύνῃ· μᾶλλον δὲ ὁ ἐκπαιδευόμενος νὰ μὴ ὁρκίζεται, πολλάκις καὶ τὰ χρήματα θὰ περιφρονήσῃ, καὶ πανταχοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ τις ἀπὸ αὐτὸ τὸ καλὸν νὰ βαδίζωνται αἱ ὁδοὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ ὅλαι νὰ ὁδηγοῦν πρὸς τὴν ἐπιείκειαν, πρὸς τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων, πρὸς τὴν εὐλάβειαν, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῆς ψυχῆς, πρὸς τὴν κατάνυξιν.

Ἂς μὴ ἀμελῶμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ πάλιν πολὺ ἂς προσέξωμεν, αὐτοὶ μὲν ποὺ ἔχουν κατορθώσει, νὰ διαφυλάξουν τὸ κατορθωθέν, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ εὐκόλως κάποια ἀπώλεια καὶ παλινδρόμησις πρὸς τὰ ὀπίσω, αὐτοὶ δὲ ποὺ ἀκόμη ὑπολείπονται, νὰ διεγερθοῦν, ὥστε νὰ φροντίσουν νὰ ἀναπληρώσουν αὐτὸ ποὺ λείπει. Καὶ πρῶτον αὐτοὶ ποὺ κατώρθωσαν, ἀφοῦ ἐκτείνουν τὰς χεῖρας πρὸς τοὺς μὴ δυνηθέντας ἀκόμη, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται εἰς τοὺς κολυμβῶντας εἰς τὸ πέλαγος, ἂς τοὺς δεχθοῦν εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ ὅρκου· διότι πράγματι εἶναι λιμὴν ἀσφαλὴς ἡ ἀπουσία τοῦ ὅρκου· λιμήν, διὰ νὰ μὴ καταποντιζώμεθα ὑπὸ τῶν προσπιπτόντων ἀνέμων. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχῃ ὀργή, ἢ προσβολή, καὶ ἂν ἀκόμη κοχλάσῃ ὁ θυμός, ἢ ὁ,τιδήποτε, ἡ ψυχὴ ἔχει καταστῆ ἐν ἀσφαλείᾳ, ὥστε νὰ μὴ ἐκστομίσῃ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει νὰ εἰπωθοῦν· διότι δὲν ἐδημιούργησε κάποιαν ἀνάγκην εἰς αὐτήν, οὔτε νόμον.

Κύτταξε τί ἔκαμεν ὁ Ἡρώδης ἐξ αἰτίας τοῦ ὅρκου· ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Προδρόμου· «διὰ τοὺς ὅρκους

γάρ, φησί, καὶ τοὺς συνανακειμένους οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι»[9]. Τί ἔπαθον ἐξ αἰτίας τοῦ ὅρκου αἱ φυλαὶ ἐπὶ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν[10]; τί ἔπαθεν ἐξ αἰτίας τοῦ ὅρκου ὁ Σαούλ; Διότι ὁ μὲν ἔγινεν ἐπίορκος, ὁ δὲ Ἡρώδης ἔκαμε κάτι χειρότερον καὶ τῆς ἐπιορκίας, τὸν φόνον. Πάλιν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔπαθεν ὁ Ἰησοῦς ἐξ αἰτίας τοῦ ὅρκου ἐπὶ τῶν Γαβαωνιτῶν τὰ ἐγνώρισες· διότι πράγματι ὁ ὅρκος εἶναι παγὶς σατανική.

Ἂς κόψωμε λοιπὸν τὰ σχοινία, καὶ ἂς καταστήσωμε τοὺς ἑαυτούς μας ἐν εὐκολίᾳ πάσης φυλακῆς· ἂς ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν σατανικὴν παγίδα· ἂς σεβασθῶμεν τὴν Δεσποτικὴν ἐντολήν· ἂς ἀποκτήσωμεν ἀρίστην συνήθειαν, ὥστε, προοδεύοντες, καὶ ἀφοῦ κατορθώσωμεν καὶ ταύτην καὶ τὰς λοιπὰς ἐντολάς, νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

9. Μάρκ. 6, 26.
10. Κριτ. 21.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄ (14)

(Πράξ. 5, 34 -)

«Ἀναστὰς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ Φαρισαῖος, ὀνόματι Γαμαλιήλ, νομοδιδάσκαλος, τίμιος παντὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν ἔξω βραχὺ τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι»[1].

α΄. Αὐτὸς ὁ Γαμαλιὴλ ἦτο διδάσκαλος τοῦ Παύλου. Καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πῶς, ἐνῷ καὶ νὰ κρίνῃ ἠδύνατο καὶ νομομαθὴς ἦτο, δὲν εἶχε μέχρι τότε πιστεύσει. Δὲν εἶναι δυνατὸν δὲ αὐτὸς νὰ ἔμεινε τελείως ἄπιστος. Καὶ τοῦτο εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων συμβουλεύει· διότι «ἐκέλευσε», λέγει, «ἔξω βραχὺ τοὺς ἀνθρώπους ποιῆσαι». Βλέπε τὴν σύνεσιν τοῦ ὁμιλοῦντος καὶ πῶς κάμνει ἀμέσως αὐτοὺς νὰ φοβηθοῦν. Διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν δὲ αὐτόν, ὅτι πρεσβεύει τὰς ἰδέας ἐκείνων, συζητεῖ ὡς πρὸς ἔχοντας τὴν αὐτὴν γνώμην καὶ δὲν μετέρχεται πολλὴν δριμύτητα, ἀλλ᾽ ὡς εἰς ἀνθρώπους μεθύοντας ἐκ τοῦ θυμοῦ, οὕτω λέγει: «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, προσέχετε ἑαυτοῖς, ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις τί μέλλετε πράσσειν»[2]. Μὴ φέρεσθε, λέγει, ἀλογίστως καὶ ὅπως τύχῃ. «Πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, λέγων, εἶναί τινα ἑαυτόν, ᾧ προσεκολλήθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡς τετρακοσίων· ὃς ἀνῃρέθη· καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διελύθησαν καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν»[3]. Διὰ παραδειγμάτων σωφρονίζει αὐτούς, καὶ κατόπιν θέλων νὰ παρηγορήσῃ αὐτοὺς ἀναφέρει ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀπέ-

1. Πράξ. 5, 34.
2. Πράξ. 5, 35.
3. Πράξ. 5, 36.

σπασε πρὸς τὸ μέρος του περισσοτέρους. Πρὶν βεβαίως ἀναφέρει τὰ παραδείγματα λέγει: «Προσέχετε ἑαυτοῖς». Ἀφοῦ δὲ ἔφερε τὰ παραδείγματα, διατυπώνει τὴν γνώμην του λέγων: «Καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, Ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων»[4]. «Μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς καὶ ἀπέστησεν ἱκανὸν λαὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν. Καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, Ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ ἐάσατε αὐτούς· ὅτι, ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστιν, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτό»[5]. Ὡσὰν νὰ ἔλεγε: «Συγκρατηθῆτε· καὶ ἐὰν οὗτοι ἀφ᾽ ἑαυτῶν συνεφώνησαν νὰ συγκροτήσουν ὁμάδα, τίποτε δὲν θὰ ἐμποδίσῃ νὰ διαλυθοῦν καὶ αὐτοί. «Μήποτε καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε»[6]. Καὶ παρουσιάζων τὸ ἀδύνατον καὶ ἀνωφελὲς ἀποτρέπει αὐτούς. Δὲν εἶπε δὲ ὑπὸ τίνος ἐφονεύθησαν, ἀλλ᾽ ἁπλῶς, ὅτι διελύθησαν, θεωρῶν ἴσως περιττὸν νὰ μακρηγορήσῃ. Δι᾽ ἐκείνων δὲ τὰ ὁποῖα προσθέτει, διδάσκει ὅτι «ἐὰν μὲν εἶναι ἀνθρώπινον τὸ ἔργον, οὐδόλως θὰ ὑπάρξῃ εἰς σᾶς ἀνάγκη ἐνεργειῶν, ἐὰν δὲ εἶναι θεῖον οὔτε μετὰ ἐνεργειῶν θὰ δυνηθῆτε νὰ ὑπερισχύσετε. Τοσοῦτον λοιπὸν συνετὸς ἐφάνη ὁ λόγος του, ὥστε ἐπείσθησαν νὰ μὴ φονεύσουν αὐτούς, ἀλλὰ μόνον νὰ τοὺς μαστιγώσουν· διότι «ἐπείσθησαν», λέγει, «αὐτῷ· καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, δείραντες παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς»[7]. Βλέπε μετὰ πόσα θαύματα μαστιγώνονται. Καὶ ὅμως πάλιν ἡ διδασκαλία ἐπεξετείνετο· διότι καὶ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ εἰς τὸ ἱερὸν

4. Πράξ. 5, 38.
5. Πράξ. 5, 37 - 39.
6. Πράξ. 5, 39
7. Πράξ. 5, 40.

ἐδίδασκον. «Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι, πᾶσαν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν Χριστόν»[8].

«Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν»[9]. Δὲν ἐννοεῖ ἀποκλειστικῶς κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ἀλλά, ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ τοιαύτη συνήθεια εἰς τὴν Γραφήν, καὶ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν τὰ ἀναφέρει ὡς παρευθὺς συμβαίνοντα, διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖ τοιαύτην ἔκφρασιν. Νομίζω δὲ ὅτι Ἑλληνιστὰς καλεῖ τοὺς ὁμιλοῦντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· διότι οὗτοι ὡμίλουν τὴν Ἑλληνικήν, ἂν καὶ ἦσαν Ἑβραῖοι[10]. Ἰδοὺ καὶ ἄλλη δοκιμασία· μᾶλλον δὲ καὶ σύ, ἐὰν θέλῃς, νὰ ἐξετάσῃς, θὰ παρατηρήσῃς ὅτι ἐξ ἀρχῆς οἱ πόλεμοι προκαλοῦνται καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν[11]. «Προσκαλεσάμενοι δέ, φησί, οἱ δώδεκα τὸ πλῆ-

8. Πράξ. 5, 41 - 42.

9. Πράξ. 6, 1.

10. Οἱ Ἑλληνισταὶ δὲν κατήγοντο ἐκ τῆς Ἰουδαίας. Ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων εἰς τὸ ἄνω χωρίον (6, 1) Ἑβραίους ἐννοεῖ τοὺς ἐκ τῆς Ἰουδαίας καταγομένους.

11. Δηλαδὴ τὰ αἴτια τῶν πολέμων εἶναι ἐσωτερικά, ὁπότε ἔχομεν τὰς ἐμφυλίους ἔριδας καὶ τοὺς ἀναλόγους πολέμους, καὶ ἐξωτερικά, ὁπότε ἔχομεν τὰς διεθνεῖς περιπλοκάς, αἱ ὁποῖαι καταλήγουν εἰς σύρραξιν. Ὁ ῥήτωρ ἐνταῦθα ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ Χριστιανοῦ εἰς ἐκεῖνα τὰ περιστατικά, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ καταλήξουν εἰς φιλονικίας μὲ ἀπροβλέπτους πολλάκις συνεπείας. Καὶ εὐθὺς βλέπομεν τὴν διαφορὰν μεταξὺ Ἑλληνιζόντων Ἰουδαίων καὶ τῶν ἄλλων. Οἱ πρῶτοι παραπονοῦνται διὰ διακρίσεις κατὰ τὴν παρεχομένην βοήθειαν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. Ἄγνωστον, ποῦ θὰ κατέληγεν ἡ προκύψασα διαφορά, ἐὰν δὲν ἐρρύθμιζε τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ συνετὴ ἐνέργεια τῶν Ἀποστόλων.

θος τῶν μαθητῶν, εἶπον· οὐκ ἀρεστόν ἐστι καταλιπόντας ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις»[12]. Καλῶς λέγουν· δηλαδὴ ἐκ τῶν ἀναγκαίων προτιμότερα εἶναι τὰ περισσότερον ἀναγκαῖα. Παρατήρει δὲ πῶς ἀμέσως καὶ διὰ ταῦτα λαμβάνουν πρόνοιαν, καὶ τὸ κήρυγμα δὲν παραμελοῦν. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐκεῖνοι ἦσαν σεβασμιώτεροι, διὰ τοῦτο καὶ προτιμῶνται[13]. «Ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτά, πλήρεις Πνεύματος καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. Ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν. Καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους. Καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου». (Ἄρα καὶ ἐκεῖνοι ἦσαν πλήρεις πίστεως, τοὺς ὁποίους καὶ ἐξέλεξαν, ὥστε νὰ μὴ συμβοῦν τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰούδα, ἢ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας)[14] «καὶ Φίλιππον, καὶ Πρόχορον, καὶ Νικάνορα, καὶ Τίμωνα, καὶ Παρμενᾶν, καὶ Νικόλαον προσήλυτον[15] Ἀντιοχέα, οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων, καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας[16]. Καὶ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ηὔξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ σφόδρα· πολύς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουε τῇ πίστει»[17]. Ἀλλὰ ἂς ἐξετά-

12. Πράξ. 6, 2.

13. Πρόκειται περὶ τῶν ἑπτὰ διακόνων.

14. Τὴν μὲν περίπτωσιν τοῦ Ἰούδα ὡς γνωστὴν παραλείπομεν, ὡς πρὸς δὲ τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας, οἱ ὁποῖοι ἐψεύσθησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν παραυτὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, αὐτὴ ἀναφέρεται ἐν Πράξ. 5, 1 - 11.

15. Προσήλυτοι ἐκαλοῦντο οἱ ἀσπαζόμενοι τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν (Ψαλμ. 145, 9, Ματθ. 23, 15).

16. Εἶναι ἡ λεγομένη χ ε ι ρ ο τ ο ν ί α.

17. Πράξ. 6, 3 - 7.

σωμεν τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα. «Ἄνδρες προσέχετε ἑαυτοῖς»[18]. Παρατήρει ἐδῶ τὸν Γαμαλιῆλον μὲ πόσην πρᾳότητα ὁμιλεῖ καὶ δι' ὀλίγων ἐκθέτει εἰς αὐτοὺς τὸ ζήτημα, καὶ δὲν λέγει διηγήσεις ἐπὶ παλαιῶν συμβάντων, ἂν καὶ ἠδύνατο, ἀλλὰ ἐπὶ νεωτέρων, τὰ ὁποῖα ἦσαν λίαν ἰσχυρά, διὰ νὰ πείσουν· διὰ τοῦτο καὶ συγκεκαλυμμένως κάμνει ὑπαινιγμόν, λέγων: «Πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν»[19], σχεδὸν δεικνύων ὅτι τὰ ἀναφερόμενα συνέβησαν ὄχι πρὸ πολλῶν ἡμερῶν. Ἐὰν μὲν ἔλεγεν εὐθύς: «Ἀφήσατε τοὺς ἄνδρας» καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἐθεωρεῖτο ὕποπτος καὶ ὁ λόγος δὲν θὰ ἦτο τόσον ἰσχυρός, μετὰ παραδειγμάτων δὲ ἔλαβε τὴν ἁρμόζουσαν δύναμιν. Διὰ τοῦτο δὲν κάμνει ὑπόμνησιν ἑνὸς περιστατικοῦ, ἀλλὰ καὶ δευτέρου καὶ τρίτου ἠδύνατο βεβαίως ἐκ τοῦ ἀποθέματος τῶν γνώσεών του νὰ ἀναφέρῃ, καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀποδεικνύει, ὅτι ὁμιλεῖ ὀρθῶς καὶ ἐκείνους ἀποτρέπει τῆς προθέσεως διὰ φόνον. «Ἀπέχετε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους»[20].

β΄. Παρατήρει, πῶς εἶναι εἰς τὸν χαρακτῆρα πρᾶος· καὶ οὔτε μακρὸν κάμνει τὸν λόγον, ἀλλὰ σύντομον, οὔτε ἐκείνους ἐνθυμεῖται μὲ ὀργήν. «Καὶ πάντες, ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν»[21]. Τοῦτο λέγων δὲν βλασφημεῖ κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν ἤθελεν, ἐπιτυγχάνει. «Ἐὰν ᾖ φησίν, ἐξ ἀνθρώπων, καταλυθήσεται»[22]. Ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὅτι καὶ αὐτοὶ κάμνουν συλλογισμὸν καὶ λέγουν: «Λοιπόν, ἀφοῦ δὲν κατελύθη, δὲν εἶναι ἀνθρώπινον». «Μήποτε καὶ θεο-

18. Πράξ. 5, 35.
19. Πράξ. 5, 36.
20. Πράξ. 5, 38.
21. Πράξ. 5, 37.
22. Πράξ. 5, 38.

μάχοι εὑρεθῆτε»[23]. Τοῦτο εἶπεν συγκρατῶν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου καὶ ἀνωφελοῦς. «Εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστιν, οὐ δυνήσεσθε»[24]. Δὲν εἶπεν· «Ἐὰν εἶναι Θεὸς ὁ Χριστός», διότι τὸ ἔργον ἐδείκνυε τοῦτο, οὔτε διετύπωσε γνώμην ὅτι δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, οὔτε ὅτι εἶναι θεῖον, ἀλλὰ τὴν πίστιν περὶ τοῦ ὀρθοῦ τὴν παρέπεμψε εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον, ὥστε νὰ πείσῃ αὐτούς. Καὶ ἐὰν ἔπεισεν αὐτούς, διὰ ποῖον λόγον, δύναται νὰ εἴπῃ τις, ἐμαστίγωσαν αὐτούς; Εἰς μὲν τοὺς ἀναμφισβητήτως δικαίους λόγους του δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιταχθοῦν, ἀλλ' ὅμως ἱκανοποιοῦν τὴν ἰδίαν ὀργήν· ἄλλως τε καὶ πάλιν ἤλπισαν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἐκφοβίσουν αὐτούς. Καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ λέγῃ ταῦτα παρόντων αὐτῶν (τῶν Ἀποστόλων) περισσότερον ἐκέρδισεν αὐτούς[25]. Καὶ ἡ γλυκύτης δὲ τῶν λόγων, καὶ τὸ δίκαιον τῶν λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ ἔπειθεν. Διότι σχεδὸν ἐκήρυττε καὶ αὐτὸς τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ στρέφεται πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνων σχεδὸν τοὺς ἑξῆς περίπου δικαίους λόγους: «Ἐπείσθητε ὅτι δὲν ἠδυνήθητε νὰ καταλύσετε τὸ ἔργον αὐτό· διατί δὲν ἐπιστεύσατε»; Τόσον μέγα εἶναι τὸ κήρυγμα, ὥστε καὶ ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν νὰ διατυπώνεται ἡ περὶ τούτου μαρτυρία[26]. Ἐκεῖ τετρακόσιοι ἠγέρθησαν καὶ κατόπιν τούτου ἀρκετὸς ὄχλος· ἐδῶ δώδεκα ἦσαν οἱ πρῶτοι[27]. Νὰ μὴ σᾶς προκαλῇ φόβον τὸ

23. Πράξ. 5, 39.
24. Πράξ. 5, 39.
25. Ἐφ' ὅσον οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν ἀπόντες, ἐδημιουργήθη ἡ ἐντύπωσις εἰς τοὺς συνέδρους, ὅτι ὁ Γαμαλιὴλ ὁμιλεῖ ἀντικειμενικῶς.
26. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ἱεράρχου δέον νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπόφθεγμα, δεδομένου ὅτι ἔχονται μεγάλης ἀληθείας «Οὕτω μέγα τὸ κήρυγμα, ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ μαρτυρία».
27. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἀντιπαραβάλλει τοὺς πολλοὺς τοῦ Θευδᾶ (Πράξ. 5, 36) καὶ τοῦ Ἰούδα τοῦ Γαλιλαίου (Πράξ. 5, 37) πρὸς τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους ἀσυγκρίτως ὀλιγορίθμους ἀπέναντι ἐκείνων

πλῆθος, τὸ ὁποῖον προσετέθη. «Ἐὰν γὰρ ᾖ ἐξ ἀνθρώπων τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται»[28]. Ἠδύνατο νὰ ἀναφέρῃ καὶ ἄλλο περιστατικὸν συμβὰν ἐν Αἰγύπτῳ[28α], ἀλλὰ περαιτέρω ἦτο περιττὴ ἡ περὶ αὐτοῦ διήγησις. Εἶδες πῶς ἔκλεισε τὸν λόγον του δι' ἐπιχειρήματος προκαλοῦντος φόβον; Διὰ τοῦτο καὶ δὲν διατυπώνει ἁπλῶς γνώμην, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι ὁμιλεῖ ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλὰ ἐξάγει συμπέρασμα ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ πράγματος. Δὲν ἐτόλμησε δὲ νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην ὅτι δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, οὔτε ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἐπειδή, ἐὰν ἔλεγεν ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔφερον ἀντίρρησιν· ἐὰν δὲ ἔλεγεν ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν ἀνθρώπων, θὰ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἐξεγερθοῦν πάλιν. Διὰ τοῦτο προτρέπει αὐτοὺς νὰ ἀναμείνουν τὸ ἀποτέλεσμα, λέγων· «Ἀπόστητε»[29]. Ἐκεῖνοι δὲ ἀπειλοῦν πάλιν, ἐνῷ γνωρίζουν μὲν ὅτι τίποτε δὲν ἐπιτυγχάνουν, πράττουν δὲ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν των· διότι εἶναι τοιαύτη ἡ κακία, ὥστε ἐπιχειρεῖ πολλάκις ἀδύνατα πράγματα. «Μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας»[30]. Ταῦτα ἀκριβέστερον θὰ μάθετε, ἐὰν ἐγκύψετε εἰς τὰ βιβλία τοῦ Ἰωσήπου· διότι ἐκεῖνος γράφων τὴν ἱστορίαν αὐτῶν ἀφηγεῖται αὐτὴν μὲ ἀκρίβειαν[31]. Εἶδες πόσον σπουδαῖον λόγον ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ, ὅτι «ἐκ Θεοῦ ἐστίν»[32], ἀφοῦ μετὰ ταῦτα ἐδέχθη τὴν πίστιν ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα. Πράγματι εἶναι πολὺ τὸ θάρρος του, μεγάλη ἡ ἀμεροληψία του. «Ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ», λέγει, «καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς Ἀποστόλους, δείραντες ἀ-

28. Πράξ. 5, 38.
28α. Πρβλ. Πράξ. 21, 38.
29. Πράξ. 5, 38.
30. Πράξ. 5, 37.
31. Ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος ἀναφέρει περὶ τούτων εἰς τὸ ἔργον του «Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία». (Ἐν 1, 18, 1 περὶ τοῦ Ἰούδα, ἐν δὲ 1, 20, 2 περὶ τοῦ Θευδᾶ).
32. Πράξ. 5, 39.

πέλυσαν αὐτούς»[33]. Ἐσεβάσθησαν τὴν γνώμην τοῦ ἀνδρός· διὰ τοῦτο καὶ ἀποφεύγουν μὲν νὰ θανατώσουν τοὺς Ἀποστόλους, ἀφοῦ δὲ ἐμαστίγωσαν μόνον αὐτούς, τοὺς ἀφήνουν ἐλευθέρους. «Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο, χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι»[34]. Ἀπὸ πόσα σημεῖα δὲν εἶναι αὐτὸ θαυμασιώτερον! Εἰς οὐδὲν μέρος δὲν συνέβη τοῦτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς (διότι καὶ ὁ Ἱερεμίας[35] ἐμαστιγώθη διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν Ἠλίαν[36] ἠπείλησαν καὶ τοὺς ἄλλους), ἀλλ' ἐδῶ καὶ ἀπὸ αὐτό, ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ σημεῖα, ἀπεδείκνυον τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶπεν ὅτι δὲν ᾐσθάνοντο, ἀλλ' ὅτι, ἂν καὶ ᾐσθάνοντο πόνον, ἔχαιρον. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερὸν τοῦτο; Ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα τόλμης νὰ ὁμιλοῦν οὕτω καὶ διότι μετὰ τὰς μαστιγώσεις ἐξηκολούθησαν νὰ κηρύττουν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον δεικνύων αὐτὸ λέγει: «Ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν τὸν Χριστόν»[37].

«Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις»[38]. Ποίας ἡμέρας; ὅταν αὐτὰ συνέβαινον, μαστιγώσεις, ἀπειλαί, ὅταν ηὔξανεν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, τότε «γογγυσμὸς ἐγένετο»[38α]. Ἴσως ἕνεκα τοῦ πλήθους συνέβη τοῦτο· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ πλῆθος νὰ ὑπάρχῃ τελειότης. «Πολύς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει»[39]. Τοῦ-

33. Πράξ. 5, 40.
34. Πράξ. 5, 41.
35. Ἱερεμ. 44, 15 κ. ἑ.
36. Βασιλ. Γ', 19, 2.
37. Πράξ. 5, 42.
38. Πράξ. 6, 1.
38α. Πράξ. 6, 1.
39. Πράξ. 6, 7.

το ὑποδηλοῖ καὶ δεικνύει, ὅτι πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐκ τούτων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐχαλκεύθη ὁ θάνατος κατὰ τοῦ Χριστοῦ. «Ἐγένετο», λέγει «γογγυσμός», ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν». Ἄρα καθημερινὴ ὑπηρεσία προσεφέρετο εἰς τὰς χήρας. Καὶ παρατηρεῖ πῶς καὶ αὐτὸς τὴν ὀνομάζει διακονίαν[40] καὶ ὄχι ἀμέσως ἐλεημοσύνην, θέλων νὰ ἐξυψώσῃ συγχρόνως καὶ τοὺς δίδοντας καὶ τοὺς λαμβάνοντας διὰ τούτου τοῦ μέσου. Τοῦτο[41] δὲν ἦτο ἔργον κακίας, ἀλλὰ ἴσως ἀμέλεια τοῦ πλήθους. Διὰ τοῦτο καὶ ἔφερεν αὐτὸ εἰς τὸ μέσον (διότι δὲν ἦτο μικρὸν κακὸν) ὥστε συντόμως καὶ νὰ διορθωθῇ. Βλέπεις πῶς καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ κακὰ δὲν προέρχονται μόνον ἔξωθεν ἀλλὰ καὶ ἔσωθεν; Σὺ δὲ μὴ παρατηρήσῃς αὐτὸ μόνον, ὅτι διωρθώθη, ἀλλ' ὅτι ἦτο μέγα κακόν. «Ἐπισκέψασθε, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν ἑπτά»[42]. Δὲν κάμνουν τοῦτο ἐξ ἰδίας γνώμης, ἀλλὰ προηγουμένως ἀπολογοῦνται εἰς τὸ πλῆθος. Οὕτω καὶ σήμερον ἔπρεπε νὰ γίνεται. «Οὐκ ἔστιν», λέγει, «ἀρεστὸν καταλείψαντας ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις»[43]. Κατὰ πρῶτον παρουσιάζει τὸ ἄτοπον, δεικνύων ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ τὰ δύο νὰ γίνουν ἐσπευσμένως· διότι, καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκλέξουν τὸν Ματθίαν, κατ' ἀρχὴν δεικνύουν τὴν ἀνάγκην τοῦ πράγματος, ὅτι ἔλειπεν εἷς καὶ ἔπρεπε νὰ γίνουν δώδεκα[44]. Καὶ ἐδῶ τὴν ἀνάγκην ἔδειξαν. Καὶ δὲν ἐνήργησαν προηγουμένως, ἀλλὰ ἀνέ-

40. δηλ. ὑπηρεσίαν, ἐξυπηρέτησιν, πρόνοιαν.
41. Τὸ ὅτι δηλαδὴ «παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν».
42. Πράξ. 6, 3.
43. Πράξ. 6, 2.
44. Πράξ 1, 15 - 26.

μενον νὰ ἐκδηλωθῇ ὁ γογγυσμός, οὔτε ὅμως ἐπέτρεψαν ἐπὶ πολὺ νὰ συμβῇ αὐτό.

γ'. Καὶ παρατήρει: Τὴν κρίσιν εἰς αὐτοὺς[45] ἀναθέτουν, καὶ ἀναδεικνύουν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἰς ὅλους ἀρέσκουν καὶ περὶ τῶν ὁποίων διατυπώνεται μαρτυρία καλὴ ἐκ μέρους ὅλων. Ὅτε μὲν τὸν Ματθίαν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἀναδείξουν, «δεῖ», ἔλεγον, «τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ»[46]. Ἀλλ' ἐδῶ δὲν ἐνηργήθη ἡ ἐκλογὴ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· διότι δὲν ἦτο τοιαύτη ἡ ὑπόθεσις. Διὰ τοῦτο δὲν ἔθεσαν τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς κλήρωσιν[47], οὔτε πάλιν, καίτοι ἠδύναντο οἱ ἴδιοι νὰ ἐκλέξουν ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πράττουν αὐτό· ἀλλὰ μᾶλλον ἐπικυρώνουν τὴν ἀπόφασιν τὴν προκύπτουσαν ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν πολλῶν. Ἄλλως τε τὸ νὰ ὁρίσουν μὲν τὸν ἀριθμὸν καὶ νὰ χειροτονήσουν πρὸς θεραπείαν αὐτῆς τῆς ἀνάγκης, ἦτο ἔργον αὐτῶν, τὴν δὲ ἐκλογὴν τῶν ἀνδρῶν εἰς ἐκείνους ἀναθέτουν διὰ νὰ μὴ θεωρηθοῦν ὅτι δεικνύουν εὔνοιαν αὐτοὶ εἰς ὡρισμένα πρόσωπα. Διότι καὶ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει εἰς τὸν Μωϋσέα νὰ ἐκλέξῃ πρεσβυτέρους, τοὺς ὁποίους γνωρίζει. Διότι καὶ πολλὴ σοφία εἶναι ἀναγκαία κατὰ τὴν ἔκτακτον ρύθμισιν τοιούτων ζητημάτων. Διότι μὴ νομίσετε βέβαια, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὸ χάρισμα νὰ ὁμιλῇ δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ σοφίας ὁ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ὤν[48], ἔχει βεβαίως ἀνάγκην καὶ πολλῆς σοφίας. «Ἡμεῖς δέ», λέγει, «τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν»[49]. Καὶ ὅταν ἀρχίζουν καὶ ὅταν τελειώνουν ἀπολογοῦνται. «Προσκαρ-

45. Δηλαδὴ εἰς τὸν λαόν.
46. Πράξ. 1, 21.
47. Ὅπως εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ματθίου
48 Ἐννοεῖ τὴν τραυλότητα τοῦ Μωϋσέως.
49. Πράξ. 6, 4.

τερήσομεν» λέγουν· διότι οὕτως ἦτο πρέπον, οὐχὶ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, νὰ ἀφοσιωθοῦν εἰς τὸ ἔργον των. «Καὶ ἤρεσε», λέγει, «ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους»[50]. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀντάξιον τῆς σοφίας αὐτῶν. Ὅλοι ἐπήνεσαν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη· ἦτο τόσον συνετόν. Καὶ ἐξελέξαντο», λέγει, (πάλιν οἱ ἴδιοι ἐκλέγουν) «Στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον καὶ Πρόχορον, καὶ Νικάνορα, καὶ Τίμωνα, καὶ Παρμενᾶν καὶ Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχέα· οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων. Καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας». Ἐκ τούτου εἶναι φανερὸν ὅτι ἐξεχώρισαν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ πλῆθος, καὶ αὐτοὶ προσελκύουν[51], δὲν ὁδηγοῦν οἱ Ἀπόστολοι. Παρατήρει πῶς δὲν περιττολογεῖ ὁ συγγραφεύς· διότι δὲν λέγει πῶς, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι ἐχειροτονήθησαν διὰ προσευχῆς· διότι αὐτὸ εἶναι ἡ χειροτονία. Ἡ χεὶρ κεῖται ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, τὸ δὲ ὅλον ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ, καὶ ἡ χεὶρ Αὐτοῦ εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ἅπτεται τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου, ἐὰν χειροτονῆται, ὅπως πρέπει[52]. «Καὶ ὁ λόγος», λέγει, «τοῦ Θεοῦ ηὔξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν»[53]. Δὲν εἶπε τοῦτο ἄνευ λόγου, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ πόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ὀρθῆς τάξεως. Καὶ ἐν συνεχείᾳ πρόκειται νὰ διηγηθῇ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Στέφανον, διὰ τοῦτο καὶ τὰς αἰτίας προηγουμένως αὐτῶν ἀναφέρει. «Καὶ πολλοί», λέγει, «τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει»[54].

50. Πράξ. 6, 5.

51. Δηλαδὴ καθίστανται οὗτοι μετὰ τὴν χειροτονίαν ἡγέται χειραγωγοὶ τοῦ πλήθους.

52. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἀποφθεγματικοὶ καὶ χρήζουν προσοχῆς: «Τοῦτο γὰρ ἡ χειροτονία ἐστίν. Ἡ χεὶρ ἐπίκειται τοῦ ἀνδρός, τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, καὶ ἡ αὐτοῦ χεὶρ ἐστιν ἡ ἁπτομένη τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου, ἐάν, ὡς δεῖ, χειροτονῆται».

53. Πράξ. 6, 7.

54. Πράξ. 6, 7.

Διότι, ἐπειδὴ εἶδον τὸν ἄρχοντα καὶ διδάσκαλον αὐτῶν αὐτὰ νὰ διδάσκῃ, τοῦ λοιποῦ ἐκ τῶν ἔργων ἀπέκτησαν πεῖραν. Καὶ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, πῶς δὲν διεσπάσθη τὸ πλῆθος κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνδρῶν, πῶς δὲν ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπ' αὐτῶν οἱ Ἀπόστολοι.

Ποῖον λοιπὸν ἀξίωμα εἶχον αὐτοί, καὶ ποίαν χειροτονίαν ἐδέχθησαν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μάθετε[54α]. Ἆρά γε τὴν χειροτονίαν τῶν διακόνων; Καὶ ὅμως αὐτὴ δὲν ὑφίσταται εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἡ κατὰ περιοχὰς διοίκησις ἐξασκεῖται ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἐνῷ κανεὶς ἐπίσκοπος δὲν εἶναι μέχρι τότε, ἀλλὰ μόνον οἱ Ἀπόστολοι. Ὅθεν νομίζω ὅτι οὔτε τῶν διακόνων, οὔτε τῶν πρεσβυτέρων τὸ ὄνομα εἶναι ἐμφανὲς καὶ καταδηλον· ἀλλὰ τότε δι' αὐτὸ τὸ ἔργον ἐχειροτονήθησαν. Καὶ δὲν ἀνέλαβον ἁπλῶς τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ ηὐχήθησαν νὰ ἔλθῃ δύναμις εἰς αὐτούς. Παρατήρει δέ: Ἐὰν ὑπῆρξεν ἀνάγκη ἑπτὰ ἀνδρῶν, ἦτο τόσον μέγα ἴσως τὸ ποσὸν τῶν συγκεντρουμένων χρημάτων, τόσον μέγα τὸ πλῆθος τῶν χηρῶν. Ἄρα δὲν ἐτελοῦντο ἁπλῶς αἱ εὐχαί, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας· καὶ τοῦτο (δηλαδὴ ἡ χειροτονία), ὅπως τὸ κήρυγμα ἀκριβῶς ἐτελεῖτο· διότι τὰ περισσότερα διὰ τῶν προσευχῶν κατώρθωνον. Τοιουτοτρόπως προετιμῶντο ὑπ' αὐτῶν τὰ πνευματικὰ ἔργα, τοιουτοτρόπως ἀπεστέλλοντο καὶ δι' ἀποδημίας, τοιουτοτρόπως ἀνέλαβον αὐτοὶ τὸν λόγον. Καὶ δὲν λέγει τοῦτο οὔτε ἐξυψώνει αὐτούς, ἀλλὰ ὅτι δὲν εἶναι ἀρεστὸν νὰ ἀφήσουν τὸ δοθὲν ἔργον. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἐκ μέρους τοῦ Μωϋσέως ἐκπαιδευθέντες νὰ μὴ ἀσχολοῦνται αὐτοὶ μὲ ἄλλα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Μόνον τῶν πτω-

54α. Οἱ 7 διάκονοι δὲν ἦσαν διάκονοι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔχοντος τὸν 3ον βαθμὸν τῆς Ἱερωσύνης, ἀλλ' ἐξελέγησαν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ καρτερικοῦ καὶ τοῦ ἀνεξικάκου, ὅπως ἡμεῖς σήμερον μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν τὴν λέξιν «στωϊκός».

χῶν ἵνα μνημονεύωμεν»[55]. Πῶς δὲ καὶ δὲν περιωρίζοντο εἰς αὐτὰ μόνον τὰ καθήκοντα μάνθανε: ἐνήστευον, ἀφωσιώνοντο εἰς τὴν προσευχήν. Αὐτὸ καὶ τώρα ἔπρεπε νὰ γίνεται. Ὄχι ἁπλῶς δὲ πνευματικούς, ἀλλὰ «Πνεύματος πλήρεις καὶ σοφίας»[56], εἶπε, δεικνύων ὅτι εἶναι ἔργον μεγάλης φιλοσοφίας τὸ νὰ ὑπομένῃ κανεὶς τὰς κατηγορίας τῶν χηρῶν. Διότι ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος, ὅταν δὲν κλέπτῃ μέν, ἀλλὰ χάνῃ τὰ πάντα; ἢ εἶναι θρασὺς καὶ ἐξοργίζεται; Καὶ κατὰ τοῦτο δὲ ἦτο ἀξιοθαύμαστος ὁ Φίλιππος· διότι περὶ αὐτοῦ λέγει: «Καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ὄντος ἐκ τῶν ἑπτά, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ»[57]. Βλέπεις ὅτι δὲν διοικεῖται τίποτε κατ' ἀνθρώπινον τρόπον; «Καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ἰερουσαλὴμ»[58]. Εἰς τὰ Ἰεροσόλυμα τὸ πλῆθος ηὐξάνετο. Τὸ ἀξιοθαύμαστον: Ἐκεῖ, ὅπου ἐσφάγη ὁ Ἰησοῦς, ἐπεξετείνετο τὸ κήρυγμα. Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐσκανδαλίσθησαν μερικοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν, βλέποντες τοὺς μὲν Ἀποστόλους νὰ μαστιγώνωνται, ἄλλους δὲ νὰ ἀπειλοῦν, ἄλλους νὰ δοκιμάζουν τὸ Πνεῦμα, ἄλλους δὲ νὰ γογγύζουν, ἀλλὰ καὶ εἰς μέγαν βαθμὸν ηὐξάνετο ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν· τόσον ἐσωφρονίσθησαν ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνέβη μὲ τὸν Ἀνανίαν, καὶ περισσότερος φόβος εἰς αὐτοὺς ἐδημιουργήθη. Παρατήρει δὲ πῶς ηὔξανε τὸ πλῆθος. Μετὰ τὰς δοκιμασίας ηὐξήθη, ὄχι πρὸ αὐτῶν. Σκέψου δὲ καὶ πόση εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ· διότι ἐξ ἐκείνων τῶν ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖοι παρεκίνουν τοὺς ὄχλους εἰς φόνον καὶ ἐκραύγαζον καὶ ἔ-

55. Γαλ. 2, 10.
56. Πράξ. 6, 3.
57. Πράξ. 21, 8.
58. Πράξ. 6, 7.

λεγον «ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι»[59], ἐκ τούτων «πολλοί», λέγει, «ὑπήκουον τῇ πίστει[60].

δ'. Αὐτοῦ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἂς γίνωμεν μιμηταί· ἐδέχθη αὐτούς, καὶ δὲν τοὺς ἐξεδίωξε. Τοιουτοτρόπως ἂς ἀμείβωμεν τοὺς ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι διέπραξαν εἰς ἡμᾶς ἄπειρα κακά. Ὅ,τι ἀγαθὸν ἔχομεν, ἂς παρέχωμεν αὐτὸ εἰς αὐτούς· ἂς μὴ παραλείψωμεν νὰ εὐεργετῶμεν αὐτούς· διότι ἐὰν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἱκανοποιήσῃ κανεὶς τὴν ὀργὴν αὐτῶν μὲ τὸ νὰ πάθῃ κακόν, πολὺ περισσότερον μὲ τὸ νὰ εὐεργετήσῃ (διότι τοῦτο εἶναι ἠπιώτερον τοῦ κακῶς παθεῖν)[60a] διότι δὲν εἶναι ὅμοιον τὸ νὰ εὐεργετῇ τις τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ θέλῃ νὰ ὑποστῇ χειρότερα· ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἔλθωμεν εἰς ἐκεῖνα ἐπίσης. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Ἐσταύρωσαν αὐτόν, ἐνῷ ἦλθε, διὰ νὰ εὐεργετήσῃ αὐτούς, τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμαστίγωσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνάγει αὐτοὺς εἰς τὴν αὐτὴν τιμὴν μὲ τοὺς μαθητάς, μεταδίδων ὁμοίως εἰς αὐτοὺς ἐκ τῶν ἰδικῶν του. Ἂς γίνωμεν, παρακαλῶ, μιμηταὶ τοῦ Χριστοῦ· κατὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ μιμηθῶμεν αὐτόν· τοῦτο καθιστᾷ αὐτὸν ἴσον μὲ τὸν Θεόν, τοῦτο εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Ἂς ἐξασκῶμεν τὴν ἐλεημοσύνην· αὐτὴ εἶναι παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας[61] ἐκείνης. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔμαθε νὰ ἐλεῇ τὸν εὑρισκόμενον εἰς δυστυχίαν, θὰ μάθῃ καὶ νὰ μὴ μνησικακῇ· ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔμαθεν αὐτό, θὰ μάθῃ καὶ ἐχθροὺς νὰ εὐεργετῇ. Ἂς μάθωμεν νὰ θλιβώμεθα διὰ τὰ κακὰ τῶν πλησίον καὶ θὰ μάθωμεν νὰ ὑποφέρωμεν καὶ τὰ κακὰ αὐτῶν. Ἂς ἐρωτήσωμεν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διατίθεται κακῶς ἐναντίον μας, μήπως δὲν καταδικάζει τὸν ἑαυτόν του,

59. Ματθ. 27, 42.
60. Πράξ. 6, 7.
61. Δηλαδὴ τῆς ἀνεξικακίας.

μήπως δὲν θέλει νὰ φιλοσοφήσῃ, μήπως δὲν λέγει ὅτι τὸ πᾶν προέρχεται ἐκ τοῦ θυμοῦ, τῆς μικροψυχίας, τῆς ταλαιπωρίας, μήπως δὲν θὰ ἤθελε νὰ εἶναι ἐκ τῶν ὑβριζομένων καὶ σιωπώντων, ὄχι ὅμως ἐκ τῶν ὑβριζόντων καὶ ὀργιζομένων, μήπως δὲν ἀπέρχεται ἀφοῦ θαυμάσῃ τὸν παθόντα. Μὴ νομίσῃς λοιπὸν ὅτι τοῦτο δημιουργεῖ ἀνθρώπους ἀξίους καταφρονήσεως. Τίποτε ἄλλο δὲν δημιουργεῖ εὐκαταφρονήτους ἀνθρώπους τόσον, ὅσον τὸ νὰ ὑβρίζῃ τις· τίποτε δὲν δημιουργεῖ σεβαστοὺς ἀνθρώπους τόσον, ὅσον τὸ νὰ ὑπομένουν ὑβριζόμενοι. Διότι ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ὑβριστής, ὁ δὲ δεύτερος φιλόσοφος[62]· καὶ ἐκεῖνος μὲν εἶναι κατώτερος ἀνθρώπου, οὗτος δὲ ἴσος μὲ τοὺς ἀγγέλους. Διότι καὶ μικρότερος ἐὰν ἦτο τοῦ ὑβρίζοντος, ἐν τούτοις, ἐὰν ἤθελε, ἠδύνατο νὰ ἀμυνθῇ. Πλὴν τούτου δὲν τυγχάνει εὐσπλαγχνίας ἐκ μέρους πάντων οὗτος, ἐκεῖνος δὲ μισεῖται. Τί λοιπόν; δὲν θὰ εἶναι ἆρά γε ἐκ τούτων πολὺ καλύτερος αὐτός; Διότι ἐκεῖνον μὲν ὡς μαινόμενον θὰ παρατηρήσουν ὅλοι, τοῦτον δὲ ὡς ἔχοντα νοῦν. Ὅταν λοιπὸν ἀναγκάζεσαι ὑπό τινος νὰ κατηγορήσῃς κάποιον, εἶπε πρὸς αὐτόν· «Δὲν δύναμαι νὰ κακολογήσω αὐτόν· διότι φοβοῦμαι μήπως δὲν ἦτο τοιοῦτος». Κατ' ἐξοχὴν μὲν νὰ μὴ εἴπῃς κακὸν κατὰ διάνοιαν, ἀλλὰ οὔτε καὶ πρὸς ἄλλον. Μὴ προσευχηθῇς εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τούτου· ἂν ἴδῃς κάποιον νὰ κατηγορῆται, ἀπόκρουσε τὴν κατηγορίαν· εἰπέ, «οἱ λόγοι εἶναι τοῦ πάθους, ὄχι τοῦ ἀνδρός»· εἰπέ, «εἶναι τῆς ὀργῆς, ὄχι τοῦ φίλου· τῆς μανίας, ὄχι τῆς ψυχῆς». Αὐτὰ ἂς σκεπτώμεθα εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων. Νὰ μὴ περιμένῃς νὰ ἀναφθῇ τὸ πῦρ, ἀλλὰ πρὸ τούτου κατάστειλέ το· νὰ μὴ παροργίσῃς

62. Ὁ ρήτωρ χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «φιλόσοφος» μὲ τὴν σημασίαν τοῦ καρτερικοῦ καὶ τοῦ ἀνεξικάκου, ὅπως ἡμεῖς σήμερον μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν τὴν λέξιν «στωϊκός».

τὸ θηρίον, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς οὔτε νὰ παροργισθῇ· διότι δὲν δύνασαι πλέον νὰ τὸ καταστείλῃς, ἐὰν ἡ φλὸξ ἀναφθῇ. Διότι τί εἶπε; ἀνόητε καὶ μωρέ; Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὸν λόγον, ὁ ἀκούων ἢ ὁ λέγων; Διότι ἐκεῖνος μέν, καὶ ἂν εἶναι εἰς μέγαν βαθμὸν σοφός, ἔλαβε φήμην ἀνοήτου, οὗτος δέ, καὶ ἂν εἶναι ἀνόητος, ἔλαβε φήμην σοφοῦ καὶ φιλοσόφου. Ποῖος εἶναι ἀνόητος, εἰπέ μου, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει εἰς κάποιον κατηγορίας ἀνυποστάτους, ἢ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος οὔτε ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας δὲν ἐταράχθη; Διότι, ἐὰν τὸ νὰ μὴ ταράσσεταί τις, οὔτε ὅταν προκληθῇ, εἶναι ἴδιον τῆς φιλοσοφίας, τὸ νὰ ἐξάπτεταί τις, ἐνῷ οὐδεὶς προκαλεῖ αὐτόν, πόσον μεγάλης ἀνοησίας χαρακτηριστικὸν εἶναι; Δὲν λέγω ἀκόμη ποῖος τόπος τιμωρίας προορίζεται δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι οὕτως[63] ὑβρίζουν καὶ βλασφημοῦν τὸν πλησίον. Ἀλλὰ τί; σὲ εἶπε ἄτιμον καὶ καταγόμενον ἀπὸ ἀτίμους, ἢ εὐτελῆ καὶ καταγόμενον ἐξ εὐτελῶν; Εἰς τὸν ἑαυτόν του ἔστρεψε τὴν ὕβριν. Διότι ὁ μὲν τίμιος θὰ φανῇ καὶ ἀξιοσέβαστος, ἐκεῖνος δέ, ὁ ὁποῖος εἶναι πράγματι εὐτελής, (διότι τὸ νὰ ἐκτοξεύῃ τις τοιαύτην λέξιν ὡς ὕβριν, τὴν «εὐτέλειαν» τοῦ γένους ἐννοῶ, εἶναι πράγματι χαρακτηριστικὸν μικροψυχίας), ἐκεῖνος δὲ θὰ εἶναι μέγας καὶ ἀξιοθαύμαστος, ὁ ὁποῖος δὲν σχηματίζει τοιαύτην γνώμην[64], ἀλλὰ λαμβάνει τοιαύτην στάσιν, ὡς ἐὰν ἤκουεν ὅτι ἔχει τι κατὰ τὸ ὁποῖον ὑπερέχει τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ θὰ σὲ ἀποκαλέσῃ μοιχὸν καὶ τὰ τοιαῦτα; Τότε καὶ νὰ γελᾷ κανεὶς πρέπει· διότι ὅταν δὲν θίγεται ἡ συνείδησις, οὔτε θέσιν δύναται νὰ ἔχῃ ὁ θυμός. Ἐὰν δὲ σκεφθοῦν οἱ ἄνθρωποι ποίους λόγους ἐπίσης πονηροὺς καὶ βδελυροὺς[65]

63. Δηλαδὴ «ἀνόητε καὶ μωρέ».

64. Δηλαδὴ περὶ ταπεινότητος τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ.

65. Διὰ παραπτώματα ἄλλων ἀνθρώπων. «Ρήματα» ἐνταῦθα εἶναι αἱ πληροφορίαι. Πονηρὰ καὶ μιαρὰ ρήματα = Λόγοι πονηροὶ καὶ βδελυροί, ἤτοι: πληροφορίαι περὶ πονηρῶν καὶ βδελυρῶν πραγμάτων. Τὸ «ἐξάγει ἐς μέσον» ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον «βγάζει στὴ μέση» ἢ «βγάζει στὰ φόρα».

ἐκθέτει δημοσίᾳ, οὔτε τότε πρέπει νὰ στενοχωρηθοῦν. Διότι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ μάθῃ ἕκαστος, τοῦτο πλέον τὸ ἀπεκάλυψεν ἐκεῖνος. Κατέστησε λοιπὸν τὸν ἑαυτόν του ἀπέναντι ὅλων ἀνάξιον ἐμπιστοσύνης, διότι δὲν γνωρίζει νὰ συγκαλύπτῃ τὰ παραπτώματα τοῦ πλησίον, καὶ οὕτω τὸν ἑαυτόν του κατήσχυνε παρὰ τὸν ἄλλον, καὶ πάντα λιμένα ἔφραξε[66], καὶ ἡτοίμασε διὰ τὸ ἑαυτόν του φοβερὰν λογοδοσίαν ἐνώπιον τοῦ μέλλοντος κριτηρίου· διότι δὲν θὰ ἀποστραφοῦν ὅλοι τόσον αὐτὸν (τοῦ ὁποίου τὰ ἁμαρτήματα ἐγνωστοποιήθησαν), ὅσον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀπεγύμνωσεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποκαλύψῃ. Σὺ δὲ τίποτε νὰ μὴ εἴπῃς ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα γνωρίζεις ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ἀλλὰ νὰ σιωπήσῃς, ἐὰν θέλῃς νὰ ἀποκτήσῃς καλὴν φήμην· διότι ὄχι μόνον θὰ ἀνατρέψῃς τὰ λεχθέντα καὶ θὰ τὰ καλύψῃς, ἀλλὰ θὰ κάμῃς καὶ ἄλλο καλόν· δηλαδὴ δὲν θὰ κάμῃς πλέον νὰ σχηματίζεται ἰδέα εἰς βάρος σου. Σὲ κατηγορεῖ ὁ δεῖνα; Εἰπὲ σύ: «Ἐὰν ὅλα τὰ ἐγνώριζε, δὲν θὰ ἔλεγε τόσα μόνον». Ἐδοκιμάσατε θαυμασμὸν καὶ ἔκπληξιν δι' αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη[67]; Καὶ ὅμως πρέπει νὰ μιμηθῶμεν αὐτό· διότι διὰ τοῦτον τὸν λόγον λέγομεν εἰς σᾶς πάντα τὰ λεχθέντα ἔξωθεν[68], ὄχι διότι δὲν ἔχουν ἄπειρα τοιαῦτα αἱ Γραφαί, ἀλλὰ διότι περισσότερον δύνανται αὐτὰ νὰ κάμουν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐντραπῇ· διότι καὶ ἡ Γραφὴ γνωρίζει νὰ ὁμιλῇ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ αἰσθανθῇ ἐντροπὴν ὁ πιστός, ὅπως, ὅταν λέγῃ «οὐχὶ καὶ οἱ Ἐθνικοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν»[69]; Ὁ δὲ Προφήτης Ἱερεμίας παρουσίασεν εἰς τὸν λαὸν τοὺς υἱοὺς τοῦ Ρηχάβ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδέχθησαν νὰ παραβοῦν τὴν πατρικὴν ἐντολήν[70]. Ἐκακολόγησαν οἱ περὶ τὴν Μαρίαν τὸν Μωϋσέα καὶ ἐκεῖνος ἀμέσως ἔσωσεν αὐτοὺς διὰ παρακλήσεων ἐκ τῆς τιμωρίας καὶ δὲν ἐπέτρεψεν παρὰ μόνον μερικοὶ νὰ μάθουν, ὅτι ἐπέτυχεν ἱκανοποίησιν. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν πράττομεν οὕτω· ἀλλὰ τοῦτο κυρίως ἐπιθυμοῦμεν ὅλοι νὰ μάθετε ὅτι αἱ ἀδικίαι δὲν ἔμειναν ἀτιμώρητοι. Μέχρι πότε θὰ ζῶμεν ἐπὶ τῆς γῆς; Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συναφθῇ μάχη ἐκ μιᾶς παρατάξεως μόνον. Ἂν τοὺς μαινομένους σύρῃς καὶ ἐκ τῶν δύο παρατάξεων, περισσότερον θὰ ἐπαυξήσῃς τὴν μανίαν· ἂν δὲ ἐκ τῆς δεξιᾶς ἢ τῆς ἀριστερᾶς, καταστέλλεις τὸν θυμόν. Ὁ κτυπῶν, ἂν μὲν ἔχῃ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνέχεται τὰ κτυπήματά του, περισσότερον ὑπερηφανεύεται, ἂν δὲ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὑποχωρεῖ, περισσότερον χαλαρώνει καὶ εἰς τὸν ἴδιον στρέφεται τὸ κτύπημά του. Διότι δὲν ἀναστέλλει τὴν δύναμιν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τόσον ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ ἀγωνίζεται εἰς τὸ παγκράτιον[71], ὅσον ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ὑβρίζεται καὶ δὲν ἀνταποδίδει τὰς ὕβρεις· διότι, ἀφοῦ κατῃσχύνθη ἐκεῖνος ἐν συνεχείᾳ ἀπέρχεται, καὶ ἀφοῦ κατεδικάσθη πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, δεύτερον δὲ ὑπὸ ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον. Ἀλλὰ καὶ κάποια παροιμία ὑπάρχει, ὅτι «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τιμᾷ, τὸν ἑαυτόν του τιμᾷ». Ἄρα καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑβρίζει, τὸν ἑαυτόν του ὑβρίζει[72].

Κανεὶς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ σᾶς ἀδικήσῃ, ἐπαναλαμ-

---

66. Ἡ μεταφορὰ ἐλήφθη ἐκ τῆς ἀποκλείσεως τῆς εἰσόδου τῶν λιμένων δι' ἐπιχώσεως, ὅπερ ἦτο σύνηθες κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐν καιρῷ ἰδίως πολιορκίας. (Πρβλ. Ξενοφ. Ἑλληνικὰ 2, 2, 4). Λιμὴν ἐνταῦθα νοεῖται μεταφορικῶς ἡ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐν καιρῷ ἀνάγκης καταφυγή.

67. Δηλαδὴ διὰ τοὺς τελευταίους ταύτους λόγους.

68. Δηλαδὴ τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

69. Ματθ. 5, 47.

70. Ἱερεμ. 42.

71. Ἀρχαῖον ἀγώνισμα, συνδυασμὸς πάλης καὶ πυγμαχίας.

72. Ἀξιοπαρατήρητον ὅτι ὁ θεῖος Ἱεράρχης, (ὅπου τοῦτο βεβαίως εἶναι ἐφικτὸν καὶ ἐπιτρεπτόν), ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους τῆς Λογικῆς.

θάνω, ἐὰν σεῖς δὲν ἀδικήσετε τοὺς ἑαυτούς σας· οὔτε κανεὶς θὰ μὲ κάμῃ πτωχόν, ἐὰν δὲν κάμω ἐγὼ τὸν ἑαυτόν μου. Ἂς σκεφθῶμεν λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἂς εἶναι ἡ ψυχή μου πτωχή, καὶ ὅλοι ἂς δίδουν εἰς ἐμὲ τὰ χρήματα. Τί ὠφελεῖ τοῦτο; Ἐφ' ὅσον ἐκείνη δὲν μεταβάλλεται, ὅλα ματαίως παρέχονται. Ἂς εἶναι ἡ ψυχή μου μεγάλη, καὶ ἂς λαμβάνουν ὅλα τὰ χρήματά μου· τί βλάπτει τοῦτο; Ἐφ' ὅσον ἐκείνην δὲν τὴν καθιστᾷς πτωχήν, καμμία βλάβη δὲν προκύπτει. Ἂς εἶναι ὁ βίος μου ἀκάθαρτος καὶ ὅλοι ἂς λέγουν τὰ ἀντίθετα δι' ἐμέ· τί μὲ αὐτό; Καὶ ἂν βέβαια τὰ λέγουν, δὲν παραδέχονται ὅμως αὐτὰ κατὰ διάνοιαν. Πάλιν ἂς εἶναι ὁ βίος μου καθαρὸς καὶ ὅλοι ἂς λέγουν τὰ ἀντίθετα· καὶ τί μὲ αὐτό; Εἰς τὴν συνείδησίν των βεβαίως θὰ καταδικάζουν τοὺς ἑαυτούς των· διότι δὲν τὰ λέγουν πιστεύοντες περὶ αὐτῶν· διότι καθ' ὃν τρόπον δὲν πρέπει νὰ παραδέχεται κανεὶς τοὺς ἐπαίνους, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὔτε τὰς κατηγορίας. Καὶ διατί λέγω ταῦτα; Οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ σχεδιάσῃ ποτὲ κακὸν ἐναντίον μας, οὔτε νὰ διατυπώσῃ κατηγορίαν εἰς βάρος μας, ἐὰν θέλωμεν. Ἂς παρατηρήσωμεν δὲ τὸ ζήτημα ὡς ἑξῆς: Ἂς σὲ σύρῃ κάποιος εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἂς σὲ συκοφαντήσῃ, ἂν θέλῃς, καὶ τὴν ψυχήν σου ἂς ἀφαιρέσῃ· καὶ τί εἶναι τοῦτο, τὸ νὰ ὑποστῇς ἐπ' ὀλίγον αὐτά, χωρὶς νὰ εἶσαι ἄξιος νὰ τὰ πάθῃς; Αὐτὸ βεβαίως τὸ ἴδιον εἶναι κακόν, δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις. Αὐτὸ βεβαίως τὸ ἴδιον εἶναι καλόν, τὸ νὰ τὸ ὑποστῇς χωρὶς νὰ εἶσαι ἄξιος νὰ τὸ πάθῃς. Θὰ εἴπω ἄλλο παράδειγμα· κάποιος Φιλόσοφος ἐκ τῶν ἔξωθεν[73], ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὁ δεῖνα ἀπέθανε καὶ κάποιος ἐκ τῶν μαθητῶν εἶπεν, «Φεῦ! ἀδίκως!», ἐκεῖνος ἐστράφη πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· «Ἀλλὰ τί ἤθελες; δικαίως νὰ ἀποθάνῃ»; Καὶ ὁ Ἰωάννης

73. Δηλαδὴ μὴ Χριστιανός, ἐκπρόσωπος τῆς θύραθεν σοφίας.

δὲ δὲν ἀπέθανεν ἀδίκως[74]; Ποῖον λοιπὸν περισσότερον οἰκτίρεις; ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε δικαίως, ἢ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἀδίκως; Τοῦτον δὲν τὸν θεωρεῖς δυστυχῆ, καὶ ἐκεῖνον δὲν τὸν θαυμάζεις; Εἰς τί λοιπὸν ἔχει ἀδικηθῆ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν θάνατον ἔχει συναποκομίσει μέγα κέρδος, ἐνῷ ἀντιθέτως οὐδεμίαν ζημίαν ὑπέστη; Διότι ἐὰν ἕνα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀθάνατος τὸν ἔκαμε θνητόν, ἴσως νὰ ὑφίστατο κάποια βλάβη, ἐὰν δὲ εἰς ἕνα, ὁ ὁποῖος εἶναι θνητός, καὶ ἐκ φύσεως ἐπρόκειτο ὀλίγον μετὰ νὰ δεχθῇ τὸν θάνατον, ἔσπευσεν οὗτος μὲ δόξαν νὰ ἐπιφέρῃ αὐτόν, ποία εἶναι ἡ βλάβη; Ἂς ρυθμίζεται καλῶς ἡ ψυχὴ ἡμῶν, καὶ ἔξωθεν δὲν θὰ δημιουργηθῇ οὐδεμία βλάβη. Ἀλλὰ δὲν εἶσαι ἔνδοξος; Καὶ τί μὲ αὐτό; Ἐκεῖνο ἀκριβῶς βεβαίως ποὺ γίνεται μὲ τὰ χρήματα, τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν δόξαν· δηλαδὴ ἂν εἶμαι μεγαλοπρεπής, δὲν θὰ ἔχω καμμίαν ἔλλειψιν, ἂν δὲ εἶμαι κενόδοξος, ὅσον περισσότερα ἐπιτύχω, τόσον μεγαλυτέρας ἐλλείψεις θὰ ἔχω. Τότε δὲ κατ' ἐξοχὴν θὰ εἶμαι λαμπρὸς καὶ θὰ ἀπολαύσω μεγαλυτέραν δόξαν, ἐὰν περιφρονήσω τὴν δόξαν. Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ γνωρίζομεν, καὶ εὐγνωμοσύνην ἂς ὀφείλωμεν εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐχάρισε τοιαύτην ζωὴν καὶ ἂς κατευθύνωμεν αὐτὴν πρὸς δόξαν αὐτοῦ, ὅτι εἰς αὐτὸν ἁρμόζει ἡ δόξα μετὰ τοῦ Ἀνάρχου Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

74. Παρομοίαν ἀπάντησιν ἔδωκεν ὁ Σωκράτης εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ εἰς μαθητήν του. Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος γράφει: «Τῆς γυναικὸς εἰπούσης· ἀδίκως ἀποθνήσκεις. Σὺ δέ, ἔφη, δικαίως ἐβούλου»; Ὁ δὲ Ξενοφῶν εἰς τὴν «Ἀπολογίαν τοῦ Σωκράτους» γράφει: «Παρὼν δέ τις Ἀπολλόδωρος, ἐπιθυμητὴς μὲν ἰσχυρῶς αὐτοῦ, ἄλλως δὲ εὐήθης εἶπεν· ἀλλὰ τοῦτο ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, χαλεπώτατα φέρω, ὅτι ὁρῶ σε ἀδίκως ἀποθνήσκοντα· τὸν δὲ λέγοντα καταψήξαντα αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν εἰπεῖν· Σὺ δέ, ὦ φίλτατε, μᾶλλον ἂν ἐβούλου με ὁρᾶν δικαίως ἢ ἀδίκως τελευτᾶν»;